

MOSTOVI

2001/XXXV

STROKOVNO GLASILO DRUŠTVA
ZNANSTVENIH IN TEHNIŠKIH
PREVAJALCEV SLOVENIJE

MOSTOVI

Ljubljana 2001

500103772

Izdajatelj Mostov:

DRUŠTVO ZNANSTVENIH IN TEHNIŠKIH PREVAJALCEV SLOVENIJE (DZTPS)

1000 Ljubljana, Petkovškovo nabrežje 57, Slovenija

telefon: (01) 2317-862, telefax: (01) 2320-131

elektronska pošta: drustvo-ztps@drustvo-ztps.si

svetovni splet: <http://www.drustvo-ztps.si>

wap: <http://tagtag.com/dztps>

© MOSTOVI

Na podlagi zakona o davku na dodano vrednost sodi glasilo med proizvode, za katere se obračunava in plačuje davek na dodano vrednost po stopnji 8%.

ISSN 0352-7808

Mostovi	letnik XXXV	št. 1	str. 1-120	Ljubljana 2001
---------	-------------	-------	------------	----------------

Uredniški odbor: Alan McConnell-Duff, Anton Omerza, Ines Perkavac, Lidija Šega, Miran Željko (glavni urednik) – **Lektorja:** Nada Colnar (slovenščina), Alan McConnell-Duff (angleščina) – **Računalniški stavek:** MojsteR, d.o.o. – **Tisk:** Schwarz, d.o.o. – Izhaja enkrat letno – Avtorske članke honoriramo – V člankih izražena mnenja so stališča avtorjev

✓ Fotografija na naslovnici: Nedžad Žujo

Avtorji v tej številki

Maja Bonač je diplomirana pravnica; med drugim dela kot svetovalka za avtorsko pravo pri Pravno-informacijskem centru nevladnih organizacij – PIC v Ljubljani (e-naslov: maja.bonac@pic.si).

Nada Colnar je po izobrazbi profesorica slovenščine in svetovne književnosti, po poklicu pa lektorica za slovenščino in prevajalka iz hrvaščine in srbsščine. Lektorira že več kot petnajst let in se ukvarja z besedili različnih strok in zvrsti (e-naslov: nada.colnar@siol.net).

Nataša Hirci je leta 1997 na Filozofski fakulteti v Ljubljani diplomirala iz angleškega jezika s književnostjo, leta 1999 pa magistrirala iz jezikoslovja. Od leta 1997 na Oddelku za prevajanje in tolmačenje Filozofske fakultete poučuje angleško fonetiko in tvorjenje angleških besedil (e-naslov: natasa.hirci@guest.arnes.si).

Mojca M. Hočevar je diplomirala iz angleščine in primerjalne književnosti ter pripravila magisterij iz leksikografije. Prevaja iz angleščine in se kot urednica posveča slovaropisju (e-naslov: mojcamhocevar@hotmail.com).

David Limon ima magisterij iz jezikoslovja in uči na Oddelku za prevajanje in tolmačenje na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Zadnji dve leti je vodil nekaj prevajalskih seminarjev za SVEZ in OST. Eno glavnih področij njegovega raziskovanja je medkulturna komunikacija (e-naslov: limon@siol.net).

Alan McConnell - Duff je napisal več knjig o prevajanju in učenju angleščine; njegova najnovejša knjiga *Into English* je izšla lani. Objavil je tudi več kot dvajset kratkih zgodb, prevedene pa so bile v francoščino, madžarščino,

španščino in slovenščino. Prevedel je številna slovenska literarna dela, med zadnjimi zbirko zgodb Svetlane Makarovič.

Vesna Požgaj Hadži že dve desetletji poučuje hrvaški jezik na Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete v Ljubljani. Poleg kontrastivnega preučevanja hrvaškega in slovenskega jezika ter različnih didaktičnih delavnic se občasno ukvarja tudi s prevajanjem (e-naslov: vesna.pozgaj-hadzi@ff.uni-lj.si).

Olga Shrestha je diplomirana prevajalka angleščine. Več kot dvajset let se ukvarja s prevajanjem in tolmačenjem na področju medicine, vodi vaje iz prevajanja medicinskih besedil na Filozofski fakulteti v Ljubljani, v zadnjem času pa se več posveča problematiki prevajalstva kot poklica (e-naslov: olga.shrestha@gov.si).

Lidija Šega je uradno sicer v zasluženem pokloju, a ga niti slučajno ne uživa. Prevaja, tolmači, sodeluje v komisijah za recenzijo prevodov pri Vladi RS in v Državnem zboru, ima vaje iz poslovne angleščine na Filozofski fakulteti v Ljubljani, letos je izšel njen Mali angleško-slovenski poslovni slovar, pa še kak seminar ima vmes (e-naslov: lidija.sega@siol.net).

Gregor Velkaverh je odvetnik v Kopru, sodni tolmač za angleški in hrvaški jezik in predavatelj na Fakulteti za pomorstvo in promet v Portorožu.

Miran Željko je lani izdelal program *evroterm* za iskanje po terminologiji Evropske unije prek interneta – <http://www.gov.si/evroterm/> (e-naslov: miran.zeljko@gov.si).

Vsebina

<i>Lidija Šega</i> Viktor Jesenik, 1921–2000	6
--	---

Strokovni članki

<i>Maja Bonač</i> Avtorskoppravno varstvo prevoda	7
<i>David Limon</i> False Friends Revisited	30
<i>Nataša Hirci</i> Nov pripomoček pri prevajalskem delu: računalniški korpusi	46
<i>Nada Colnar</i> Na napakah se učimo	60
<i>Alan McConnell - Duff</i> Formal Correspondence in English	65
<i>Mojca M. Hočevar</i> Angleška zemljepisna lastna imena v slovenskem prevodu ...	76
<i>Vesna Požgaj Hadži</i> Nekatere pasti pri prevajanju iz slovenščine v hrvaščino (in narobe)	89
<i>Lidija Šega</i> Poimenovanja v angleščini	97

Informacije

Novi člani DZTPS	59
------------------------	----

Prevajanje in prevajalci

<i>Miran Željko</i> Viri za prevajalce na slovenskem delu interneta	102
---	-----

Strokovna literatura

<i>Gregor Velkaverh</i> Pravni slovensko-angleški prevajalski slovar	109
<i>Mojca M. Hočevar</i> Mali moderni angleško-slovenski poslovni slovar	112
<i>Lidija Šega</i> Novemu slovensko-angleškemu priročniku na pot	114

Predstavitve

<i>Olga Shrestha</i> Predstavljamo vam Davida Limona in knjigo Across Cultures	115
---	-----

Malo za šalo, malo zares

That Crazy English Language!	120
------------------------------------	-----

Contents

<i>Lidija Šega</i> Viktor Jesenik, 1921–2000	6
--	---

Professional articles

<i>Maja Bonač</i> Copyright in Translation	7
<i>David Limon</i> False Friends Revisited	30
<i>Nataša Hirci</i> A New Tool for Translators: Computer Corpora	46
<i>Nada Colnar</i> Learning from Mistakes	60
<i>Alan McConnell - Duff</i> Formal Correspondence in English	65
<i>Mojca M. Hočevnar</i> Slovene Translation of English Geographical Names	76
<i>Vesna Požgaj-Hadži</i> Some Traps When Translating from Slovene into Croatian (and Vice Versa)	89
<i>Lidija Šega</i> Naming in English	97

Info

New DZTPS Members	59
-------------------------	----

Translations and Translators

<i>Miran Željko</i> Internet Resources for Translators in Slovenia	102
--	-----

Professional Literature

<i>Gregor Velkaverh</i> Slovene-English Translating Dictionary of Legal Terms	109
<i>Mojca M. Hočevnar</i> Small Modern Business Dictionary, English-Slovene	112
<i>Lidija Šega</i> Manica Lipec: Handbook of Business and Sport Protocol	114

Profiles

<i>Olga Shrestha</i> David Limon and the Book <i>Across Cultures</i>	115
--	-----

A bit of fun, a bit of truth

That Crazy English Language!	120
------------------------------------	-----

*In memoriam***VIKTOR JESENİK, 1921–2000**

Izgubili smo prijatelja. Bil je osebni prijatelj mnogih med nami, ki smo ga bolje poznali, kot zavzet član našega društva pa gotovo skupni prijatelj nas vseh. In zlasti vseh bralcev Mostov, katerih skrbni urednik je bil nekaj let kar sam, nato pa do konca dejaven član številnejšega uredniškega odbora.

Viktor Jesenik je bil prevajalec z dušo in s srcem. S svojim življenjem in delom je poosebljal trditev, da prevajalci gradimo mostove in skrbimo za boljše razumevanje med ljudmi, narodi in kulturami. Svetovljan po duhu in razgledanosti je bil razpet med dve deželi: Slovenijo, ki mu je bila dom in domovina, in Francijo, v kateri je odrasčal. Z enako ljubeznijo in jezikovnim mojstrstvom je obvladoval oba jezika in obe kulturi. S posebnim veseljem je prevajal literaturo in bil od leta 1951 član društva književnih prevajalcev. Prevajati pa je bilo treba tudi strokovna besedila in v skupini enako mislečih prevajalcev je leta 1960 dozorela zamisel, da se je koristno tesneje povezati v samostojno stanovsko organizacijo. Rodilo se je takrat še maloštevilno, a zelo delovno društvo DZTPS in tri leta kasneje je že izšla prva številka Mostov. Viktor Jesenik je soustvarjal oboje, zato smo se mu ob 30. obletnici ustanovitve društva posebej zahvalili in ga imenovali za častnega člana. To je bila majhna pozornost v primerjavi z nagradami, ki jih je prejel za svoje literarne prevode v Franciji (»akademske palme« z viteškim naslovom) in Sloveniji (dvakrat Prešernovo nagrado za Gorenjsko). Prevajalci se ga bomo spominjali po njegovem bogatem literarnem prevajalskem opusu, ki šteje več kot 60 naslovov proze, dramatike in

poezije, prevedene iz slovenščine v francoščino in iz francoščine, angleščine in nemščine v slovenščino, po neštetihi tehničnih in strokovnih prevodih, pa tudi kot soavtorja modernega slovensko-francoskega slovarja. Predvsem pa kot kolega, ki je bil vedno pripravljen pomagati mladim in manj izkušenim premagovati ovire na težavni prevajalski poti.

Tisti, ki smo z njim tesneje sodelovali, se ga bomo spominjali tudi po tem, kako nam je ob pripravah na tole številko z žarom pripovedoval o svojem delu, o svoji povezanosti in razpetosti – prevajalski in družinski – med Slovenijo in Francijo, o Podbrezju, ki mu je bilo tako ljubo. Lepo se je bilo pogovarjati z njim in zdelo se mi je, kot da vsem po malem razdaja svojo polnost življenja, dobro voljo in neizčrpen optimizem. Tako z veseljem je delal in toliko načrtov je imel še pred seboj! In kakor boleče že je njegovo nenadno slovo zarezalo v naše spomine, si vendarle ne morem kaj, da ne bi ob njegovem odhodu sredi delovne vneme in veselja nad življenjem pomislila na znano reklo: »Kogar bogovi ljubijo ...«

Lidija Šega

Maja Bonač

Avtorskopravno varstvo prevoda

Povzetek

V članku je predstavljen avtorskopravni sistem varstva prevoda, kot ga ureja *Zakon o avtorski in sorodnih pravicah* (ZASP). Prevod kot vrsta priredbe je stvaritev prevajalca; od drugih ga loči prevajalčev individualni prispevek, ki napravi prevod njemu lasten. Vendar vsak prevod ni avtorsko delo. Kdaj prevod doseže tisto stopnjo ustvarjalnosti, ki ji pravo zagotavlja avtorskopravno varstvo? Kdaj je prevajanje zgolj mehanično prestavljanje besed in kdaj kreativen, ustvarjalen proces? Kdo je avtor in kakšne pravice ima?

Abstract

The article presents the copyright protection of translation, based on the Slovenian *Copyright and Related Rights Act*. A translation as a sort of adaptation is a translator's creation; it is the translator's individual contribution that makes a translation his own. However, not every translation is copyright protected. When is the amount of creativity in translation high enough to be protected by the copyright law? When is translation only a mechanical transposition of words and when a creative process? Who is the author and which copyrights belong to the author?

1. Uvod

Prevod že od nekdaj igra vlogo posrednika med različnimi jezikovnimi skupnostmi. Zapiši o prevajanju in prevodih segajo v antiko, o tem pričajo številne latinske različice starogrških zapisov epike, dramatike, pa tudi pesniških in filozofskih besedil. O različnih pogledih na prevajanje so razpravljali že Cicero, Horacij in Hieronim, ki velja za prvega in najvplivnejšega prevajalca celotne Biblije v latinščino. Vsi so v svojih razpravah označili za temeljni problem pri prevajanju odločitev za dobesednost ali smiselnost. To vprašanje, ki se vleče skozi vso zgodovino razmišljanja o prevajanju in s katerim se translatologi ukvarjajo še danes, je izrazil že Cicero v dilemi ut interpretes – ut orator. Ali naj prevajalec deluje zgolj kot posrednik, ki pazi na to, da bi stvari povedal natančno tako, kakor jih je avtor, ali naj pri prevajanju misli tudi na to, kako bo sporočilo v prevedenem jeziku zvenelo čim bolj naravno in resnično?

Avtorji in avtorska dela torej obstajajo od

pradavnine, avtorsko pravo in s tem avtorsko pravico pa poznamo šele od 18. stoletja. Pravo daje avtorju izključno pravico, da dovoli ali prepove prevajanje svojega dela, hkrati pa zagotavlja avtorskopravno varstvo tudi prevajalcu s tem, ko prevodu pod določenimi pogoji priznava status avtorskega dela.

V članku je predstavljen avtorskopravni sistem varstva prevoda, kot ga ureja *Zakon o avtorski in sorodnih pravicah* (ZASP)¹. Prevod je duhovna stvaritev prevajalca; od drugih ga loči prevajalčev individualni prispevek, ki napravi prevod njemu lasten. Vendar vsak prevod ni avtorsko delo. Kdaj prevod doseže tisto stopnjo ustvarjalnosti, ki ji pravo zagotavlja avtorskopravno varstvo? Kdaj je prevajanje zgolj mehanično prestavljanje besed in kdaj kreativen, ustvarjalen proces? Kdo je avtor in kakšne pravice ima?

¹ Zakon o avtorski in sorodnih pravicah, Uradni list RS, št. 21/95, št. 9/2001.

2. Pojem prevoda

Pomen besede prevod (nem. die Übersetzung, angl. translation, fr. la traduction) je dvojen in označuje samo dejanje prevajanja in tudi njegov učinek, vzrok in posledico. Vendar je v praksi in tudi v pravu s prevodom mišljen predvsem rezultat »prestavitve besedila iz enega jezika v drugega«², ki prevajalca upravičuje do naslova avtorja³. Splošne definicije prevoda kljub njegovi pomembni in pogosti vlogi ni, obstaja pa jih najbrž ravno toliko, kolikor je teoretikov, ki se s tem vprašanjem ukvarjajo. Vsem je skupno, da gre za isto sporočilo, izraženo v jeziku, različnem od izvirnega, ki je s tem postalo razumljivo tudi pripadnikom druge jezikovne skupnosti. To je lepo povedal znani teoretik Jakobsen: »Prevod – to sta dve ekvivalentni sporočili v dveh različnih kodih. Se pravi isti pomen v dveh različnih jezikih.«⁴

Prevod je vrsta predelave, ki spreminja jezikovno obliko dela, vsebina prevajanega dela, njegova zgradba in potek misli pa ostajajo nespremenjeni. Taka jezikovna sprememba je duhovna stvaritev v smislu avtorskega prava, če je »plod posameznikovega ustvarjalnega dejanja in je prav zato enkratna in neponovljiva«⁵. Izražanje vsebine in zaporedja misli v drugem jeziku ni le mehanično prestavljanje besed, ampak je pri tem potreben ustvarjalen prispevek poustvarjalca, ki prevod prilagaja

zakonitostim in duhu drugega jezika. Prevod umetniškega, strokovnega ali uradnega besedila naj bo to tudi v ciljnem jeziku, ne pa zgolj skupek okorno prevedenih besed, ki pomenko ustrezajo osnovnemu besedilu. Ne glede na vrsto prevoda (literarni prevod, prevod uradnega besedila ...) je intelektualno delo prevajalca vedno potrebno. Zato je »vedno treba dati varstvo stvaritvi poustvarjalca, da je le razvidno, da je resnično samostojna, da ni le gola izvedba osnovnega dela«⁶.

S pravnega vidika gre pri prevodu za take jezikovne predelave, ki so posebej pomembne, zato je varstvo teh predelav v okviru avtorskopravnega varstva tudi zakonsko urejeno. ZASP prevod obravnava v 7. členu pod skupnim naslovom »predelave avtorskih del« in ga šteje za samostojno avtorsko delo, če je individualna intelektualna stvaritev. Gre za t. i. odvisna ali derivativna dela (œuvres de seconde main), stvaritve, ki izvirajo iz drugega dela ali gradiva⁷, pri čemer je prispevek njihovega avtorja, prevajalca kljub temu dovolj pomemben, da jih pravo pod določenimi pogoji šteje za novo, samostojno avtorsko stvaritev. Zakon razlikuje med prevodom avtorskega dela in prevodom drugega gradiva (del v prosti uporabi in nevarovanih stvaritev), posebej pa obravnava prevode uradnih besedil.⁸

² Petit Larousse en couleurs, dictionnaire encyclopedique pour tous, Librairie Larousse, Paris 1980.

³ Janvier, E.: Vous avez dit auteurs?, RIDA 107, januar 1981, str. 3–21.

⁴ Kalan, V.: Prevajanje filozofije, okrogla miza, 16. prevajalski zbornik, Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Ljubljana 1992.

⁵ Jerman, F.: Književni prevod in nacionalna identiteta, 17. prevajalski zbornik, Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Ljubljana 1993, str. 11–14.

⁶ Cigoj, S.: Zbirka člankov in razprav o avtorskem pravu, Pravna fakulteta v Ljubljani, Ljubljana 1970, str. 11.

⁷ Štampihar, J.: Avtorsko pravo, Gospodarski vestnik, Ljubljana 1960, str. 24.

⁸ Za prevod besedila, ki je avtorsko delo, prevajalec potrebuje dovoljenje avtorja dela oziroma imetnika avtorske pravice, druga dela (dela v prosti uporabi, za katera je varovalna doba že potekla, in nevarovane stvaritve) pa se smejo prosto prevajati. Uradna besedila in prevodi teh besedil, kadar so kot taki objavljeni, ne uživajo statusa avtorskega dela, čeprav morda izpolnjujejo zakonske

3. Avtorskopravno varstvo prevoda v zgodovini ...

Literarni prevod se je na evropskem koncu sveta razmahnil v obdobju rimske antike s številnimi latinskimi različicami starogrških epov, tragedij in komedij, pa tudi pesniških besedil. Ti prevodi se hote niso strogo držali izhodiščnih besedil, zato bi jih bilo glede na današnje pojmovanje prevoda primerneje označiti za priredbe, adaptacije, skratka za izrazite prilagoditve izvirnikov bralcem in poslušalcem iz drugačnega okolja, z drugačno kulturo in življenjskim slogom. Tako prirejeni prevodi torej niso upoštevali tedaj še neznanega pojma – avtorskih pravic ustvarjalcev grških izvirnikov.⁹

Tudi za slovensko kulturo lahko upravičeno trdimo, da vse od Brižinskih spomenikov sloni na prevajalstvu.¹⁰ Prevod je bil za nastanek slovenske književnosti velikega pomena. Naj za ponazoritev omenim Trubarjev in Dalmatinov prevod Biblije v 16. stoletju, Linhartova prevoda in priredbi Richterjeve Županove Micke in Beaumarchaisove Figarove svatbe (to je Linhart preimenoval v *Ta veseli dan ali Matiček se ženi*) v razsvetljenstvu, Prešernove prevode Petrarce in Byrona ter kasnejše Župančičeve prevode Shakespeara konec 19. stoletja. Vendar so vsi ti prevodi in priredbe nastali neodvisno od avtorskopравnih omejitev, kakršne poznamo danes.

Zgodovina avtorskega prava se je na evropski celini začela šele s francosko revolucijo.

pogoje (ZASP, člen 9). Več v 5. in 7. poglavju.

⁹ Stanovnik, M.: Od besede do besedila v literarnem prevodu, 20. prevajalski zbornik, Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Ljubljana 1996, str. 43–52.

¹⁰ Moder, J.: Prevod kot sestavni del narodove identitete, 17. prevajalski zbornik, Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Ljubljana 1993, str. 14–18.

Pred tem so vladarji podeljevali posameznim tiskarjem t. i. privilegije¹¹, na podlagi katerih so imeli ti izključno pravico tiskanja in razpečavanja knjig na ozemlju teh vladarjev, avtorji sami pa od privilegijev niso imeli nobene koristi.

Avtorska pravica, kot jo razumemo danes, je bila kot »pravica izdajanja« najprej uzakonjena v Veliki Britaniji, in sicer leta 1709 v Copyright Actu. Vendar je v angleškem pravu vse do sprejetja avtorskega zakona leta 1911 veljalo, da je obdelava dopustna vedno, kadar se pri tem uporabi druga izrazna oblika; dovolj je, da se besede ne kopirajo. Tako do leta 1911, ko avtorskopravno varstvo ni bilo več priznано samo obliki besed, prevod, ki ga angleško pravo šteje za adaptacijo, ni pomenil nedopustnega posega v tuje delo, saj pri njem niso nikoli uporabljene iste besede kot v izvirniku.¹²

Prevod je tista vrsta obdelave, ki si je v zgodovini najprej izborila priznanje. Potem ko sta bili v 18. stoletju uzakonjeni obe temeljni avtorski upravičenji – pravica izdajanja in pravica javnega predstavljanja, je bila pravica prevajanja v drug jezik ali narečje kot nova, odvisna avtorska pravica z zakonom priznana v 19. stoletju.¹³ Pravica prevajanja je bila pri nas avtorju izvirnika z nekaterimi omejitvami priznana že s cesarskim patentom iz leta 1846¹⁴, po katerem si je moral avtor izvirnika pravico prevoda pridržati, ta pridržek pa je imel veljavo eno leto.¹⁵ Od tedaj so jo priznavali tudi vsi kasnejši avtorski zakoni. Po mnenju dr. Štempiharja je bil status avtorskega de-

¹¹ Prvi tak privilegij je bil podeljen leta 1469 v beneški republiki.

¹² Cigoj, S.: Avtorska pravica obdelave in priredbe v mednarodnem in primerjalnem pravu, ZZR 1984, Ljubljana, str. 13.

¹³ Štempihar, J.: Avtorska ..., str. 15.

¹⁴ Štempihar, J.: Avtorska ..., str. 75.

¹⁵ Štempihar, J.: Avtorska ..., str. 12.

la prevodu izrecno priznan šele z zakonom o varstvu avtorske pravice iz leta 1957, pred tem je veljal samo kot storitev.¹⁶

4. ... in danes

4.1. Tuje ureditve

Pregled avtorskopравnih ureditev drugih držav (ameriški Copyright law, angleški Copyright, Designs and Patent Act, nemški Urheberrechtsgesetz, francoski Code de la propriété intellectuelle) pokaže, da je prevod kot vrsta predelave povsod varovan kot avtorsko delo, prevajalec pridobi na njem avtorsko pravico prevajalca, prevod pa mora dovoliti avtor izvirnika, ki se prevaja.

4.2. Konvencijske ureditve

Avtorske pravice ureja vsaka država posebej. Mednarodnega avtorskega prava, ki bi samodejno zavarovalo avtorje po vsem svetu, ni. Obstajajo pa nekatere mednarodne konvencije, ki jih države lahko sprejmejo in v skladu z zahtevami teh konvencij uredijo varstvo avtorskih del domačih in tujih avtorjev. Temeljni konvenciji o avtorskem pravu sta Bernska konvencija za varstvo književnih in umetniških del in Svetovna (univerzalna) konvencija o avtorski pravici. Bernska konvencija določa, da prevodi književnega ali umetniškega dela uživajo enako varstvo kot izvirna dela, vendar brez škode za avtorja izvirnega dela, ki ima izključno pravico svoje delo prevesti oziroma dovoliti prevod, Svetovna (univerzalna) konvencija pa prevodu izrecno ne priznava statusa avtorskega dela, pač pa priznava avtorju izvirnika izključno pravico, da delo prevede in objavi ter odobri prevod in objavo prevoda.

5. Kdaj je prevod avtorsko delo?

Prevod avtorskega dela ali drugega gradiva, ki je individualna intelektualna stvaritev¹⁷, je samostojno avtorsko delo. Za pomoč pri oprede-

litvi nekega dela za avtorskega so se v zakonodaji, sodni praksi in pravni teoriji izoblikovala tale merila oziroma predpostavke: stvaritev, duhovnost, individualnost, izraženost in področje ustvarjalnosti.¹⁸

5.1. Predpostavke avtorskega dela

a. *Stvaritev* je bistvena predpostavka, ki je izrecno predvidena tudi v vseh primerjalnih zakonodajah in predvsem pomeni, da mora biti avtorsko delo, v našem primeru prevod, rezultat človekovega ravnanja. Prevod je rezultat ustvarjalne dejavnosti prevajalca in temu pogoju večinoma tudi zadosti. Izjema so v zadnjem času različni računalniški prevajalni mehanizmi, taki prevodi pa so rezultat delovanja stroja oziroma računalniškega programa in jih zato ne moremo šteti za avtorsko delo.¹⁹

b. *Duhovnost* (ZASP uporablja izraz *intelektualnost*) pomeni, da gre za delo človekovega duha, duhovno stvaritev, hkrati pa opozarja, da je avtorsko delo t. i. imaterialna dobrina, netelesni proizvod, ki nastane in se izoblikuje v človekovem duhu, nato pa se od njega loči s tem, da se izrazi na ustreznih materialnih ali nematerialnih nosilcih (papir, digitalni zapis na disketi ali CD-ROM-u, kot datoteka v računalniku, zvok pri simultnem ali konsektivnem prevajanju), ki so čutno zaznavni (beseda, zvok ...).²⁰ Duhovna stvaritev je misel, ki je dobila obliko.²¹

¹⁷ ZASP, člen 7, hkrati pa je treba upoštevati tudi generalno klavzulo, ZASP, člen 5/I. odst.: »Avtorska dela so individualne intelektualne stvaritve s področja književnosti, znanosti in umetnosti, ki so na kakršenkoli način izražene, če ni s tem zakonom drugače določeno.«

¹⁸ Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A.: Zakon ..., str. 30; Trampuž, M.: Avtorsko pravo in likovna umetnost, ČZ Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana 1996, str. 32.

¹⁹ Več v točki 6.2.

¹⁶ Štampihar, J.: Avtorska ..., str. 38.

c. *Individualnost prevoda.* Vsak prevod je lasten svojemu prevajalcu in ima individualne poteze. Individualnost je lastnost, ki prihaja od avtorja, izrazi pa se v njegovem delu; isto besedilo lahko prevede več prevajalcev, pa bo vsak prevod izraz miselnega procesa, znanja in izkušenj posameznega prevajalca, zato prevodi ne bodo nujno enaki.

Pojma individualnosti ne gre enačiti s pojmom izvirnosti, originalnosti, ki ga tudi uporabljajo nekateri avtorski zakoni. Prevod je lahko izviren samo v smislu »predstavljanja besed iz enega jezikovnega toka v drugega«²², nikakor ne more biti izvirna tudi njegova vsebina. Kajti vsak prevajalec poskuša delo v izvirniku čim bolj približati domači javnosti s tem, da vsebina dela ostane čim bolj neokrnjena.

Prav tako se z zahtevo po individualnosti dela ne zahteva novost, ki je pogoj za varstvo predmeta v patentnem pravu. Prevod lahko pomeni novost v tem smislu, da neko delo do tedaj sploh ni obstajalo v slovenskem jeziku, lahko pa gre tudi za nov, posodobljen prevod drugega prevajalca, ki je v slovenski jezik ponovno prevedel sicer že prevedeno delo (npr. Župančičev in kasnejši Jesihov prevod Shakespearove tragedije *Romeo in Julija*).

V zvezi z individualnostjo se še zahteva, da je ta na neki ustvarjalni ravni, ki pa se presoja znotraj posamezne kategorije del. To je pomembno prav pri vrednotenju ustvarjalnosti prevajalskega dela, kjer »so ustvarjalne možnosti zaradi objektivno manjšega manevrskega prostora že a priori omejene«²³.

č. *Izraženost.* Prevod mora biti na kakršenkoli način izražen tako, da je zaznaven za človeške čute. Ponavadi je prevod za zunanji svet zaznaven tako, da je fiksiran na nekem materialnem nosilcu, na primer natisnjen na papirju, shranjen v elektronski obliki na disketi, CD-ROM-u, v obliki podnapisov na filmskem traku, vendar to za opredelitev prevoda kot avtorskega dela ni pogoj. Konsekutivni ali simultani prevod ali tolmačenje na sodišču je prav tako avtorsko delo (pod pogojem, da so izpolnjeni drugi pogoji), čeprav v trenutku nastanka ni materialno fiksiran, ampak izražen z govorom. Prevod kot avtorsko delo je torej lahko izražen v kakršnikoli obliki in tudi ni pomembno, ali ga človek lahko zaznava neposredno (tako, da bere prevedeno knjigo) ali s tehničnimi pripomočki (prevod besedila, shranjen na disketi, je prepoznaven šele, ko disketo vstavimo v računalnik in zaženemo ustrezen program).

d. *Področje ustvarjalnosti.* Da lahko neko delo štejemo za avtorsko, mora spadati v eno izmed treh kategorij – znanosti, književnosti ali umetnosti. Prevod lahko uvrstimo v vsako od teh kategorij, seveda odvisno od tega, za kakšen prevod gre (prevod strokovnega članka, literarnega dela, zakona ...). Vprašanje uvrstitve konkretnega prevoda v eno izmed navedenih kategorij ni tako pomembno, saj prevod že zakon sam v 7. členu šteje za samostojno avtorsko delo pod pogojem, da je individualna intelektualna stvaritev.²⁴

5.2. Nebistveni znaki za opredelitev prevoda kot avtorskega dela

Poleg naštetih predpostavk, ki morajo biti hkrati izpolnjene, da lahko prevod štejemo za

²⁰ Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A.: *Zakon ...*, str. 30.

²¹ Cigoj, S.: *Zbirka ...*, str. 2.

²² Pavček, T.: Brv nad prepadoma, 17. prevajalski zbornik, Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Ljubljana 1993, str. 39–44.

²³ Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A.: *Zakon ...*, str. 32.

²⁴ ZASP, člen 7: »Prevodi, priredbe, aranžmaji, spremembe in druge predelave prvotnega avtorskega dela ali drugega gradiva, ki so individualna intelektualna stvaritev, so samostojna avtorska dela.«

avtorsko delo, obstaja še več okoliščin, ki za kvalifikacijo avtorskega dela niso relevantne. Prevod je škodi za avtorsko delo, ne glede na njegov kvantitativni obseg (razen, kadar je ta tako majhen, da je njegova izvirnost prizadeta oziroma izgine), vloženi delovni trud prevajalca ter vložena finančna sredstva in stroške, ki jih je prevajalec z izdelavo prevoda imel. Stroški udeležbe na strokovnih seminarjih, jezikovnih tečajih in sredstva, vložena v nakup slovarjev in drugih pripomočkov, na opredelitev prevodov za avtorsko delo ne vplivajo. Prevod se lahko izrazi v obliki pisanega besedila ali govora, za opredelitev avtorskega dela ni bistveno, da je delo fiksirano na nekem materialnem nosilcu. Naše pravo tudi ne zahteva registracije dela, ta je pogoj v anglo-ameriškem avtorskem pravu, prevod postane avtorsko delo v trenutku stvaritve. Ni pomembna umetniška, estetska ali druga kakovost dela, prav tako ne, čemu je delo namenjeno (uporabni namen). Novost dela se upošteva le v smislu subjektivne novosti, to pomeni, da avtorsko pravo teoretično dopušča nastanek dveh identičnih avtorskih kreacij²⁵, pod pogojem, da sta avtorja ustvarjala neodvisno drug od drugega. Verjetnost stvaritve identičnega prevoda istega besedila je v praksi zelo majhna, razen pri t. i. šablonskih prevodih²⁶, katerih avtorstvo pa je v teoriji tako ali tako vprašljivo. Tudi zakonitost oziroma nezakonitost dela po večinskem mnenju v teoriji ni relevantna. Prevod je avtorsko delo, četudi je nastal brez dovoljenja avtorja izvirnika. Avtorsko delo nastane s samo stvaritvijo, protipravnost pa ne izvira iz dejanja stvaritve, ampak šele na primer iz objave dela. Tudi morebitna uveljavitev sankcij proti prevajalcu ne spremeni dejstva, da je avtorsko delo nastalo.²⁷

²⁵ V nemški literaturi t. i. Doppelschöpfungen.

²⁶ Več v točki 5.3.

²⁷ Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A.: *Zakon ...*, str. 32–34.

5.3. Prevod – avtorsko delo da ali ne?

Zakonsko varstvo uživajo samo avtorska dela. Katero delo škodi za avtorsko, je eno temeljnih vprašanj avtorskega prava, odgovor nanj pa je ob upoštevanju pogojev iz generalne klavzule²⁸ treba poiskati v vsakem primeru posebej. Vsak prevod, ki je rezultat ustvarjalnosti avtorja in kot tak individualna intelektualna stvaritev v smislu določb ZASP-a, je avtorsko delo. Odločitev zakonodajalca, da natančnejša formulacija ni smiselna, se je izkazala za pravilno. Vrste avtorskih del so tudi v primerjalnem pravu našete zgolj primeroma. Ni področja človekovega ustvarjanja, za katerega bi lahko brez izjeme trdili, da je vsako delo, ki pri tem nastane, rezultat duhovnega, intelektualnega napora avtorja. Enako velja za prevajanje. Za posamezno vrsto prevoda lahko le z večjo ali manjšo verjetnostjo predvidevamo, koliko bo glede na zahtevnost, obliko in umetniškost prevajanega besedila prevajalec v izdelavo prevoda vložil znanja, miselnega truda, svojih zamisli in ustvarjalnosti. Glede na to je treba lastnost avtorskega dela priznati predvsem prevodom literarnih in drugih umetniških besedil, ki ustvarjalni avtorjev prispevek praviloma že predvidevajo. Ustvarjalna raven je nižja pri jezikovno in vsebinsko enostavnih besedilih. Tudi obseg prevedenega besedila za opredelitev avtorskega dela ne more biti bistvenega pomena v tem smislu, da bi daljši prevodi pomenili avtorsko delo, krajši pa ne. Taksativno naštevane vrste prevodov, ki jim gre status avtorskega dela, bi v praksi nedvomno preprečilo marsikateri avtorskopравни spor, vendar na škodo prevajalcev, saj bi ti tako lahko večsah neupravičeno ostali brez avtorskopravne varstva.

Lastnost avtorskega dela imajo lahko tudi prevodi uradnih besedil (zakonskih in drugih besedil), vendar jim ZASP v javnem interesu

²⁸ Glej ZASP, člen 5 oziroma opombo št. 17.

avtorskopravno varstvo odreka, kadar so kot taki objavljeni²⁹.

Posebej je treba obravnavati prevode, ki jih opravijo računalniški programi³⁰. Delo stroja ni in ne more biti avtorsko delo. Avtorsko delo je lahko samo stvaritev, ki je proizvod človekovega ustvarjanja. ZASP v 10. členu za avtorja šteje samo fizično osebo, ki je avtorsko delo ustvarila. Stroj, v tem primeru računalnik, deluje po vnaprej danem sistemu ukazov, zato o kakršnemkoli intelektualnem prispevku uporabnika računalniškega programa za prevajanje ne moremo govoriti. Prispevek osebe, ki da računalniku ukaz »prevedi«, pa je težko ovrednotiti kot ustvarjalno, intelektualno delo, ki bi zaslužilo avtorskopravno varstvo.

V zvezi s t. i. rutinskimi prevodi poslovnih pism, gledaliških programov, jedilnih listov in podobnega gradiva obstaja v teoriji več nasprotnih mnenj. ZASP jih s tem, ko govori tudi o predelavi »drugega gradiva«, šteje za avtorsko delo³¹, nekateri avtorji³² pa temu nasprotujejo. Na vprašanje, katero tovrstno delo je avtorsko in katero ni, bo odgovorila šele praksa. Slovenski zakon postavlja precej širok in raztegljiv okvir, zato bo verjetno nekje treba postaviti mejo. Vendar je ostro razmejiti med rutino in kreativnostjo težko. Kdaj je neki prevod šablonski, kdaj pa rezultat intelektualnega ustvarjanja, je resnično tudi dejansko vprašanje. Celo prevod jedilnega lista, za katerega navadno prevajalec potrebuje le izredno bogat besedni zaklad na kulinaričnem po-

dročju, je lahko avtorsko delo, če gre za prevod imena jedi, ki je značilna za neko pokrajino (npr. prekmurska gibanica, idrijski žlikrofi ipd.) in ustreznega izraza v drugem jeziku sploh ni. Za zdaj se taka vprašanja pojavljajo predvsem v teoriji, to kaže tudi izredno skromna sodna praksa na tem področju.

Bolj teoretično je vprašanje prevoda naslova. Naslov avtorskega dela, ki je sam po sebi individualna intelektualna stvaritev, uživa enako varstvo kot samo delo.³³ Kdaj pa je prevod naslova taka individualna intelektualna stvaritev, da zadosti zakonskim pogojem? Ali je prevod naslova sploh lahko avtorsko delo? Naslov kot sestavni del avtorskega dela je označba, ki delo praviloma na ustrezen in kratek način označuje. Še posebej zaradi te lastnosti se pri prevodu naslova zastavlja vprašanje, ali izpolnjuje zahteve, ki jih postavljata zakon in pravna teorija. Kvantitativni obseg dela pri kvalifikaciji avtorskega dela sicer ni odločilen, vendar pri manjšanju obsega ni mogoče preseči tiste meje, pri kateri ostane od avtorskega dela tako malo, da je njegova izvirnost prizadeta oziroma izgine.³⁴ Za prevod naslova Camusovega romana *L'étranger*, slovensko *Tujec*, bi težko trdili, da gre za avtorsko delo. Manevrski prostor prevajalca je tako majhen, da ne dopušča posebne kreativnosti. Vsakdo, tudi če ne obvlada francoskega jezika, lahko pogleda v slovar in pride do enakega rezultata, pri čemer bi njegovo dejanje težko opredelili kot ustvarjalno dejavnost. Prevod naslova je v takem primeru varovan skupaj s prevedenim delom samim. Drugače pa je z naslovi del, ki se pogosto ne dajo preprosto prevesti tako, da vsaki besedi v tujem jeziku poiščemo ustrezno v slovenskem jeziku, ampak jih je treba tudi smiselno prirediti. Za prevod takega naslova je nedvomno nujen večji intelektualni

²⁹ ZASP v 2. odstavku 9. člena določa, da so prevodi uradnih besedil z zakonodajnega, upravnega in sodnega področja avtorskoppravno varovani, razen če so objavljeni kot uradna besedila.

³⁰ Glej tudi točko 6.2.

³¹ Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A.: *Zakon ...*, str. 47.

³² Reh binder, M.: *Urheberrecht*, str. 113; Ditrich, R.: *Zum ...*, str. 139–164.

³³ ZASP, člen 6/I. odst.

³⁴ Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A.: *Zakon ...*, str. 33.

napor prevajalca in v posameznih primerih gotovo izpolnjuje zahteve, ki jih postavljata zakon in teorija za opredelitev nekega dela kot avtorskega. Kot primer naj omenim prevod naslova Salingerjevega romana *The Catcher in the Rye*. Salinger je roman o stiskah dijaka Holden Caulfielda naslovil z oznako človeka, ki opravlja neko posebno, nenavadno, neznano poklicno, športno ali priložnostno dejavnost. Identitete tega človeka in pomena njegovega početja ne bi bilo mogoče spraviti v jasno razvidno zvezo z romanom, če je ne bi proti koncu romana Holden, ki zgodbo sam pripoveduje, pojasnil: gre za junakovo samooznako, za njegovo idealno predstavo o samem sebi, za poklic in vlogo, v kateri bi se mladenič rad videl.³⁵ Naslov romana, ki je bil

³⁵ ... "You know what I'd like to be?" I said. /.../ "You know what I would like to be? I mean if I had a goddam choice."

"What?" /.../

"You know that song 'If a body catch a body comin' through the rye'? I like –"

"It's 'If a body meet a body coming through the rye!'" /.../ "It's a poem. By Robert Burns." /.../

She was right /.../ It is "If a body meet a body coming through the rye." /.../

"I thought it was 'If a body catch a body,'" I said. "Anyway, I keep picturing all these little kids playing some game in this big field of rye and all. Thousands of little kids, and nobody's around – nobody big, I mean – except me. And I'm standing on the edge of some crazy cliff. What I have to do, I have to catch everybody if they start to go over the cliff – I mean if they're running and they don't look where they're going I have to come out from somewhere and catch them. That's all I'd like to do all day. I'd just be *the catcher in the rye* and all. I know it's crazy, but that's the only thing I'd really like to be. I know it's crazy ..."

v slovenski jezik preveden dvakrat, je enkrat preveden kot Lovec v rži, drugič pa kot Varuh mlade rži.³⁶ Ustreznost enega in drugega je strokovno prevajalsko vprašanje, nedvomno pa je za tak prevod potrebna večja stopnja prevajalčeve ustvarjalnosti in iznajdljivosti, ki si zaslužita avtorskopravno varstvo.

5.4. Prevod – avtorsko delo ali storitev?

Za nastanek prevoda je potrebno veliko več kot samo izvrstno znanje in obvladovanje vsaj dveh jezikov – jezika, iz katerega se prevaja, in jezika, v katerega se prevaja. Prevajanje pomeni sposobnost razumevanja misli, ki jih je nekdo izrazil z nekimi jezikovnimi sredstvi, in njihovega ubesedenja v jeziku drugega ljudstva. S tem ni mišljeno le golo prestavljanje besed, temveč oblikovanje celote, ki je v prevedenem jeziku enakovredna izvirniku, vsebinsko in slogovno. To je ustvarjalni proces, v katerem prevajalec delu vtisne svoj individualni pečat, po katerem se ta prevod razlikuje od drugih prevodov istega besedila. Tako pojmovan prevod izpolnjuje vse pogoje, ki jih zakon in teorija postavljata za kvalifikacijo avtorskega dela.

Ali lahko prevod označimo tudi kot storitev, kot delo, ki ga nekdo opravi po naročilu drugega in navadno zanj prejme plačilo? Zavedati se je treba, da je storitev precej širši pojem od pravnega termina avtorsko delo in lahko zajema najrazličnejše dejavnosti, med drugimi tudi prevajanje. Nedvomno nastane precej prevodov na podlagi predhodnega naročila, prevajalcu pa naročnik za strokovno opravljeno delo plača. Prevod je torej lahko tudi storitev; vprašanje pa je, ali je vsak tak prevod avtorsko delo. Če so izpolnjene zakonske zahteve po stvaritvi, individualnosti, duhovnosti in izraženosti prevoda, ki spada v književnost,

Odlomek je iz romana J. D. Salingerja *The Catcher in the Rye*.

³⁶ Stanovnik, M.: Od besede ..., str. 43–52.

znanost ali umetnost, je tak prevod tudi avtorsko delo. Pri tej opredelitvi ni pomembno, da je bil prevod naročen in je prevajalec zanj prejel plačilo. Kadar pa je prevod zgolj mehansko prestavljanje besed, ki si po mnenju nekaterih teoretikov³⁷ ne zasluži avtorskoprnega varstva, ker ne zadošča zakonsko postavljenim merilom, to ne pomeni, da opravljeno delo ne more biti zgolj storitev, za katero gre prevajalcu plačilo. V to kategorijo bi lahko uvrstili t. i. šablonske prevode poslovnih pisem, navodil za upravljanje tehničnih aparatov, gledaliških programov in podobnega gradiva, za katere posebna ustvarjalnost ni potrebna oziroma je niti ne dopuščajo ter je zato avtorskopravno varstvo teh prevodov sporno. Enako velja za prevode, nastale z računalnikom, tem se status avtorskega dela prav tako odreka.

Vsak prevod, ki je avtorsko delo, je lahko tudi storitev. Čeprav nastane na pobudo naročnika, je rezultat prevajalčevega intelektualnega ustvarjanja in kot tak avtorskopravno varovan. Ne velja pa nasprotno; ni namreč nujno, da je vsak naročen in plačan prevod tudi avtorsko delo.

6. Avtor prevoda

6.1. Avtor je fizična oseba, ki je ustvarila avtorsko delo³⁸

ZASP temelji na načelu avtorstva, po katerem je avtor tisti, ki je delo ustvaril. Avtor prevoda je torej vedno prevajalec, oseba, ki je neko besedilo prevedla iz enega jezika v drugega. Vprašanje, kdo je konkretno delo ustvaril, je dejansko vprašanje. Za avtorja prevoda velja tisti, ki je kot tak na običajen način naveden

na delu ali pri objavi dela, dokler se ne dokaže nasprotno.

6.2. Računalnik ne more biti avtor

Stvaritev je individualni in duhovni podvig, ki ga je zmožen samo človek kot fizična oseba, zato računalnik oziroma računalniški program ne more biti avtor.

Prevajalec je lahko samo fizična oseba, kreacija prevoda kot avtorskega dela ni pravni posel, niti se zanj ne zahteva poslovna sposobnost ali animus creandi, stvaritvena volja. Zato stroja, na primer računalnika, ki s posebnim programom prevede besedilo iz enega jezika v drugega, ne moremo šteti za avtorja tako nastalega prevoda. Ustvarjanje je strogo osebna, individualna dejavnost, to pa procesi, ki potekajo znotraj računalnika po vnaprej danih ukazih, gotovo niso. V tem primeru se zastavi vprašanje, kdo je avtor tako nastalega prevoda. Avtor računalniškega programa za prevajanje (programer) to ne more biti, kajti s tem, ko je napisal program, se ne more šteti tudi za avtorja vseh bodočih prevodov, ki jih takrat, ko je pisal program, ni niti imel v mislih niti zanje ni mogel vedeti in so oziroma še bodo nastali neodvisno od njega. Sam računalniški program tudi ni avtor, ker ni fizična oseba. Ali je avtor lahko uporabnik takega programa, ki mu za izdelavo prevoda zadostuje zgolj povprečno poznavanje računalništva? Ali klik z miško na gumb »prevedi« lahko opredelimo kot tak individualni intelektualni dosežek, da bi lahko šteli za avtorja prevoda uporabnika programa? Menim, da za izbiro ukaza »prevedi« ni potreben poseben intelektualni napor (vsaj ne v takem smislu, kot ga zahteva ZASP), zato tudi uporabnik takega programa, ki mu za izdelavo prevoda ni treba poznati niti jezika, v katerega z računalnikom prevaja, po veljavnih določbah ZASP-a ne more biti avtor. Ali je potemtakem tako nastal prevod brez avtorja? Če na to vprašanje odgovorimo pritrdilno, bo v prihodnosti treba z za-

³⁷ Dittrich, R.: Zum Urheberrechtsschutz von Übersetzungen, UFITA 100/1985, str. 160: »Nur wo die Übersetzung sich in einen wörtlichen Übertragung erschöpft, ist der Bearbeitungscharakter ausnahmsweise zu verneinen.«

³⁸ ZASP, člen 10.

konom določiti, kdo se tedaj šteje za avtorja. Tako določbo že vsebuje angleški Copyright Act iz leta 1988.³⁹ Če glede na okoliščine ni človeka – avtorja, se za avtorja tako ustvarjenega dela⁴⁰ šteje oseba, ki je opravila vsa potrebna dejanja za nastanek dela. V teoriji se pojavljajo tudi zamisli o programerju in uporabniku kot soavtorjih⁴¹ del, ustvarjenih z računalnikom.

6.3. Pravna oseba ne more biti avtor

Avtor prevoda tudi ne more biti pravna oseba⁴², ki ima v delovnem razmerju prevajalce in je prevod nastal v okviru njihovih rednih delovnih dolžnosti, oziroma pravna oseba, ki je prevod naročila⁴³. Pravna oseba ne more us-

tvarjati, ustvarja vedno fizična oseba. Avtor prevoda, nastalega v delovnem razmerju, oziroma naročenega prevoda je prevajalec, in temu v vsakem primeru ostanejo neprenosljive moralne avtorske pravice⁴⁴, pravna oseba pa lahko pridobi izvedeno, derivativno avtorsko pravico, torej nastopa kot imetnik materialnih pravic, ki so bile nanj po zakonu ali s pogodbo prenesene (ZASP, členi 99–102).

7. Avtorske pravice

7.1. Splošno o avtorski pravici

Avtorska pravica je enovita pravica, iz katere izhajajo upravičenja osebnostne in premoženjske narave ter druga upravičenja. V vsakdanjem življenju jih imenujemo tudi moralne in materialne avtorske pravice ter druge pravice avtorja. Avtorju omogoča razpolagati z njegovo stvaritvijo in mu hkrati dovoljuje preprečiti drugim uporabo njegovega dela. Avtorska pravica je absolutna in učinkuje zoper vsakogar, to pomeni, da vanjo nihče ne sme neupravičeno posegati.

Ko govorimo o avtorskih pravicah v zvezi s prevodom, je treba vedno upoštevati njihovo dvostranskost.⁴⁵ Zakon daje varstvo prevodu, ki je samostojno avtorsko delo, hkrati pa varuje tudi izvirno delo, na podlagi katerega je prevod nastal. Avtorsko pravo torej varuje hkrati pravice avtorja izvirnega dela in tudi pravice prevajalca. Katere so te pravice in kakšna je njihova vsebina?

7.2. Avtorske pravice avtorja izvirnega dela

Prevod je odvisno avtorsko delo, kajti po naravi stvari je pogoj za nastanek prevoda po-

³⁹ Cornish, W. R.: Intellectual ..., str. 341: »... where the circumstances are such that there is no human author of such a work, the author shall be taken to be the person by whom the arrangements necessary for creation of the work are undertaken.«; enako tudi de Freitas, D.: The United Kingdom ...

⁴⁰ Angleški avtorski zakon dela, nastala na podlagi delovanja računalniškega programa, imenuje »computer-generated«. Nasprotno se dela, nastala s pomočjo računalnika, t. i. »computer aided«, štejejo za avtorsko delo. Računalnik v tem primeru avtor uporablja le kot orodje, s pomočjo katerega ustvarja.

⁴¹ Rehbindler, M.: Urheberrecht, str. 95.

⁴² Pravna oseba je s pravnim aktom ustanovljena organizacija, skupnost oziroma ustanova, ki se ji priznava lastnost pravnega subjekta (npr. gospodarske družbe, društva, zavodi ...).

⁴³ Prav tako ne gre šteti za avtorja naročnika prevoda, ki je sicer fizična oseba. Avtor je vedno le prevajalec, naročnik pa lahko v soglasju s prevajalcem na prevodu pridobi materialne avtorske pravice. Naročnik prevoda, ki je fizična oseba, je v najboljšem primeru lahko soavtor, vendar le pod pogojem, da je

s svojim ustvarjalnim prispevkom k nastanku dela pripomogel tudi sam.

⁴⁴ Več o moralnih avtorskih pravicah v točki 7.4.1.

⁴⁵ Spaić, V.: Teorija avtorskega prava i avtorsko pravo u SFRJ, str. 91.

prejšnji obstoj drugega dela, ki je lahko, ni pa nujno, avtorskopravno varovano. Dela, ki niso avtorska oziroma je njihova varovalna doba že potekla, so v prosti uporabi in jih lahko vsakdo prevede. Kadar pa je izvirno delo avtorskopravno varovano, ima njegov avtor na svoji stvaritvi avtorsko pravico, sestavljeno iz moralnih in materialnih upravičenj, ki delujejo erga omnes, torej nasproti vsem, in jih mora spoštovati tudi prevajalec.

Odločilna pravica avtorja izvirnega dela je, da s tem delom razpolaga. Od njega je odvisno, ali bo kakršnokoli predelavo dovolil, in če jo bo dovolil, kakšno in v kakšnem obsegu. Med posebnimi pravicami predelave je tudi pravica prevajanja, glede te ima avtor običajno močan interes, da se ta pravica realizira.⁴⁶ Pravica prevajanja gre avtorjem slovstvenih del,⁴⁷ kamor spadajo poleg književnih del tudi govorna dela, besedila h glasbenim in dramskim glasbenim delom, dialogi kinematografskih del, strokovna in znanstvena besedila ...

Tudi ZASP v 33. členu⁴⁸ z izključno materialno avtorsko pravico predelave priznava avtorju monopol nad ustvarjalnimi posegi v njegovo delo in med pravicami, ki jih pravica predelave zajema, na prvo mesto postavlja

⁴⁶ Cigoj, S.: *Avtorska ...*, str. 14.

⁴⁷ Štempihar, J.: *Osnove ...*, str. 45.

⁴⁸ ZASP, člen 33: Pravica predelave.

»(1) Pravica predelave je izključna pravica, da se neko prvotno delo prevede, odrsko priredi, glasbeno aranžira, spremeni ali kako drugače predela.

(2) Pravica iz prejšnjega odstavka se nanaša tudi na primere, ko se prvotno delo v nespremenjeni obliki vključi ali vgradi v novo delo.

(3) Avtor prvotnega dela obdrži izključno pravico do uporabe svojega dela v predelani obliki, če ni s tem zakonom ali s pogodbo drugače določeno.«

pravico, da se neko delo prevede. Avtor bo tako svoje izključno premoženjsko upravičenje do prevoda realiziral enako kot pri drugih oblikah izkoriščanja dela. Lahko prevoda sploh ne bo dovolil, lahko bo delo prevedel sam, lahko pa bo s prenosom pravice prevoda to dovolil komu drugemu⁴⁹.

Vendar izraz *pravica prevajanja* po mnenju dr. Jurija Štempiharja ni natančen. Slovstveno delo lahko vsakdo prevede, ne da bi s tem kršil avtorsko pravico tvorca izvirnika, če to stori samo za svojo osebno rabo ali zabavo in tak prevod ni namenjen in dostopen javnosti.⁵⁰ Tisto, kar je avtorju izvirnega dela pridržano in česar drugi brez njegovega dovoljenja ne sme storiti, je javno priobčevanje prevoda.⁵¹

Prevod vsebuje bistvene poteze izvirnega dela, saj njegova vsebina, zgradba in potek misli ostanejo nespremenjeni, prevajalčev intelektualni napor pa je usmerjen v spremembo jezika in prav tako pomeni avtorsko delo. »Novo delo je predelana oblika starega, tako da se z izkoriščanjem novega zmeraj izkoriščata obe deli.«⁵² Zato je prav, da daje zakon avtorju izvirnega dela monopol tudi nad izkoriščanjem novonastalega, prevedenega dela⁵³, tako da avtor obdrži izključno pravico tudi do uporabe svojega dela v predelani obliki. Na uporabo in izkoriščanje prevoda imata tako vpliv oba, avtor prvotnega dela in prevajalec, uporaba prevoda brez soglasja enega od njiju pomeni kršitev njunih avtorskih pravic.

⁴⁹ Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A.: *Zakon ...*, str. 111.

⁵⁰ T. i. prosto uporabo ZASP obravnava v 53. členu.

⁵¹ Štempihar, J.: *Avtorska ...*, str. 75; enako tudi Rehlinger, M.: *Urheberrecht*, str. 110–115.

⁵² Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A.: *Zakon ...*, str. 48.

⁵³ Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A.: *Zakon ...*, str. 111.

Avtorju izvirnega dela pripadajo moralne avtorske pravice, ki so neodtujljive in neprenosljive. V zvezi s prevodom velja posebej omeniti pravico priznanja avtorstva⁵⁴ in pravico spoštovanja dela⁵⁵. Prva upravičuje avtorja do identifikacije avtorstva na delu, to v praksi pomeni, da ima avtor izvirnega dela pravico, da je tudi na prevodu svojega dela naveden kot avtor, če seveda sam tako želi. Pravilno je, da prevajalec navede še naslov izvirnega dela in druge podatke, ki omogočajo natančno ugotovitev izvirnika. Z moralno avtorsko pravico spoštovanja dela pa zakon varuje avtorja pred vsakršnimi nedovoljenimi posegi v njegovo delo, ne zgolj ustvarjalnimi, ki lahko povzročijo okrnitev avtorjeve osebnosti. Prevod nekega slovstvenega dela mora biti tak, da z ničimer ne posega v vsebino, zgradbo in potek misli izvirnega dela. Sprememba jezika originalnega dela ne sme pomeniti žaljivega posega v delo samo, niti ne sme biti žaljivo uporabljena, sicer obstaja možnost okrnitve osebnosti avtorja.

7.3. Avtorske pravice prevajalca

Prevajalec na svojem prevodu originalnega dela dobi avtorsko pravico prevajalca z enako vsebino, kot jo ima siceršnja avtorska pravica. Vendar je ta avtorska pravica odvisna od avtorske pravice na izvirnem delu. Predelava namreč, čeprav je individualna intelektualna stvaritev, vsebuje bistvene poteze prvotnega dela. Pogoj uporabe prevoda je tudi hkratna uporaba izvirnika. Razširjen prevod pomeni hkrati razširjeno izvirno delo v njegovi bistveni vsebini. Uporaba prevoda je torej nujno odvisna od dovoljenja avtorja originalnega dela, prav tako tudi od dovoljenja prevajalca, ker je prevod rezultat intelektualnega dela obeh. Ta odvisnost odpade, kadar izvirno delo ni več avtorskopravno varovano⁵⁶.

Prevajalčeva avtorska pravica nastane s samo stvaritvijo takoj, ko je neko delo prevedeno, in sicer neodvisno od dovoljenja avtorja izvirnega dela za prevod. Prevod je, če izpolnjuje zakonske pogoje, avtorsko delo in prevajalec dobi na njem avtorsko pravico; in to celo takrat, ko avtor izvirnega dela, ki ga je prevajalec prevedel, prevoda ni dovolil. Kdor na primer prevede roman brez avtorjevega dovoljenja, pridobi na prevodu avtorsko pravico, vendar prevoda ne sme reproducirati in distribuirati, dokler se avtor s tem ne strinja⁵⁷; sicer prevajalec krši avtorsko pravico originalnega avtorja. Avtorjevo dovoljenje za predelavo ni torej nič drugega kot privolitev v uporabo.

Prevajalčeva avtorska pravica je absolutna in učinkuje erga omnes. Varovana je torej proti vsakomur, ki prevod, torej prevajalčev prispevek, uporablja. To velja celo nasproti avtorju izvirnega dela. Če želi na primer avtor romana uporabiti prevod, katerega avtor je kdo drug, potrebuje njegovo dovoljenje, in to celo takrat, ko je prevajalec delo prevedel brez avtorjevega dovoljenja.

Da bi preprečili morebitne nesporazume in iz njih izvirajoče spore med avtorjem izvirnega besedila in prevajalcem, je v pogodbi o prenosu avtorske pravice prevajanja koristno natančno določiti, kakšno uporabo dela vsak od njiju dovoljuje.

Prevajalčeva avtorska pravica se nanaša le

⁵⁶ Po preteku varstvene dobe; več v točki 8.

⁵⁷ Prevajalec sme neko besedilo prevesti tudi brez dovoljenja avtorja besedila pod pogoji t. i. proste predelave, vendar le za svojo lastno uporabo; dokler tak neavtoriziran prevod ni dostopen javnosti, prevajalec s tem ne krši avtorske pravice originalnega avtorja. Glej tudi ZASP, člen 53, ki v prvi točki določa, da je predelava objavljenega dela prosta, če gre za zasebno ali drugo lastno predelavo, ki ni namenjena niti dostopna javnosti.

⁵⁴ ZASP, člen 18.

⁵⁵ ZASP, člen 19.

na njegov individualni intelektualni prispevek, torej le na njegov prevod, ne pa tudi na izvirno delo, ki ga je prevedel. Uporaba originalnega dela je neodvisna od prevajalčeve volje in ostane še naprej v izključni oblasti avtorja. Če gre za prevod dela v prosti uporabi, na primer ljudske pesmi, to ostane prosto še naprej in vsakdo ga lahko ponovno prevede, ne da bi s tem kršil prevajalčevo avtorsko pravico. Pri tem uporabniku ne škodi, če ljudsko pesem pozna le prek predelave oziroma prevoda. Vsekakor pa prevajalčevih individualnih intelektualnih »dodatkov« ne sme uporabiti. Če je tujejezični roman predelan v dramo ali film na podlagi prevoda tega romana, to ne prizadene prevajalčeve avtorske pravice, razen če se naslanja na prevajalčeve formulacije.⁵⁸

7.4. Posamezne avtorske pravice prevajalca

Bistvo avtorske pravice je, da pomeni monopol avtorja nad izkoriščanjem njegovega dela. Kot taka zagotavlja avtorju spoštovanje njegovih moralnih interesov in spoštovanje premoženjskih koristi od izkoriščanja njegovega dela. Prevajalec pridobi na prevodu enovito avtorsko pravico, iz katere izhajajo izključna moralna upravičenja (moralne avtorske pravice), izključna premoženjska upravičenja (materialne avtorske pravice) in druga upravičenja avtorja (druge pravice avtorja).⁵⁹

7.4.1. Moralne avtorske pravice

Moralne avtorske pravice (*droit moral*, *moral right*, *Urheberpersönlichkeitsrecht*) varujejo avtorja glede njegovih duhovnih in osebnih vezi z delom.⁶⁰ Avtor jih ne more prenesti na drugega niti se jim odpovedati; lahko jih uveljavlja le sam, če seveda to želi. Slovensko pravo jim priznava velik pomen in jih v

obliki štirih pravic ureja v členih 17–20 ZASP-a.

a. Pravica prve objave je izključna avtorjeva pravica odločiti, ali, kdaj in kako bo njegovo delo prvič objavljeno.⁶¹ Je prva izmed pravic, ki jih avtor uveljavlja, in povzroči pomembne pravne posledice.⁶² Prevajalcu daje možnost, da se odloči, ali bo svojo stvaritev, prevod posredoval javnosti ali ne. Do tega trenutka je namreč prevod, ki je rezultat njegove duhovnega ustvarjanja, sestavni del njegove osebnosti in edino prevajalec kot avtor je sposoben odločiti, ali je delo že zrelo za objavo.⁶³ Objava po ZASP-u pomeni, da je avtorsko delo z dovoljenjem upravičenca postalo dostopno javnosti. Čeprav je pravica prevajanja odvisna avtorska pravica, katere pogoj je dovoljenje avtorja izvirnega dela za prevod, je odločitev, ali, kdaj in kako bo delo odpustil iz intimne sfere, prepuščena prevajalcu. Avtor izvirnega dela nanjo ne more vplivati. Šteti je treba, da je s tem, ko je dal dovoljenje za prevod, prepustil prevajalcu tudi odločitev v zvezi s prvo objavo tega dela.⁶⁴ Način prve objave zakonsko ni določen, zato pridejo v poštev vsi

⁶¹ ZASP, člen 17.

⁶² Dokler delo ni objavljeno, ga ni mogoče izkoriščati, niti omejevati nekaterih upravičenj, ki jih zakon sicer dopušča. Z objavo začne teči tudi rok trajanja avtorske pravice.

⁶³ Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A.: Zakon ..., str. 72: »Gre za temeljno pravico avtorskega prava, ki jo avtor uveljavlja kot prvo pred vsem drugim avtorskopравnim razpolaganjem.«

⁶⁴ »... značilno za to stvaritev je, da je njen obstoj odvisen od avtorja prvotnega, temeljnega dela. Kakor hitro je ta pogoj izpolnjen in v okviru danega dovoljenja, je obdelava samostojna stvaritev. V okviru danega dovoljenja avtor prvega dela nima nikakih pravic več.« Več v Cigoj, S.: Avtorska pravica ..., str. 9–11.

⁵⁸ Rehinder, M.: Urheberrecht, str. 111–115.

⁵⁹ ZASP, člen 15.

⁶⁰ ZASP, člen 16.

primeri, ko se bo s prevodom lahko prvič seznanilo več ljudi, ki so zunaj prevajalčevega običajnega kroga družine ali kroga osebnih znancev (objava v dnevnem časopisu in drugem periodičnem tisku, v knjigi, recitacija prevedene pesmi, simultano tolmačenje na mednarodnem kongresu ...). Potem ko je ta pravica enkrat realizirana, se izčrpa.

b. Pravica priznanja avtorstva upravičuje prevajalca, da je na svojem prevodu imenovan kot avtor, bodisi z imenom in priimkom bodisi s psevdonimom⁶⁵ ali drugo avtorsko označbo, lahko pa navedbo avtorstva tudi prepove. Poleg tega mora prevajalec spoštovati enako pravico avtorja izvirnega dela in pri objavi prevoda vedno navesti tudi njegovo ime, če ta tako določi.

Pravico priznanja avtorstva je treba realizirati pri vseh oblikah telesnega in netelesnega izkoriščanja avtorskega dela. Njeno uresničevanje v zvezi s prevodi književnih, dramskih, strokovnih in podobnih besedil, objavljenih in izdanih v materialni obliki (v knjigi, reviji, časopisu), v praksi večinoma ni problematično, kajti navadno sta na takih delih navedena oba, avtor in prevajalec. Če eden ali drugi ni naveden, pomeni to kršitev avtorske pravice. Kako pa se ta pravica izvaja pri netelesnem izkoriščanju prevoda kot avtorskega dela? V mislih imam recitacije prevedenih pesmi ali odlomkov drugih prevedenih del na različnih javnih prireditvah. Izvajalec navadno pove, kdo je avtor predstavljenega besedila, ne pa tudi, kdo je delo prevedel. Ali to pomeni krši-

tev prevajalčeve avtorske pravice ali je morda dovolj, da je prevajalec naveden samo na programskem listu, ki ga prejme obiskovalec? Kaj pa če prevajalec ni omenjen niti na programskem listu oziroma teh sploh ni? Teoretično bi bil lahko odgovor na prvo zastavljeno vprašanje pritrdilen, v praksi pa se rešitve oblikujejo različno, upoštevajoč vse okoliščine posameznega primera. Avtor se lahko zahtevi po navedbi svojega avtorstva celo odpove, vendar je treba tedaj presoditi, ali je njegova pogodbeni ali molčeča odpoved dopustna ali morda preveč posega v jedro pravice do priznanja avtorstva. Pri rešitvi tega vprašanja igrajo pomembno vlogo tudi običaji, vendar se je treba v dvomu vedno odločiti v korist avtorja.⁶⁶ Odpoved zahtevi po navedbi avtorstva je logična posledica dejstva, da prevajalec ni dolžan uveljavljati svoje pravice do priznanja avtorstva in da lahko prevod objavi tudi anonimno. To pa ne pomeni, da se je odpovedal pravici priznanja avtorstva, saj je ta, kot druga moralna upravičenja, neodpovedljiva in neodtujljiva.

c. Pravica spoštovanja dela pomeni, da se avtor lahko upre skazitvi in vsakemu drugemu posegu v svoje delo ali vsaki uporabi svojega dela, če bi ti posegi ali ta uporaba lahko okrnili njegovo osebnost. Prevajalec mora najprej spoštovati to moralno upravičenje avtorja dela, ki ga prevaja, in delo prevesti strokovno in konsistentno, tako da njegova umetniška ali strokovna vrednost v drugem jeziku ni prizadeta. Varovan je tudi v svojih osebnih interesih; njegovo moralno pravico spoštovanja dela morajo upoštevati avtor izvirnika in drugi. Tako lahko prevajalec prepreči spremembo svojega prevoda, tudi če se avtor izvirnega dela z

⁶⁵ V nekaterih primerih lahko avtorji privolijo tudi v označevanje svojih del s firmo oziroma drugo oznako prevajalske agencije, torej pod neke vrste skupnim psevdonimom (npr. Prevajalci, d. o. o., namesto Janez Prevajalec). Da se izognemo nesporazumom v zvezi z nenavedbo avtorstva po poslovnih običajih, je priporočljivo, da se to vprašanje predhodno uredi s pogodbo.

⁶⁶ Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A.: Zakon ..., str. 78–79: »... Na splošno se moramo vprašati, ali obstajajo glede na vrsto dela upravičeni interesi avtorja, da bo v javnosti imenovan kot tak.«

njo strinja. Vendar bo to storil na podlagi moralne avtorske pravice do spoštovanja dela le, če bi taka sprememba prevoda utegnila prizadeti njegovo čast in ugled. Kadar pa sprememba ne pomeni žaljivega posega ali žaljive uporabe, ki lahko povzroči okrnitev prevajalčeve osebnosti, nedovoljena sprememba prevoda še vedno pomeni kršitev, vendar le kršitev prevajalčeve materialne pravice predelave. ZASP torej razlikuje med obema pravicama glede na vpletenost osebnega dejavnika: sprememba prevoda je z dovoljenjem avtorja prevoda dopustna, sočasen poseg v njegovo osebnost pa je vedno nedopusten in pomeni kršitev prevajalčeve moralne avtorske pravice.

č. *Pravica skesanja*⁶⁷ avtorju omogoča, da se glede prenosa katere izmed svojih materialnih avtorskih pravic premisli in prepove izkoriščanje svoje stvaritve. Prevajalec lahko kljub sklenjeni založniški pogodbi enostransko prekliče dovoljenje in vzame primerke svojega dela iz prometa. Prav tako lahko prepove javno uprizorjanje prevedenega dela (recitacijo pesmi, ki jo je prevedel, uprizoritev prevedenega dramskega dela ...), objavo prevoda strokovnega članka v periodičnem tisku in drugih publikacijah ali kakršnokoli drugo uporabo svojega prevoda, čeprav je ustrezno materialno avtorsko pravico že prenesel. Vendar lahko to stori samo, če ima za to resne moralne razloge in če imetniku predhodno povrne škodo, ki s tem nastane. Ob morebitnem ponovnem razpolaganju z avtorskimi pravicami v desetih letih po uveljavitvi pravice skesanja mora avtor prednostno in pod prvotnimi pogoji prenos pravic ponuditi prvotnemu imetniku.

7.4.2. Materialne avtorske pravice

Materialne avtorske pravice (*droit patrimonial, economic rights, Verwertungsrecht*) kot izključna premoženjska upravičenja varujejo premoženjske interese avtorja po načelu, naj

bo plačan za uporabo in izkoriščanje svoje stvaritve tudi, če uporabniku to ne prinaša gospodarske koristi. Njihova monopolna narava upravičuje avtorja, da izključno dovoljuje ali prepoveduje uporabo svojega dela, ki je dopustna le, če je avtor prenesel ustrezno materialno avtorsko pravico. V zvezi z uporabo in izkoriščanjem prevoda velja posebnost, da prevajalec o tem ne odloča samostojno, ampak pravice na svojem delu v prometu vedno prenaša skupaj z avtorjem prvotnega dela.⁶⁸

Načini in postopki uporabe oziroma izkoriščanja avtorskih del so številni,⁶⁹ predvsem pa za različne kategorije avtorskih del različni. Prevedeno delo se lahko izkorišča z reproduciranjem v telesni obliki (tako da se fiksira na nekem materialnem nosilcu, primerki dela pa se dajo v promet), v netelesni obliki (z javnim izvajanjem na kulturnih prireditvah in strokovnih srečanjih in javnim prenašanjem teh ter z radiodifuznim oddajanjem) in v spremenjeni obliki, torej v novem avtorskem delu, ki nastane s predelavo. Katere materialne avtorske pravice varujejo posamezen način uporabe oziroma izkoriščanja prevoda, kako se izvajajo in kakšne so njihove posebnosti?

a. *Pravica reproduciranja*⁷⁰ je klasična avtorska pravica in prevajalca upravičuje do izdelave in razmnoževanja telesnih primerkov lastnega avtorskega dela, tako da rezultat svojega intelektualnega ustvarjanja fiksira na kakršnikoli materialni podlagi (papir, tonski, filmski trak, disketa, CD-ROM ali drug medij) ali drugem nosilcu (v spominski enoti ra-

⁶⁸ Uporaba predelanega dela implicira tudi posredno uporabo izvirnika.

⁶⁹ Več v Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A.: *Zakon ...*, str. 90. ZASP primeroma našteva le najbolj tipične pravice, tako da »varuje avtorja tudi pred novimi oblikami in postopki izkoriščanja, ki jih bo razvoj tehnike šele prinesel«.

⁷⁰ ZASP, člen 23.

⁶⁷ ZASP, člen 20.

čunalnika). Gre za najpogostejši način izkoriščanja prevoda dela, ki obsega različne stopke telesnega reproduciranja od tiska, tonskega in vizualnega snemanja do priprave in shranitve dela v elektronski obliki. Prevod nekega dela se lahko natisne in izda v knjižni obliki, v obliki članka v dnevnem tisku in drugih periodičnih publikacijah ali pa pri tolmačenju sodnih postopkov v obliki zapisnika o glavni obravnavi. Poleg tega se prevod nekega dela lahko reproducira s tonskimi in vizualnimi snemalnimi napravami (posnetki javnih izvedb prevedenih besedil za potrebe arhiviranja, predvajanja po radiu ali televiziji, posnetki, narejeni izključno z namenom predvajanja po radiu ali televiziji, snemanje mednarodnih kongresnih prireditve, ki jih udeleženci lahko spremljajo zaradi simultane prevajanja ...), v zadnjem času pa je vedno bolj pomembna tudi dosegljivost naštetih pojavnih oblik v elektronski obliki.

Vrsta postopka, trajanje in obseg reproduciranja pravno niso relevantni, je pa zaradi številnih možnih načinov in oblik telesnega reproduciranja pri pogodbenem prenosu te pravice koristno natančno opredeliti, katere konkretne načine izkoriščanja prevoda prevajalec dovoljuje.

b. S pravico reproduciranja je vsebinsko povezana *pravica distribuiranja*⁷¹. Distribucija avtorskega dela pomeni razpolaganje z izvirnikom ali primerki svojega dela tako, da se ti dajo v promet s prodajo ali z drugačno obliko prenosa lastninske pravice ali s tem namenom ponudijo javnosti. »Reproduciranje nekega avtorskega dela na primer v knjigah ne bi imele smisla, če se knjige ne bi smele tudi distribuirati.«⁷² Zato velja domneva o skupnem prenosu obeh pravic, kar praktično pomeni, da prevajalec s tem, ko dovoli reproduciranje

svoje stvaritve, hkrati privoli v distribuiranje primerkov svojega prevoda.

c. *Pravica dajanja v najem*⁷³ je izključna avtorjeva pravica, da dovoli rabo izvirnika ali primerka svojega dela za določen čas in ima od tega neko gospodarsko korist. V zvezi s prevodom gre za izvajanje te pravice predvsem, ko videoteke dajejo v najem videokasete s sinhroniziranimi ali podnaslovljenimi filmi. Tako se izkorišča tudi prevajalčevo delo, ki uporabniku omogoča nemoteno spremljanje avdiovizualnega dela v jeziku, ki ga razume, zato je prav, da ima od tega ekonomsko korist tudi oseba, ki je prevode dialogov prispevala. Enako velja za dajanje v najem avdiokaset, zgoščenk in drugih primerkov avtorskih del, ki vsebujejo kakšno prevedeno delo.

č. *Pravica javnega izvajanja*⁷⁴ zajema pravico javnega recitiranja, pravico javnega glasbenega izvajanja in pravico javnega uprizarjanja. Avtorjem književnih, glasbenih gledaliških in podobnih del omogoča, da izključno odločajo o javnih predstavitvah svojih duhovnih stvaritev. Ker se omenjene vrste avtorskih del pogosto uprizarjajo v jeziku, različnem od jezika izvirnika, gre pravica javnega izvajanja tudi prevajalcem javnosti tako predstavljenih del (recitacija prevedene pesmi, uprizoritev gledališke igre v prevodu ...).

d. *Pravica javnega prenašanja*⁷⁵ se prav tako nanaša na recitacije, izvedbe ali uprizoritve avtorskih del, od pravice javnega izvajanja pa se razlikuje po tem, da se umetniška ali druga izvedba priobčuje občinstvu po zvočniku, prek zaslona ali s podobnimi napravami, ki so nameščene zunaj prvotnega prostora ali kraja izvedbe in tako dostopne novemu krogu javnosti (organizator razprodane kulturne prireditve omogoči obiskovalcem, ki so ostali brez vstopnic, da prireditve prek zvočnikov in za-

⁷¹ ZASP, člen 24.

⁷² Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A.: Zakon ..., str. 195.

⁷³ ZASP, člen 25.

⁷⁴ ZASP, člen 26.

⁷⁵ ZASP, člen 27.

slona spremljajo v sosednji dvorani ali na prostem). Tudi tako so javnosti lahko prikazane recitacije, gledališke igre in druga prevedena dela, zato ta pravica prav tako pripada prevajalcem tako uprizorjenih in prenašanih del.

e. *Pravica javnega predvajanja s fonogrami in videogrami*⁷⁶ je izključna pravica, da se recitacije, izvedbe ali uprizoritve dela, ki so posnete na fonograme ali videograme, priobčijo javnosti. Kadar so na fonogramu ali videogramu posnetki recitacije, izvedbe ali uprizoritve dela v prevodu, gre ta pravica tudi prevajalcu teh del.

f. *Pravica radiodifuznega oddajanja*⁷⁷ za prevajalca pomeni, da se njegov prevod priobči javnosti prek radijskega ali televizijskega oddajanja. Prevod oziroma izvedba prevoda se pretvori v radiodifuzne programske signale, te pa RTV-organizacija brezžično, po kablu ali prek satelita oddaja v javnost. Prevajalčeva stvaritev postane tako dostopna širokemu, praviloma nedoločenemu in anonimnemu krogu radijskih poslušalcev in televizijskih gledalcev. Prevajalcu gre zato pravica, da tovrstno priobčitev svojega prevoda dovoli ali prepove. Vrste priobčitve prevoda prek radijskih valov ali televizijskih signalov so številne. Obsegajo prevode tujih avdiovizualnih del v obliki sinhroniziranih ali podnaslovljenih dokumentarnih oddaj in filmov, prevode tujih reklamnih sporočil, posnetke izvedb prevedenih del (recitacije pesmi, dramske igre ...), simultano ali konsektivno tolmačenje ob pogovorih s tujimi sogovorniki itd.

Pravica radiodifuznega oddajanja se ne nanaša na vse prevode prispevkov, ki sestavljajo informativne oddaje. Te so večinoma sestavljene iz avtorskopravno nevarovanih tiskovnih poročil, ki jih pošiljajo tudi tuje tiskovne agencije. Njihov namen je obveščanje javnosti o vsakodnevni dogodkih, zato bi avtorsko-

pravno varstvo tovrstnih prevodov ne bilo smiselno. Enako velja za prevedena dela, izdaje ali izvedbe teh del, o katerih se pri obveščanju o vsakodnevni dogodkih poroča in se pri tem vidijo ali slišijo⁷⁸.

g. *Pravica radiodifuzne retransmisije*⁷⁹ v zvezi s prevodom pomeni, da prevedeno delo, pretvorjeno v radiodifuzne programske signale in poslano v eter, priobči občinstvu druga RTV-organizacija prek svoje telekomunikacijske mreže. To mora storiti sočasno, nespremenjeno in neskrajšano, sicer gre za druge materialne avtorske pravice (snemanje, radiodifuzno oddajanje posnetka, predelava).

h. *Pravica sekundarnega radiodifuznega oddajanja*⁸⁰ ureja priobčitev javnosti nekega radiodifuzno oddajanega dela po zvočniku, zaslonu ali podobni napravi. Za prevajalca postane ta pravica aktualna, ko je v nekem javnem prostoru (v lokalu, na ulici, v čakalnici, avtobusu ...) nameščen radijski ali televizijski sprejemnik, prek katerega je javnosti v obliki zvočne ali slikovne reprodukcije predvajano neko prevedeno delo (prevedena radijska igra, podnaslovljen ali sinhroniziran film ...).

i. *Pravica predelave*⁸¹ avtorju zagotavlja monopol nad ustvarjalnimi posegi v njegovo delo, tako da dovoli ali prepove prevod, priredbo, spremembo ali drugačno predelavo svoje stvaritve, hkrati pa mu daje tudi monopol nad izkoriščanjem novonastalega dela⁸².

Čeprav je že prevod sam predelava izvirnega dela, je lahko tudi predmet nadaljnje predelave. Na podlagi prevoda se lahko neko delo ponovno prevede (npr. angleški prevod kitajskega izvirnika uporabi prevajalec za prevod v slovenski jezik), lahko se predela v filmski

⁷⁸ ZASP, člen 48.

⁷⁹ ZASP, člen 31.

⁸⁰ ZASP, člen 32.

⁸¹ ZASP, člen 33.

⁸² Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A.: Zakon ..., str. 111.

⁷⁶ ZASP, člen 28.

⁷⁷ ZASP, člen 30.

scenarij ali gledališko igro, prevod se lahko tudi skrajša in se pripravi povzetek ali pa se v nespremenjeni obliki vključi v novo delo. Možnosti predelave je verjetno vsaj toliko, kot je predelovalcev, vsi pa potrebujejo za predelavo dovoljenje avtorja. Ker o izkoriščanju prevoda poleg prevajalca odloča tudi avtor izvirnika, morata s predelavo prevoda vedno soglašati oba; avtor izvirnega dela na podlagi svoje izključne pravice do uporabe dela v predelani obliki, prevajalec pa na podlagi svoje avtorske pravice na prevodu. Predelava, opravljena z dovoljenjem le enega od njiju, pomeni nedopusten poseg v pravico drugega. Če se v slovenščino prevaja roman, ki je v izvirniku napisan v angleščini, na podlagi francoskega prevoda, je za tak prevod poleg dovoljenja avtorja romana potrebno tudi dovoljenje avtorja francoskega prevoda. Nasprotno dovoljenje prevajalca za predelavo ni potrebno, če je predmet predelave ponovno izvirno delo. Avtorska pravica prevajalca, ki je neko delo prevedel v slovenski jezik, ni ovira za morebiten ponoven prevod istega dela v isti jezik, četudi je njegov avtor drug prevajalec. S prevodom nekega dela dobi prevajalec avtorsko pravico samo na svojem prevodu, o uporabi, izkoriščanju in predelavi prvotnega dela pa še naprej izključno odloča avtor tega dela.

Ali vsak poseg v prevod pomeni kršitev avtorske pravice prevajalca in avtorja izvirnika? Šteje se, da lahko založnik samostojno popravi očitne pravopisne napake, ne da bi s tem posegal v njuni avtorski upravičenosti.⁸³ Vsaka druga sprememba prevoda pa je nedopustna in zato pomeni kršitev pravic avtorja izvirnega dela in prevajalca.

Predelava prevoda, tudi če je dovoljena, mora biti korektna, sicer lahko povzroči skazitev avtorskega dela. Za kršitev moralne avtorske pravice spoštovanja dela zadošča že možnost okrnitve avtorjeve osebnosti, prevajalec

in avtor izvirnega dela pa se nanjo lahko sklicujeta tudi, če sta s predelavo soglašala.

7.4.3. Druge pravice

a. *Pravica dostopa*⁸⁴ omogoča avtorju fizičen dostop k izvirniku ali primerku svojega dela, če je to potrebno zaradi uresničevanja pravice reproduciranja ali pravice predelave dela in če to ne nasprotuje posestnikovim upravičenim interesom. V poštev pride zlasti pri likovnih, fotografskih in arhitekturnih delih, v zvezi s prevodom pa bi jo bilo mogoče uporabiti, ko bi bil ohranjen edino njegov rokopis, pa ta ne bi bil v posesti prevajalca, tj. njegovega avtorja.

b. *Pravica javnega posojanja*⁸⁵ daje avtorju pravico do ustreznega nadomestila, kadar se posojajo izvirnik ali primerki njegovega dela. Gre za prepustitev izvirnikov ali primerkov del v rabo za določen čas in brez komercialnih namenov, posojanje pa mora potekati prek javnih zavodov (knjižnice, arhivi ...). Posojajo se lahko knjige, časopisi, revije, note, avdio- in videokasete, zgoščenke, likovna in fotografska dela, nekatera od teh avtorskih del tudi v prevodu. Za prevajalca postane ta pravica aktualna takrat, ko se tako posojajo primerki njegovega avtorskega dela – prevoda. Pravica javnega posojanja ne velja za rabo pisanih del v javnih knjižnicah, zato je možnost uporabe te pravice za prevajalca precej zmanjšana.

c. *Pravica do nadomestila*⁸⁶ zagotavlja avtorju poplačilo za prikrajšanje, ki nastaja zaradi dovoljenega zasebnega in drugega lastnega reproduciranja. Obseg izkoriščanja avtorskega dela v okviru dovoljene proste uporabe je nemogoče nadzorovati in izračunati, zato se višina avtorskega honorarja določi pavšalno. Nadomestilo se pobira posredno, v okviru cene naprav za reproduciranje (fotokopirni stro-

⁸⁴ ZASP, člen 34.

⁸⁵ ZASP, člen 36.

⁸⁶ ZASP, člen 37.

⁸³ Cigoj, S.: Zbirka ..., str. 65.

ji, snemalne naprave), praznih nosilcev zvoka in slike (prazne avdio- in videokasete, zgoščenke, mini diski, DVD-ji) in po prometu fotokopirnic (število izdelanih fotokopij).

Prevod nekega dela je javnosti najpogostejše dostopen v obliki tiskanih del, zato verjetno ni pretiran sklep, da je najpogostejša in najbolj razširjena oblika reproduciranja prevoda za lastno uporabo prav fotokopiranje. Zaradi množičnosti in nepreglednosti sicer zakonsko dovoljenega zasebnega in drugega lastnega reproduciranja⁸⁷ lahko avtorji pravico do nadomestila uveljavljajo samo prek kolektivne organizacije. Vsakdo, ki zase fotokopira prevedeno knjigo ali članek, s tem izkorišča tudi prevajalčevo delo. Nadomestilo za prosto uporabo stvaritve že po zakonu pripada tudi prevajalcu, a ta prav vsakega fotokopiranja svojega dela iz čisto praktičnih razlogov sam ni sposoben nadzorovati. Na mesto posameznega avtorja tu stopi kolektivna organizacija⁸⁸. Ta namesto avtorjev od uporabnikov pobere nadomestila, navadno v pavšalno določenih zneskih oziroma glede na promet (število fo-

tokopij, ki jih v fotokopirnici naredijo v nekem časovnem obdobju), tako zbrana sredstva pa naj bi se potem razdelila med avtorje.

Izvajanje pravice do nadomestila zaradi zasebnega fotokopiranja je v pristojnosti Avtorske agencije za Slovenijo⁸⁹; ta prispevke od fotokopirnic redno pobira in jih tudi pošilja organizacijam avtorjev, založnikov in izvajalcev (SAZAS-u, ZAMP-u ...). Te naj bi na podlagi baz podatkov o uporabi posameznih avtorskih del avtorjem, torej tudi prevajalcem, nakazovale ustrezne zneske. Kako ta sicer do avtorjev prijazen sistem deluje v praksi, vedo najbolje povedati avtorji sami. Poudariti pa je treba, da je izgradnja tega instituta, določanje višine honorarjev, ki naj jih posamezen avtor dobi, zaradi izjemno oteženih možnosti nadzora nad dejanskim izvajanjem pravice do prostega reproduciranja (čigava dela se izkoriščajo in v kakšnem obsegu) zapleten postopek, za katerega je prav tako potreben čas, preden bo v praksi tudi dejansko in v popolnosti zaživel.

8. Trajanje avtorske pravice

Avtorska pravica traja za časa avtorjevega življenja in še 70 let⁹⁰ po njegovi smrti. Za prevajalca ima varstveni rok dvojen pomen. Na svojem prevodu dobi samostojno avtorsko pravico prevajalca, ki ga upravičuje do razpolaganja s svojim delom, spoštovati pa mora tudi

⁸⁷ ZASP, člen 50.

⁸⁸ Kolektivna organizacija je praviloma nacionalno združenje avtorjev neke vrste del (npr. kolektivna organizacija avtorjev glasbenih del, kolektivna organizacija avtorjev likovnih in fotografskih del, kolektivna organizacija izvajalcev ...), ki se ustanovi izključno za uveljavljanje pravic svojih članov. Kolektivno uveljavljanje avtorskih pravic pomeni, da se avtorske pravice uveljavljajo za več avtorskih del več avtorjev hkrati. Tega ne počno avtorji sami, pač pa namesto njih kolektivna organizacija, saj individualno uveljavljanje avtorskih pravic z razvojem novih tehnologij za množično izkoriščanje avtorskih del (radio, televizija, fotokopirni stroji, računalniki, internet ...) postane zanje praktično nemogoče. Več o kolektivnem uveljavljanju pravic v ZASP-u, členi 146–163.

⁸⁹ Avtorska agencija za Slovenijo, ki ji je Urad RS za intelektualno lastnino izdal le začasno dovoljenje za kolektivno uveljavljanje pravic privatnega reproduciranja, ni kolektivna organizacija in to nalogo opravlja le do ustanovitve samostojne kolektivne organizacije, ki bo skrbela za pobiranje nadomestil, ki pripadajo avtorjem zaradi privatnega reproduciranja.

⁹⁰ Skladno z Direktivo Sveta EGS 93/98 o uskladitvi trajanja varstva avtorske pravice in določenih sorodnih pravic.

pravice drugih avtorjev. Dokler traja avtorska pravica na prvotnem delu, sme tega prevesti le z dovoljenjem avtorja oziroma avtorjevih dedičev. Objava previda brez avtorjevega soglasja v tem času pomeni nedopusten poseg v avtorsko pravico na prvotnem delu.

Avtorska pravica s potekom časa ne zasta- ra, temveč ugasne. S pretekom rokov trajanja avtorsko delo ni več avtorskopravno varovano. Na delu ni več avtorske pravice oziroma nje- nih osebnostnih, materialnih in drugih upravi- čenj.⁹¹ Za prevajalca to pomeni, da tako delo lahko vsakdo prosto prevaja in tak prevod tudi objavi, reproducira in z njim drugače razpol- aga. Hkrati se mora prevajalec še zavedati, da po preteku varstvene dobe (70 let po prevajal- čevi smrti) tudi njegov prevod ni več varovan in postane predmet proste uporabe. Duhovne stvaritve nosijo v sebi težnjo, da po tem, ko so bili upoštevani moralni in ekonomski interesi avtorjev in njihovih dedičev, postanejo splo- šno dobro. Tako ureditev utemeljuje dejstvo, da je tudi avtor sam pri njihovem ustvarjanju črpal iz splošne kulturne dediščine.⁹²

9. Kršitve avtorske pravice pri prevajanju

Vsak neupravičen poseg v avtorsko pravico pomeni kršitev te pravice. Tisti, čigar pravice po ZASP-u so bile kršene oziroma mu grozi dejanska nevarnost, da bodo kršene, lahko zahteva zoper kršilca (kršilce) varstvo pravic

⁹¹ ZASP je po nemškem zgledu sprejel rešitev, po kateri skladno z načelom monizma avtor- ske pravice s pretekom zakonskih rokov ugasne celotna avtorska pravica, skupaj z moralnimi upravičenji. Več v Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A.: Zakon ..., str. 174.

⁹² Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A.: Za- kon ..., str. 172–173, enako tudi Štempihar, J.: Avtorska ..., str. 23: »Splošni kulturni sklad je nastal iz prispevkov prednikov in se s prispevki sodobnikov obnavlja, dopolnju- je, spreminja, pa tudi kazi in kali.«

in povrnitev škode po pravilih o povzročitvi škode.

Avtorsko pravico v zvezi s prevodom lahko krši prevajalec, ki brez dovoljenja avtorja pre- vede neko slovstveno delo in tak prevod obja- vi ali pa objavi prevod, katerega avtor je kdo drug, kot svojega (plagiat). Prevajalec se lah- ko pojavi tudi v vlogi oškodovanca, kadar tret- je osebe samovoljno, neavtorizirano posežejo v njegovo (moralno ali materialno) avtorsko pravico.

9.1. Prevod brez dovoljenja avtorja izvirnega dela

Vsakdo lahko za svojo zabavo ali učenje zase prevede katerokoli slovstveno delo. Tovrstna predelava je dopustna v okviru proste upora- be; tako ustvarjen prevod ne pomeni nedo- pustnega posega v avtorsko pravico avtorja iz- virnika in zanj ni treba plačati nobenega na- domestila. Vendar pa tak prevod lahko rabi prevajalcu le za njegovo osebno rabo. Lahko ga prebira, hrani v predalu ..., ne sme pa biti namenjen niti dostopen javnosti. Če želi ose- ba, ki je neko delo prevedla, svoj prevod tudi objaviti, potrebuje za to dovoljenje avtorja pr- votnega dela. Če prevajalec objavi ali drugače javno priobči prevod brez soglasja avtorja, to lahko pomeni celo neupravičeno izkoriščanje avtorskega dela, ki ga med kazniva dejanja uvršča tudi slovenski Kazenski zakonik⁹³, če je prevajalcu mogoče pri tem dokazati namen pridobitve večje protipravne premoženjske koristi.

9.2. Plagiat

Plagiat (lat. plagiarus, prodajalec ljudi), v lite- raturi imenovan tudi duhovna tatvina, v prav- nem smislu pomeni kršitev avtorske pravice, pri kateri si nekdo zavestno lasti tuje delo, del-

⁹³ Kazenski zakonik (KZ), Uradni list RS, št. 63/94 s kasnejšimi spremembami in dopol- nitvami, člen 159.

no ali v celoti, tako da ga označi za svojega. Prilastitev tujega avtorstva je najpogostejše podana s tem, da plagiator v zvezi s tujim delom navede svoje ime (ZASP, člen 18) ali pa pri citatu ne navede imena pravega avtorja (ZASP, člen 51/2).⁹⁴

O plagiatu v zvezi s prevodom govorimo, kadar kdo tuj prevod zavestno uporabi kot svojega oziroma pri ustvarjanju svojega prevoda zavestno posnema že izdelan prevod dela, ki ga prevaja. Že izdelan prevod nekega dela ne more biti ovira za ponovno prevajanje tega dela v isti jezik in zgolj to, da je nekdo isto delo vnovič prevedel, ne implicira nujno tudi obstoja plagiata. Prevod je duhovna stvaritev avtorja, ki ji prevajalec da svoj individualni pečat. Kot tak ne posega v pravico drugih prevajalcev, ki so morda isto delo prevedli pred njim. Novost dela se v avtorskem pravu zahteva samo v smislu subjektivne novosti, zato tudi varstvo dveh identičnih prevodov ni izključeno, če bi nastala neodvisno drug od drugega. Bistvene predpostavke plagiata bodo torej izpolnjene samo takrat, ko bo prevajalec, delno ali v celoti, zavestno prevzel v svoj izdelek prevod drugega avtorja in ga objavil kot svojega.

Kvantitativni obseg prevzetega dela pravno ni relevanten, za kvalifikacijo plagiata zadostuje prevzem že ene same misli, če jo avtor uporabi, pa ne pove, da ni njegova. Citat brez navedbe avtorja je plagiat. Ali lahko govorimo o plagiatu, kadar kdo navaja odlomek tujega avtorja iz prevedenega dela, pa pri tem navede samo avtorja izvirnega dela, ne pa tudi prevajalca, ki je misli prestavil v drug jezik? Bistvo citata je vsebina misli, avtor te pa ni prevajalec. Ob citatih se zato običajno navaja samo avtor navedka. Štetje je treba, da je dovolj, če je na podlagi oznake avtorstva in vira mogoče poiskati delo, iz katerega citat izvira. To omogoča tudi identifikacijo prevajalca, vprašanje

pa je, ali to ne pomeni kršitve prevajalčeve pravice do navedbe avtorstva.

Samoplagiat, tj. prevzemanje stvaritev od samega sebe, je dovoljen. Prevajalec svoj prevod lahko uporabi pri ponovnem prevajanju istega dela. Lahko ga ohrani v bistvenih potezah in spremeni, popravi samo nekatere dele. To ni plagiat, saj ne pomeni prevzemanja tujega dela, kar je eden izmed bistvenih elementov plagiata. Težava lahko nastane, če prevajalec uporabi svoje delo, na katerem je pravico izključno prepustil tretji osebi (npr. založniku). Vendar to ni več vprašanje plagiata, ampak avtorskega pogodbenega prava.

Plagiat je tudi prevod dela, ki ga prevajalec ne podpiše kot prevajalec, ampak kot avtor.

Plagiat spada med najhujše posege v avtorsko pravico, zato ga je zakonodajalec kvalificiral tudi kot kaznivo dejanje, kršitelju pa grozi denarna kazen ali celo zapor do enega leta.⁹⁵ Avtor lahko uveljavlja še zahtevek za priznanje avtorstva in odškodninski zahtevek.

9.3. Kreativnost prevajalca kot poseg v avtorsko pravico

Za prevajanje je vedno potreben ustvarjalen odnos do besedila. Ustvarjalen prevod besedila, v nasprotju z dobesednim, ki zvesto izraža sporočilo izvirnika, je še posebej dobrodošel pri prevajanju literarnih del. Pri dramskem prevajanju prevajalec pogosto naleti na t. i. neprevedljive fraze, ki imajo neki točno določen pomen samo v izvirniku, v prevodu pa se ta izgubi.

Vinko Möderndorfer⁹⁶ navaja primer iz Feydeaujeve igre Dama iz Maxima, kjer se avtor pogosto poigrava z imeni junakov. Prevajalka se je odločila, da si bo ime junaka na novo izmislila, ker se ime in njegov podpomen nista dala prevesti. Ta avtorska domislica jo je hkrati prisilila, da je morala na novo ustvariti

⁹⁴ Trampuž, M., Oman, B., Zupančič, A.: Zakon ..., str. 79.

⁹⁵ KZ, člen 158.

⁹⁶ Möderndorfer, V.: Prevajanje ..., str. 51–57.

še celo vrsto prizorov, ki so sicer v izvirniku precej drugačni. V primerjavi z izvirnikom so »slovenski prevodi podobnih situacij mnogo bolj duhoviti, hkrati pa je bila intervencija na mestu in potrebna, saj bi brez nje igra izgubila nekaj prekrasnih biserov«. Ali je prevajalka ravnala zoper avtorja? Ali se je v dilemi med prevodom, zvestim izvirniku, in ustvarjalnim prevodom pravilno odločila? Zdi se, da mora biti odgovor na prvo vprašanje nikalen in na drugo pritrdilen. Če je predmet prevajanja komedija, je naloga prevajalca, da zabavne in duhovite prizore ohrani tudi v prevodu. Včasih to lahko doseže s preprostim prestavljanjem besed v drug jezik, pogosto pa to ni mogoče. Z dobresednim prevodom bi se komedija lahko spremenila v dolgočasne, nerazumljive dialoge, to pa gotovo ni cilj niti prevajalca niti avtorja izvirnega besedila. Prevod mora ohraniti smisel, rdečo nit tudi v drugem jeziku. Kreativno prevajanje, ki se zaradi objektivnih vzrokov ne more držati izvirnika, ga pa s svojjo izvirnostjo nadgradi in dopolni, je potrebno in ne pomeni nedopustnega posega v avtorsko pravico avtorja izvirnika. Prevajalec mora v takih primerih paziti le, da tak prevod ne preraste v priredbo, saj mora to avtor izvirnika izrecno dovoliti.

10. Za konec

Avtorskopravno varstvo prevoda, kot ga poznamo danes, se je v razmeroma kratki zgodovini avtorskega prava oblikovalo postopoma. Najprej je bila avtorju izvirnega dela priznana pravica, da prevod svoje stvaritve dovoli ali prepove, status avtorskega dela pa je na naših tleh prevodu izrecno priznal šele ZAP/1957. Danes je avtorskopravno varstvo prevoda v zakonodajah različnih držav večinoma urejeno v sklopu varstva predelav in je izenačeno z varovanjem drugih stvaritev v književnosti, znanosti in umetnosti.

Prevod je avtorsko delo, čeprav je njegov nastanek vezan na poprejšnji obstoj drugega

pisanega ali govornega dela. Individualni prispevek in ustvarjalnost prevajalca nista v kreiranju nove vsebine dela, temveč v predstavljanju te vsebine pripadnikom druge jezikovne skupnosti.⁹⁷ Prevod, ki nastane kot posledica prevajalčevega duhovnega napora, izraža njegov osebni slog in predstavlja vsebino dela tako, kot jo je razumel prevajalec. Pri tem prevajalčevo intelektualno delo ni usmerjeno le v mehansko prestavljanje besed iz enega jezika v drugega, temveč tudi v ohranitev umetniške ali strokovne vrednosti prvotnega besedila. Prevajalec si vedno prizadeva za to, da bo njegov prevod imel na bralce oziroma poslušalce učinek, čim bolj podoben tistemu, ki ga je na uporabnike imel izvirnik. Samo zato, ker prevod poustvarja že izražene misli drugega avtorja, mu ne gre odrekati kreativnosti in s tem avtorskopravnega varstva, kajti za nastanek prevoda, ki naj bo avtorskopravno varovan, znanje vsaj dveh jezikov nikakor ni dovolj.

Prevod je rezultat ustvarjalnega miselnega procesa, ki ga je zmožen samo človek. Avtor prevoda ne more biti računalnik oziroma njegova programska oprema, čeprav hiter tehnološki razvoj v zadnjem času izdelavo prevodov z računalnikom že omogoča. Procesi, ki potekajo znotraj računalnika, zakonskim zahtevam po individualnosti in intelektualnosti izdelka ne zadostijo, čeprav jih sproži človek, uporabnik. Kdo se šteje za avtorja tako nastalega prevoda, bo še treba določiti, kajti ZASP tega vprašanja ne rešuje.

Prav tako se v dobi informacijske družbe zastavlja vprašanje, kako rešiti vprašanje reproduciranja avtorskih del v elektronski obliki in varovanja novih vrst priobčitve teh del (npr. prek računalniškega zaslona), ki jih razvoj informacijske tehnologije omogoča. Zakonoda-

⁹⁷ Cigoj, S.: Zbirka ..., str. 53: »Prevajalec je vezan na kompozicijo prejšnjega dela in je njegova stvaritev le v ekspresiji.«

jalec je upošteval, da mora pravo slediti razvoju in ne nasprotno⁹⁸, in postavil dovolj široke določbe, ki avtorskopravno varstvo z ustrežno interpretacijo omogočajo. Zaradi ogromnih razsežnosti tega medija je izkoriščanje avtorskih del prek informacijskih omrežij težko nadzorovati, zato je učinkovito izvajanje zakonskih določb pri tem področju zelo oteženo. Na tem mestu naj morda le omenim nedavno sprejeti Zakon o spremembah in dopolnitvah ZASP-a⁹⁹, ki uvaja novo materialno avtorsko pravico dajanja na ogled javnosti, s katero se imetnikom pravic dajejo pooblastila za ravnanje z njihovimi avtorskimi deli v elektronskih omrežjih.

Varstvo prevoda je v slovenskem pravu ustrezno urejeno. Kadar kakšnega vprašanja zakon ne obravnava posebej, je odgovor treba poiskati z interpretacijo splošnih določb. Ohlapne zakonske formulacije pa lahko pomenijo nevarnost, kadar je posamezno zakonsko določilo mogoče preširoko razlagati. Katero delo se v konkretnem primeru šteje za avtorsko, bo v sporu moralo odločiti sodišče. Vsebinsko t. i. pravnih standardov bo tudi v avtorskem pravu podrobneje opredelila šele sodna praksa. Različna vprašanja v zvezi z razlago posameznih določb se verjetno pojavljajo predvsem na teoretični ravni, saj so judikati v zvezi z avtorskopравnim varstvom prevoda v slovenski sodni praksi za zdaj še redki. Večina sporov nastane predvsem zaradi neplačila avtorskih honorarjev.

Z Zakonom o avtorski in sorodnih pravicah je Slovenija dobila zelo sodobno in celostno ureditev avtorskega prava. Človekov um je eno glavnih vodil kulturnega in tehnološkega razvoja, zato je ustvarjalne dosežke treba varovati in primerno nagraditi ter tako spodbujati ljudi k nadaljnjemu ustvarjanju. Zato je pravilno, da med stvaritve, ki jih avtorsko pravo varuje, spadajo tudi prevodi, kajti »ne danes ne pred štiristo leti prevajanje ni bilo, ni in ne more biti samo rokodelstvo in obrt, niti ne umetna obrt, temveč tudi umetnost in znanje. S tem pa tudi svoboda in odgovornost.«¹⁰⁰

Literatura:

- CIGOJ, Stojan: Avtorska pravica obdelave in priredbe v mednarodnem in primerjalnem pravu, ZZR 1984, Ljubljana 1984
- CIGOJ, Stojan: Zbirka člankov in razprav o avtorskem pravu, Pravna fakulteta v Ljubljani, Ljubljana 1970
- CORNISH, W. R.: Intellectual property: patents, copyright, trade marks and allied rights, third edition, Sweet & Maxwell, London 1996
- de FREITAS, Denis: The United Kingdom new Copyright Law, RIDA 143, januar 1990
- DITTRICH, Robert: Zum Urheberrechtschutz von Übersetzungen, UFITA 100/1985
- GOLDSTEIN, Paul: Copyright in the New Information Age, UFITA 121/1993
- JANVIER, Elisabeth: Vous avez dit auteurs?, RIDA 107, januar 1981
- JERMAN, Frane: Književni prevod in nacionalna identiteta, 17. prevajalski zbornik, Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Ljubljana 1993
- KALAN, Vladimir: Prevajanje filozofije, okrogla miza, 16. prevajalski zbornik, Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Ljubljana 1992
- MODER, Janko: Ob Trubarjevih »treh rečeh«, 10. prevajalski zbornik, Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Ljubljana 1985
- ⁹⁸ Goldstein, P.: Copyright in the New Information Age, UFITA 121/1993, str. 5: »Copyright law is the child of technology.«
- ⁹⁹ Uradni list RS št. 9/2001.
- ¹⁰⁰ Moder, J.: Ob Trubarjevih »treh rečeh«, 10. prevajalski zbornik, Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Ljubljana 1985, str. 39.

- MODER, Janko: Prevod kot sestavni del narodove identitete, 17. prevajalski zbornik, Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Ljubljana 1993
- MÖDRNDORFER, Vinko: Prevajanje – ponovno zapisovanje že napisanih zgodb na svoj način, 18. prevajalski zbornik, Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Ljubljana 1994
- PAVČEK, Tone: Brv nad prepadoma, 17. prevajalski zbornik, Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Ljubljana 1993
- PETIT LAROUSSE EN COULEURS, dictionnaire encyclopedique pour tous, Librairie Larousse, Paris 1980
- REHBINDER, Manfred: Urheberrecht, 9. Auflage, C.H.Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München 1996
- SLOVAR slovenskega knjižnega jezika, IV. knjiga, DZS, Ljubljana 1985
- SPAIĆ, Vojislav: Teorija avtorskog prava i avtorsko pravo u SRFJ, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1969
- STANOVNIK, Majda: Od besede do besedila v literarnem prevodu, 20. prevajalski zbornik, Društvo slovenskih književnih prevajalcev, Ljubljana 1996
- ŠTEMPIHAR, Jurij: Avtorsko pravo, Gospodarski vestnik, 1960
- ŠTEMPIHAR, Jurij: Osnove avtorskega in iznajditeljskega prava, skripta za IV. letnik pravosodne usmeritve, Univerza v Ljubljani, PF, Ljubljana 1964
- TRAMPUŽ, Miha, OMAN, Branko, ZUPANČIČ, Andrej: Zakon o avtorski in sorodnih pravicah s komentarjem, Gospodarski vestnik, Ljubljana 1997
- TRAMPUŽ, Miha: Avtorsko pravo in likovna umetnost, Časopisni zavod Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana 1996

David Limon

False Friends Revisited

Povzetek

V članku se avtor sprašuje o pomenu »enakovrednosti« pri prevajanju, definira »lažne prijatelje« z jezikoslovnega vidika in pojasni kategorije absolutnih, kontekstnih in izmišljenih lažnih prijateljev. Večino članka zavzema glosar slovensko-angleških lažnih prijateljev in ta dopolnjuje tovrstni glosar, izdan pri DZTPS leta 1988.

Summary

The article questions the relevance of the notion of 'equivalence' to translating and offers a definition of the linguistic phenomenon of 'false friends'. The categories of absolute, contextual and pseudo false friends are explained. A new glossary of Slovene-English false friends is then presented; this represents a major supplement to the glossary published by DZTPS in 1988.

It is 13 years since *Mostovi* published Marjan Golobič's extremely useful glossary of Slovene-English false friends (Golobič 1988) and

even longer since my first article on this subject appeared (Limon 1986). In the intervening years, Slovenia has changed

profoundly and the language, as a dynamic entity, has changed with it. The influence of English has clearly increased over the past decade and many expressions from that language have started to appear in Slovene as loan words. This is true not only in the field of popular culture (film, fashion and music in particular), but also in other areas such as politics (particularly as a result of Slovenia's new political order and EU negotiations), business and the environment. And a seemingly inevitable by-product of this transfer of words between the two languages has been the appearance of new false friends. My aim in revisiting this topic is not to repeat what has already been said, but to add to our awareness of this interesting phenomenon and the potential pitfalls for translators and language learners. The list that makes up the main part of this article comprises 230 headwords, 198 of which were not featured in Golobič's glossary (including 10 which previously appeared in my article mentioned above). I have included 32 items from the 1988 glossary either because the lexical item has a meaning which was not covered, because I wish to provide a useful translation alternative not offered by the glossary, or because, in a few instances I wish to draw attention to minor inaccuracies in the glossary with regard to English usage.

Before presenting the new glossary, let us consider once more the question of what a false friend is in linguistic terms. Golobič's preferred definition runs as follows: "False friends are words which may sound, look, and are spelled alike, but whose semantic fields do not completely, or not at all, coincide" (ibid.). I prefer not to use this definition for a number of reasons. Firstly, I am not sure what is gained by elaborating on "look" with the words "spelled alike"; very few Slovene-English false friends are in fact spelled in the same way, even those that sound very similar.

Secondly, in most instances we are dealing with similarity rather than likeness. Thirdly, and more importantly, the semantic fields of pairs of words in two languages rarely coincide completely, if at all. The latter applies also to the definition quoted from Ivir that refers to "pairs of linguistic (not only lexical) units in two different languages, which have something in common, but are not exactly equal" (ibid.). Over the last decade in particular, the centrality of the notion of equivalence to translation studies has been strongly challenged by linguists. Snell-Hornby (1995, 17) refers to the "treacherous *illusion* of equivalence that typifies interlingual relationships" (her italics) and goes on to reject the term as a basic concept in translation theory because it is "imprecise and ill-defined [and] presents an illusion of symmetry between languages which hardly exists beyond the level of vague approximations and which distorts the basic problems of translation" (op.cit. 22). Similarly, Chesterman (1998, 27) points out that traditional notions of equivalence as an "identity assumption" misrepresent the translation process: "The relation of relevant similarity between source and target text is not given in advance, but takes shape within the mind of the translator under a number of constraints, the most important of which is the purpose of the translated text and the translating act". He sees the proper subject of contrastive studies of two languages as being similarity rather than identity, as the former term takes into account what is often now referred to as the 'fuzziness' of language. Thus I prefer to return to the definition of the problem I used in my original article: "the mis-translation of lexical items ... which sound and/or look as if they *should be* equivalent in this particular context (or even, in some cases, in all contexts), but which in fact are not" (italics added). The key element here from the

translator's point of view is deception – the items may *seem* to be similar on the surface (a 'friend' to the translator), but can not be used in the same context (hence 'false friend').

Golobič's categorisation of false friends is a helpful one. Some false friends are **absolute**: they are false in every context (examples include *dres*, *fen*, *reklamacija* and *šef*); but most are **contextual**: they are false in some contexts, not in others. The other main category is **pseudo** false friends, in which the English expression does not exist as a single term, only as two or more separate English morphemes (examples include *avtomat*, *avtostop*, *grafoskop*, *hazarder*, *internacija*, *klientelizem*, *rekonvalescent* and *referat*). Of course, where contextual false friends are involved, the translator has to make a pragmatic choice, based on the text type and immediate context; the notes provided in the glossary should make this selection easier.

Finally, a note on EU English (sometimes referred to critically as 'Eurospeak'). Texts and glossaries generated by the EU bureaucracy often create new English expressions and terminology (frequently under the influence of French) and may even prefer new coinages to long-established terms. Examples from the EUROVOC project quoted below are 'cinematographic industry/production' (instead of 'film industry/production') and 'concentrated milk' (instead of 'condensed milk'). In such cases, it is clearly up to the translator to decide whether a particular text calls for the usual expression or the EU term.

Notes on the new glossary

The Slovene word is given first (in **bold**), followed immediately, if applicable, by any specific collocation or phrase (in *italics*), then an English translation is provided, with comments or examples where required. The meaning of the English false friend (under-

lined) is explained where necessary. Where two-word collocations or longer phrases are involved, the 'false friend' element is the one listed as the head word.

All the terms featured in the glossary are based on the author's direct observations, except for those taken from the EUROVOC document.

Abbreviations used:

(G) indicates that the term appeared in the 1988 glossary.

(EU) indicates that the term is taken from the *Tezaver EUROVOC*.

AmE = American English.

BrE = British English.

abstinenčen, *abstinenčna kriza* – withdrawal symptoms (e.g. from drugs).

advokat (G) In BrE, in addition to the general word 'lawyer', there are also the more specific 'barrister', who represents clients in the higher courts, and 'solicitor', who prepares legal documents (such as wills and contracts) and cases, and represents clients in the lower courts.

agresivno, *agresivno ribištvo* – over-fishing.

akcija (G) – sale, special offer. The former is used when goods are being sold cheaper for a specific period, the latter where either goods or a service are being offered at a reduced price. The phrase *akcijska cena* is translated by 'special offer'. The terms in the glossary (*drive*, *effort*) are used in collocations such as 'recruitment drive' and 'aid effort'.

aktiviran – realised, harnessed (e.g. in political contexts); *aktivirane enote* – mobilised forces (i.e. military).

aktualen (G) – relevant (e.g. teachings or ideas). Issues and news items are usually referred to as 'topical'.

akumulator (G) In BrE '(car) battery' is the usual expression.

andragogika – adult education. The term andragogy appears in Webster's, though not in the Oxford English Dictionary; the suggested term is used far more frequently, even within the education profession. (See also entries on *didaktik* and *pedagoški*.)

angina – tonsillitis, sore throat. The English word angina is normally associated with the painful heart condition 'angina pectoris'. Note that the pronunciation of the 'g' and 'i' sounds is different.

animator – entertainment/activities organiser (e.g. in hotel). An animator works on animated cartoons.

arhivsko (G), *arhivsko vino* – vintage wine. The term 'vintage' is also used to refer to the year a wine was produced (*letnik*). An archive is where historical records or documents are stored; the BBC also has a famous 'sound archive' on tape.

armaturen (G), *armaturna plošča* – dashboard (BrE). The standard British expression is not 'fascia' as indicated in the glossary.

aromat – flavouring (EU); *aromatizirano vino* – flavoured wine (EU).

avans – deposit, down payment (AmE). An advance in the financial sense can be a loan or a payment made earlier than intended: e.g. you may ask for an advance on your salary when you start a new job, or a writer may receive an advance for his/her next novel. Note that 'deposit' or 'down payment' can also be used to translate *ara* (e.g. when buying a flat).

avto, *avto šola* – driving school.

avtohton – indigenous (e.g. inhabitants, flora and fauna), native, original (e.g. inhabitants). The term autochthonous can be found in the dictionary but is rarely used outside scientific texts (usually on botany, zoology or geology). Slovenia's *avtohtoni narodnostni manjšini* are probably best referred to as 'national minorities' or,

specifically, 'Italian and Hungarian national minorities'; other minority groups can be referred to as 'ethnic minorities' or 'immigrant communities'.

avtomat – vending machine (e.g. for snacks, drinks), slot machine; *glasbeni avtomat* – juke-box; *bančni avtomat* – cash machine, cashpoint (BrE), cash dispenser, ATM (AmE, this abbreviation is short for 'automated-teller machine').

avtor, *avtor slike* – painter; *avtor filma* – director; *avtor glasbe* – writer (of popular songs), composer; *avtor razstave* – designer, compiler; *avtor fotografije* – photographer. An author is someone who writes books, stories, essays or articles; it may also be used for the creator of a plan or proposal.

bankomat – see *avtomat*.

baterija – torch (BrE), flashlight (AmE). You put a battery in the torch. In scientific or engineering contexts it may also be a 'fuel cell' (EU).

biološki, *biološke vede* – life sciences (EU).

blok (G), *beležni blok* – memo pad, note pad; *kolegij blok* – spiral binder.

boks (G), *garažni boks* – parking space, parking bay (AmE); *razstavni boks* – exhibition stand, exhibition space.

centrala – (telephone) switchboard.

cenzura – censorship, the censor's office (usually in historical contexts). Censure is a formal word for disapproval: a committee may censure somebody or a parliament vote on a 'censure motion'; or it may be said that a country's brutal behaviour has attracted 'international censure'.

civilen, *civilno služenje vojaškega roka* – alternative service (EU). The Civil Service is made up of government departments and all those who work in them.

čips (G) – (potato) crisps in BrE, (potato) chips in AmE.

degradirati – deteriorate (e.g. environmental conditions). Degrade is also used in reference to the environment, depending on the context; it has the additional meaning of to decay or break down – in the phrase ‘biologically degradable’ it has positive connotations.

didaktik – teacher, educator (AmE), educationalist (i.e. someone concerned with the theory of teaching or education, BrE). The adjective didactic frequently has a pejorative meaning in modern English: telling, rather than letting people find out for themselves, or “inclined to teach or lecture others too much” (although it still retains the meaning of ‘instructional’ or ‘teaching a moral lesson’). The noun didact is not in the OED, but is in Webster’s and is defined as “a didactic person; one over inclined to instruct others”. The noun didactics, a formal word, refers to the art or science of teaching and corresponds to *didaktika*.

diletant – amateur (e.g. painter). Dilettante is only used in the negative sense of superficial or ‘dabbling’ in something, which is also present in Slovene.

diskvalificiran – discredited (e.g. in politics). You can be disqualified from a race or competition, but not in the moral sense used in Slovene.

dispanzer – clinic (e.g. children’s clinic, women’s clinic, maternity clinic). A dispensary is where medicines are prepared and given out in a hospital, i.e. *lekarna* in Slovene.

dispozicija – (written) proposal (e.g. for a university dissertation), outline. The term disposition has the following main uses: tendency (e.g. ‘he has a disposition to gamble’); outlook on life (e.g. ‘she has a very sweet disposition’); a willingness to do something (from the expression ‘disposed to’); arrangement or placing (e.g. of

troops or buildings); the power to dispose of a thing, particularly funds (used mainly in legal contexts).

drama – theatre (i.e. the building), play (e.g. ‘a play in five acts’, ‘a radio play’). The term drama may be used to refer to an individual theatrical work, but is more frequently used in a generic sense: thus we talk about ‘Shakespeare’s plays’ (or one of them), but ‘Shakespearean drama’. The word is not used to refer to a theatre building, whereas the meaning ‘exciting or distressing real life event’ is the same in both languages. A *dramatik* is more likely to be referred to as a ‘playwright’ than as a ‘dramatist’.

dramatika – playwriting (e.g. ‘one of the greatest achievements of modern playwriting’), drama. The adjective dramatic is often used to describe real-life events (‘a dramatic rescue’), but may also relate to theatre (‘dramatic monologue’, ‘dramatic irony’). The noun dramatics may refer to activities connected with the theatre – in particular ‘amateur dramatics’.

dres (G) – (football) strip, kit. Note that British soccer players do not wear ‘uniforms’.

ekološki, *ekološka tržnica* – organic market; *ekološko gibanje* – environmental group (e.g. Greenpeace), environmental movement (i.e. in general); *ekološki davek* – environmental tax (EU); *ekološka linija* – environment-friendly product (e.g. washing up liquid). Ecological is used in collocations such as ‘ecological balance’ (*ekološko ravnotežje*) and ‘ecological disaster’ (*ekološka nesreča*). Note that ‘organic farming’ is *biokmetovanje* (EU).

ekonom – pressure cooker (i.e. in the kitchen).

eksistenca – living (e.g. ‘He had to struggle / fight hard to make a living’), livelihood (e.g. ‘The economic recession cost him his

- livelihood'), life (e.g. 'She was then able to live a true artist's life'). The term existence has a narrower range of uses, the concept of 'being' the most common one; but it is also used to refer to a life lived under difficult conditions: 'In Victorian times, the poor in a miserable existence' or 'The workers were fighting for a better existence'.
- elektrarna** – power station, power plant (Am/EU); *jedrsko elektrarna* – nuclear power station (BrE) / plant (AmE); *hidroelektrarna* – hydro-electric power station.
- element** – unit (e.g. kitchen, living room).
- emisija** – issuing (i.e. of a currency). An emission is a release of gas or radiation into the atmosphere.
- evidenca** (G) – In addition to 'record', the terms 'documentation' or 'information' are appropriate in many contexts.
- fascikel** – ring binder. A fascicle is defined in Webster's as 'a section of a book or set of books being published in instalments as separate pamphlets or volumes'.
- finomehanika** – precision engineering (EU).
- fitnes (fitness)**, *iti na fitnes* – go to the gym, go for a workout; *fitnes oprema* – exercise equipment. Note that we do talk about fitness (or exercise) classes or say that we are working out in order to improve our fitness (*kondicija*).
- folija** – transparency, OHP slide (an OHP is an overhead projector, which in Slovene is a *grafoskop*); *pridelava pod folijo* – cultivation under plastic (EU).
- folkloren** – folk (e.g. dance, art, song). The noun folklore refers to traditional beliefs, customs and stories of a people.
- fonolaboratorij** – language lab/laboratory.
- fonoteka** – record library (EU).
- forsirati** – push (i.e. give extra support and encouragement to). Most uses of the verb force involve compulsion, overcoming resistance, or the use of force; the use nearest in meaning to the Slovene term is 'to cause (plants, fruits, etc.) to grow or mature at an increased rate by artificial means' e.g. to force rhubarb.
- fotogeničen** (G) Contrary to what is stated, the adjective photogenic is very commonly used in everyday English.
- frekvenca** – attendance (e.g. at university), attendance record, signature (i.e. confirming attendance). The term frequency is not used in any formal way in connection with attendance.
- ful, ful dober** (pogovorno) – real/really good; *ful zanimiv* – dead interesting (This item is included out of interest; it is unlikely to represent a translation problem.)
- gaziran** (G) The most frequent way of describing *gazirana voda* in both written and spoken English is now 'sparkling water'. The word 'fizzy' is a common colloquial use and in EU texts the word 'aerated' is used. Note that *negazirana voda* is 'still (mineral) water'.
- generalka** – dress rehearsal (e.g. in theatre; also used in the metaphorical sense). The Slovene term is also used to refer to a detailed relief map: in BrE this is known as an 'Ordnance Survey map'.
- globalen** – general, broad, overall, total. The term global is used in such collocations as 'global warming' (*segrevanje Zemlje*) where the whole world is involved; it also collocates with 'plan/idea/view' to show that every possible aspect is being considered, but this use seems far less frequent than the Slovene term.
- gravitacija** – gravity. This term is much more frequent in everyday use than is gravitation.
- habilitacija** – 'being granted / gaining an academic title' (there is no short expression for this). Habilitation has the sense of to make fit for a purpose, but is

used very infrequently, unlike 'rehabilitation', which is the process by which someone who has been ill, in prison, or suffering from addiction is prepared for a normal life, or in which someone's good name (e.g. in politics) is restored.

hazarder – risk-taker. The noun hazard means 'danger' (a common collocation is 'fire hazard') and the verb means either 'to put someone or something in a dangerous situation' or 'to guess' (a common phrase is 'hazard a guess').

indeks – (student) record book, registration book. Note that these documents are not used in the British education system, so these translations are suggestions.

infarkt (G), *prometni infarkt* – (traffic) gridlock.

informatika – information technology / IT (e.g. IT manager/director, IT course, the IT industry); *informatika v medicini* – medical computing (EU). According to the OED, the term informatics entered English only in 1967 as a translation of the Russian 'informatika'; 'information technology', frequently shortened to 'IT', is the usual term for the theory and practice of using computers to store and process information.

informativen – provisional (e.g. dates, arrangements, information), for information only; *informativni dan* – open day (which can also be *dan odprtih vrat*); *informativna cena* – guide price. The adjective informative means 'providing useful information'.

inskripcija – registration (e.g. at university), signature (i.e. confirming a student has begun to attend lectures). An inscription is either a piece of text carved on stone or in metal (e.g. on a gravestone or a monument, a coin or a medal), or it is a hand-written message on a photograph or at the front of a book.

inteligenca – the intellectual class, the intelligentsia, intellectual circles. Intelligence refers only to the abstract quality.

intenzivno, *intenzivno degradirati* – seriously deteriorate; *intenzivno sodelovati* – play an active part in (e.g. at a conference – to give a paper perhaps?).

internacija – internment, detention; *poslati v internacijo* – intern, place in detention, detain (without trial). Note that we refer to an 'internment camp', but to a 'detention centre'; those involved are referred to as 'internees' or 'detainees'.

internatski, *internatska šola* – boarding school (EU).

intriganten – conspiratorial (e.g. the plot of a film or a story), complex. If you say something is intriguing it means it arouses your interest and curiosity. The noun intrigue, however, is used to refer to 'the making of secret plans to harm or deceive others', as in such collocations as 'political intrigue'.

invalid (G) The term 'handicapped' is widely rejected now because of its negative connotations (with begging) and *invalidi* in general are now referred to as 'the disabled'. Moreover, an invalid is not necessarily someone who is disabled: the term can also refer to someone who is bed-ridden and in need of care, or simply someone who is not able to work, because of illness.

investicijski, *investicijske dobrine* – capital goods (i.e. machines and tools used in the production of other goods, EU).

juta – sacking, sackcloth (i.e. the rough material used for making sacks etc; also referred to more technically as 'burlap' or 'gunny'). Jute refers only to the plant from which the fibre for the cloth comes.

kabina – booth (e.g. interpreter's), changing room (e.g. in clothes shop), (telephone) kiosk; *kabina dvigala* – lift. A cabin may

be a small wooden dwelling, the part of the plane where passengers sit, a room on a ship, or a passenger space on a cable car.

kabinet – office (e.g. at the Faculty of Arts), small room, study (e.g. in a flat); *trim kabinet* – exercise room, gym. The use of **kabinet** to describe a small room is listed as obsolete in Webster's. Among the many uses of the word, the most common are for a piece of furniture with drawers and/or cupboards, and for a political council of senior government ministers.

kader (G) The term 'staff' is a frequent translation, in addition to 'personnel'. A *filmski kader* is a 'shot' (i.e. a sequence of pictures; not to be confused with 'shoot', which is the process of filming the whole film in a studio and/or on location).

kancerogen – carcinogenic (i.e. likely to cause cancer; the noun is 'carcinogen').

kapitalski, *kapitalski dobiček* – investment income (EU).

karikatura – cartoon (e.g. in a newspaper). A *caricature* is a drawing or description of a person that exaggerates their appearance; it has no particular connection with the press. The person who draws cartoons for the press is a 'cartoonist'.

karton (G), *rdeči karton* – red card (i.e. in football, when a player is sent off); *zdravstveni karton* – health record/s.

kasetofon – cassette player.

katastrofa – disaster (e.g. natural disaster, man-made disaster, nuclear disaster). The term *catastrophe* is less frequent in such contexts.

klasičen – traditional, usual; *klasična sredstva* – traditional channels (e.g. in marketing); *klasično ribištvo* – traditional fishing (EU); *klasičen problem pomanjkanja kadrov* – the usual problem of shortage of staff. The term *classical* is most often used in connection with music, with

ancient Greece or Rome, or with Greek or Latin; it also has the meaning of 'traditional in style, form or content' but this usage is less widely used than the Slovene term.

klasifikacija, *klasifikacija zgodovinskih spomenikov* – listing of historical buildings and monuments.

klientelizem – patronage (often in the collocation 'political patronage').

klubski, *klubska mizica* – coffee table.

koketirati – flirt (with); *koketiranje* – flirting, flirtation (with). The verb *coquette* is archaic.

kolega (G) The meaning of this term is far wider than indicated in the glossary. Thus it may be 'work mate' (less formal than *colleague*), 'associate' (someone you co-operate with in some way), 'fellow participant' (e.g. at a conference) 'school friend/mate', 'college friend/mate' or 'fellow student'. Note that 'chum' (given in the glossary) would now be considered very old-fashioned.

kolektor, *sončni kolektor* – solar panel.

komanditen, *komanditna družba* – limited partnership (EU), special partnership.

komercialen, *komercialni kredit* – trade credit (EU); *komercialna prireditve* – trade event (EU); *komercialne informacije* – trade information (EU). Note that in other collocations (policy, regulations, relations) 'trade' is *trgovinski*.

koncentrat, *paradižnikov koncentrat* – tomato puree, tomato paste; *izdelek iz koncentrata* – reconstituted product (EU).

koncept – idea, plan, approach, strategy. *Concept* is usually reserved for more abstract matters; Slovene politicians, for example, frequently use the word *koncept*, where their British counterparts would use one of the suggested terms (e.g. *nova ministrica ima pravi koncept* – the new minister has the right approach).

- konfesionalen**, *konfesionalna družba* – non-secular state (EU). Note that a ‘secular state’ is *laicistična država*.
- konkreten** (G) – specific (e.g. example). The adjective *concrete* is not as common as is claimed in the glossary. In contexts such as the following ‘specific’ would be used:
Seveda ne gre za kakšno konkretno poroko ampak...
- konstruirati** – design, design and build (e.g. new type of machine or device).
- kontrabas** – double bass. The term *contrabass* exists but is infrequently used.
- kontrola** (G) In a medical context, this can also be a ‘check-up’.
- konzervans** – preservative (e.g. in food).
- konzerviran** – preserved (e.g. food product). Note that a *konzerva* (G) is a ‘tin’ (BrE) or ‘can’ (AmE).
- kostim** – suit (for women). The term *costume* is used when referring to what actors wear, to clothes worn during a particular historical period or in a particular country, to fancy dress and as a short form for ‘swimming costume’. In colloquial English the word ‘outfit’ is used to refer to a set of women’s clothes.
- kriminalist** – detective, police (officer). Note that the now common expression *organizirana kriminal* is translated by ‘organised crime’.
- kronološki**, *kronološko poročilo* – historical account (EU).
- kura**, *shujševalna kura* – diet.
- kurir** (G) The term *courier* is now widely used to refer to all those (i.e. not only those in diplomatic service) who deliver letters and packages by motorbike, bike or van (e.g. *kurirska služba* – courier service) and is therefore not usually a false friend.
- kvantum** – quantity. In physics, the term *quantum* collocates with ‘theory’ and ‘mechanics’ (to do with the behaviour of atomic particles); a ‘quantum leap’ is a sudden increase in something.
- leasing (lizing)** – hire purchase (BrE), buy on credit (e.g. when buying a car – dealers may offer ‘interest free’ or ‘low interest’ credit deals/arrangements). If you *lease* a car (as many companies do) you can use it for a fixed period of time in return for regular payments; the term does not refer to buying on credit terms. Note that *kredit* (G) if obtained from a bank is called a loan (also *posojilo*); you buy something ‘on credit’ at a showroom, shop or elsewhere by signing a credit agreement or by using a credit card.
- lektorat** – course (e.g. Spanish course, taking place within a different language department).
- lifting** – face lift. The Slovene term also seems to be used in the press to refer to other kinds of cosmetic surgery.
- linč** – trial by media (e.g. when someone is judged and ‘found guilty’ in the press). If someone is *lynched* they are actually killed by a group of others, in a violent and unjust way.
- list** – sheet (e.g. of paper), page (e.g. in a book), leaf (i.e. of a tree); *Uradni list* – Official Gazette, Official Journal (EU); *poročni list* – marriage certificate; *vmesni list* – divider (e.g. in ring binder – see *mapa*); *morski list* – sole; *listek* – note, cloakroom ticket. In idioms such as ‘turn over a new leaf’ and ‘take a leaf out of someone’s book’ the word ‘leaf’ means ‘page’; we also talk about ‘leafing’ through a book (turning the pages quickly).
- magnetofon** – tape recorder (see *kasetefon*).
- maneken(ka)** – male model, model. The word *mannequin* used to be used for someone who modelled clothes, but is usually restricted now to artificial models in window displays – and even there the word ‘dummy’ is more common.

mapa – folder; *prospekt mapa* – ring binder; *podložna mapa* – clipboard; *viseča mapa* – suspension file, hanging file; *mapa s spiralo* – spring binder; *mapa z žepki* – document folder.

masa (G), *denarna masa* – money supply (EU); *masa za čevapčiče* – mince, mincemeat (BrE), hamburger meat (AmE). Note that ‘mincemeat’ is also used to describe the sticky chopped dried fruit mixture which is used to make mince pies at Christmas.

maska – make-up (e.g. in a film).

masker(ka) – make-up artist.

mašina (pogovorno) – (car) engine, car, motor (BrE, colloquial). The diminutive *mašinka* may have the same meaning, but is also used to refer to ‘clippers’ in the hairdresser’s (as well as ‘machine gun’).

maksimalen – maximum. The term maximal is rarely used (but see note on *minimalen*).

medij – publication (i.e. when referring to one newspaper or review), platform (e.g. for expressing one’s opinions). The media are the press, TV and radio in general; the term is not used to refer to an individual entity within the media.

melona – bowler (hat).

mikrob – germ (e.g. in ad for throat tablets), bug (AmE, colloquial). The term microbe is used only in scientific contexts.

minimalen – minimum; *minimalna zaloga* – minimum stock (EU). The term minimal means very small in quantity, value or degree; it is used in contexts such as ‘he achieved what he could, but at minimal cost to himself’.

mit – legend. The terms myth and ‘legend’ are not interchangeable: a connotation of the former in many contexts is ‘something that is not true’. Thus the phrase *France Prešeren je mit* would be translated ‘France Prešeren is a legend’; in the same way, the recent headline *Drnovšek postaja*

mitološka politična figura would be translated using the adjective ‘legendary’.

model – mould (e.g. for a cake or dessert), shape, style (e.g. of shoe; however, we talk about a new model when referring to cars).

monitor, *monitor za opazovanje* – monitoring device.

morala – morality, ethic (e.g. a writer’s usual approach to morality). The moral of a story is what it is trying to teach us. The morale of a team or a group of people is whether they are feeling positive (‘morale is high’) or negative (‘morale is low’).

motiv – theme, image. The term motif seems to be used much less frequently than its Slovene counterpart; the two alternatives offered often occur with the adjective ‘recurring’.

nekvalificiran, *nekvalificiran delavec* – unskilled worker (EU). In English you may be unqualified for a particular position (even one you hold), but the adjective is not used generically.

nepakiran, *nepakirano blago* – bulk product (EU).

neprofitno, *neprofitno stanovanje* – low-rent housing, subsidised housing.

nostrifikacija – recognition (i.e. of a degree or academic qualification). The term nostrification appears in the Oxford English Dictionary and under ‘nostrificate’ (which is marked as “very rare”) there is the following: “Of Austrian universities: to admit (foreign degrees) to the same status as the native ones”.

novela – amendment (i.e. to an existing law), amending act. A novella could be defined as a long short story or a short novel.

obdukcija – autopsy, post-mortem (pseudo false friend?).

old timer – vintage car. An old timer in AmE refers to an elderly man.

optik – optician. The adjective optic means ‘pertaining to the eye or sight’; the noun is

- rarely used but can refer to the eye or to a lens of an optical instrument.
- opus** – body of work (e.g. a composer's). Opus refers to an individual musical, or perhaps literary, work.
- ordinacija** – surgery (e.g. dental surgery, doctor's surgery, BrE), treatment room (e.g. in a health centre), office (AmE). Ordination refers to the process of becoming a member of the clergy.
- orientacijski** – approximate (e.g. figures, price). Orientation is the process of establishing your position or situation.
- paket** – package (holiday).
- paketen, paketna dostava** – parcel delivery.
- parceliranje** – dividing up of land (EU). Note that a *parcela* (G) is a 'plot of land' or 'a lot' (mainly AmE, as in 'parking lot').
- park** – garden (e.g. next to a block of flats), fleet (e.g. of vehicles, cars, aeroplanes, ships); *botanični park* – botanical garden; *lunapark* – fairground; *rekreacijski park* – leisure park (EU). English park corresponds to the Slovene term in such contexts as Tivoli Park.
- pedagoški** (G) In addition to 'education(al)', the translation 'teaching' also applies in some contexts (e.g. *pedagoški poklic* – teaching profession; *pedagoška praksa* – teaching practice).
- pendant** – obverse, mirror image (e.g. in art or literature, when two things are in opposition to each other; another meaning, according to the SSKJ, is 'complement to'). A pendant is an ornament on a chain you wear round your neck.
- permanenten, permanentno izobraževanje** – lifelong learning, adult education, continuing education. The first of these is now preferred in BrE.
- perspektiva** (G). In addition to 'prospect', the term 'a/the future' is appropriate in certain contexts (e.g. *perspektive podjetja so velike* – the company has a great future). The expression *brez perspektive* can be translated by 'hopeless'.
- petarda** – banger (BrE), firecracker (AmE). There is a term petard with this meaning, but is rarely used. The idiom 'hoist with/by their own petard' means that someone is harmed by the result of their own plan.
- pirotehnični, pirotehnična delavnica** – firework manufacturer's. Pyrotechnics is used most often in the metaphorical sense of 'a brilliant display' (e.g. a speech).
- plakat** (G) As well as 'poster' this can also be 'notice' (with text only) or 'bill' (AmE). In colloquial Slovene, a *jumbo plakat* refers to '(advertising) hoarding' (BrE) or 'billboard' (AmE). A placard is what demonstrators carry (see *transparent*, below).
- plan, veliki plan** – close up (e.g. in a film); *prvi plan* – foreground; *drugi plan* – middle ground; *tretji plan* – background.
- polihistor** – polymath. The term polyhistor with the same meaning is rarely used; the given term is the usual one.
- politologija** – political science, political theory.
- potencial** – capability (usually plural, as in contexts such as 'the capabilities of the armed forces', i.e. what a person or thing is capable of). Note that potential, which is usually an uncountable noun, either implies possibility, that something may happen, as in 'The potential for error is great', or has a similar meaning to the noun 'promise': for example, 'As an artist, she shows a lot of potential'.
- praksa, sodna praksa** – case law (i.e. law established by judicial decisions in particular cases, EU).
- preservativ** – condom. Preservatives are added to food or wood to prevent decay.
- problem** – challenge (e.g. *problemi sodobne arhitekture* – the challenges of contemporary

- ary architecture; e.g. *enega od največjih problemov sodobnega alpinizma* – one of the greatest challenges of contemporary Alpinism). Is there a problem with the way *problem* is used in contemporary Slovene writing? A problem is either something that causes difficulties for people (the problem of unemployment) or a puzzle that has to be solved (e.g. in maths).
- problematika** – issue (e.g. *problematika invalidov* – the issue of the disabled; note that ‘issue’ is also a frequent translation for *vprašanje*), problem. The noun problematic is used only in academic texts on sociology; the adjective is more widely used.
- proces, sodni proces** – trial. A process in English is also, of course, *postopek* in Slovene. Legal ‘proceedings’ are legal action taken against someone.
- profesor** (G). In BrE someone who teaches at a university or college is called a ‘lecturer’, whilst a professor is a senior member of the teaching staff (often the head of department).
- program** – range (e.g. of goods in a shop), selection; *otroški program* – range of children’s clothes/toys; *kozmetični program* – range of cosmetics; *lesni program* – range of (wooden) furniture; *zamrznjen program* – frozen food range; *darilni program* – gift selection. Note that there is a distinction in BrE between ‘program’ (for computers) and ‘programme’ (all other uses of the word), which is not made in AmE; also that (*računalniški*) *program* may be translated by ‘(computer) software’, as well as ‘program’, depending on the context.
- projekt** (G) This term seems to be used for a wide range of activities in Slovene, including historical contexts, where project would not be used: *projekt Vatikanski sporazum* – attempts at an agreement with the Vatican; *projekt novega slovenskega denarja* – the design/production of new Slovene money (in 1991); *projekt izdajanja slovenskega časopisa in literarnih del* – the publication of a Slovene newspaper and literary works (by Prešeren and Smole).
- propaganda** – publicity material, advertising. Propaganda usually has political connotations in English; it is also used in a pejorative sense to describe bad or harmful publicity (rumours, gossip, etc.) that has been deliberately spread.
- prospekt** – brochure (e.g. from a travel agent). The term prospectus has a similar meaning, but is used in a more limited way – mainly by universities and by companies trying to attract investors. The word prospect has the meaning ‘possibility’.
- protokolaren** – diplomatic (e.g. statement, formalities); *protokolarni objekti* – state/official reception facilities. The term protocol is less frequent than its Slovene counterpart and does not occur as an adjective. It refers to a system of rules for correct behaviour (especially in diplomacy) or to a written record of an agreement (or draft agreement) between countries; in AmE it can also refer to a course of medical treatment.
- psihološki, psihološka priprava** – mental preparations (e.g. preparing yourself for a test or interview).
- radiofuzija** – broadcasting (EU).
- rampa** (pogovorno) – barrier (e.g. at a railway crossing or an entrance to a camp); *izstrelitvena rampa* – launch facility (EU). A ramp is a sloping surface providing access, such as a ‘wheelchair ramp’. Note that the AmE ‘entrance ramp’ or ‘exit ramp’ from an ‘expressway’ are both described by ‘(motorway) slip road’ in BrE.
- realizacija** (G), *končna realizacija* – fruition; the glossary also offers ‘fulfilment, execu-

tion, performance, carrying out, implementation'.

reanimacija – resuscitation (i.e. the process, or the room in a health centre).

referat – paper (e.g. at a conference), office (e.g. office for student affairs).

referent (G) – speaker, presenter (e.g. at a conference), clerk, official (e.g. in tax office).

refleksiven – reflective. The term reflexive is used when describing an immediate reaction to something; it is also used in grammar, as in 'reflexive verb'.

reformatör – reformer.

rektorat – Rectorship (i.e. the post), Rector's office.

rekvizit – prop (i.e. in the theatre), equipment (i.e. for a particular activity, such as skiing), device (in the metaphorical sense); *zvočni rekvizit* – sound prop. The term requisite meaning 'something required for an activity' is a rarely used formal expression.

renomiran – celebrated, renowned (pseudo false friend?).

replika – reply, response. The term replica refers to a copy of something, such as a statue.

reprezentativen, *reprezentativna hiša* – political residence.

repromaterial – intermediate goods (EU), producer goods (i.e. raw materials, machinery, etc. used in producing consumer goods).

revizija – audit (e.g. financial audit); *revizija poslovanja* – management audit (EU). Revision is an appropriate translation when referring to changing a document or agreement, although the process of examining it before changes are made would be referred to as a 'review'. In BrE, 'revision' also refers to preparation for an examination (see *študirati*).

revizor – auditor. The word reviser has no

specific use beyond 'someone who revises / is revising' (i.e. amending or altering).

rezervat – nature reserve, refuge (e.g. wildlife refuge); *rezervat ptic* – bird sanctuary. A reservation is an area of land set aside for a particular ethnic group; in the USA, these used to be called 'Indian reservations', but the term 'Indian' has now been replaced by 'Native American'.

rezerva – substitute (e.g. in a sports team); *jemati z reservo* – treat with caution, take with a pinch of salt; *državne rezerve* – buffer stock (EU).

ritem, *ritem pogajanja* – the pace of negotiations; *ritem dela* – rate of work (EU).

salon (G), *pohišveni salon* – furniture showroom; *avto salon* – car showroom. Note that 'showroom' is not only AmE as indicated in the glossary.

sankcija, *kazenska sankcija* – penalty (EU).

sekundarij – ward doctor (i.e. in a hospital).

semafor – traffic light. A semaphore is a signalling system, usually employing flags.

serijski – mass-produced (e.g. goods), manufactured (e.g. furniture); *serijska izdelava* – mass-production. The term serial is used in 'serial number', 'television serial' and 'serial killer'; it does not mean (as the Slovene term does) the opposite of 'hand made'.

serviser – service engineer (e.g. for photocopier, motorbike; note that for cars the term is 'mechanic'). The term servicer can be found in the dictionary, but is rarely used.

sestra – nurse. In BrE a sister is in charge of a hospital ward – a head nurse.

shema – diagram (e.g. of the human skeleton or blood circulation, sometimes referred to as a 'schematic'), schedule or time table (e.g. of a celebratory event); *programska shema (TV)* – programme schedule; *shema prog Mestnega potniškega prometa v Ljubljani* – map of Ljubljana bus routes.

The formal word schema with the meaning 'diagram, plan, or underlying pattern' is rarely used outside academic texts. The word scheme appears in political contexts such as 'a scheme to combat unemployment' and also collocates with words such as: 'savings', 'pension' and 'money-making'.

signalizacija, *prometna signalizacija* – traffic signs (EU). The term signalization is used in Pavlovian psychology when describing how the response to a signal can become the same as the response to the original stimulus.

sistemski, *sistemski zakon* – organic law (EU).

socialna država – welfare state (i.e. a state in which the government provides free health care and education, as well unemployment benefit, pensions, etc.). Note that the term 'welfare' in America refers to the money received from the state (a person is said to be 'on welfare'); in Britain, this is usually called 'social security'.

sorta – variety (e.g. of fruit); *sorta trte* – variety of grape.

specifika – (special) characteristics (e.g. *specifika našega kmetijstva* – the special characteristics of our agriculture). Specific with this kind of meaning is an adjective only; the noun usually occurs in the plural form, as in the phrase 'let's get down to specifics', and means '(relevant) details'.

stimulacija – bonus (e.g. paid to employees with extra responsibility).

stimulirati – reward (e.g. employees), promote (e.g. an action or an idea).

stripar – cartoonist. (Note that *strip* may be translated by 'comic strip' in BrE.)

struktura – profile (e.g. of the population, residents, students); *struktura stroškov* – cost breakdown.

subjekt – protagonist, actor (i.e. as opposed to passive observer), player (e.g. 'political

player'); *poslovni subjekt* – business (entity/enterprise).

super – great (also as an exclamation); *super ponudba* – (extra) special offer; *super ugodno* – special low price.

suveren – independent, supreme (e.g. work of art or artist); *suveren oblikovalec jezika* – masterful user of the language; *suveren organizator* – supreme organizer. The use of sovereign to mean 'supreme' or 'most notable' is obsolete; the term most frequently collocates with 'state' (country) or 'power'.

suverenost, *obrtniška suverenost* – supreme craftsmanship.

šofer – driver (e.g. of a bus or lorry (BrE) / truck (AmE)). A chauffer is employed to drive a private car or limousine; those employed to drive public officials are called 'drivers'.

študijski, *študijsko leto* – academic year; *študijski dopust* – a sabbatical ('study leave' is also used, though more commonly for students; teachers and academic staff usually 'go on / take a sabbatical'), training leave (for those in employment).

študirati – revise (i.e. for an exam, BrE), read (e.g. She's reading Maths at Cambridge; formal BrE), learn (e.g. a particular topic, or a role in a play), think about (e.g. *dolgo sta študirala, preden sta se odločila* – they thought about it for a long time before deciding). Other frequent uses of the verb will be translated by study.

taksa, *uvozna taksa* – import levy (EU).

tarifa – (list of) charges (e.g. postal charges, telephone charges, bank charges), (list of) rates (e.g. legal rates), price list; *tarifa zračnega prevoza* – air freight rate (EU). A tariff is a list of duties imposed on imports or exports; it may also be used for a table of charges for transport or public services; within the EU there is a 'support tariff' (*podporna tarifa*).

tehnik – technician (e.g. laboratory, computer, construction); *administrativni tehnik* – secretary, clerk, administrative assistant; *ekonomski tehnik* – clerk, financial/accounts assistant, sales person/representative; *glasbeni tehnik* – (studio/sound) engineer; *komercialni tehnik* – sales person/representative; *strojni tehnik* – machinist, (machine) operator, engineer (e.g. heating engineer); *tekstilni tehnik* – machinist, textile worker; *upravni tehnik* – legal secretary/clerk; *zdravstveni tehnik* – male nurse. (Note that a wide range of jobs are advertised under these headings and that the job titles vary accordingly.) The term technic, meaning a technique or technicality, is used in AmE but is rare; the plural noun ‘technics’, applying especially to the study of the mechanical or industrial arts, is more common.

tehnika – technology (e.g. *zastarela tehnika* – outdated technology, e.g. *najsodobnejša tehnika* – the latest technology); *bela tehnika* – white goods (e.g. kitchen appliances, fridge, washer, cooker, etc.); *elektrotehnika* – electrical engineering (EU). The term technique would be used when referring to *tehnika* in the arts (i.e. a way of doing something or carrying out a process).

televizija – television channel. Although we can translate *nacionalna televizija* with ‘national television’, a phrase such as *na drugih televizijah* can only be translated by ‘on other television channels’. Other uses of the term correspond to ‘television’ or ‘TV’ (or ‘telly’ in colloquial BrE).

tematika – theme (e.g. of a work of art or literature). Thematic is an adjective used in collocations such as ‘thematic approach’.

tendenca – trend (e.g. a statistical trend). A tendency is either something worrying or unpleasant that keeps happening or a part of your character that makes you behave in

a particular way; it is not used when discussing figures or statistics.

terenski (G), *terenski studio* – mobile studio (i.e. for television).

termin – date, period (i.e. from... to...);

zadni termin – final date (i.e. last opportunity).

termofor – hot-water bottle (pseudo false friend?).

test – questionnaire (e.g. in a magazine). Test in the sense of a series of questions is used only in the classroom environment.

trak – ribbon (e.g. hair ribbon, typewriter ribbon), band (e.g. hatband, headband, armband), strip (e.g. of paper, of material, protective strip), tape (cut the tape/ribbon at an official opening); *lepilni/samolepilni trak* – adhesive strip/tape; *merilni trak* – tape measure; *žalni trak* – black armband; *izolirni trak* – (electrical) insulating tape; *tekoči trak* – conveyor belt, production line. The main, non-idiomatic uses of track are railway track, path (e.g. ‘mountain track’), sports track (e.g. for athletics, cycling, car racing, horse racing, greyhound racing) and a song or piece of music on a CD or cassette.

transparent (G) – placard (i.e. carried by someone at a demonstration), banner.

trenirka – tracksuit.

tribuna – stand. A tribune is a raised platform, pulpit, or seating area, particularly in a church; the term is not associated with sports stadia.

trim – exercise; *trim steza* – exercise path, jogging path; *trim kabinet* – exercise room, gym. If you wish to stay trim you want to keep yourself slim and fit. The verb is commonly used in the sense of ‘cut small amounts off’: for example, you can trim someone’s hair, a hedge, or a budget.

univerzalen – general (e.g. factors, effects, results). The term universal applies in all

cases, to every part of the world or universe, or to a whole group or society; the Slovene term seems to be used more widely or loosely (similarly to *globalen*).

urbanizem – town planning (EU), city planning (AmE). The term **urbanism** is used to refer to city life and also to planning, but the latter less frequently than the given terms. Note that in EU texts, *urbanist* is translated by 'town-planning professional' and *urbanistični predpisi* by 'town-planning regulations'.

uta, *pasja uta* – (dog) kennel. A **hut** (e.g. in a garden) is used by people.

varirati – fluctuate (e.g. statistics, trends). The Slovene term is sometimes used in journalistic reports, such as on the state of the economy, where *vary* would not be used.

vizitka – business card (i.e. with name, job title, contact details), greetings card (e.g. birthday card, get well card, congratulations). **Visiting cards** (or 'calling cards') were frequently used in the past among the middle and upper classes when making a social call or sending a gift.

References

- Chesterman, Andrew (1998) *Contrastive Functional Analysis*. John Benjamins, Amsterdam.
- Collins Cobuild English Dictionary. Harper Collins, 1995.
- Golobič, Marjan (1988) *A Glossary of English-Slovene False Friends*. DZTPS, Ljubljana.
- Limon, David (1986) "False friends and Slovene-English translation". In: Klinar, Stanko (ed.) *Prispevki k tehniki prevajanja iz slovenščine v angleščino*. Didakta, Radovljica. 1995, pp. 67-74.
- The Oxford English Dictionary, Second Edition, on Compact Disc*. OUP, 1994.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Državna založba 1991.
- Snell-Hornby, Mary (1995) *Translation Studies: An integrated approach*. John Benjamins, Amsterdam.
- Tezaver Eurovoc*, 3. zvezek, 3. izdaja. Informacijsko-dokumentacijski center, Ljubljana, 1998.
- Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language*. Gramercy, 1993.

Nataša Hirci

Nov pripomoček pri prevajalskem delu: računalniški korpusi

Povzetek

V prispevku avtorica opisuje nekaj možnosti za uporabo računalniških besedilnih korpusnih virov pri prevajalskem delu. Na kratko so predstavljene nekatere prednosti in težave pri rabi takih pripomočkov.

Abstract

The article gives an outline of some applications of computer corpora for translation, and a brief survey of the advantages and problems involved in using such translation tools.

1 Uvod

V informacijski dobi pri čedalje hitrejšem tehnološkem razvoju postajajo jezikovne tehnologije pomemben pripomoček pri prevajalskem delu. Pri reševanju prevajalskih težav dvojezični slovarji ponavadi ne zadostujejo, saj so kot vir podatkov iz resničnega sveta, ki jih potrebujemo pri prevajanju, včasih popolnoma neustrezni. Hartmann (1997: 292) pravi, da semantična abstrakcija, ki je sestavni del leksikalnega inventarja v slovarju, besede pravzaprav prikrajša za njihovo naravno sobesedilo; tako mora prevajalec nadomestiti pomanjkanje sobesedilnih informacij s svojo dvojezično diskurzno kompetenco, še posebej glede besedišča, ki je specifično za posamezno kulturo.

Vendar kompetenca posameznega prevajalca ni nujno dovolj, da bi zapolnili vse vrzeli, ki so nastale zaradi nezadostnega sobesedila in rabe jezika v dvojezičnih slovarjih. V idealnih razmerah bi morali imeti prevajalci dostop do velikih, sistematično urejenih zbirk zanesljivih podatkov, ki bi potrjevali uporabo semantično enakovrednih leksikalnih enot med jeziki glede na slog, zvrst in področje. To bi bila dodatna informacija k temu, kar je dostopno v slovarjih. Uporaba velikih besedilnih korpusov bi lahko precej olajšala tudi prevodoslovno delo, saj bi pokazala pragmatično rabo besed v enem ali več jezikih, s tem pa empirično podkrepila domneve o neki besedi oziroma besedni zvezi in prevodih te besede oziroma besedne zveze.

Obravnavanje resničnih besedil prispeva zelo dragocene podatke, zato je analiza besedil s pomočjo korpusa lahko v veliko pomoč; prevajalcu se ni treba več zanašati le na intuicijo o tem, katera beseda ali besedna zveza v maternem ali tujem jeziku je pravilna. Med mnogimi možnostmi, ki jih korpusni viri ponujajo prevajalcem, v članku omenjam le nekatere.

2 Pozitivne strani besedilnih korpusov in uporabnost teh korpusov

Biber in sodelavci (1998: 5, 8–9) pravijo, da imata tako imenovani korpusni pristop in analiza z besedilnimi korpusi več prednosti, saj gre za velike, načrtno zbrane baze avtentičnega gradiva v naravnem diskurzu, to pa omogoča empirično analizo pristnih in uporabljenih vzorcev jezikovne rabe.

McEnery in Wilson (1996: 90) sicer pravita, da sta prevladujoči področji uporabe besedilnih korpusov leksikologija in predvsem leksikografija; odkar so se pojavili različni tipi korpusov, ki so dostopni širšemu krogu ljudi, pa se njihova uporabnost širi na vsa jezikoslovna področja, tudi v prevodoslovje. Obsežne zbirke različnih tipov besedil, kjer najdemo primere resnične rabe besed in njihovega sobesedila, pa lahko pri delu koristno uporabljajo tudi prevajalci.

2.1 Tipologija besedilnih korpusov

Meyer in Mackintosh (1996: 260) korpus opredelita kot enovito, notranje strukturirano in standardno označeno zbirko besedil v elektronski¹ obliki, zbranih po izhodiščnih kriterijih glede na namen samega korpusa. Besedilni korpusi so zbrani tako, da kažejo stanje ali raznovrstnost katerega jezika in omogočajo temeljit vpogled v jezik na več ravneh in področjih, zelo uporabni pa so tudi v jezikoslovju.

Glede na funkcijo in uporabnost lahko korpusne vire delimo različno (prim. Baker, 1995; Erjavec, 1996/97; Hirci, 1999; Sinclair, 1991). S širjenjem računalniških korpusov se je pojavila potreba po razvrstitvi in ovrednotenju takih besedilnih zbirk. EAGLES, Expert Advisory Group for Language Engineering Standards, se ukvarja z opisom lastnosti, s katerimi lahko besedilno zbirko ovrednotimo, in z definiranjem zvrsti korpusov, ki jih je smiselno med seboj razlikovati. Glavne korpusne deli na:

- **referenčne** – ti pomenijo osnovno vrsto korpusa; uporabljajo se za jezikovne standarde (Erjavec, 1996/97) in naj bi predstavljali celovito podobo jezika in bili s tem izhodišče za temeljne jezikoslovne raziskave;
- **specializirane** – vsebujejo specifična besedila s posameznega področja;
- **korpusne govornih oziroma govorjenih besedil** – ti vsebujejo govorjena besedila oziroma transkripcijo govora;
- **spremljevalne** – to je dokaj nov tip korpusa. So dinamični, odsevajo dejansko stanje jezika, ker se tako kot jezik sam nenehno spreminjajo. Zastarela besedila sproti spravljajo v arhivih, nova besedila pa dodajajo;
- **vzorčne** – taki korpusi niso sestavljeni iz celotnih besedil, ampak iz fragmentov, ki so približno enako dolgi (fragmenti v Brownovem korpusu ameriške angleščine vsebujejo okrog 2000 besed);
- **prevajalske dvo- ali večjezične vzoredne** (sestojijo iz izvirkov in prevodov v enega ali več tujih jezikov) in **primerljive korpusne** (vsebujejo besedila, ki so primerljiva glede na žanrsko opredelitev, register, temo ipd.).

2.2 Možnosti rabe različnih tipov korpusov pri prevajalskem delu

Jezika se nenehno učimo, zato lahko prevajalci že s poznavanjem resnične rabe besed in tipa sobesedila, v katerem se pojavljajo, izboljšajo poznavanje, razumevanje in rabo tujega jezika, to pa lahko ustrezno uporabijo pri prevajanju. Pri prevajalskem delu so koristni **referenčni** in **specializirani** korpusi ter **dvo- ali večjezični vzoredni** in **primerljivi** korpusi.

Referenčni korpusi so enojezične zbirke besedil, ki pomenijo obsežen vir informacij o jeziku in njegovih lastnostih. Biti morajo dovolj veliki, da so reprezentativna slika relevantnih jezikovnih različic in tipičnega besedišča. Največji referenčni korpusi so korpusi angleškega jezika, na

¹ Poimenovanje v drugih vedah se razlikuje: korpus ni nujno zbirka besedil v elektronski obliki.

primer The Bank of English in BNC, British National Corpus, za slovenščino pa imamo za zdaj korpusa *Beseda* in *FIDA* ter nekatere manjše korpusse. *Beseda* je korpus leposlovnih besedil in nekaterih prevodov leposlovja v slovenski jezik, od septembra 2000 pa vsebuje tudi neleposlovna besedila (časopis Delo), *FIDA* je referenčni korpus sodobnih, predvsem neleposlovnih besedil (različni časopisi, revije, strokovna, naravoslovno-tehnična, humanistično-družbena besedila ipd.), čeprav vsebuje tudi manjši podkorpus leposlovnih besedil – približno 10 odstotkov (prim. Stabej, 1998).

Kot referenčni jezikovni viri so referenčni korpusi najkoristnejši – so velike zbirke besedil (korpus *FIDA* vsebuje 100 milijonov besed, *Beseda* sestoji iz 48 milijonov besed, The Bank of English pa iz 415 milijonov besed), ki kažejo sliko naravnega jezika in njegovih specifičnih značilnosti (npr. *kibbitzers* (Johns, 1998)). S poznavanjem ne le resnične rabe besed, ampak tudi tipa sobesedila, v katerem se pojavljajo, se prevajalci lažje odločajo o pravilni rabi besede ali fraze v tujem jeziku.

Specializirani korpusi so taki kot referenčne enojezične zbirke besedil, vendar sestojijo iz besedil s specifičnega področja, s tem pa je tudi besedišče omejeno na to področje. Take korpusse lahko prav tako koristno uporabljamo pri prevajalskem delu, saj se pri prevajanju ponavadi ukvarjamo z besedili s posameznega področja, kjer najdemo specifično besedišče.

Pri prevajanju so lahko v pomoč *vzporedni korpusi* – primer slovensko-angleškega vzporednega korpusa je IJS-ELAN² – saj pokažejo specifične strukture v nekem jeziku ali nekatere prevodne zakonitosti, ali pa *primerljivi korpusi*, večjezični omogočajo primerjavo dveh ali več jezikov oziroma besedil in njihovih jezikovnih struktur, *enojezični* pa primerjavo prevodov s prostim tvorjenjem besedil v istem jeziku.

Vzporedni in primerljivi korpusi so za zdaj najprimernejši za prevajalsko delo, vendar pri prevajanju splošnih besedil koristijo tudi referenčni korpusi, pri delu s strokovnim jezikom pa predvsem specializirani korpusi. Večjezikovni korpusi omogočajo raziskave jezikovnih struktur v njihovem domačem okolju in osvetljujejo jezikovne vzorce v naravnem jeziku. Eden od glavnih prispevkov vzporednih besedilnih korpusov je, da omogočajo vpogled v modele, ki kažejo, kako se obnašajo poklicni prevajalci, ko rešujejo prevodna vprašanja, in h kakšnim rešitvam se zatekajo, hkrati pa tudi vpogled v modele zelene kakovosti.

V Sloveniji je za zdaj najbolj problematično, da nimamo reprezentativnih računalniških korpusov, ki bi jih lahko uporabljali za različne vrste raziskav. Za slovenski jezik za zdaj obstajajo: **ORW-SI**, slovenski prevod Orwelove knjige 1984, del korpusa **MULTEXT-East**; **ELAN** (še neoznačen korpus slovenskih in angleških besedil, ki obsega nekaj več kot milijon besed³); zbirka leposlovnih besedil Mirana Hladnika; **VAYNA** (Verbal Attacks on the Yugoslav National Army); **GORE** (korpus zapiskov s konference o gorah iz leta 1995); nekateri drugi manjši korpusi, ki niso prosto dostopni; **FIDA**, ki v času pisanja tega članka (še) ni javno dostopna, in **Beseda**. Pri nas tudi še ni dobro razvitih orodij za delo s korpusi, saj je dostop do tistih, ki obstajajo, omejen (obstaja prosto dostopen konkordančnik⁴ na internetu, vendar ga moramo zaradi nereprezentativnosti različnih besedilnih tipov uporabljati zelo pazljivo, sicer lahko dobimo zavajajoče podatke).

² IJS-ELAN je dober začetek, vendar vsebuje le omejeno število različnih besedilnih tipov. Več o tem korpusu v 3.1.

³ Zbrali Erjavec, Skubic in Vintar.

⁴ O konkordančnih programih glej 4.

3 Vloga prevajalskih korpusov

Že prej je bilo omenjeno, da je glavna vloga primerljivih korpusov v prevajalstvu identifikacija vzorcev, ki so specifični za prevedena besedila ne glede na izhodiščni oziroma ciljni jezik, glavna funkcija vzporednih korpusov pa je ugotavljanje prevodnih norm v specifičnih kontekstih in odkrivanje metod in rešitev, h katerim se zatekajo poklicni prevajalci.

Vendar prevajalci niso nujno tudi računalniški strokovnjaki, zato za iskanje natančnih informacij o prevodnih ustreznicih J1 in J2 potrebujejo do uporabnika prijazen program, ki omogoča enostaven dostop in uporabo, na primer konkordančne programe. Bolj problematičen je dostop do večjih računalniško berljivih zbirk, v katere je vključena tudi slovenščina.

3.1 Primer slovensko-angleškega vzporednega korpusa ELAN

Z dostopom do konkordanc in odstavkov v korpusu ELAN, ki je dvojezični korpus besedil v slovenskem in angleškem jeziku, se je stanje v prevajalstvu nekoliko spremenilo. Pri delu s tem korpusom opazujemo prevodne ustreznice na ravni povedi in konkordance posameznih besed ali besednih zvez v obeh delih korpusa, čeprav korpus še ni označen.

Slovensko-angleški vzporedni korpus ELAN je del evropskega korpusnega projekta ELAN. Sestoji iz približno milijona besed, ki so del petnajstih besedil. V glavnem so to terminološko bogata besedila (govori predsednika Kučana, uradni dokumenti službe slovenske vlade za evropske zadeve in navodila za Linux, katalog izdelkov Lekove domače lekarne): gradnja korpusa je eden prvih poskusov zbiranja in označevanja besedil, ki so vzporedna, zato korpus (zaradi omejenosti različnih tipov besedil) ni reprezentativen. Kljub temu ima vse bistvene lastnosti pravega vzporednega korpusa in je izredno pomemben korak v gradnji korpusov na Slovenskem (več o sestavi korpusa, označevanju in drugih značilnostih korpusa v Erjavec, 1999, in Vintar, 1999).

Pri vzporednih korpusih lahko vse naštetu ugotavljamo za dva ali celo več jezikov hkrati in iz dobljenih podatkov sklepamo na primer o pogostosti posamezne prevodne ustreznice v primerjavi z drugo prevodno ustreznico. Prikaz jezikovnih elementov je v dveh poravnanih oknih KWIC (KeyWord In Context). Vendar pa so vzporedni korpusi primerni ne le za večjezične, ampak tudi za enojezične raziskave. Tako na primer iskanje vseh pojavitev neke besede, katere prevod se ne pojavi v prevodu stavka, od koder je beseda, hitro pokaže na idiomatsko rabo te besede. Spodaj je v dvojezičnih oknih prikazan zadetek za 'acquis' v slovensko-angleškem delu korpusa ELAN (tako neko besedo lahko opazujemo tudi v primerjavi z angleškimi prevodi). Zadetki so prikazani s sobesedilom.

IJS-ELAN English part

Search for "acquis" as PARA

134 hits

structure, to incorporate the **acquis** into its national legislation and to

PzP še navaja, da se bo morala Slovenija lotiti vseh vprašanj, ki so opredeljena v Mnenju, zahteva uskladitev upravno administrativne strukture, vključitev pravnega reda EU v zakonodajo ter zagotovitev njegovega dejanskega izvajanja.

on the adoption of the Community **acquis** and on the priorities identified in

Pomoč iz sredstev PHARE je v prvi vrsti namenjena uveljavljanju pravnega reda EU in izvajanju prednostnih nalog iz PzP in DPSA.

preparations for the adoption of the **acquis** in the area of Economic Monetary

Predstavlja tudi priprave za prevzem pravnega reda Ekonomsko monetarne unije.

policy. Slovenia accepts the **acquis** for the seven chapters and requires a

Za vseh sedem področij Slovenija sprejema pravni red EU, prehodno obdobje smo zahtevali le na področju kultura in avdiovizualna politika, na treh izmed sedmih področij pa bo potrebno slovensko zakonodajo dodatno uskladiti s pravnim redom EU in okrepiti inštitucionalno ureditev (str. 4).

has to be brought into line with the **acquis** and the institutional framework needs

Za vseh sedem področij Slovenija sprejema pravni red EU, prehodno obdobje smo zahtevali le na področju kultura in avdiovizualna politika, na treh izmed sedmih področij pa bo potrebno slovensko zakonodajo dodatno uskladiti s pravnim redom EU in okrepiti inštitucionalno ureditev (str. 4).

legislation's compliance with the **acquis** was completed for the chapters on

Pregled usklajenosti slovenske zakonodaje s pravnim redom EU je bil v septembru opravljen na področjih zunanji odnosi (26. delovna skupina) in carinska unija (15. delovna skupina).

be harmonised with the community's **acquis**. INTEGRATION INTO THE EU The first

Prvi od šestih pregledov usklajenosti zakonodaje pa je potekal tudi na področju kmetijstvo (7. delovna skupina), ki je glede prilagoditve pravnemu redu EU med vsemi najobširnejše in verjetno najzahtevnejše.

of the Slovenian legislation with the **acquis** was carried out this spring. After

Na teh področjih je bil pregled usklajenosti slovenske zakonodaje s pravnim redom EU opravljen že spomladi.

(i) does Slovenia accept the **acquis** in the chapters concerned; (ii)

i) ali Slovenija sprejema pravni red EU za to področje,

concerned in conformity with the **acquis**, or will there be a need to change

iii) ali je zakonodaja RS za to področje usklajena s pravnim redom EU ali pa bodo potrebne spremembe slovenske zakonodaje ter morebitna ustanovitve novih inštitucij in upravnih organov za izvajanje pravnega reda EU.

Primer 1: Prikaz desetih od 134 zadetkov pri iskanju vzporednih konkordanc besede 'acquis' (obravnavan tudi na Forumu prevajalcev novembra 2000) v angleško-slovenskem delu korpusa IJS-ELAN⁵

Čeprav korpus ELAN ni bil narejen za potrebe prevajanja in prevodoslovja, lahko na podlagi so-besedila in konkordanc opazujemo nekatere jezikovne značilnosti in prevodno ustreznost vsaj na povedni ravni. Zaradi različnih razlogov (korpus ELAN vsebuje besedila, ki so omejena na po-samezna področja; besedila v njem niso oblikoslovno in skladenjsko označena; za zdaj ni javno dostopen)⁶ je težko govoriti o možnosti aplikacije tega korpusnega vira na prevodoslovje. Poleg tega je slovenski del korpusa del večjega evropskega projekta ELAN, ki je še v gradnji. Šele ko bo projekt končan, bomo z gotovostjo vedeli, kje in kako ga lahko uporabljamo, čeprav je že v takšni obliki, kot ga poznamo, uporaben pri prevajalskem delu.

⁵ Primerjaj <http://nl2.ijs.si/corpus/index.html>.

⁶ Kljub temu je mogoče dostop do konkordančnika prek interneta.

4 Delo s korpusi

Z uporabo računalniških tehnologij lahko hitro obdelamo veliko količino podatkov, vendar hkrati lahko opazujemo le tiste jezikovne pojave, ki jih je mogoče nekako formalizirati. Uporabnost korpusa je torej močno odvisna od števila in tipa dodatnih jezikovnih podatkov, ki jih korpus vsebuje. Med najpogostejše uporabljani metode pri korpusnem delu sta izdelava frekvenčnih seznamov (na njih lahko opazujemo pojavljanje posamezne besede ali besedne oblike in na podlagi statističnih podatkov za celoten korpus izdelamo frekvenčni seznam) ter iskanje konkordanc in kolokacij (prim. Sinclair, 1991). Za pregledovanje označenih besedilnih korpusov lahko uporabljamo več programov; s tako imenovanimi pregledovalniki lahko poiščemo želene dele korpusa. Najbolj znana oblika predstavitve informacij so konkordance, in sicer v obliki ključne besede s sobesedilom oziroma KWIC (angl. *Key Word In Context*). Konkordance pokažejo pojavite izbrane besede oziroma besedne zveze v korpusu, izpisane so na sredini, skupaj s sobesedilom. Naslednji primer kaže nekaj pojavitev slovenske besedne zveze 'pravni red' (za primerjavo z *acquis*).

Search for "pravni" "red" as KWIC

25 hits (limited to 500)

kuca: sožitja in sodelovanja. Načet je **pravni red** in okrnjena moralna in razvojna moč
kuca: družba, v kateri bo okrepljen **pravni red** in uveljavljen preglednejši pravni
ecmr: sedem področij Slovenija sprejema **pravni red** EU, prehodno obdobje smo zahtevali le
ecmr: i) ali Slovenija sprejema **pravni red** EU za to področje, ii) ali Slovenija
ecmr: utemeljitev. Slovenija sprejema **pravni red** EU za vseh sedem področij, ki so
ecmr: politike, pa jih formalno **pravni red** EU v tem področju ne ureja, bodo
ecmr: na tem področju v celoti prevzeli **pravni red** EU. Z namenom uspešnejšega
ecmr: spadajo v področje kulture, pa jih **pravni red** EU za to področje formalno ne ureja,
ecmr: razvojna pomoč. Slovenija sprejema **pravni red** EU za vseh pet področij drugega sklopa
ecmr: področja Slovenija v celoti sprejema **pravni red** EU, vendar zahteva prehodno obdobje

Primer 2: KWIC-izpis desetih od 25 zadetkov pri iskanju konkordanc besedne zveze 'pravni red' v slovenskem delu korpusa ELAN

Za primerjavo s slovenskimi zadetki lahko potem poiščemo konkordance v angleškem korpusu, na primer v CollinsCobuild Online⁷ (beseda se pojavi s krajšim sobesedilom, izpiše se 40 pojavitev besede, ki so naključno izbrane v 50-milijonskem korpusu, prosto dostopnem na internetu).

Koristno je tudi iskanje sobesedij ali kolokacij, saj te lahko pokažejo vezave besed z drugimi besedami, s skladenjskega in pomenskega stališča. Način pregledovanja je podoben kot pri KWIC, obstajajo pa še programi, ki samodejno izberejo kolokacije. Poznamo več programov, ki naredijo seznam vseh oblik besed v celotnem korpusu ali v delu korpusa, in sicer v **frekvenčnem** ali **abecednem zaporedju** (podrobnejši pregled v Sinclair, 1991).

Za prevajalce je za zdaj najdostopnejše iskanje konkordanc. WordSmith Tools je konkordančni program, ki ga je Mike Scott izdelal za OUP⁸. Ta program išče konkordance, seznime besed

⁷ Podrobnejša referenca v virih.

⁸ Oxford University Press.

(te lahko med seboj primerja), poišče ključne besede v besedilih in nato sestavi seznam najpogostejših ključnih besed, vsebuje pa tudi program za spreminjanje besedil ipd. ParaConc⁹ je prav tako večjezični konkordančnik, ki ga je programiral Barlow (1996), uporabljal pa ga je kot pripomoček pri poučevanju tujih jezikov. Ker je prosto dostopen na internetu, zelo razumljiv in preprost za uporabo, je zelo koristno orodje tudi za tiste, ki niso prav spretni pri delu z računalnikom. Potrebujemo le še reprezentativen besedilni korpus (danes je nekakšna osnovna meja za reprezentativnost približno milijon besed), besedila pa morajo biti poravnana (na primer s programom Win Align, ki ga ponuja TRADOS¹⁰, ali z Atrilovim DejaVujem ipd.). Ko imamo korpusni vir, lahko s ParaConcem iščemo zelene dele korpusa, posamezna besedila in prevode teh besedil, konkordance, kolokacije ipd.

4.1 Jezikovne posebnosti: težave pri strokovnih izrazih

Delo s korpusom omogoča izpeljevanje sklepov na podlagi resničnih primerov. Pri prevajanju v tuj jezik pogosto naletimo na problem ustreznosti posamezne besede ali besedne zveze v kakem komunikacijskem položaju. Za primer vzemimo *electric* in *electrical* – v angleščini je raba teh dveh besed problematična, saj se v različnih okoljih vežeta z različnimi besedami, vendar slovensko-angleški slovar kot prevedek za 'električen' navaja oboje, *electric* in *electrical*. Poglejmo, kako nerojenemu govorniku v taki dilemi pri prevajanju lahko pomaga korpus.

Search for "electric" as PARA

19 hits

ecmr: achieved despite the fact that some **electric** generators are being renovated. The

Visoko proizvodnjo so v hidroelektrarnah dosegli kljub dejstvu, da nekatere agregate dravskih elektrarn trenutno obnavljajo.

ecmr: still cut, resulting in a surplus of **electric** energy despite lower production and

Oddaja (izvoz) polovične proizvodnje Jedrske elektrarne Krško na Hrvaško je še vedno prekinjena, zato smo kljub znižanju proizvodnje in povečanju porabe imeli presežek električne energije, ki smo ga izvozili.

ecmr: to January 1999. Slovenia had an **electric** energy surplus of 774 GWh due to its

Zaradi manjšega izvoza elektrike na Hrvaško smo imeli v zadnjem dvanajstmesečnem obdobju do januarja 1999 774 GWh presežkov električne energije.

ekol: etc). 47 Simultaneous production of **electric** energy and heat. 48 Hydro-electric

47 Sočasne proizvodnje električne energije in toplote.

ekol: 34% of the total consumption of **electric** power. 50 According to the

49 NE Krško zagotavlja ca. 34 % sedanje porabe elektrike v Sloveniji.

ekol: refrigerating or freezing equipment, **electric** or other; heat pumps other than air

Hladilniki, zmrzovalniki in druge naprave za hlajenje ali zmrzovanje, električni in drugi;

ekol: in their enclosures; audio-frequency **electric** amplifiers; electric sound amplifier

avdio-frekvenčni električni ojačevalniki;

anx2: audio-frequency electric amplifiers; **electric** sound amplifier sets – where the value

⁹ Več o tem na spletnih straneh: <http://www.ruf.rice.edu/~barlow/norway.html>.

¹⁰ TRADOS je nemško podjetje, ki se intenzivno ukvarja s programi, ki nam pomagajo pri računalniško podprtem prevajanju (med drugim tudi Translator's Workbench in MultiTerm).

kompletne električne enote za ojačevanje zvoka

anx2: of heading No 8535 or 8536. for **electric** control or the distribution of

Table, plošče, pulti, mize, omare in druge osnove, opremljene z dvema ali več aparati iz tar. št. 8535 ali 8536, za električno krmiljenje ali razdeljevanje električnega toka, vštevši tiste z vdelanimi instrumenti ali aparati iz 90. poglavja, razen komutacijskih aparatov iz tar. št. 8517

anx2: coaxial cable) and other insulated **electric** conductors, whether or not fitted

Izolirana žica (vštevši lakirano in anodizirano žico), kabli (vštevši koaksialne kable) in drugi izolirani električni vodniki, s konektorjem ali brez;

Primer 3: Prikaz prvih desetih primerov za *electric* in prevodi v slovenščino v korpusu IJS-ELAN

Search for "electrical" as PARA

23 hits

ecmr: by 2.7 %, and the manufacture of **electrical** and optical equipment (real growth of

Izmed največjih izvoznikov je izvoz najbolj pospešil proizvodnjo strojev in naprav, ki je po fizičnih pokazateljih porasla za 2,7 %, ter proizvodnjo električne in optične opreme (realni porast za 7,2 %).

ecmr: machinery and equipment, paper, **electrical** and optical equipment. For some

Največji delež v izvozu industrijskih proizvodov predstavljajo kemični izdelki s skoraj 40 %, sledijo pa proizvodi kovinske industrije, stroji in naprave, papir, električna in optična oprema.

ecmr: products (up by 11.7 %), **electrical** machines and devices (17.4 %), road

Polovico realne rasti izvoza so prispevali medicinski in farmacevtski proizvodi (11,7-odstotna rast), električni stroji in naprave (17,4 %), cestna vozila (13,1 %) ter pohištvo in deli (14,1 %).

ecmr: have been recorded in chemicals, **electrical** equipment, metal products and wood

Podobno je tudi v industrijskih panogah, pri čemer po najvišjih koeficientih izstopajo predvsem kemična, elektro, kovinska in lesna industrija, torej panoge z visoko tehnologijo oziroma večjo kapitalno intenzivnostjo.

ecmr: but it was only in the **electrical** and optical equipment, and rubber

V petih panogah so rezultati leta 1997 tesno povezani s spremembami proizvodnega programa, vendar le proizvodnja električne in optične opreme ter gumarska industrija v nadpovprečni rasti dodane vrednosti na zaposlenega.

ecmr: to CEFTA markets lies in the car, **electrical**, metal, leather, wood and machinery

Prav tako je očitno, da imajo največji potencial za povečanje izvoza na trg držav CEFTA predvsem avtomobilska, elektro, kovinska, usnjarska, lesna in strojna industrija.

ecmr: their upper structural limits. The **electrical**, machinery, leather and textiles

Največji potencial za povečanje uvoza iz držav CEFTA je v elektro, strojni, usnjarski in tekstilni industriji.

ecmr: were recorded in the manufacture of **electrical** and optical equipment, manufacture of

Še precej višje ravni obsega zalog na enoto proizvodnje so ustvarili proizvajalci električne in optične opreme, izdelkov iz gume in plastičnih mas ter usnja in usnjenih izdelkov.

ekol: emissions are mostly the result of **electrical** power activity (81%); NOx emissions

K emisiji SO₂ največ prispeva elektroenergetika (81 %), k emisiji NO_x pa promet (66 %).
 ekol: shares of CO₂ emissions are held by **electrical** power activity 17 (35%) and traffic
Največji delež pri emisijah CO₂ imata elektroenergetika 17 (35 %) in promet (32 %).

Primer 4: Prikaz prvih desetih primerov za *electrical* in prevodi v slovenščino v korpusu IJS-ELAN

Vendar je zadetke, ki smo jih dobili iz dvojezičnega dela korpusa ELAN, smiselno primerjati tudi z rezultati iskanja po enojezičnem angleškem referenčnem korpusu, na primer v The Bank of English na internetu¹¹, saj tako hitro ugotovimo, s katerimi besedami se ta dva izraza najpogosteje vežeta. ELAN namreč zaradi svoje nereprezentativnosti ni najkoristnejši za strokovne prevajalce, saj bi ti pravzaprav potrebovali dvojezični korpus s posameznega (strokovnega) področja. Prav zaradi pomanjkanja praktično uporabnih dvojezičnih korpusov, kjer je vključena slovenščina, si moramo pomagati z enojezičnimi.

[p] Battery-operated or **electric** breast pumps are the fastest and
 of it and what will they do with it **electric** cars speed silently past solar-
 inmate is scheduled to die in the **electric** chair at 11 p.m. Eastern time
 of the newly-privatised water and **electric** companies have bought shares worth
 p] Now the spotlight is on General **Electric** Company (GEC), where last week
 these days it is usually done by an **electric** compressor. With the handpump, the
 problems... [p] Easy hand-held **electric** control unit enables smooth four-
 ELECTRIC HEATING [h] [p] Direct **electric** heating is efficient, flexible,
 of shiny stones glimmering like **electric** lights. He touched her cheek. `Can
 will be puzzled not so much at his **electric** mix of what he terms R & B, rock
 to buildings; and [p] 5.2 provide **electric** power needed by us in installing,
 a whole two-and-one-half times. The **electric** power industry, which had not even
 that electromagnetic fields from **electric** power lines could increase the
 of about 660,000 kilowatts. (An **electric** range and oven together use about
 every time. [p] Belling 170M [p] **Electric** Single Oven [p] A stunning white

Primer 5: Konkordance za *electric*¹²

the bath and/or shower? [p] [p] No **electrical** appliances in the bathroom! [p]
 and hand blenders and everyday **electrical** appliances including irons,
 cramped, with unsafe windows and **electrical** appliances, and not enough
 THOMPSON: Sounds of domestic **electrical** appliances which can be seen and
 replacement of old and inefficient **electrical** appliances. [p] It says 69 of
 because it changes light into **electrical** energy. But the dictionary leaves
 lean tissue is more conductive of **electrical** energy than fat. [p] Another way
 of Essex, a 2 year MSc course in **Electrical** Engineering is offered which
 was appointed to a lectureship in **Electrical** Engineering at the same time that

¹¹ CollinsCoubuild Online.

¹² Zaradi omejenosti s prostorom so v prispevku predstavljeni le delni rezultati iskanja (omejitev na največ 15 primerov).

published by the Institution of **Electrical** Engineers stated that by the turn years ago, joining from Volex, the **electrical** group, where he had also been 000 a year chairman of high street **electrical** group Dixons, Roger Boissier, Spark ignition - does not need an **electrical** supply [p] Variable heat settings [h] The Final Stage [h] [p] The **electrical** work has just been completed.

Ideal Home always recommends that **electrical** work is carried out by a

Primer 6: Konkordance za *electrical*

Že na prvi pogled ugotovimo, da so najpogostejše rabljeni izrazi z *electric* accumulator, amplifier, cars, conductor, power in nekateri drugi, z *electrical* pa appliances, equipment, engineering, machinery, systems itd. Podobno velja za leksiko-gramatikalno vezljivost nekaterih drugih problematičnih izrazov, na primer: kdaj uporabiti *atomic*, kdaj *nuclear*, kdaj *each* in kdaj *every* ali pa kdaj *at the beginning* in kdaj *in the beginning* (prim. Pisanski in Hirci, 1999).

Včasih pri zadetkih, dobljenih v korpusnih virih, takoj vidimo, kdaj in v kakšnih položajih se posamezne besede pojavljajo oziroma s kakšnimi členi ali predlogi se leksemi vežejo, to pa je smiselno upoštevati pri prevajalskem delu.

Poglejmo še primer za slovenski jezik: rezultate iskanja pogostosti izrazov *plošča*, *CD-plošča*, *plošča CD*, *plošča DVD* in *zgoščenka*. Vprašanje o rabi teh izrazov se je pred kratkim pojavilo na Forumu prevajalcev. Rezultati iskanja v korpusu Beseda so na prvi pogled presenetljivi: plošča se pojavi 385-krat, vendar v vseh mogočih kombinacijah (npr. glasbena, spominska, prva, nova ipd.), zgoščenka 87-krat, CD-plošča se v korpusu pojavi le dvakrat, plošča DVD enkrat, zadetkov za plošča CD pa sploh ni. Upoštevati moramo, da korpus Beseda vsebuje literarna besedila in besedila iz časopisa Delo. Vendar ugotovitve vseeno niso zanemarljive, saj je prav jezik v časopisu tisti, ki naj bi odseval dejansko stanje jezika. Navedena sta še dva primera rabe iz časopisa Dela.

DELO, 13. januarja 1998, sentence 1669 in context:

A, oprostite, zakaj ne bi potemtakem rekli kar plošča, tako kot smo prej? Recimo CD-plošča ali CD-ROM-plošča? Hm, tale zgoščenka je vsak dan bolj videti kot nepotrebna izmišljilja. Ljudstvo v pogovoru tako uporablja kar tlačenka, a je ta plemenita beseda žal pomensko že zasedena z manj plemenitim izdelkom.

DELO, 24. februarja 1999, sentence 1072 in context:

Odveč so tudi računalniška plošča in skrajnopruristične skovanke v slogu zgoščenka in plošček. Kaj pa CD plošča (compact disk), kompaktna, digitalna avdio plošča itd.? Strokovno korektno ji sicer rečemo laserska plošča (kar pomeni digitalna avdio plošča, s katere nam informacijo o glasbenem zapisu ne odčitava diamantna gramofonska igla, pač pa laserski žarek), toda za vsakdanjo časopisno, pisarno, oglasno in drugo podobno rabo bo enako dobro, če bomo govorili in pisali samo – plošča.

Primer 7: Dva primera iz korpusa Beseda, ki vsebujeta iskane besedne zveze

Rezultate takega iskanja moramo uporabljati zelo previdno, saj bi iskanje po zbirki besedil iz računalniških revij gotovo dalo drugačne podatke. Spet smo pred problemom, s katerim se spopri-

jemam že pri slovarjih: v Sloveniji je malo dobrih in reprezentativnih dvojezičnih slovarjev, pa tudi enojezični Slovar slovenskega knjižnega jezika ne kaže več dejanskega stanja v jeziku. Pri upoštevanju rezultatov iskanja po korpusnih virih se je tega treba nenehno zavedati.

4.2 Pripomoček za dopolnjevanje jezikovne kompetence v tujem jeziku

Jezikovna kompetenca v tujem jeziku je omejena, prav tako je omejen vsak pripomoček. Korpus je dragocen vir podatkov o jezikovni rabi, na katerega se lahko opremo. Pri tujem jeziku pogosto naletimo na primere, kjer vezljivosti izraza ne moremo preveriti v nobenem od drugih pripomočkov, ker je ti enostavno ne navajajo. Podatki, ki jih dobimo iz korpusa, tedaj dopolnjujejo našo jezikovno kompetenco. Če skušamo na primer uporabiti različne besedne zveze, ki jih slovarji navajajo kot sopomenke, v praksi naletimo na težave, saj jih v nekaterih komunikacijskih položajih ne moremo uporabljati popolnoma izmenljivo. Pri delu s študenti, ki niso rojeni govornici angleškega jezika, se je Johns (1998) med drugim ukvarjal tudi z glagoli povzročanja. V angleščini obstajajo 'cause', 'result in', 'bring about', 'lead to' in njihove različice v pasivu.

room for **environmental destruction** *caused by* war. Please help us stop it.
cent of **deaths from lung cancer** are *caused by* smoking. The younger people
Immune Deficiency Syndrome. It is *caused by* a virus (called HIV) which
to adult teeth than **decay**. It's *caused by* bacteria that form plaque and
and the **stress and bitterness** *caused by* divorce. A single mother by
Paulo says **mounting labour unrest** *caused by* President Collor de Mello's
enterprises, or subsidise the **damage** *caused by* the **incompetence** of their
only source of **East European loss** *caused by* the crisis. There is the loss
to resolve a **political crisis** *caused by* the action of truck and taxi
third place. The by-election was *caused by* the **death** of the sitting MP, Mr
given on any **damage or casualties** *caused by* the **reported attack**. This is
of experiments in the paranormal *caused by* different states of belief. The
[f] This is a condition which is *caused by* a congenital weakness in a blood
to The 61. The **earlier leak** had been *caused by* **unintended carelessness**; the new
find that **much of their stress** was *caused by* keeping their problem a secret.

Primer 8: Nekaj primerov konkordanc za zvezo *caused by*

Že na prvi pogled ugotovimo, da se izraz *caused by* praviloma uporablja v zvezi z nečim negativnim, in to na levi in desni strani same zveze (na levi: environmental destruction, decay, the stress and bitterness, a political crisis, damage or casualties, leak, stress, na desni pa: war, smoking, virus, incompetence, death, unintended carelessness). Tega se mora prevajalec pri delu zavedati, saj lahko nenamerno doda negativno konotacijo prevodu, ki bi sicer moral biti nevtralne narave. Za primerjavo si oglejmo še nekaj drugih primerov rabe glagolov povzročanja, na primer *lead to*.

[p] But drinking too much can also *lead to* crime. Drink-driving is one
on the lookout for these tricks can *lead to* self-delusion. here at La Crete
s ceremony at Joseph's tomb might *lead to* tension in the West Bank's most

to such events. Feelings of panic may *lead to a person feeling anxious* most of mothers or grandmothers. This can *lead to inter-generational stress* with an by itself for "peace of mind" may *lead to harmful self-absorption*. There plans would not work and would *lead to more murders*. They would fetter Swiss population and a merger would *lead to mass layoffs*. [p] CS Holding the month they spent apart would *lead to a reconciliation*. [p] But Fergie that humanitarian aid could *lead to an improvement* in relations and Pope said he hoped the meeting would *lead to a just and peaceful solution* of exchange rate mechanism could *lead to significantly higher* of the beating heart, of which could *lead to better understanding* of avoid job dissatisfaction they do not *lead to job satisfaction*. For this the dreaded Sonderaktionen do not *lead to reprisals* against the innocent and followed the moonlit path that *led to* the clearing beside the river. actively interventionist, and this *led to* expansionism and finally to reduced. This had inevitably *led to* some tension in the marriage and both now and in the future, has *led to* considerable work on defining and traditions of Solomonic authorship *led to* canonical status: association butane straight down the throat has *led to* deaths through freezing of the as they crossed to the steps which *led to* a tiled patio at the front of the the economic needs of the Cold War *led to* his release in 1950 from gradual recovery in the economy has *led to further improvements* in both an understatement. [p] [h] Muslims *led to* slaughter in torture pits

Primer 9: Nekaj primerov konkordanc za zvezi *lead to/led to*

Rezultati iskanja so presenetljivi, saj ima nekaj več kot pol primerov negativno konotacijo (crime, self-delusion, tension, a person feeling anxious, more murders), preostali pa imajo nevtrarno ali pozitivno konotacijo (a reconciliation, an improvement, a just and peaceful solution, better understanding). Tudi pri iskanju konkordanc za zvezo *led to* se zgodba ponovi – večina primerov je z negativno konotacijo (izjema je kombinacija 'led to further improvements'). Zanimiva je Johnsova ugotovitev (1998), da *lead to* ponavadi najdemo v aktivu in ne v pasivu. Prav taki primeri kažejo, kako lahko korpusne vire koristno uporabimo tudi pri prevajalskem delu.

5 Težave pri uporabi korpusov

Pri uporabi primerov iz korpusov obstaja možnost, da naletimo na napake ali primere nereprezentativne rabe (Sinclair, 1991). Ne moremo pričakovati, da bo vse, kar najdemo v korpusu, samodejno pravilno. Korpus pogosto vsebuje nepregledana besedila, v teh pa najdemo tudi čudne primere, tipkarske napake, včasih kje manjka kakšna beseda itd. Toda če se pri delu tega zavedamo, ni pričakovati večjih težav.

Posebna težava pri uporabi korpusov je potrebna oprema, poleg tega je težaven dostop do njih, saj so le nekateri dostopni brezplačno: med angleškimi je mogoč delen dostop do The Bank of English ali do predstavitvene različice BNC prek interneta, za slovenski jezik pa imamo na voljo konkordančnik IJS. Za slovenščino je položaj trenutno še zmeraj precej omejen: korpusi so premajhni, da bi bili reprezentativna slika slovenskega jezika, ali pa do njih nimamo prostega dostopa.

6 Sklep

V prispevku so bile predstavljene nekatere možnosti za rabo računalniških besedilnih korpusov pri prevajanju, ki jim je sledil pregled nekaterih načinov uporabe glede na tip besedilnega korpusa. Nato so bile na kratko predstavljene nekatere prednosti in težave pri rabi jezikovnih korpusov pri prevajalskem delu.

Ker slovenskih korpusnih virov nimamo veliko, je morda smiselno razmišljati še v drugo smer: prevajalci se pogosto specializirajo za prevajanje strokovnih besedil s posameznega področja. Če imajo na razpolago veliko takih besedil (izvirnikov in prevodov), bi bilo smiselno, da si zgradijo svoj korpus besedil, za iskanje po njem pa lahko uporabijo enega od že znanih iskalnikov ali konkordančnikov (npr. WordSmith Tools).

Ob številnih nastajajočih korpusih in teh, ki so že na voljo, se pojavlja vprašanje, kdo jih bo uporabljal. Izdelava korpusov, še posebej široko dostopnih, je smiselna samo, če jih kasneje kdo uporablja. Na Oddelku za prevajanje in tolmačenje Filozofske fakultete v Ljubljani bodoče prevajalce že pripravljamo na delo s korpusi, verjamem pa, da tak način dela lahko koristi tudi izkušenim prevajalcem. Prevajalce lahko štejemo za močno skupino potencialnih uporabnikov, vendar bo priljubljenost dela s korpusnimi viri zrasla šele, ko bodo ti večji in besedilno bolj raznoliki, orodja za delo z njimi pa lažje dostopna.

7 Viri

- Baker, M. 1995. Corpora in Translation Studies: An Overview and Some Suggestions for Future Research. *Target*, 7/2, 223–243.
- Biber, D., Conrad, S., in Reppen, R. 1998. *Corpus Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BNC, British National Corpus: <http://info.ox.ac.uk/bnc>
- Erjavec, T. 1996/97. Računalniške zbirke besedil. *Jezik in slovstvo*, 42/2–3, 81–96.
- Erjavec, T. 1999. Making the ELAN Slovene/English Corpus. *Language Technologies – Multilingual Aspects* (ur. Vintar, Š.). Zbornik konference 32nd Annual Meeting of the Societas Linguistica Europaea, 8.–11. julij, 1999, Ljubljana, 23–30.
- EAGLES: Expert Advisory Group on Language Engineering Standards: <http://www.ilc.pi.cnr.it/EAGLES96/>.
- Gorjanc, V. 1999. Korpusi v jezikoslovju in korpus slovenskega jezika FIDA. *Zbornik predavanj 35. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana, 28. 6.–17. 7. 1999, 47–59.
- Hartmann, R. R. K. 1997. From Contrastive Textology to Parallel corpora: Theory and Applications. *Trends in Linguistics. Studies and Monographs* 101. *Language, History and Linguistic Modelling. A Festschrift for Jacek Fisiak on his 60th Birthday Vol II*, (ur. Hickey, R. in Puppel, S.), Berlin: Mouton de Gruyter, 1973–1987.
- Hirci, N. 1999. Pogled v prihodnost: vloga prevodoslovnih besedilnih korpusov v Sloveniji. *Uporabno jezikoslovje* (ur. Kovačič, I.), 7–8, 135–155.
- ICAME: International Computer Archive of English: <http://www.hd.uib.no>
- Johns, T. 1998. Kibbitzing One-to-One Consultations in English for Academic Purposes. Zbornik prispevkov na konferenci *New Challenges in Teaching ESP in Slovenia* (ur. Čebren, N.), Portorož, junij 1998, 67–75. Ali: <http://sun1.bham.ac.uk/johnstf/timeap3.html>
- Konkordančnik IJS-ELAN: <http://nl2.ijs.si/corpus/index.html>
- Korpus Beseda: <http://bos.zrc-sazu.si/beseda.html>

Korpus FIDA: <http://www.fida.net>

Meyer, I., Mackintosh, K. 1996. The Corpus from a Terminographer's Viewpoint. *International Journal of Corpus Linguistics* 1/2, 257–285.

McEnery, T. in Wilson, A. 1996. *Corpus Linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Pisanski, A. in Hirci, N. 2000. Vloga besedilnih korpusov pri izboljševanju jezikovne kompetence. Zbornik konference *Informacijska družba – Jezikovne tehnologije za slovenski jezik* (ur. Gros, J. in Erjavec, T.), Ljubljana, 17.–19. oktober 2000, 64–69.

Sinclair, J. H. 1991. *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford: Oxford University Press.

Stabej, M. 1998. Besedilnovrstna sestava korpusa FIDA. *Uporabno jezikoslovje: Jezikovne tehnologije*. Tematska številka referatov na II. kongresu »Jezik za danes in jutri« (ur. Kačič, Z.), Ljubljana, 8.–10. oktober 1998, 96–106.

The Bank of English/ CobuildDirect OnLine: <http://www.titania.cobuild.collins.co.uk/>

Vintar, Š. 1999. A Lexical Analysis of the IJS-ELAN Slovene-English Parallel Corpus. *Language Technologies – Multilingual Aspects* (ur. Vintar, Š.). Zbornik konference 32nd Annual Meeting of the Societas Linguistica Europaea, 8.–11. julij, 1999, Ljubljana, 63–70.

Novi člani DZTPS, sprejeti od aprila 2000 do februarja 2001

Mojca Arh (angleščina, hrvaščina)	Aleš Mustar (romunščina)
Helena Biffio Zorko (ruščina, francoščina)	Taša Okrajšek Kurnik (nemščina, angleščina)
Emil Blagus (nemščina, hrvaščina)	Davor Okrožnik (nemščina, ruščina)
Indira Činč (angleščina)	Snežana Pak Dvorak (angleščina)
Primož Debenjak (nemščina)	Sabina Pinter (nemščina, angleščina)
Simona Dečko (nemščina, angleščina)	Sigrid Pogačar Pirnat (italijanščina, hrvaščina)
Cilka Demšar (angleščina)	Andrej Primc (nemščina, angleščina)
Jasna Djordjević (angleščina, srbsščina)	Bojan Rebolj (angleščina, nemščina)
Rok Dobnikar (nemščina, angleščina)	Aleksandra Rekar (srbsščina, angleščina)
Peter Gabrovšek (nemščina)	Vesna Skvarča (nemščina)
Andreja Galinec (angleščina)	Mitja Slane (nemščina)
Nada Holc (nemščina)	Joanna Slawinska (poljščina)
Špela Hrastnik (francoščina, španščina)	Marina Spanring Poredoš (ruščina)
Klemen Jelinčič (hebrejščina)	Špela Urbas (nemščina, angleščina)
Vincenc Juteršek (angleščina)	Andreja Vide Hladnik (angleščina, nemščina)
Vital Klabus (nemščina, francoščina, angleščina)	Maja Visenjak Limon (angleščina)
Aleksandra Kraner (nemščina, francoščina)	Maja Vitežnik (angleščina, italijanščina)
Aleksandra Kuhar (srbsščina)	Nena Zeilhofer Bruketa (francoščina)
David Limon (angleščina)	Bojana Zgonec (nemščina, hrvaščina, francoščina)
Jerneja Lipičnik Matijašević (angleščina, hrvaščina)	Irena Žakelj (nemščina, angleščina)
Amalija Maček Mergole (nemščina, španščina)	Marina Barbara Žlender (francoščina, španščina)
Anželika Medved - Oniško (ruščina, nemščina)	Katja Žumer (angleščina, nemščina, italijanščina)
Evgenij Meleščenko (ruščina, ukrajinščina)	
Tomaš Mladen (hrvaščina)	

Nada Colnar

Na napakah se učimo

V prejšnji številki je bila s teoretičnim prispevkom uvedena rubrika, ki naj bi bila prevajalcem v pomoč, ko prevajajo v slovenščino, oziroma naj bi v njej našli odgovore na jezikovna vprašanja, ki se jim porajajo pri pisanju v slovenščini. Tokrat obravnavam konkretne napake z besedoslovne, besedotvorne in frazeološke jezikovne ravnine. Pri pisanju sem večinoma izhajala iz napak ali slogovnih spodrseljajev, na katere sem naletela pri lektoriranju Mostov.

* 40-letnica, 40. obletnica

Ker je lani naše društvo praznovalo 40. rojstni dan, konec leta pa smo slovesno počastili spomin na rojstvo največjega slovenskega pesnika pred 200 leti, bom začela z napakami, ki jih delamo pri pisanju in govorjenju o tovrstnih dogodkih.

Društvo znanstvenih in tehniških prevajalcev je bilo ustanovljeno pred 40 leti in je torej staro 40 let, zato lahko praznujemo dvoje, njegovo 40-letnico oziroma 40-letnico njegovega delovanja/obstoja in 40. obletnico njegove ustanovitve, tj. obletnico dogodka izpred 40 let. Če bi govorili ali pisali o 40-letnici ustanovitve in 40. obletnici delovanja, bi bilo narobe.

Prav takšnih napačnih zvez je bilo precej v zapisih in govorjenju o rojstnem dnevu dr. Francea Prešerna, saj smo brali in poslušali o 200-letnici Prešernovega rojstva in celo Prešernovi 200-letnici. Če bi pisci in govorci premislili o pomenu besed, bi ugotovili, da je 200-letnica rojstva (ali 20- ali 90-letnica rojstva) nesmiselna besedna zveza, ker toliko in toliko let traja življenje, obstoj, ne pa rojstvo, ustanovitev. Pri drugi besedni zvezi pa je jasno, da človekove 200-letnice ne moremo praznovati, ker nihče ne dočaka takšne starosti. Lahko praznujemo 200-letnico društva, 500-letnico mesta ali babičino 90-letnico, počastili pa smo le 200. obletnico pesnikovega rojstva.

* v primeru, na področju, v ... meri, do ... mere

Druga skupina napak prav tako kot prva sodi k frazeologiji, delu besedoslovja, ki se ukvarja s stalnimi besednimi zvezami. Gre za predložna rekla, ki pa so povečini nepotrebna, če nič drugega, kršimo, kadar jih uporabljamo, pravilo o jedrnatosti, eni od lastnosti dobrega jezikovnega sloga.¹ V Slovarju slovenskega knjižnega jezika so takšne zveze označene s kvalifikatorjem publ., v rabi so torej v publicističnem jeziku, zato je bolje, da se jim, če hočemo pisati zborni, izogibamo. Ker je nepotrebnost teh predložnih rekel najlepše razvidna iz konkretnih primerov, najprej navajam najbolj trdovratna oziroma najpogostejše rabljena skupaj z možnimi gospodarskimi zamenjavami, potem pa še oboje rabljeno v povedih.

v vsakem primeru
v nekaterih primerih

→ vedno, vsekakor
→ včasih, redko

¹ Najvažnejše lastnosti dobrega jezikovnega sloga so: slovniška pravilnost, besedna čistost, natančnost, besedna uglajenost, jasnost izražanja, jedrnatost, lahkotnost izražanja, naravnost in ustreznost. S. Trdina 1977, str. 11.

- v nobenem primeru → nikoli, nikakor
- v izjemnem primeru → izjemoma, redko
- v nasprotnem primeru → sicer, drugače, nasprotno
- v primeru eksotičnih jezikov → pri eksotičnih jezikih
- v veliki meri → predvsem, večinoma, precej, v glavnem, pretežno
- v večji meri → bolj
- v polni meri → popolnoma, v celoti, resnično, polno
- v zadostni meri → dovolj, zadosti
- v pretežni meri → pretežno, precej, večinoma
- v kolikšni meri → koliko
- v najmanjši možni meri → čim manj
- do te mere → toliko
- do neke mere → deloma, delno
- do določene mere → deloma, delno
- na področju konferenčnega tolmačenja → pri konferenčnem tolmačenju
- na področju jezikoslovja → v jezikoslovju
- na področju cen → pri cenah/glede cen/kar zadeva cene
- V vsakem primeru** je treba upoštevati, → **Vsekakor** je treba upoštevati, da gre za praktičen študij.
- ... **v nekaterih primerih** pa jih je nujno uporabljati. → ... **včasih/ponekod** pa jih je nujno uporabljati.
- V nobenem primeru** ga ne mislim še enkrat prositi za uslugo. → **Nikakor** ga ne mislim še enkrat prositi za uslugo.
- V izjemnih primerih** so dovoljevali tudi to. → **Izjemoma** so dovoljevali tudi to.
- To moraš storiti, **v nasprotnem primeru** boš izgubil delo. → To moraš storiti, **sicer** boš izgubil delo.
- K starejšim se zatečejo samo **v primeru** »eksotičnih« jezikov. → K starejšim se zatečejo samo **pri** »eksotičnih« jezikih.
- To je **v veliki meri** odvisno od tebe. → To je odvisno **predvsem** od tebe.
- Tam je honorar za prevod **v veliki meri** odvisen od prevajalčeve sposobnosti za pogajanje. → Tam je honorar za prevod **precej/predvsem/večinoma** odvisen od prevajalčeve sposobnosti za pogajanje.
- V večji meri** se je zanimal za oblikovne možnosti. → **Bolj** se je zanimal za oblikovne možnosti.
- Mislim, da sem mu pomagala **v zadostni meri**. → Mislim, da sem mu **dovolj** pomagala.
- V pretežni meri** dosedanje prakso opuščajo. → **Večinoma** dosedanje prakso opuščajo.
- Spraševal se je, **v kolikšni meri** mu bo to koristilo. → Spraševal se je, **koliko** mu bo to koristilo.

- Jezikovni krožki so delovali v vseh obdobjih, → Jezikovni krožki so delovali v vseh obdobjih, a v **polni meri** so živeli le v začetku. a **polno/resnično** so živeli le v začetku.
- Sklenili so, da se bodo v **najmanjši možni meri** oddaljevali od izvirnika. → Sklenili so, da se bodo **čim manj** oddaljevali od izvirnika.
- Pred kratkim so se težave zaostrele **do te mere**, da je bilo treba ukrepati. → Pred kratkim so se težave **tako** zaostrele, da je bilo treba ukrepati.
- To je **do neke mere/do določene mere** res. → To je **deloma/delno** res.
- Predavanja so posegla na vse ravni raziskovanja **na področju** konferenčnega tolmačenja. → Predavanja so posegla na vse ravni raziskovanja konferenčnega tolmačenja.
- Vpeljal je precej novosti **na področju** jezikoslovja. → V jezikoslovju je vpeljal precej novosti.
- Na področju** cen letos nič novega. → **Pri cenah** letos nič novega. / **Glede cen** letos nič novega. / **Kar zadeva cene**, letos nič novega.

* Lidija Šega : Šegova

Tudi imena in priimki so stalne besedne zveze, in sicer takšne z ujemačnim desnim prilastkom; čeprav bi kdo na prvi pogled rekel, da to za ženska imena ne velja, je pri njih prilastek prav tako ujemač, le da se sklanja po ničti (tretji) ženski sklanjativi, npr. Lidija Šega – Lidije Šega, Lidiji Šega, Lidijo Šega ... Namenoma sem izbrala priimek, ki je posebnost, saj vem, da marsikdo pri teh primerih (med bolj znanimi članicami društva jih je kar nekaj s takšnimi priimki – Olga Shrestha, Nevenka Bura, Lea Caharija) dvomi, ali je sklanjal prav. Priimki s končnico -a se lahko sklanjajo po dveh sklanjativah, ne samo po tretji, ampak tudi po prvi ženski sklanjativi, torej bi bilo prav tako mogoče Lidija Šega – Lidije Šege, Lidiji Šegi, Lidijo Šego ... Zanimiva je bila zmeda, ki je nastala pred nekaj leti v zvezi z imenom *Ita Rina - Ida Kravanja*, saj sta bili umetniško in pravo ime naše znane igralka najpogosteje sklanjani po različnih sklanjativah, videti pa je bilo prav vse različice: *Ite Rine - Ide Kravanje*, *Ite Rine - Ide Kravanja*, *Ite Rina - Ide Kravanja*, *Ite Rina - Ide Kravanje*.

Zaradi jedrnatosti besedila se besedni zvezi imena in priimka pogosto izognemo in rabimo samo priimek. Pri moških ni težav: *Clinton pripotuje v četrtek. Zbranim je spregovoril nadškof Rode. Čop in Špič osvojila zlato*. Pri ženskah pa so težave po mojem najočitnejše na športnih straneh časopisov, predvsem v naslovih. Redno beremo: *Seleš : Graff 6 : 3. Hingis spet slavi!* ali *Hrovat druga, Suhadolc šesta*. Iz zapisanega, če se na šport nič ne spoznamo, ne moremo razbrati, da je govor o ženskah. Kako torej ravnati v takšnih primerih?

Po priporočilu Jezikovnega razsodišča (izjava številka 244) naj priimkov za ženske praviloma sploh ne bi uporabljali samih, temveč le skupaj z imenom (lahko tudi skrajšanim, npr. M. Seleš, S. Graff, M. Hingis itd.). Če imena ne vemo, se napaki ali nesporazumu, zamenjavi z moškim enakega priimka, izognemo s posamostaljenim pridevnikom. Tako bi v navedenih primerih poleg *Monika Seleš : Stefi Graff 6 : 3* in *M. Seleš : S. Graff 6 : 3* itd. lahko zapisali še: *Seleševa : Graffova 6 : 3, Hingisova spet slavi!* in *Hrovatova druga, Suhadolčeva šesta*. Imamo torej možnost napisati ime (celotno ali skrajšano) in priimek ali samo priimek v obliki posamostaljenega svojilnega pridevnika.²

In kako ravnati, če se odločimo, da bomo pri pisanju ali govorjenju o ženski uporabili samo priimek in pred njim ogovorilni pridevek, akademski naslov ali funkcijo, npr. gospa, gospodična, doktorica, profesorica, ministrica, državna sekretarka itd.?

Slovenski pravopis, Pravila, navaja primera *lady Macbeth* in *doktorica Boršnikova*, v praksi pa so stvari prav zanimive. Prvemu primeru lahko dodamo še *lady Chatterley*, *Madame Bovary* in *Madame Butterfly*, kar kaže, da ob citatnih ogovorilnih pridevkih ne uporabljamo posamostajenega svojilnega pridevnika. Tudi nasploh se ta marsikomu zdi odvečen, nesodoben ali dokaz, da ženske in moški še vedno nismo enakopravni. S tega stališča je zanimiv primer prevod Flaubertove *Madame Bovary*. Leta 1935 je Vladimir Levstik ta roman v slovenščini naslovil *Gospa Bovaryjeva*, prevod lanske Sovretove nagrajenke Suzane Koncut pa nosi naslov *Gospa Bovary*. Tudi delo Virginije Woolf *Mrs. Dalloway* je (trideset let pozneje kot *Gospa Bovaryjeva*) prevedeno kot *Gospa Dalloway*.

* akademsko leto : študijsko leto

V enem izmed člankov za prejšnjo številko *Mostov* je bila uporabljena za tole pisanje zanimiva besedna zveza akademsko leto. Zanimiva zato, ker moram priznati, da sem jo »opazila« šele pri drugem branju besedila. Pri prvem se mi je zdelo, da je z njo vse v redu, jasno mi je bilo, kaj pomeni; ko sem besedilo brala drugič, pa sem se začela spraševati, ali sem na to zvezo že kdaj nalletela oziroma ali je v slovenščini res v rabi, in vedno bolj sem bila prepričana, da za ta pojem rabimo le izraz študijsko leto. Ker v Slovarju slovenskega knjižnega jezika pod geslom *akademski -a -o* takšne zveze ni bilo, prav tako pri nobenem drugem geslu, pod geslom *študijski -a -o* pa sem našla ustrezno razlago, in ker poleg tega Hornbyjev angleški slovar pod geslom *academic* navaja zvezo *the academic year*, sem sklepala, da gre za kršenje frazeološke norme zaradi vpliva tujejezične frazeologije, in besedno zvezo zamenjala.

Da ne bom ostala zgolj pri nasvetih, ki zadevajo besedne zveze – čeprav je frazeologija zelo zanimivo področje, ki ponuja obilo gradiva za obravnavo –, dodajam še primer iz besedotvorja in drugega iz pomenoslovja.

* študentje : študenti

Nekateri samostalniki moškega spola imajo v imenovalniku množine dve možni končnici, poleg končnice -i še končnico -je, npr. Hrvat – Hrvati in Hrvatje, študent – študenti in študentje. Pogostejša ali običajnejša, lahko bi celo rekli sodobnejša, je prva končnica, čeprav za nekatere takšne samostalnike velja nasprotno, da je končnica -i pri njih redkeje v rabi ali je celo stilno zaznamovana.³ O napakah tu pravzaprav ne moremo govoriti, ker se nekaterim zdi »lepša«, bolj domača,

² Kje so korenine rabe te oblike, izvemo v poglavju o živosti besedotvornih vrst in sredstev v Slovenski slovnici: »Tvornost ponskih obrazil lahko zamre samo za kak pomenski tip, za druge pomene pa je še zmeraj zelo živa; tako je s priponskima obraziloma -(i)ca in -ka, ko zaznamujeta ženski par moškemu, npr. *Smrekarica*, *Kežmanca*, *Pinterička*, *Tomšetka*, *Urekovka* itd., namesto česar se danes, posebno v meščanskih krogih, oficialno rabijo posamostajene pridevniške besede s pripono -ova/-eva, tj. *Smrekarjeva*, *Kežmanova*, *Pinteričeva*, *Tomšetova*, *Urekova* itd.« Jože Toporišič 2000, str. 161.

³ Slovenska slovnica o tej temi pravi: »Bolj običajna kot -i je končnica -je npr. pri samostalni-

slogovno ustrežnejša prva, drugim druga oblika, vedeti je le treba, da je oblika s končnico -i po večini sodobnejša, in paziti, da je pri isti besedi v vsem besedilu rabljena ista končnica.

* določen : neki, posamezen

Z besedo določen, deležnikom glagola določiti, v nekaterih pomenih ni nič narobe. Pravilno je, če rečemo: *Delo so opravili v določenem času. Določena pravila je treba spoštovati. Načrte bodo pregledali (za to) določeni strokovnjaki. Izpolnili so (s pogodbo) določene obveznosti.* Prav tako je ustrezna raba, kadar koga nočemo ali ne moremo imenovati, a se točno ve, o kom govorimo, npr.: *Določeni pisci pišejo prezapleteno. Ocene določenih kritikov niso nikoli dobronamerne. Določena gospa zelo rada spletkari.* A pogosto je deležnik določen -a -o rabljen tam, kjer bi moral stati nedoločni zaimsek neki (v množini nekateri)⁴, včasih pa ga lahko zamenjamo tudi s pridevnikom posamezen ali kar izpustimo.

Določeni ljudje vedno zamujajo.

Študenti so se posvetili **določenim** segmentom politike Evropske unije.

Na **določenih** mestih je potrebna previdnost.

Pri prevajanju v slovenščino ima še vedno **določene** težave.

→ **Nekateri** ljudje vedno zamujajo.

→ Študenti so se posvetili **posameznim** segmentom politike Evropske unije.

→ Na **nekaterih** mestih je potrebna previdnost.

→ Pri prevajanju v slovenščino ima še vedno težave.

Navedene povedi bi lahko zapisali tudi takole:

So ljudje, ki vedno zamujajo. / Nekateri ne znajo biti točni.

Ponekod je potrebna previdnost. / Na nekaterih mestih ne pozabite na previdnost.

Prevajanje v slovenščino ji še vedno povzroča težave. / Težav pri prevajanju v slovenščino še ni odpravila.

Ti primeri kažejo, da pri lektoriranju ali samolektoriranju besedil v slovenščini ne moremo kar mehanično in vedno upoštevati navodil, nasvetov o tem, katero (napačno) besedo ali besedno zvezo zamenjati s katero (pravilno), da torej stvari nikoli niso zgolj črno-bele, ampak je treba predvsem razmišljati o pomenu besed in se truditi, da bi čim jasneje in čim lepše izrazili misel.

Literatura

Janez Gradišnik, Slovensko ali angleško, Mohorjeva družba, Celje 1993

Erika Kržišnik, Norma v frazeologiji in odstopi od nje v besedilih, Slavistična revija, letnik 44/1996, št. 2

Slovenski pravopis, SAZU in DZS, Ljubljana 1962

kih: bratje (stil. brati), dedje (in dedi), fantje (stil. fanti), gospodje (stil. gospodi), gostje (tudi gosti), očetje (tudi očeti). Gre tudi še golobje (poleg golobi), sosedje (in sosedi), škratje (poleg škrti), grofje (poleg grofi), ne pa več Gotje, grobje, snopje ali celo Ljubljančanje ali Celjanje. « Jože Toporišič 2000, str. 283.

⁴ Janez Gradišnik meni, da se ta »slaba 'publicistična' raba (morda ponevedoma) naslanja na nemško frazo **ein gewisser**, ki ne pomeni nič drugega kot **neki** (v množini **gewisse** = nekateri)«. Janez Gradišnik 1993, str. 33.

Slovenski pravopis, Pravila, SAZU in DZS, Ljubljana 1994

Slovar slovenskega knjižnega jezika, SAZU in DZS, Ljubljana 1980–1991

Janez Sršen, Jezik naš vsakdanji, Gospodarski vestnik, Ljubljana 1992

Jože Toporišič, Slovenska slovnica, Založba Obzorja, Maribor 2000

Silva Trdina, Besedna umetnost, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana 1977

Alan McConnell - Duff

Formal Correspondence in English

Introduction

Letters are a polite form of written conversation or dialogue, with one great advantage: the paper gives us the chance to check our words before they have been “uttered”. Although, with the increasing use of e-mail, it has now become possible to respond almost as rapidly to the written as to the spoken word. All the same, we still need to produce formal letters – documents which need to be consulted, responded to or filed for reference. These are the topic of this article.

Writing letters at a formal or semi-official level, even in our own language, is not easy. In a foreign language, it may be even more difficult. This is why I have chosen to concentrate here on some of the main difficulties that may be faced by anyone translating or writing letters in English.¹ The suggestions given are not prescripts – for one cannot wholly prescribe how a specific letter should be written. They are, rather, guidelines to help identify the “danger-spots”, i.e., potential areas of weakness in formal/semi-official correspondence. I should add that the word **formal** is used in the broader sense, to include documents ranging from diplomatic communications to business letters, enquiries, invitations and circular mail.

General points about letter writing

A cynic might say: “Letter writing is easy. All you have to do is take a few fixed expressions, put them in the right place, fill in the details, end with Best wishes, Yours sincerely ... And there you are!”

The cynic might have one good point, which is that much of the content of a formal

letter is made up of fixed or standard expressions, e.g.:

- Enclosed please find ... / V prilogi vam dostavljam ...
- Please feel free to contact us for further information / Na voljo smo vam za dodatne informacije.

However, linking the fixed expressions to the rest of the text is not always easy, as we shall see further on.

Let us begin, however, with some of the features of letter writing which deserve special attention.

¹ Note: materials and approaches presented here are drawn from a forthcoming book on the same topic, and copyright is therefore reserved

1. Presentation

- Correspondence should be brief, clear and to the point.
- The purpose of the letter should be precisely stated, either in the opening paragraph or by use of an overall heading, e.g. *Revised Pension Contributions*.
- Any references to previous correspondence should be indicated at the top of the letter, usually marked, e.g.

Your Ref.: BC/2A13/ OSG

Our Ref.: XOB/ 5470/ PY

- *Paragraphs* should be kept as short as possible. A letter of 5-6 short paragraphs is much easier to read, and to *refer back to*, than one of 2-3 long paragraphs.
- *The endings* and/or concluding greetings should be kept brief, and clearly separated from the main body of the text.
- *Signatures*, even if they are legible (which they rarely are!), should be followed by the typewritten form of the sender's name.

Note: Confusion often arises if only the person's initials are given, e.g. B.J. Singh, A.Sinclair, M. Dolinšek. The person responding to the letter may not know if he/she is addressing a man or a woman. It is therefore helpful to write the name in full – Balaji J. Singh, Arthur Sinclair, Metka Dolinšek – or else to add Mr/Mrs/Ms, before the name.

- Enclosures should be noted at the bottom of the letter, e.g. Encl.: Copy of the *Annual Report*
- *Copies* of the letter, to be forwarded to other people for information, are usually noted as *Copies to/* or *c.c. :* The British Consulate, Split; Dr S. Gavrilović, Univ. of Zagreb, etc.

2. Linguistic and stylistic differences

In translating correspondence from Slovene into English, some (seemingly minor) differences between the two languages should be noted. These include:

i) Punctuation

a) The exclamation mark (!) is, generally, less often used in English than it is in Slovene (Spoštovani!, Lep pozdrav!, Dobrodošli! etc.). Although, in English, one would not normally use the exclamation mark in an opening or closing greeting – i.e. not Dear Dr Ledermann! or Yours sincerely! – it can be used in semi-formal contexts, such as circular letters, invitations, or even publicity material. So, for instance, a hotel "letter of welcome" to the guest could end with the words "We wish you a pleasant stay!" or "Welcome to Bohinj!"

b) *Commas*. Here the differences between the two languages can become most confusing. In Slovene, the comma is often necessary – sometimes obligatory – before words such as: *da, ki, ko, kaj* ..., etc. In English, the use of the comma may be more flexible – depending, of course, on the wording of the translation. Two examples, with two alternative translations given:

i) Spoštovani gospod predsednik,
Dovolite mi, da ob vašem 60. rojstnem dnevu izrazim iskrene čestitke ...

– Dear (Mr) President,
Please allow me, on the occasion of your 60th birthday, to offer you my sincerest (good) wishes ...

– Dear President,
On the occasion of your 60th birthday, I should like to offer you my heartfelt/sincerest congratulations ...

(The second translation is probably preferable in English.)

ii) *Rad bi poudaril, da z veseljem pričakujem vaš obisk v Sloveniji* ...

– I should like to stress that I am looking forward with (great) pleasure to your visit to Slovenia ...

– I can assure you that I am greatly looking forward to your visit to Slovenia.

(I would again prefer the second translation, partly because it avoids the automatic, literal

rendering of the overused expression *Rad bi poudaril, da ...*)

c) *Colons and semi-colons.* Often colons or semi-colons are needed in the English translation, even though they are not used or not required in the Slovene original. This is particularly so in lengthy sentences, especially those which include lists of names, places, products, etc. The two sentences below provide a good illustration. (Since they are drawn from a company magazine, I regard them as "correspondence" in the broader sense, for they are part of an "open letter" to the reader.)

Med 3. in 14. aprilom je v Krkinem izobraževalnem centru potekal izobraževalni seminar za nove strokovne sodelavce, ki se ga je tokrat udeležilo več kot 40 novih strokovnih sodelavcev in vodij skupin iz enajstih držav. Dvotedensko izobraževanje, na katerem so farmacevti in zdravniki iz Slovenije, Češke, Bolgarije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Kosova, Latvije, Litve, Rusije, Uzbekistana in Poljske pridobili tako marketinška znanja kot tudi znanja povezana s Krkinimi izdelki, je bilo zelo naporno, saj so celodnevna predavanja potekala tudi ob sobotah.

(*Utrip*, glasilo Krke, d.d., Novo mesto)

Here, a great deal of information has been packed into just two sentences. In order to make it more digestible, I suggest that the punctuation – and therefore the sentence structure – would need to be altered in the English translation (particularly since it is likely to be read mostly by non-native speakers of English). The places where the main changes have been made are underlined.

From 3 to 14 April, at the Krka Educational Centre, a training seminar was held for our new professional associates; on this occasion, the meeting was attended by more than 40 new associates and group-leaders from eleven countries. This

two-week training course included pharmacists and doctors from: Slovenia, the Czech Republic, Bulgaria, Croatia, etc. ... The participants were given not only marketing knowledge but also professional information relating to Krka's products; this was an extremely demanding meeting, as is shown by the fact that the full-day lecture courses /or, since the full-day lecture courses/ extended also to Saturdays /or, were also conducted on Saturdays/.

The main conclusion to be drawn from this example is: if a sentence contains a long list of items, it is best to use a colon (:) in order to separate the list from the first part of the sentence. After the end of the list, further comment should be avoided. Any additional thoughts should be given in a *new sentence*.

ii) Style and tone; level of formality

Letters translated into English may sometimes strike "the wrong note", not because they are badly written but rather because they contain a mixture of registers, from the over-polite ("with reference to your *esteemed* letter of ...") to the over-familiar ("If *there's* anything more *you'd* like to know, *I'd* be glad to help.").

This does not mean, however, that one cannot use an informal tone in a formal letter. In English, the contracted forms of the verb (e.g., *can't*, *won't*, *I'd*, *we'll* ...) certainly sound more familiar or relaxed than the long forms - *We cannot*, *I would*, *It is* - yet they can be used effectively to give a lighter touch to an otherwise "serious" letter. To illustrate this, here are a few examples in English, ranging from the highly formal/official to the semi-formal/ friendly:

a) *If you have changed* your address, telephone number or occupation, please let us know. (NatWest Bank – current account statement)

b) Other queries: *If you need to* advise us

of a change to your personal details, such as a change of address, or have a general enquiry, *please* telephone us on ... (The Equitable Life Assurance Society)

c) *Should you have any general questions* at this stage, *you will I hope* find the answers overleaf.

(Cambridge University Press – Electronic publication)

In the above examples, the tone is deliberately formal, and no contracted forms or “lighter” expressions are used: *if you have changed your address* – not, *if you've changed ...*; *Should you have any general questions ...* – not, *if you've got any ...* In the examples below, however, the tone is somewhat more relaxed:

d) Dear Reader,

I am delighted to send you the ELT Catalogue and the Adult Catalogue for 2000 ... *The initial response* to the new catalogues from the overseas markets has been *very favourable*. *I hope you will feel* equally supportive of our new approach.

I'd also like to update you about some changes in the department. *I have recently* taken over from P.R. as Head of Promotions ...

(Oxford University Press, circular letter)

Here, there is a clever mixture of formality and informality – although the overall tone is still formal. For example: *I am delighted to send you ...* is much warmer than the routine *Enclosed please find* or the standard *I have pleasure in sending you ...* Then, to add a more personal touch, the contracted form is used in: *I'd also like to update you ...*

e) Dear Member,

In just a few short months your membership in the National Geographic Society is *due to expire*. Your early renewal will enable us to save money by *eliminating the cost* of sending future notices – *thus helping to keep fees low!* ...

More than 80 unforgettable adventures await you in the coming year ... Through spectacular photographs and lively stories, you'll meet fascinating people ... and you'll receive as many as five full-colour maps.

(National Geographic Society, subscription renewal)

The intention here is clearly to blend formality (*eliminating the cost ...*, *due to expire ...*) with informality (*...keep fees low!* / exclamation mark/, *you'll meet ...*, *you'll receive ...*). All the same, this is still a formal letter, though it ends on an informal note: *Thank you*. Sincerely. Bob Sims.

As these few examples may show, the tone of formal/official correspondence tends to be more fixed (rigid?) than that of semi-formal writing. For this reason, the formal tone is often easier to render in translation – because one can exchange one set of standard expressions for another. Sometimes, however, a clash of styles can occur. As here:

Dear Mrs M.,

Now that I am back home again I am writing to send you my greetings and to thank you most cordially for your hospitality. Our short meeting has helped us enormously in getting to know your wonderful capital and incited us to discover Jordan.

The words underlined suggest that this is intended to be a polite, friendly letter of thanks. But it continues:

You have mentioned to me that you *would like to get* information on the possibilities *foreigners* have in Slovenia if they wish to study at our universities. I have *made the necessary enquiries* and *I inform you that we do not have a comprehensive publication* that could provide answers to such questions. I wish you all the best, and above all, good health and happiness in your family.

This is an uneasy combination of the personal

and the official style – almost as if the writer had begun the letter at home and finished it in his office! If it had all been written “at home”, the second paragraph could have been less formally reworded as:

When we spoke, you mentioned that you would like to get information on opportunities for foreigners who would like to study at university in Slovenia. I have/ I've made enquiries, but *I'm sorry to say* that we still *don't have* a publication that would *give a full answer* to the questions.

This might not be the ideal solution, but it would add the personal touch to a semi-formal letter.

When discussing levels of formality, we must, of course, take into account *source language influence*. Expressions directly (and faithfully) translated from Slovene may, inadvertently, sound over-formal in English, or – more rarely – too informal. For example:

Dear Minister,

... I am particularly pleased that this year will provide several opportunities for further reinforcement of fruitful cooperation between our two countries ... *An early realisation of* an official visit to Prague would certainly be such an opportunity.

In the first sentence we may accept the standard diplomatic formulation *opportunities for further reinforcement of fruitful cooperation* ..., since such expressions are expected – almost obligatory – in diplomatic correspondence. In the second sentence, however, the wording could be simplified to:

An early official visit to Prague would certainly offer/afford such an opportunity.

In the next example, we find that the English translation is actually more complicated than the Slovene original, possibly because the translator felt that in this context a highly formal phrase in English – *...be so kind as to...*

– needed to be used. (The letter concerns the organisation of the interparliamentary tennis championships.)

Spoštovani gospod predsednik,
vključno Vas naprošam, da to povabilo posredujete članom Vašega parlamenta, ki igrajo tenis, s prošnjo, da nam do 31. oktobra 2000 sporočijo, ali se nameravajo udeležiti srečanja. To lahko storijo tudi po elektronski pošti na naslov ...

(original translation)

Dear Mr President, *you are kindly asked* to forward this invitation to the members of your parliament who play tennis, and *ask them to be so kind as to* reply by 31 October 2000 *whether* they intend to participate in the Cup. *They can inform us of this* by e-mail as well as to the address ...

(suggested revision – main changes underlined)

Dear Mr President, I would be most grateful if you could forward this invitation to those members of your parliament who play tennis. Please could you ask them to reply by 31 October 2000, indicating whether they intend to play in the Cup. Replies can be sent by e-mail or to the address ...

(In the revised translation one could, certainly, have retained the two-sentence structure of the Slovene, but it seemed more natural in English to present the three main points as separate sentences.)

3. Standard or “fixed” expressions

Since almost every paragraph of a typical letter will contain at least one standard expression – more likely several – it is worth taking a closer look at some of the most frequently used formulations. If we set aside for the moment the customary opening and closing greetings, we could list the following as the main functions of language in which standard expressions tend to occur:

i) *Responding to/ Acknowledging* previous correspondence or contacts.

ii) *Requesting* information, assistance, (financial) aid or sponsorship, alterations/modifications to a plan or programme, clarification (of details), etc.

iii) *Offering* information, advice, assistance, special facilities, discounts, etc.

iv) *Questioning, Querying, Complaining* – in general, neutral-to-negative statements or questions,

v) *Apologising / Explaining*

vi) *Making arrangements / Planning* dates, times, meetings, itineraries, conferences, etc.

vii) *Expressing regrets / Offering condolences*

viii) *Expressing thanks*

ix) *Accepting or Refusing* invitations, proposals, changes.

x) *Extending congratulations / Good wishes*

Clearly, it is not possible here to deal with all ten of these functions. I have chosen, therefore, to focus mainly on just one category, *Expressing Thanks*, which might be taken as a model for approaching the differences (and similarities) between Slovene and English in their respective uses of standard expressions.

To start with, let us take a few Slovene expressions which can be, more or less, readily translated into English²:

• Slo: *Zahvaljujem se vam za pismo z dne ...*

Engl: Thank you for your letter of ...

• Slo: *Najlepše se zahvaljujem za ..., tajnica vam bo poslala v podpis avtorsko pogodbo.*

Engl: Thank you very much for .../or, Many thanks for ... Our secretary will be sending you a contract/an author's agreement to be signed.

• Slo: *Zelo smo vam hvaležni za vašo pomoč ...*
Engl: We are most grateful for your assistance/help ...

/or/ Thank you very much for your (kind) help/assistance ...

• Slo: *Za opravljeno delo se vam najlepše zahvaljujem.*

Engl: Thank you very much for the work you have done.

/or/ We are most grateful (to you) for the work you have done.

• Slo: *Zelo vam bomo hvaležni, če nam boste odgovorili, kakor hitro je to mogoče/ob prvi priložnosti.*

Engl: We would be most grateful if you could reply as soon as possible/at your earliest convenience.

/or/: We would (greatly) appreciate a swift response/reply.

/or/: Please could you let us have your answer/response as soon as possible.

As we can see from the last example, longer expressions in the SL (source language) tend to widen the range of possible translations in the TL (target language). Thus the simple message "Please write back quickly!" – is more likely to be worded (in English) as a polite *request* rather than as an expression of *thanks*. This slight difference in style between the two languages sometimes leads to a loss of the politeness (in Slovene), when the writer/translator tries to take a risky "short-cut" in English. Some typical examples, in which the same message is *not* well conveyed, include:

Not to be used!

• Thank you for your speedy response.

• We kindly request your immediate reply.

• Thanking you for a quick answer.

• With our thanks in advance for your soonest response.

Another example of *thanks* followed by a *request* is the following:

Vnaprej se vam zahvaljujem in vas prosim,

² I am grateful to the OST seminars for having suggested some of the Slovene examples.

če mi popravke lahko pošljete po pošti v roku enega tedna.

Several translations would be possible in English:

i) Thank you in advance for your co-operation. Please could you send me the corrections by post, to reach me by the end of the week.

ii) I would be grateful if you could return the corrections to me by post during the coming week. Thank you in advance for your cooperation.

iii) I am most grateful to you for undertaking the work. Please could you let me have the corrections (by post) by the end of the week.

Occasionally, when an added degree of warmth is required in a formal letter, the expression of thanks may be extended in a more colloquial way, which cannot be directly rendered into English. For example:

(i) *Za vašo dragoceno pomoč se iskreno zahvaljujem in se vam priporočam tudi za naprej!* (Prav lep pozdrav z deževne Primorske!)

(ii) *Za sodelovanje z Vami se toplo priporočam tudi v prihodnje.*

Here, we come up against a linguistic and cultural difference: English does not have a suitable equivalent for the Slovene *se priporočam* (the dictionary unhelpfully gives "to recommend/ to say a good word for"), nor does it have a convenient idiomatic alternative. Yet the expression is quite natural and acceptable in Slovene. What, then, can one do? Perhaps retain the intention rather than the words. For example:

(i) I am sincerely/most grateful for your invaluable assistance, and hope that we may have further opportunities for working together.

/or/

Thank you for your much-appreciated help/assistance. I look forward to (the

pleasure of) working with you again.

(ii) It has been a pleasure to work with you, and I hope that our co-operation may continue.

/or/

I very much look forward to working with you again.

The conclusion to be drawn from the last two examples is this: if a semi-idiomatic expression cannot be acceptably translated by a dictionary-style rendering – e.g. the old-fashioned English expression "I humbly commend my services to you" would be wholly out of place here (!) – then it is preferable to be guided by the intention, not by the words.

Since the translator/writer does not always wish to fall back on the routine formal expressions – and may indeed want to add something more personal or distinctive – I offer, in conclusion, a brief check-list of the commonest expressions in English of *thanks* or *gratitude*.

Expressions of thanks & gratitude

Note: This check-list is not exhaustive, but it does present some of the most commonly used expressions.

THANKS

Formal

- *Thank you* for your letter of ...
- *I/we should like to thank you* for your kind assistance / providing such excellent facilities
- *Thank you* for suggesting some very useful changes to the programme.
- *On behalf* of my colleagues, *I should like to thank you most sincerely* for your excellent presentation.
- *May I extend my personal thanks* to yourself and to all members of your staff for the kind hospitality offered to me during my visit to Riga.

- Dear Mr. Molnar,
I acknowledge with thanks the receipt of your Revised Proposal for Bilateral Relations. Once the paper has been studied, we will give you our final decision.
- The Minister of Transport, Dr. Kunz, *wishes to thank* all members of the Slovenian delegation for their constructive contribution to the inter-state discussions.
- Dear Mrs Vraber,
I should like to thank you most warmly for having organised a meeting which was, both professionally and personally, most rewarding.
- WE REGRET THAT GUESTS IN BATHING COSTUMES ARE NOT PERMITTED IN THE RESTAURANT. WE APPRECIATE YOUR UNDERSTANDING. *WITH THANKS, THE MANAGEMENT.* (Hotel notice)
- (End of speech.) *Thank you for your attention.*

(Note: When expressing personal thanks, it is now acceptable to use either *should* or *would* after the words *I* or *We*. For example: *I should/would like to thank you most sincerely for your kind hospitality. We should/would like to thank the organisers for all their hard work.* If any difference remains between *should* and *would*, it is that *should* sounds slightly more formal; however, *would* is most often used.)

Less formal

- *Many thanks* for your kind invitation to join you on the staff excursion. Unfortunately, we won't be able to make it, as we'll be out of Ljubljana at the time.
- Dear Tomaž,
This is just a brief note to say once again *how grateful we both are* for your help in dealing with the customs officials. *Thanks to you*, we didn't have to queue for hours!
- I'm *really grateful to you* for suggesting the

meeting with Tibor Várady. It was very useful indeed. Also, *many thanks* for the copy of Medical Abstracts – I'll return it to you as soon as possible.

- Dear Maria,
It was very kind of you to have given up so much of your time to show us around Barcelona. We came away with a wonderful impression of the city. Please also *pass on our thanks* to Felipe Gonzalez for the excellent organisation of the Conference.
- Finally, to all Members who completed the questionnaire, I should like to say *thank you very much* for the trouble you have taken.

As may be seen from this brief check-list, the vocabulary required for expressing thanks is relatively limited. So too are the structures used in the standard formulations. This means that it is not difficult to compile a "personal file" of useful expressions to suit most occasions. The problem – if there is one – is that of finding the right tone or register, and of suiting the chosen expression to the *level of formality of the letter as a whole*. If, for example, you were writing to a potential business partner who kept making irritating changes to a schedule (for the delivery of goods) that you had already agreed upon, you might begin with a cold, almost icy formula, such as:

We would be most grateful if you could let us know by the end of April at the latest of any further alterations you wish to make to the schedule.

The words *we would be most grateful if ...* are not actually an expression of thanks-in-advance, but rather a concealed threat! Yet the same words, with only a slight change, could be made to sound quite warm:

We are most grateful to you for letting us know so swiftly of your proposed changes to the schedule.

Here, *grateful* does have the meaning of *thanks*. It is the context, or intent of the letter,

that gives the final colouring to the standard expressions.

Conclusion

The approach outlined above, in relation to expressions of thanks, could be applied in a similar way to the other language functions mentioned earlier, e.g. *Requesting, Complaining, Making Arrangements*, etc. For each of the functions or categories, the translator could compile a personal file of probably not more than 15-20 key expressions in each language. This would provide a valuable basis for everyday work, and could be easily updated or expanded with useful expressions encountered in authentic correspondence.

To this suggestion, I would just add a few brief general points.

1. Purpose

Nobody sits down to write a formal letter just for fun. The writer has a purpose, and it should be clear to the reader what that purpose is – whether it be complaining, asking for information, clarifying details, or possibly a combination of purposes. If the letter contains several focal points, these should preferably be dealt with in *separate* short paragraphs. This is a mark of courtesy to the reader, who may wish to respond to individual points, and will find it much easier to do so by referring to paragraphs.

(The need for clarity in thought and organisation is touched upon by one light poet writing on Letters:

Before sitting down
to write a letter –

Decide what you mean,
then say it better.)

2. Tone

Many letters, however well-intentioned, are often spoilt by too much emphasis on the

Writer (I) and too little on the Reader (you). Typically, such lapses of courtesy tend to occur in the very worst place, i.e. right at the beginning of the letter. If you receive a letter which begins:

Dear Sir/Madam,

First allow me to introduce myself, I am ...

or:

Enclosed I am sending you an article I have written on the Nutritional Benefits of Buckwheat which I think will be of interest to your Journal.

or:

I should like to take this opportunity to present the services of our company MagVox to you and to include some informational material for your interest ...

you, the reader, will not be disposed to read much further. The reason being that the writer has failed to ease the reader into the letter. It is rather like bursting into someone's office, unannounced and without knocking.

3. Information load

A letter should always be just that – a letter, and not a condensed report or thinly disguised publicity brochure. All reference documents should be enclosed separately. If mention is made of them in the body of the letter, the reason should be given as succinctly as possible:

e.g.: We are now expanding our network of representative offices to include certain countries of the Near and Middle East. (For precise details, see the report enclosed.)

and *not*:

As you may well be aware, we are presently expanding our network of representative offices to the Near and Middle East, and especially to the Mediterranean countries. One of the main reasons for this decision is the fact that ...

Most of the words underlined are superfluous.

The "reasons" belong in the report, not in the letter.

The English writer Evelyn Waugh once remarked that "There is nothing better than translation to reveal the flaws in thinking". In many ways he was right. Translation does reveal defects in a text which may pass unnoticed when we read it only in the original language. However, it must be accepted that the translator is not always in a position to improve on the wording or organisation of an original letter. Indeed, any intervention may be regarded as interference – and often is! Yet the translator who is sensitive to the various registers of *both* languages is surely best placed to help the writer to "get the right message across". This requires a tolerant exchange of ideas, and the willingness (of the writer) to allow for changes to the first draft.

One final word: although we have been speaking here mainly of "formal" correspondence, one should not feel that "formal" necessarily means complex or cold. Even formal letters can be warm, when they need to be.

Appendix

Extracts from Slovene-English official correspondence

In the passages below, two versions of the original text are given in English, Translation a) is an official "draft" translation, or a literal rendering; translation b) is a revised translation. The underlining in translation a) indicates words or expressions which could be changed/improved.

I Dovolite nam, da se vam najprej še enkrat zahvalimo za čas, ki ste nam ga namenili ob priliki našega obiska na Irskem. Veseli smo tudi srečanja z g. Cavanaghom takoj po vrnitvi iz vaše lepe in zanimive dežele ... Seveda vas tudi sami vabimo, da čimprej obiščete našo deželo, kar nam bo omogočilo, da vas podrobneje seznanimo z

našimi pristopi na področju razreševanja brezposelnosti.

a) Allow me to thank you firstly once more for the time, which you devoted to us on the occasion of our visit to Ireland. We were glad also to meet Mr. Cavanagh immediately after our return from your beautiful and interesting country ...

Of course, we are also inviting you to pay a visit as soon as possible to our country, which will enable us to make you acquainted in more detail with our approaches in the field of solving unemployment.

b) Firstly, I should like to thank you once again for the time you so generously devoted to us during our visit to Ireland. We were also very glad to have met Mr Cavanagh so soon after returning from your beautiful and most interesting country.

Naturally/ Of course, we would also like to invite you personally to visit Slovenia as soon as you would like/ as soon as suits you. This would give us the chance/opportunity to let you know in more detail about our approaches towards resolving / the issue of/ unemployment.

Note: This is clearly a friendly, though still formal letter. Therefore, some changes have been made to reduce the formality of tr. Ia) – e.g. *to make you acquainted with* becomes *to let you know ... about*, and *na področju in the field of* is simply omitted. Also, some "warming" words have been added in English – even though they are not present in the Slovene, they are still in the spirit of the text, e.g. *very glad*, ... your beautiful and *most* interesting country.

II Spoštovani!

zelo nas je razveselilo vaše obvestilo, da bo posebno poročilo o Sloveniji končno izšlo v treh španskih, italijanskih in angleških ekonomskih revijah februarja tega leta ...

Prosimo vas tudi, da nam pošljete tudi točne datume izidov poročilo o Sloveniji. Hvala za sodelovanje in prijazen pozdrav!

a) Dear Sirs,

We are particularly pleased by your announcement, that the special report on Slovenia will finally be published in three – Spanish, Italian and English – economic reviews in February this year ...

We would further request you also to send us the exact dates of the publication of the report on Slovenia.

b) Dear Editors, (?)

We are very glad to hear from you that the Special/ Separate Report on Slovenia is due to be published in February in three economic reviews – Spanish, Italian and English. ...

In addition, we would be most grateful if you could let us know the precise publication dates for the Report on Slovenia.

Note: Here we are dealing with a neutral, business-type letter (neutral, because it is not addressed to any particular person). The wording of the original is fairly awkward (e.g. repetition of *tudi*; lack of precision in noting the correct title of the “poročilo”). The revised translation, II b), attempts to avoid these problems.

III Spoštovani!

(I. slovenska konferenca katastrofne in vojne medicine)

... Cilj konference je, da se zdravstveno osebje in tudi službe, s katerimi sodelujemo, seznanijo z organiziranostjo države v primeru katastrof in tudi vojne. Obenem bi želeli predstaviti tudi organiziranost, izkušnje in znanje drugih držav, ki so na tem področju daleč pred nami. ... Konferenca

bo potekala v znanem slovenskem letovišču Portorož v čudovitem okolju hotelskega kompleksa Bernardin.

a) The conference aims to make the health personnel and the services with whom we cooperate acquainted with the national organization in case of disasters and even a war. At the same time we should like to present the form of organization, experience and knowledge of other countries who are much more advanced in this area in comparison to us.

... The conference will take place in the well-known Slovene summer resort Portorož, in the attractive milieu of the hotel complex Bernardin.

b) The aim of the Conference is to inform the medical staff and the health services with which we co-operate, about Slovenia's national organization in case of disasters, and even war. We should also like to present the organizational forms, experience and knowledge of other countries which, in comparison to ourselves, are far more advanced in this area.

... The conference will be held in the well-known Slovene coastal resort of Portorož, in the attractive surroundings of the Bernardin hotel complex.

Note: This is a standard circular letter of information, and the draft translation, III a), is already quite adequate. The main difficulty was with the expression ... *da se zdravstveno osebje ... seznanilo z ...* (The English dictionary-equivalent usually sounds awkward in translation; this is why it is often preferable to use more concise synonyms, such as *inform* (about), *introduce* (to), *present* (to), etc.)

Mojca M. Hočevar

Angleška zemljepisna lastna imena v slovenskem prevodu

Uvod

Članek želi opozoriti na težave pri prevajanju angleških zemljepisnih in stvarnih imen v slovenščino, se pravi angleških poimenovanih zemljepisnih in stvarnih danosti, kot so krajevna in ledinska imena, imena ustanov itd., ki jih uporabljamo v slovenskem sobesedilu. Nastal je ob mojem prevajanju turističnega vodnika po Londonu, ki je izšel leta 1997 pri Mladinski knjigi v Ljubljani pod naslovom *Mesto na dlani: London*. Knjigo je napisala Louise Nicholson in v angleškem izvirniku nosi naslov *City Pack: London*, izšla pa je leta 1996 pri britanski založbi AA Publishing.

Teoretični del članka je torej izpeljan iz glosarja angleških zemljepisnih in stvarnih imen, saj sem ob delu opazila, da je zapis angleških lastnih imen pri uvajanju v slovensko besedilo prevajalsko težaven in da so prevajalske rešitve, ki skušajo upoštevati namen besedila, zato navadno zelo različne. Ob pregledu nekaterih sorodnih vodnikov sem ugotovila, da dandanes prevladuje polcitatno prevzemanje zemljepisnih imen, četudi gre za večbesedno ime z občnoimensko sestavino, ki bi jo bilo mogoče prevesti in poslovenjeno uveljaviti.

Uveljavljanje tujih imen v slovenskih besedilih je najbrž posledica treh dejstev: prvo je seveda to, da morajo besedila v turističnih vodnikih bralca natančno napotiti na kak kraj oziroma da mora bralec v njih čim prej prepoznati iskani podatek, zato je citatna oziroma polcitatna raba zemljepisnih imen praktična; drugo je najbrž to, da je v današnjem času angleščina osrednji svetovni sporazumevalni jezik, to se kaže v tem, da tudi Slovenci, podobno kot drugi narodi, iz angleščine hitreje kot

kadar koli prej prevzemamo nam tuje besede; tretji razlog vidim v dandanes že vse prepogosto izraženi slovenski drži, da najraje kar brez pomisleka prevzemamo vse, kar je tuje, ne da bi skušali spoštovati ali ohranjati tisto, kar je slovensko, s čimer bi morda ustalili nam bolj domačo obliko in nemara tudi tako izkazali jezikovno oziroma narodno samostojnost.

Dandanes se torej vse bolj uporabljajo zemljepisna imena v citatni oziroma polcitatni obliki, čeprav bi lahko njihove občnoimenske sestavine prevedli v slovenščino in jih tako podomačili. Morda nam je tuji svet v sedanjem času veliko bližji kot nekoč, tako da se lastna imena raje ohranjajo v izvirniku, in to ne samo v turističnih besedilih, ki morajo citatnost upoštevati zaradi svoje namembnosti, ampak tudi v leposlovju, kjer naj bi citatno oziroma polcitatno prevzemanje slogovno učinkovalo kot avtentično.

Pri prevajanju sem se torej v tem miselnem okviru skušala držati napotkov, ki jih dajejo *Pravila k Slovenskemu pravopisu* za vključevanje tujih imen v slovenščino, seveda pa sem se morala tudi precej podrediti uredniško usklajenemu zapisovanju, saj je bil vodnik *Mesto na dlani: London* le ena od knjig iz zbirke turističnih vodnikov po zanimivih evropskih in svetovnih prestolnicah.

Tudi pri prevajanju lastnih imen moramo namreč upoštevati poglobitveno načelo prevzemanja tujih besed v slovenščino, se pravi, da se je treba najprej vprašati, ali je mogoče neko lastno ime posloveniti, se pravi prevesti njegove občnoimenske sestavine in pri prevodu upoštevati značilnosti slovenskih zemljepisnih imen. Prav tu se v sodobni prevajalski praksi

kaže težnja, ki daje vse večjo prednost citatnemu oziroma polcitatnemu zapisovanju lastnih imen. Tak način je s prevajalskega stališča seveda najlažji, za jezikovnega poznavalca določnejši, vendar bralcem in uporabnikom, ki ne znajo tujega jezika, žal ne razodene pomena. S takim načinom zapisovanja se slovenski jezik prehitro in tudi preveč zlahka umakne tujim besedam in besednim zvezam, čeprav bi se jim moral postaviti vsaj ob bok.

Težave se torej pojavljajo pri večbesednih zemljepisnih imenih z občnoimensko sestavino, ki je prevedljiva, pa vendar jo dandanes raje zapišemo v tujejezičnem izvirniku. Prav zato v članku navajam različne tipe zapisovanja tujih lastnih imen v slovenskem sobesedilu ter seveda glosar kontrastivno zanimivih zemljepisnih in stvarnih imen, ki sem jih po zgledu Klinarjeve obravnave v knjigi *Slovenska zemljepisna imena v angleških besedilih* razporedila v podobne pomenske sklope.

Zapisi tujih lastnih imen v slovenskem sobesedilu in vključevanje angleških imen v slovenska besedila

Lastna imena so eno- ali večbesedna. Enobesedna zemljepisna imena s prevajalskega stališča ne povzročajo težav, saj jih v slovensko besedilo uvajamo polcitatno oziroma citatno. Več prevodnih možnosti se torej pojavi pri prevajanju večbesednih zemljepisnih imen z občnoimenskimi sestavinami, pri čemer so nam lahko pri prevajanju v oporo *Pravila Slovenskega pravopisa* (str. 31–36).

I. Zapisi tujih lastnih imen v slovenskih sobesedilih

1. Podomačeno zapisovanje lastnih imen

Podomačena angleška lastna imena zapisujemo v ustaljeni slovenski obliki, pri čemer izvirnega citatnega imena ne navajamo. Na primer: *Anglija, Škotska, Edinburg, Temza*. Podomačena angleška imena sklanjamo po slovenskih sklanjatvenih vzorcih.

2. Citatno zapisovanje lastnih imen

Pri citatnem zapisovanju lastnih imen je treba upoštevati, da se vse sestavine angleških večbesednih lastnih imen pišejo z veliko začetnico, v slovenščini pa se vedno piše z veliko le prva beseda v zvezi, druge pa samo, če so tudi same lastna imena. Pri citatnem prevzemu lastnoimenske besedne zveze moramo torej upoštevati angleški pravopis.

S tem v zvezi pogosto naletimo na težave zaradi imenske ali neimenske obravnave določnega člena, saj se člen v angleških besednih zvezah včasih piše z veliko, včasih pa z malo začetnico. Raba je v angleščini očitno še precej neustaljena, tako da se zastavlja prevajalsko vprašanje, kako zapisovati člene pri citatnem zapisu, npr. *The Tower of London* ali samo *Tower of London*.

Ker se citatna lastna imena sklanjajo tako, kakor se sklanjajo v ustreznih tujih jezikih, uporabljamo angleška zemljepisna imena v slovenskem sobesedilu večinoma polcitatno. Le tiste lastnoimenske besedne zveze, ki so v slovenščini nesklonljive, uvajamo v besedilo citatno, kadar jih seveda ne prevajamo. Na primer: *Shaftesbury Avenue* oziroma *avenija Shaftesbury Avenue*.

Citatni zapis je upravičen tudi takrat, kadar je leksikalni pomen angleškega zemljepisnega imena drugačen od objekta poimenovanja ali pa je prvotni pomen morda že precej zabrisan, npr. *Lincoln's Inn Fields* ali *Tower Green*. Zapis s prevedenimi občnoimenskimi sestavinami je manj ustrezen, kadar bi neskladje med primarnim pomenom občnoimenske sestavine in dejanskim stanjem uporabnika lahko zavedlo, sicer pa je tudi v takih primerih podomačitev možna.

3. Polcitatno zapisovanje lastnih imen

Polcitatna lastna imena pregibamo po pravilih slovenskega jezika, pri čemer se izvirni oziroma citatni zapis ohrani pri samostalnikih moških in srednjega spola v imenovalniku in to-

žilniku ednine zaradi ničte končnice. To je pri angleško-slovenskem prevajanju najpogostejši zapis. Tujih enobesednih imen načeloma ne prevajamo (npr. *City*), pri večbesednih imenih z občnoimensko sestavino pa je citatno navajanje priporočljivo v naslovih ter pri prvih omembah v besedilu. V tem primeru bi dosegli natančno razumevanje, če bi ob citatnem zapisu v oklepaju pripisali slovenski prevelek, ki naj se v nadaljnjem besedilu uporablja. Denimo: *Buckingham Palace* (*Buckingham-ska palača*) in v nadaljevanju samo *Buckingham-ska palača*.

Kadar se imena ulic, cest ali trgov v turističnih besedilih nanašajo na zemljevid, jih zapisujemo citatno, pri čemer je dobro ob prvi navedbi zapisati tudi prevedeno obliko v oklepaju, npr. *Trafalgar Square* (*Trafalgarski trg*). Kadar citatno obliko ohranjamo, je zaradi jasnosti prevoda priporočljivo, da v besedilu pred lastnim imenom uporabimo še slovensko občnoimensko določilo, ki lastno ime označuje, npr. *trg Trafalgar Square*. V nadaljnjem besedilu navadno uporabljamo polcitatno obliko, npr. *na Trafalgar Squaru*, ali še raje prevedeno lastno ime s citatno obliko v oklepaju, npr. *Trafalgarski trg* (*Trafalgar Square*).

Nekatera večbesedna lastna imena zapisujemo polcitatno, se pravi tako, da občnoimenskih sestavin ne slovenimo, tudi zaradi splošne uveljavljenosti ali posebnega pomena (npr. *Regent Street* ali *Downing Street*). Morda je tudi v nekaterih takih primerih priporočljivo ob prvi omembi citatnega navedka v oklepaju pripisati slovenski prevelek, npr. *Regent Street* (*Regentova ulica*).

Posebne težave pri prevajanju angleških lastnih imen v slovenščino se pojavijo zaradi nekaterih občnoimenskih sestavin lastnoimenske besedne zveze, ki ne opredeljujejo ulice, ceste ali avenije v osnovnem pomenu, ampak jo dodatno označujejo, npr. *Cross* (križ?), *Place* (ploščad?), *Terrace* (terasasta ulica?), *Fields* (poljane?). V slovenski jezik jih zato

najraje prevzemamo bodisi polcitatno, npr. *na Charing Crossu*, oziroma citatno z občnoimenskim levim prilastkom, npr. *na ulici Charing Cross*.

Težave povzroča tudi to, da je prvotni pomen nekaterih občnoimenskih sestavin v rešnici zdaj že zabrisan, npr. *Garden* v lastnoimenski zvezi *Covent Garden* ne pomeni več vrta, ampak trg, zato lastnoimensko zvezo raje ohranjamo citatno oziroma polcitatno, kakor se je zaradi svoje znamenitosti tudi uveljavila. Podobno imamo v slovenščini zvezo za ljubljansko stanovanjsko sosesko *Ferantov vrt*, kjer je bil nekoč res vrt.

Pri polcitatnem prevzemanju angleških besed in besednih zvez v slovenščino je pomembno poznavanje pravopisnega pravila o nemem samoglasniku na koncu osnove (*SP, Pravila*, str. 97, odst. 772), ki se ohranja, kadar odloča o izgovoru pred njim stoječih črk, npr. *na Portland Placeu* ali *na Devonshire Terraceu*. Kadar pa nemi samoglasnik na koncu osnove ne odloča o izgovoru pred njim stoječih črk, se tudi pri tvorbi svojilnih pridevnikov v zapisu izpušča, npr. iz zveze *Sloane Square* izpeljani prevod *Sloanov trg*.

Vedeti moramo še, da lahko polcitatno zvezo izpeljemo samo iz edninske oblike v angleščini sicer množinskega navedka, saj bi sicer citatno množinsko obliko iz angleščine s slovensko množinsko končnico podvojili. Na primer: *na Lincoln's Inn Fieldih* (in ne **Field-sih*) ali pa v takih primerih raje ohranimo citatni zapis *na Lincoln's Inn Fields*.

4. Prevedena lastna imena

Občnoimenske sestavine večbesednih zemljepisnih imen večinoma v celoti prevajamo. Pri tem moramo seveda upoštevati, da se vse sestavine angleških večbesednih lastnih imen pišejo z veliko začetnico, v slovenščini pa se navadno piše z veliko le prva beseda v zvezi, druge pa glede na siceršnja pravopisna pravila. Na primer: *Velika Britanija* (prevedeno +

podomačeno lastno ime), *westminstrska opatija*, *Severno morje*, *Rokavski preliv*, *Trafalgarski trg* itd.

Zaradi določljivosti objektov je primerno, da ob prvi omembi v besedilu navedemo za slovenskim prevedkom angleškega zemljepisnega imena tudi izvirno citatno ime v oklepaju, npr. *cerkev sv. Jernēja Velikega* (*St. Bartholomew-the-Great*), *Mestna hiša* (*City Hall*), *Židovski muzej* (*Jewish Museum*) ali *Trdnjavski most* (*Tower Bridge*).

Pri prevajanju večbesednih zemljepisnih imen naletimo na opisane težave.

Ker so angleške samostalniške zveze tvorjene z imenovalniškim levim prilastkom, večinoma ne moremo vedeti, ali gre v slovenščini za vrstni ali za svojilni pridevnik. Preden lahko tako lastno ime slovenimo, moramo torej ugotoviti, ali angleški levi prilastek pomeni krajevno ali osebno ime ali pa gre celo za stvarno ime (ime poslopja). Razumljivo je, da to zahteva veliko dela, saj je treba podatke iskati po številnih drugih knjigah s sorodno vsebino in po različnih enciklopedijah. Le kadar res ne moremo ugotoviti, kaj lastnoimenska sestavina v besedni zvezi pomeni, je seveda najbolj prav, da krajevno oziroma osebno ali morebiti stvarno ime v tovrstnih večbesednih zvezah pustimo v citatnem zapisu.

Primeri:

Sutton House = *Suttonov dvorec* (po Thomasu Suttonu); prevod.

Ham House = *Dvorec Ham* (ne vemo, za katero ime gre; zapis lahko tvorimo po analogiji z dvorcem Visoko, le da pri tem obravnavamo besedno zvezo kot lastno ime).

Pri tvorjenju vrstnih pridevnikov moramo biti pozorni zlasti na besede in oblike z neobstoječnim samoglasnikom. Kadar r-j u sledi soglasniku (kot se to zgodi pri izpeljavi besed s priponskimi obrazili -ski, -ska in -sko), polglasnika pred r po pravilu ne zapisujemo. Na primer: *Westminster Abbey* je v slovenščini

Westminstrska opatija (SP, Pravila, str. 94. odst. 742), pisano z veliko začetnico, kadar imamo v mislih stvarno ime.

Težavno je prevesti tudi ime ulice *Great Russell Street* po občnoimenskih sestavinah, tako da ga najraje puščamo v citatnem ali polcitatnem zapisu. Prevajalec namreč v tem primeru ne ve, ali je poslovenjeni prevod *Velika Russllova ulica* sploh sprejemljiv, saj takih zvez (*velika ... ulica*) v slovenskem poimenovanju ulic in trgov nimamo.

Kontrastivno zanimiva je tudi obravnava imen sakralnih arhitekturnih objektov v angleščini in slovenščini: iz *Pravil k Slovenskemu pravopisu* je mogoče razbrati, da se imena poslopij in samostojnih zgradb, med katere se uvrščajo tudi cerkve in drugi sakralni objekti, pišejo z veliko začetnico kot v primerih *Sveti Jožef* (ime cerkve v Mariboru, SP, Pravila, str. 21, odst. 68) in *Sikstinska kapela* (SP, Pravila, str. 23, odst. 87). Pri slovenjenju angleških sakralnih objektov z občnoimensko sestavino pa se izkaže, da tovrstne objekte v slovenščini večinoma poimenujemo le kot vrstna imena, zapisana z malo začetnico, in ne kot lastna imena, zapisana z veliko začetnico. *Westminster Abbey*, ki je v angleščini lastno ime, tako v slovenščini postane zgolj *westminstrska opatija*, *St Paul's Cathedral* pa *katedrala sv. Pavla*.

Pravopis razen *Sikstinske kapele* žal ne naveda nobenega primera za lastno ime sakralnega objekta, ki bi vsebovalo občnoimensko sestavino *cerkev*, *opatija*, *katedrala*, *bazilika* ipd., in tudi *kapela sv. Jurija* na Ljubljanskem gradu se v turističnem vodniku po Sloveniji piše z malo začetnico (*Slovenija: Turistični vodnik*, str. 133). Niti med imeni ustanov v *Pravopisu* (SP, Pravila, str. 23, odst. 97) ne najdemo nobenega primera z omenjenimi občnoimenskimi sestavinami, tako da zgled za poimenovanje npr. *Župnijska cerkev sv. Jožefa* (po analogiji z *Osnovna šola Franceta Bevka*) med pravili žal ni naveden.

Zastavlja se torej vprašanje, kakšna so pravzaprav lastna imena posameznih cerkva in kako lahko posamezno cerkev poimenujemo kot določeni in ne le kot vrstni objekt. Iz pojasnila v oklepaju (*SP, Pravila*, str. 21, odst. 68) razberemo, da se neka cerkev v Mariboru imenuje *Sveti Jožef*, kot bi bil to poseben primerek, čeprav poznamo cerkev z imenom *Sveti Jožef* tudi v Ljubljani in verjetno še marsikje. Krščanski sakralni objekti se tudi drugod imenujejo zgolj po svetniku, božji osebi ali skrivnosti, in kot taka se ta imena zapisujejo z veliko začetnico, npr. *Sv. Peter*, *Sv. Janez v Lateranu*, *Sv. Marija Velika* (*Mohorjeve kalendar 2000* Mohorjeve družbe v Celju) – toda kadar jih v slovenščini zapišemo z občnoimenskim določilom, iz neznanega razloga uporabljamo samo malo začetnico, npr. *bazilika sv. Petra* itd.

To še posebej preseneča, ker se nekatera poljudna poimenovanja slovenskih cerkva v slovenskih turističnih vodnikih pišejo z veliko začetnico, vendar le takrat, kadar nimajo ob sebi lastnoimenskega določila, npr. *Uršulinska cerkev* (*Slovenija: Turistični vodnik*, str. 126), toda *uršulinska cerkev sv. Trojice* (*Slovenija: Turistični vodnik*, str. 124), *Frančiškanska cerkev* (*Slovenija: Turistični vodnik*, str. 128), toda *cerkev Marijinega oznanjenja*, in *Trnovska cerkev* (*Slovenija: Turistični vodnik*, str. 138), toda *cerkev sv. Janeza Krstnika* (*Slovenija: Turistični vodnik*, str. 138).

Iz tega najbrž sledi, da cerkve *Sveti Jožef* ni mogoče nadomestno lastnoimensko poimenovati z daljšo zvezo *Cerkev sv. Jožefa*, tj. po analogiji s sopomenskim oziroma nadomestnim poimenovanjem pri nekaterih drugih stvarnih zemljepisnih imenih, pri katerih se ohrani velika začetnica. Raba zveze *cerkev Sveti Jožef*, v kateri je beseda *cerkev* zgolj občnoimenski imenovalni prilastek k lastnemu imenu *Sveti Jože*, je neobičajna, saj se verjetno ravna po pravilu o imenih ustanov, pri katerih se ime in priimek kot neprvi sestavini

v zvezi pravilno rabita le v roditeljskem (*SP, Pravila*, str. 24, odst. 98). Toda *Gimnazija Franceta Prešerna* se piše z veliko začetnico, in le kadar mislimo na vrsto ustanove tudi z malo začetnico (*SP, Pravila*, str. 24, odst. 104), in gimnazije – razen pogovorno – ne moremo enako kot cerkve imenovati brez občnoimenskega določila, se pravi samo *France Prešeren*, čeprav oboje okrajšano uporabljamo v sklonih, npr. Pri Svetem Jožefu zvoní. Hodi na Franceta Prešerna.

Predvidevamo lahko torej le, da se zapisu cerkve z veliko začetnico v poimenovanjih objektov na splošno ogibamo, ker *Cerkev* z veliko začetnico po nekem drugem pravopisnem pravilu pomeni krajšavo za cerkveno občestvo, cerkveno skupnost ali organizacijo (*SP, Pravila*, str. 18, odst. 38). Po tem pravilu naj bi torej *Cerkev sv. Jožefa* pomenila najverjetneje le posebno cerkveno skupnost, ne vidim pa razloga, zakaj ne more hkrati pomeniti tudi imena posameznega sakralnega objekta. Pravopis namreč ne navaja primerov obeh možnosti, vendar se lektorji raje držijo vrstnoimenskega zapisa, še posebej ker za vse vrste stvarnih imen velja, da pišemo poimenovanja z malo začetnico, kadar ne mislimo na uradno lastno ime objekta oziroma ustanove, temveč zgolj na vrsto (*SP, Pravila*, str. 24, odst. 104). Omenjeno pravilo uvaža uradni naslov oziroma ime kot merilo določenosti, kar je sicer pri razlikovanju praktično, vendar ne more pomeniti merila za pomensko razlikovanje med vrstnostjo in posameznostjo.

Upravičeno se torej lahko vprašamo, zakaj se v angleščini smejo uporabljati *cerkev*, *katedrala* in *opatija* kot sestavni del lastnega imena, slovenščina pa te možnosti večinoma ne dopušča. Ne zdi se namreč bistveno, kakšno je uradno ime sakralnega objekta, saj bi se moralo nadomestno ime prav tako zapisovati z veliko začetnico, npr. *Sveti Jožef* in *Cerkev sv. Jožefa*. Zdajšnja splošna vrstnoimenska raba tipa *cerkev sv. Jožefa* z občnoimenskim

imenovalnim določilom pove le, da govorimo o vrsti objekta in ne o posameznem objektu. Pri opisu nekega sakralnega objekta kot turistične znamenitosti pa navadno ne mislimo na vrsto objekta, kar zapisujemo z malo začetnico (*SP, Pravila*, str. 28, odst. 151), ampak seveda na točno določen stavbni objekt, to pa bi morali zapisovati z veliko začetnico.

Pravopisna pravila so torej glede poimenovanj sakralnih objektov videti še precej nedorečena – to gotovo priča o družbenopolitičnem vplivu na jezikovna vprašanja v desetletjih pred ustanovitvijo slovenske države. Ne samo pri imenih cerkva kot arhitekturnih objektov in ustanov, tudi pri poimenovanju veroslovnih bitij (*SP, Pravila*, str. 19, odst. 47) sta v pravopisu navedena primera z malo začetnico, ki se v cerkvenih besedilih večinoma ne upoštevata (npr. *Sveti duh* se v rabi piše *Sveti Duh*; enako se tudi *Sveta trojica* navadno piše *Sveta Trojica*). Posebno vprašanje je ob tem zapisovanje besede *sveti* oziroma *sv.* bodisi z veliko ali malo začetnico, kar bi bilo treba v *Pravopisu* tudi natančneje opredeliti. Podobne zagate se pojavljajo še pri imenih praznikov, npr. *božič*, *silvestrovo*, *velika noč*, ki se v slovenščini pišejo z malo začetnico (*SP, Pravila*, str. 28, odst. 150), toda že raba v novejših slovenskih natisih na božičnih in novoletnih ter velikonočnih voščilnicah kaže, da se pravopisno pravilo večinoma ne upošteva. Z veliko začetnico se v angleščini pišejo tudi poimenovanja pomembnih zgodovinskih dogodkov (npr. *Second World War*), čemur v slovenščini z malo začetnico (npr. *druga svetovna vojna*) ne pripisujemo tolikšne veljave.

Podobno kot z imeni cerkva je tudi z imeni palač in dvorcev kot arhitekturnih stvaritev, kadar so poimenovani po svetniku, npr. *palača sv. Jakoba*. V angleščini se imena palač in dvorcev dosledno pišejo z veliko začetnico, saj gre za označevanje posamezne stavbe, v slovenščini pa jih pišemo z veliko le takrat, kadar je pridevniški prilastek izpeljan iz oseb-

nega ali krajevnega imena, npr. *Aleksandrina palača* in *Westminsterška palača*. Ponovno se zastavlja vprašanje, zakaj pišemo *westminsterška opatija* samo z malo začetnico, *Westminsterška palača* pa z veliko, saj gre v obeh primerih za imeni arhitekturnih objektov.

Težave pri slovenjenju stvarnih zemljepisnih imen povzroča še različen pomenski obseg posameznih občnoimenskih sestavin. Pomensko širša kot v slovenščini je v angleščini npr. beseda *House*, saj *House* v nekaterih primerih pomeni že kar slovenski *dvorec*. Poznamo npr. Tavčarjev *dvorec Visoko*, ki bi mu ne mogli reči *hiša Visoko*.

Tudi pri prevajanju besede *Gallery* v lastnoimenskih zvezah moramo biti pozorni, saj lahko *Gallery* pomeni razstavni prostor, lahko prehod ali tudi balkonski prostor v gledališču.

II. Vključevanje angleških imen v slovensko sobesedilo

Angleško zemljepisno ime lahko uvedemo v slovensko sobesedilo na tri načine:

1. Prva omemba v strnjem besedilu naj ima pred *citatnim* navedkom angleškega zemljepisnega imena vedno občnoimensko določilo, npr. *na trgu Trafalgar Square*.

2. V nadaljevanju besedila se angleška besedna zveza v slovenščini lahko sklanja kot *polcitatna* zveza, npr. *na Trafalgar Squaru* (kot npr. v slovenski lastnoimenski zvezi v *Slovenj Gradcu*), k čemur teži današnja prevajalska praksa. Končni nemi -e v angleški besedi *Square* po slovenskem pravopisu (*SP, Pravila*, str. 97, odst. 772) izpade v vseh slovenskih sklonih razen v imenovalniku in tožilniku, saj -e ne odloča o izgovoru pred njim stoječih črk.

3. Priporočljivo pa je, da se angleška lastnoimenska zveza v slovenskem besedilu naveda s *prevedenimi* občnoimenskimi sestavinami, pri prvi omembi z izvirnim lastnim imenom v oklepaju, kakor v svoja besedila zapisujejo zlasti starejši ugledni leposlovni prevajalci, npr. *na Trafalgarskem trgu*.

Angleško-slovenski glosar

Za tukajšnjo obravnavo sem iz navedenega vodnika izbrala najpogostejša zemljepisna in stvarna imena ter sestavila tematski glosar, ki lahko prevajalcem rabi za referenčno gradivo oziroma za nadaljnjo problemsko razpravo. Zaradi preglednosti so imena razdeljena v posamezne pomenske sklope, podobno kot jih je obdelal Stanko Klinar v knjigi *Slovenska zemljepisna imena v angleških besedilih*. V glosarju so z vprašaji označene zveze, pri katerih v splošnih enciklopedičnih slovarjih, enciklopedijah in drugih vodnikih po Londonu nisem dobila ustreznih podatkov, tako da je raba navedenih oblik še vprašljiva. Problematična ostaja tudi izgovarjava angleških lastnih imen, a to bi zahtevalo podrobnejšo obravnavo v samostojnem članku.

Značilni primeri iz izvirnega angleškega in prevedenega slovenskega besedila ter nekaj prevajalskih možnosti

1. Imena mestnih četrti oziroma mestnih sosesk

Izvirno angleško besedilo *Slovenski prevod*

Barbican	Barbican
Central London	osrednji London
City	City
Greater London	širši London
Kensington	Kensington
South Bank	South Bank, Južni Bank, Južni breg
South Kensington	South Kensington, Južni Kensington
Westminster	Westminster

2. Imena ulic, cest, poti, drevoredov in avenij

Izvirno angleško besedilo *Slovenski prevod*

Primeri z »avenue«

Shaftesbury Avenue	Shaftesbury Avenue, avenija Shaftesbury Avenue, avenija Shaftesbury, Shaftesburyjeva/Shaftesburyjska? avenija
--------------------	---

Primeri z »road«

Marylebone Road	Marylebone Road, cesta Marylebone Road, Marylebonova/Marylebonska? cesta
-----------------	--

Primeri s »street«

Downing Street	Downing Street, ulica Downing Street
Great Russell Street	Great Russell Street, ulica Great Russell Street
King Street	King Street, ulica King Street, Kraljeva? ulica
Neal Street	Neal Street, ulica Neal Street, Nealova? ulica
Regent Street	Regent Street, ulica Regent Street, Regentova ulica
Tavistock Street	Tavistock Street, ulica Tavistock Street, Tavistockova? ulica

Primeri z »way«

Waterhouse Way	Waterhouse Way, prehod Waterhouse Way
----------------	---------------------------------------

Primeri z »walk«

Broad Walk	Broad Walk, pot Broad Walk, Široka pot
Holly Walk	Holly Walk, pot Holly Walk, Bodikova pot

Queen's Walk	Queen's Walk, pot Queen's Walk, Kraljičin drevored
Drugi primeri	
Cedar Vista	Cedar Vista, drevored Cedar Vista, Cedrov drevored
Charing Cross	Charing Cross, ulica Charing Cross
Devonshire Terrace	Devonshire Terrace, ulica Devonshire Terrace, Devonshirska ulica/ terasa/terasasta ulica??
Furnival's Inn	Furnival's Inn, krčma Furnival's Inn, Furnivalova krčma
Lincoln's Inn Fields	Lincoln's Inn Fields (nesklonljivo), Lincoln's Inn Fieldi (sklonljivo), Poljane Lincolнове krčme??
Portland Place	Portland Place, ulica? Portland Place

3. Imena trgov in ploščadi

<i>Izvirno angleško besedilo</i>	<i>Slovenski prevod</i>
Primeri s »square«	
Leicester Square	Leicester Square, trg Leicester Square, Leicestrski/Leicestrov? trg
Parliament Square	Parliament Square, trg Parliament Square, Parlamentarni trg
Portman Square	Portman Square, trg Portman Square, Portmanski/Portmanov? trg
Sloane Square	Sloane Square, trg Sloane Square, Sloanov trg
St James's Square	St James's Square, trg St James's Square, Trg sv. Jakoba, Šentjakobski trg
Trafalgar Square	Trafalgar Square, trg Trafalgar Square, Trafalgarski trg
Drugi primeri	
Covent Garden	Covent Garden, trg Covent Garden
Johnson's Court	Johnson's Court, trg/ploščad Johnson's Court, Johnsonova ploščad
Piccadilly Circus	Piccadilly Circus, trg Piccadilly Circus
Tower Bridge Piazza	Tower Bridge Piazza, trg Tower Bridge Piazza, Piazza ob Trdnjanskem mostu?, Trg ob Trdnjanskem mostu?

4. Imena prehodov, pasaž in galerij

<i>Izvirno angleško besedilo</i>	<i>Slovenski prevod</i>
Burlington Arcade	Burlington Arcade, pasaža Burlington Arcade, Burlingtonov prehod
Hay's Galleria	Hay's Galleria, prehod? Hay's Galleria, Hayeva galerija

5. Imena mostov

<i>Izvirno angleško besedilo</i>	<i>Slovenski prevod</i>
Albert Bridge	Albert Bridge, most Albert Bridge, Albertov most
Battersea Bridge	Battersea Bridge, most Battersea Bridge, Battersejski most ¹
Blackfriars Bridge	Blackfriars Bridge, most Blackfriars Bridge, Blackfriarški most
Chelsea Bridge	Chelsea Bridge, most Chelsea Bridge, Chelseajski most /izg. čelsijski/

¹ Pri vrstnih pridevnikih na -ski predvidevam, da pomeni samostalniški levi prilastek krajevno ime.

Hungerford Bridge	Hungerford Bridge, most Hungerford Bridge, Hungerfordski most
Kew Bridge	Kew Bridge, most Kew Bridge, Kewjski most /izg. kjujski/
Lambeth Bridge	Lambeth Bridge, most Lambeth Bridge, Lambeški most
London Bridge	London Bridge, most London Bridge, Londonski most
Southwark Bridge	Southwark Bridge, most Southwark Bridge, Southwarški most
Tower Bridge	Tower Bridge, most Tower Bridge, Trdnjavski most
Vauxhall Bridge	Vauxhall Bridge, most Vauxhall Bridge, Vauxhalski most
Waterloo Bridge	Waterloo Bridge, most Waterloo Bridge, Waterloojski most
Westminster Bridge	Westminster Bridge, most Westminster Bridge, Westminsterski most

6. Imena spomenikov

<i>Izvirno angleško besedilo</i>	<i>Slovenski prevod</i>
Nelson's Column	Nelsonov steber/spomenik
Statue of Eros	Erosov kip

7. Imena cerkva, katedral, kapel in drugih sakralnih objektov

<i>Izvirno angleško besedilo</i>	<i>Slovenski prevod</i>
Chapter House	Kapitelj (Chapter House)
Southwark Cathedral	southwarška katedrala, katedrala Southwark Cathedral, katedrala Southwark, Southwark Cathedral, Southwarška katedrala
St Bartholomew-the-Great	Sv. Jernej Veliki, Cerkev sv. Jerneja Velikega, cerkev St Bartholomew-the-Great, St Bartholomew-the-Great
St Paul's Cathedral	Katedrala sv. Pavla, katedrala St Paul's Cathedral, St Paul's Cathedral
Westminster Abbey	Westminsterška opatija, opatija Westminster Abbey, Westminster Abbey

8. Imena palač, dvorcev, dvoran, soban, sob, graščin, gradov, trdnjav, hiš, stavb in poslopij

<i>Izvirno angleško besedilo</i>	<i>Slovenski prevod</i>
Primeri s »palace«	
Alexandra Palace	Alexandrina/Aleksandrina palača (Alexandra Palace)
Buckingham Palace	Buckinghamška palača (Buckingham Palace)
Hampton Court Palace	palača Hampton Court (Hampton Court Palace), Hamptoncourtska palača
Kensington Palace	Kensingtonska palača (Kensington Palace)
Kew Palace	Kewjska palača (Kew Palace)
St James's Palace	Palača sv. Jakoba (St James's Palace)
the Palace of Westminster	Westminsterška palača (the Palace of Westminster)
Whitehall Palace	Whitehalska palača (Whitehall Palace)
Winchester Palace	Winchestrska palača (Winchester Palace)
Primeri s »house«	
Apsley House	Apsleyjev dvorec /po baronu Apsleyju/ (Apsley House)

Australia House	Avstralska hiša (Australia House)
Banqueting House	Banketna hiša (Banqueting House)
Chapter House	Kapitelj (Chapter House)
Chiswick House	Dvorec Chiswick (Chiswick House)
Dickens House	Dickensova hiša (Dickens House)
Dr Johnson's House	Johnsonova hiša, Hiša dr. Johnsona (Dr Johnson's House)
Ham House	Dvorec Ham (Ham House)
Houses of Parliament	Parlament (Houses of Parliament)
Leighton House	Leightonov dvorec /po lordu Leightonu/ (Leighton House)
London Butterfly House	Londonska hiša metuljev (London Butterfly House)
Palm House	Palmova hiša (Palm House)
Queen's House	Kraljičina hiša (Queen's House)
Ranger's House	Rangerjev dvorec, Logarjev? dvorec (Ranger's House)
Sutton House	Suttonov dvorec /po Thomasu Suttonu/ (Sutton House)
Syon House	Dvorec Syon (Syon House)
Temperate House	Temperirana hiša (Temperate House)
Waterlily House	Lokvanjeva hiša (Waterlily House)
Primeri s »castle«	
Windsor Castle	Windsorski grad (Windsor Castle)
Primeri s »tower«	
Jewel Tower	Jewel Tower, stolp the Jewel Tower, Stolp draguljev/dragocenosti
The Tower of London	The Tower of London (sklanja se <i>Tower</i>), trdnjava The Tower of London (citatno), Londonski Tower, Londonska trdnjava
Primeri s »hall«	
Albert Hall	Albert Hall, dvorana Albert Hall, Albertova? dvorana
Jubilee Halls	Jubilee Halls, pokrita tržnica Jubilee Halls, jubilejna pokrita tržnica??
St Stephen's Hall	St Stephen's Hall, dvorana St Stephen's Hall, dvorana sv. Štefana
Westminster Hall	Westminster Hall, dvorana Westminster Hall, Westminsterška dvorana
Primeri z »room«	
Cupola Room	Kupolasta soba (Cupola Room)
Drugi primeri	
Bankside Power Station	elektrarna Bankside Power Station, Banksidska elektrarna
Hampton Court	Hampton Court, dvorec/graščina Hampton Court, Hamptonski dvorec/Hamptonska graščina
Horse Guards	Horse Guards, poslopje Horse Guards, Konjeniška garda, poslopje Konjeniške garde
Monk's Parlour	Monk's Parlour (Menihova soba??)
Pagoda Vista	Pagoda Vista
Royal Mews	Royal Mews, poslopje Royal Mews, Kraljeve konjušnice, poslopje Kraljevih konjušnic
The Lloyds Building	The Lloyds Building, stolpnica The Lloyds Building, Lloydova stolpnica, stolpnica banke Lloyds (prvotno ustanovljena pod imenom Taylor and Lloyd)

The London Dungeon The London Dungeon, ječe The London Dungeon, Londonske
podzemne ječe

9. Imena ustanov, družb

Izvirno angleško besedilo

Slovenski prevod

Primeri z »museum«

Bramah Tea and Coffee Bramahov muzej čaja in kave (Bramah Tea and Coffee Museum)
Museum

British Museum Britanski muzej (British Museum)

Fan Museum Muzej pahljač (Fan Museum)

Museum of London Londonski muzej (Museum of London)

National Maritime Museum Narodni pomorski muzej (National Maritime Museum)

Natural History Museum Naravoslovni muzej (Natural History Museum)

Science Museum Muzej znanosti (Science Museum)

Sir John Soane's Museum Muzej sira Johna Soana (Sir John Soane's Museum)

South Kensington Museum Južnokensingtonski muzej (South Kensington Museum)

The Wellcome Museum of Wellcomov muzej zgodovine medicine (The Wellcome Museum
the History of Medicine of the History of Medicine)

Victoria and Albert Viktorijin in Albertov muzej (Victoria and Albert Museum)
Museum

Primeri z »gallery«

Clore Gallery Clorova galerija (Clore Gallery)

Courtauld Institute Galerije Courtauldovega inštituta (Courtauld Institute Galleries)
Galleries

Earth Galleries Galerije zemlje (Earth Galleries)

Golden Gallery Zlata galerija (Golden Gallery)

Life Galleries Galerije življenja (Life Galleries)

National Gallery Narodna galerija (National Gallery)

National Portrait Gallery Narodna galerija portretov (National Portrait Gallery)

Sackler Galleries Sacklerjeve galerije (Sackler Galleries)

Stone Gallery Kamnita galerija (Stone Gallery)

Tate Gallery Tatova galerija², v rabi zdaj večinoma: Galerija Tate (Tate Gallery)

Whispering Gallery Galerija šepeta (Whispering Gallery)

Imena gledališč

Royal Opera House Kraljeva opera (Royal Opera House)

The Royal National Theatre Kraljevo narodno gledališče (The Royal National Theatre)

The Royal Shakespeare Kraljevo Shakespearovo gledališče (The Royal Shakespeare
Theatre Theatre)

Theatre Royal Kraljevo gledališče (Theatre Royal)

² Pri samostalniku *Tate* gre po slovenskem pravopisu za pisno krajšanje na koncu osnove, ker nemi -e ne odloča o izgovoru pred njim stoječe črke -t. To slovensko pravopisno pravilo žal spremeni izgovor besede v angleščini, tako da se zapisa *Tatova galerija* večinoma ogibamo in raje uporabljamo zvezo *galerija Tate*. Možen bi bil še podomačeni zapis *Tejtova galerija*.

Imena izobraževalnih ustanov

Dulwich College	Kolidž v Dulwichu, Kolidž Dulwich, Dulwich College, Dulwiški kolidž
King's Library	Kraljeva knjižnica (King's Library)
Royal Academy	Kraljeva akademija (Royal Academy)
Royal Hospital School	Kraljeve bolnišnične šole (Royal Hospital School)
Royal Naval College	Kolidž kraljeve mornarice (Royal Naval College)

Imena zdravstvenih ustanov

Royal Naval Hospital	Kraljeva pomorska bolnišnica (Royal Naval Hospital)
----------------------	---

Drugi primeri

Bank of England	Banka Anglije (Bank of England) /Po analogiji: Banka Slovenije/
Cottons Centre	Bombažno središče (Cottons Centre)
Old Royal Observatory	Stara kraljeva zvezdarna (Old Royal Observatory)
Percival David Foundation of Chinese Art	Sklad za kitajsko umetnost Percivala Davida (Percival David Foundation of Chinese Art) /Po analogiji: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša/
Stansted Airport	stanstedsko letališče, letališče Stansted
The Dickens Fellowship	Dickensova družba (The Dickens Fellowship) /Po analogiji: Prešernova družba/

10. Imena trgovin

<i>Izvirno angleško besedilo</i>	<i>Slovenski prevod</i>
Apple Market	Apple Market, trgovina Apple Market, jabolčna trgovina??
Jubilee Halls (gl. tudi 8. Primeri s hall)	Jubilee Halls, pokrita trgovina Jubilee Halls, jubilejna pokrita trgovina??

11. Imena parkov

<i>Izvirno angleško besedilo</i>	<i>Slovenski prevod</i>
Green Park	Green Park, Zeleni park
Hyde Park	Hyde Park
Osterley Park	Osterley Park, Osterleyjski/Osterleyjev? park
Regent's Park	Regent's Park, Regentov park
St James's Park	St James's Park, Park sv. Jakoba, Šentjakobski park

12. Imena vrtov

<i>Izvirno angleško besedilo</i>	<i>Slovenski prevod</i>
Avenue Gardens	vrtovi Avenue Gardens, Avenijski vrtovi
College Garden	Kolegijski vrt, vrt College Garden
Embankment Gardens	vrtovi Embankment Gardens, Nabrežni vrtovi
Hill Garden	Hill Garden, vrt Hill Garden, Gričevnati vrt
Inner Circle Gardens	Vrtovi Inner Circle Gardens, Vrtovi notranjega kroga??
Kensington Gardens	Kensingtonski vrtovi (Kensington Gardens)

Kew Gardens	Kewjski vrtovi (Kew Gardens)
Queen Mary's Gardens	Vrtovi Queen Mary's Gardens, Vrtovi kraljice Mary/Marije
Royal Botanical Gardens	Kraljevi botanični vrtovi (Royal Botanical Gardens)
<i>Živalski vrt</i>	
London Zoo	Londonski živalski vrt

13. Ledinska imena

<i>Izvirno angleško besedilo</i>	<i>Slovenski prevod</i>
East Heath	East Heath, ledina/pušča/pustota (zabrisan pomen) East Heath, Vzhodna ledina??
Hampstead Heath	Hampstead Heath, ledina?? (zabrisan pomen) Hampstead Heath, Hampsteadska ledina
Tower Green	Tower Green (občnoimenski pomen je zabrisan)

14. Imena gričev oziroma hribov

Ludgate Hill	Ludgate Hill, grič Ludgate Hill, grič Ludgate, Ludgatski grič ³
Parliament Hill	Parliament Hill, grič Parliament Hill, Parlamentarni grič, Parlamentov grič
Primrose Hill	Primrose Hill, grič Primrose Hill, grič Primrose, grič Trobentica, Trobentičasti grič?
Savoy Hill	Savoy Hill, grič Savoy Hill, grič Savoy, Savojski grič

15. Imena voda, prekopov, otokov

Duck Island	Račji otok (Duck Island)
Long Water	Podolgovato jezerce, Rokav (Long Water)
Regent's Canal	Regentov prekop (Regent's Canal)
Round Pond	Okrogli ribnik (Round Pond)
The Thames	Temza

Imena bregov in nabrežij

Butler's Wharf	obrežje Butler's Wharf, Butlerjevo obrežje
Canary Wharf	obrežje Canary Wharf, Kanarsko obrežje
Embankment	nabrežje Embankment, Embankment (polcitatno)
Wharf	obrežje Wharf

Viri

- Nicholson, Louise. (1996). *City Pack: London*. Basingstoke: AA Publusing.
- Nicholson, Louise. (1997). *Mesto na dlani: London*. Prevedla Mojca Hočevar. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Literatura

- Klinar, Stanko. (1994). *Slovenska zemljepisna imena v angleških besedilih*. Radovljica: Didakta.

³ Tudi pri samostalniku *Ludgate* gre po slovenskem pravopisu za pisno krajšanje na koncu osnove, ker nemi -e ne odloča o izgovoru pred njim stoječe črke -t.

Slovenski pravopis 1: Pravila. 4., pregledana izdaja (s stvarnim kazalom). DZS: Ljubljana, 1994.

Toporišič, Jože. (1976). *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.

Krušič, M. (ur.) et al. (1995). *Slovenija: Turistični vodnik*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.

Vesna Požgaj Hadži

Nekatere pasti pri prevajanju iz slovenščine v hrvaščino (in narobe) *

Povzetek

Članek govori o posebnih problemih oz. pasteh pri prevajanju najsorodnejših slovanskih jezikov, hrvaškega in slovenskega. Po analizi prevodnega gradiva (prevodi študentov in prevajalcev) je bila narejena tipologija najpogostejših napak po jezikovnih ravneh. Da je prevajanje med slovanskimi jeziki zares trd oreh, kažejo tudi izsledki ankete, opravljene med prevajalci.

I. Uvod

Učenje/pridobivanje znanja slovanskih jezikov in prevajanje iz njih ali vanje, še posebej, če gre za najbližje jezike, npr. za hrvaškega in slovenskega, je v marsičem nekaj posebnega. Kontrastivno jezikoslovje navaja prednosti (če se potrudimo, se lahko sporazumevamo) in pomanjkljivosti (interferenčne napake so nezavedne in trdovratne, težko jih je popraviti in se jih znebiti). Stopnja interference je pravzaprav sorazmerna s stopnjo genetske sorodnosti jezikov. Poleg drugih razlogov za ta pojav se navajajo psihološki razlogi – pri sorodnih jezikih se govorci, tudi prevajalci, manj zavedajo razlik med jezikoma (Krisin 1990). V

obeh primerih, pri učenju/pridobivanju znanja in pri prevajanju iz slovanskih jezikov in vanje, se pojavljajo posebni problemi, in sicer pri homonimiji, sinonimiji, napačni vezavi ipd. To, da na prav take napake naletimo vsak dan, me je spodbudilo, da o njih spregovorim.

II. Tipologija napak

Analizirano gradivo sestavljajo (a) slovensko-hrvaški in hrvaško-slovenski prevodi študentov hrvaškega, srbskega in makedonskega jezika s književnostmi s Filozofske fakultete v Ljubljani¹ in (b) prevodi prevajalcev in amaterskih prevajalcev. Hkrati črпам znanje tudi iz svoje prevajalske in dolgoletne pedagoške izkušnje. Iz pragmatičnih razlogov sodi večina

* Članek je nastal na podlagi posebnega tečaja na XXXV. seminarju slovenskega jezika, literature in kulture. Objavljen je v: E. Kržišnik (ur.), XXXV. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj. Ljubljana. 1999. 241–254.

¹ Za pomoč se zahvaljujem kolegoma Mili Vujević in Vojku Gorjancu, ki vodita vaje iz prevajanja iz slovenščine v hrvaščino ter narobe, in Ljubici Črnivec za koristne napotke glede slovenskih prevodov.

gradiva v skupino (a). To je posledica dvojega, in sicer: 1. da se iz slovenščine veliko manj prevaja v hrvaščino (in narobe) kot v druge tuje jezike in 2. da je do prevodov prevajalcev in amaterskih prevajalcev težko priti. Gradivo lahko dobimo predvsem od prevajalcev, ki jih osebno poznamo in nam svoje prevode odstopijo, »slabi« prevodi pa so, če niso objavljeni, iz razumljivih razlogov nedosegljivi.

Čeprav analizirano gradivo ni dovolj reprezentativno, je moj cilj predvsem (a) pokazati posebne probleme pri prevajanju najsorodnejših slovanskih jezikov, slovenskega in hrvaškega, (b) izdelati tipologijo pogostih napak, značilnih za slovensko-hrvaške oz. hrvaško-slovenske prevode, in (c) spodbuditi prihodnje kontrastivno proučevanje dveh sorodnih jezikov, katerega izsledki bi bili teoretično in praktično uporabni.

Tipologijo pogostejših napak v slovensko-hrvaških oz. hrvaško-slovenskih prevodih predstavljam po jezikovnih ravninah. Vsako ravnino bo predstavil zgled s komentarjem.

1 Oblikoslovne napake

1.1 Napake v spolu, številu in sklonu

- (1) ... *vedel je najnovejše smeri v slovenski literarni vedi*²
...*podigao je najnovije smjeri u slovenskoj literarnoj nauci* > *najnovije smjere rove*
- (2) ... *kajti divji riž Uncle Ben's je posebna vrsta riža*
...*naime, divlja riža Uncle Ben's posebna je vrsta riža* > *riže*
- (3) *To je najkrajša pot.*
To je najkraća put. > *najkraći put*
- (4) *Jede viljuškom.*
Je z vilico. > *vilicami.*³

² Če je najprej naveden slovenski primer, gre za slovensko-hrvaški prevod, in narobe.

³ *Jesti z vilico* je sicer pogosta napaka slovenskih govorcev.

- (5) ... *govorijo o viteštvu, biblijskih temah in dogodkih iz španske zgodovine* ...
...*govore o viteštvu, biblijskim temama i događajih španjolske historije*... > *događajima*
- (6) ...*dnevna soba s dva ležaja*...
... *dnevna soba z dvema ležišči* ... > *z dvema ležiščema*

Napake v spolu se pojavljajo pri besedah, ki so »homonimne«, vendar v slovenščini in hrvaščini različnega spola: v hrvaščini sta *smjer*, *put* moškega spola, *riža* ženskega, v slovenščini pa ravno narobe, *smer*, *pot* ženskega, *riž* moškega (zgledi 1, 2 in 3). Nekateri samostalniki se razlikujejo po številu, npr. *vilica* v hrvaščini edninski, v slovenščini pa množinski samostalnik *vilice* (4. zgled). Sklonske napake se pojavljajo najpogosteje v tistih sklonih, katerih končnice se razlikujejo:⁴ sem sodijo rodilnik množine, tožilnik ednine, zvalnik, mestnik itd. V zgledu 5 je navedena nepravilna končnica *-ih* v mestniku množine zaradi slovenskega vpliva; v hrvaščini se množinske končnice za dajalnik, mestnik in orodnik ujemajo (*-ima*, *-ama*), slovenščina pa je obdržala različne končnice. Zgled 6 ponazarja podzavestno prevlado množine za pomen več kot eden pri hrvaškem govorcu.

1.2 Napake v vezavi

- (7) *Poslužio ga je kavom.*
Postregel ga je s kavo. > *Postregel mu je kavo./Postregel mu je s kavo.*
- (8) ... *življenje ženske lahko razdelimo v tri obdobja.*
...*život žene možemo podijeliti u tri razdoblja.* > *na tri razdoblja*
- (9) *Nisem hotela čokoladnega sladoleda.*
Nisam htjela čokoladnog sladoleda. > *Nisam htjela čokoladni sladoled.*
- (10) *Nisem dobila odgovora na vprašanje* ...

⁴ Za te sklone prim. posebne vaje v: Požgaj Hadži 1990: 47–82.

*Nisam dobila odgovora na pitanje... >
Nisam dobila odgovor na pitanje...*

- (11) ... *prijaznost do strank ...*
...*ljubaznost do stranaka...* > prema strankama
- (12) *Čutim grozno željo po čokoladi.*
Osjećam strašnu želju po čokoladi. > za čokoladom

Veliko napak nastane zaradi napačno izbrane vezave, modelirane po izhodiščnem jeziku. Zaradi podobnosti med jezikoma je vezava, bodisi glagolska bodisi samostalniška ali pridevniška, resnično trd oreh, to kažejo tudi številni primeri v gradivu, tu ponazorjeni z zgled 7–12.

1.3 Glagoli

1.3.1 Povratni glagoli

- (13) *Premalo se učiš.*
Premalo se učiš. > Premalo učiš.
- (14) *Slomila je nogu.*
Zlomila je nogo. > Zlomila si je nogo.
- (15) ... *da si je izmislila najpomembnejša poglavja ...*
...*da si je izmislila najvažnija poglavlja...*
> *da je izmislila*
- (16) *Pozneje se je pojavila še globlja potreba ...*
Kasnije se je pojavila još dublja potreba... > *Kasnije se pojavila*
- (17) *Marmelada se je razlila po krožniku.*
Marmelada se je razlila po tanjuru. > *Marmelada se razlila po tanjuru.*

Pri povratnih glagolih se pojavlja dvojje napak: (a) glagoli so povratni v slovenskem, ne pa v hrvaškem jeziku (zgledi 13–15), prim. slov. *učiti se* in hrv. *učiti*; (b) pri hrvaških povratnih glagolih se v perfektu pomožni glagol izpušča, v slovenščini pa ne, prim. hrv. *Kasnije se je pojavila*, ne pa *Kasnije se je pojavila*.⁵

⁵ V hrvaškem jeziku lahko pomožni glagol v pretekliku obdržimo samo, kadar gre za slogovno zaznamovanost. Prim. Katičić 1986: 497.

1.3.2 Sedanjiška 3. oseba množine

- (20) *Naši ventilatorji se uporabljajo za prezračevanje ...*
Naši ventilatori se upotrebljavajo kod prezračivanja... > *upotrebljavaju za prezračivanje*

Pri tvorbi glagolskih oblik je najpogostejša napaka končnica v 3. osebi množine v sedanjiku (zgled 20).

1.4 Predlogi

- (21) *Iz dolgozrnatega divjega riža Uncle Ben's ...*
Iz dugozrnate divlje riže Uncle Ben's... > *Od dugozrnate riže*
- (22) *Zaradi tega se lahko sami odločijo, v katerem jeziku bodo ...*
Zbog toga mogu sami odlučiti u kojem će jeziku... > *na kojem će jeziku*
- (23) ...*apartman na dva kata...*
... *apartma na* dveh nadstropjih ... > *apartma* v dveh nadstropjih

Poleg napak v vezavi, ki smo jih predstavili pod 1.2, se pojavljajo napake tudi pri rabi predlogov, npr. hrv. *od riže*, ne pa *iz riže* (zgled 21), ali *na kojem jeziku* in ne *u kojem jeziku* (zgled 22).

1.5 Števniki

- (24) ... *tudi ona ni več stara 34 let ...*
...*i ona nema više 34 godina...* > *godine*
- (25) *Oče in mama, oba se smejata.*
Tata i mama, obojica se smiju. > *oboje*
- (26) ...*direkcija skrbi za petero djece...*
... *direkcija skrbi za petero* otrok ... > *za pet* otrok
- (27) *Trije narodi potrebujejo tri različne programe.*
Trojica naroda trebaju tri različite programe. > *Tri naroda...*
- (28) *Ali sta obe kuharici?*
Obadvoje ste kuharice? > *obadvije*
- Pri števnikih se pojavljata dve vrsti napak.
- (a) Raba napačnega sklona za števnike dve,

tri, štiri v položaju enic (ženski spol), saj ti v hrvaščini zahtevajo imenovalnik množine, v slovenščini pa zaradi »drugačnega« štetja rodilnik množine, torej hrv. 32, 33, 34 *godine* in ne *godina* (zgled 24).

(b) V hrvaščini števniški samostalniki *dvojica, trojica* ... označujejo pripadnike moškega spola, *dvoje, troje* ... pa po spolu mešane skupine; v slovenščini te razlike ni. Zato moramo v hrvaščini npr. za očeta in mamo reči *oboje*, za dve osebi moškega spola pa *obojica* (25). V primeru 26 so otroci obeh spolov, zato v hrv. *petero* in ne *pet*; *kuharici* sta ženskega spola, torej *obadvije* (28).

2 Skladenjske napake – položaj naslonk

(29) J. F. Cooper (1789–1851) je začetnik ameriškega romana.

J. F. Cooper (1789–1851) je začetnik ameriškega romana. > začetnik je

(30) Če vprašate Hrvata ali Bošnjaka, koliko je 99 plus 1, vam bosta različno odgovorila.

Ako budete pitali Hrvata ili Bošnjaka koliko je 99 plus 1, će vam različito odgovoriti. > odgovoriti će vam različito

(31) ... mahal s pismom pred nosom in jim nekaj govoril ...

...mahao pismom ispred nosa i im nešto govorio... > i nešto im govorio

(32) In koliko jih bo prišlo?

I koliko ih će doći? > I koliko će ih doći?

(33) Po tradicionalnem pojmovanju bi se oznaka trivialna književnost morala ...

Po tradicionalnom poimanju bi se oznaka trivijalna književnost morala... > oznaka trivijalna književnost morala bi se...

(34) »Pazi!« je bilo zadnje, kar je Mac izustil.

»Pazi!« je bilo posljednje što je Mac izustio. > bilo je posljednje

Stalni besedni red, še posebej zaporedje in položaj naslonskega niza, je eno najtežje obvladljivih poglavij ne le pri pouku hrvaščine kot tujega jezika, ampak tudi, če je hrvaščina materni jezik učencev.⁶ Pravila o stavi naslonk v

hrvaščini in slovenščini se razlikujejo in slovenski prevajalci naslonke v hrvaščini pogosto postavljajo po slovensko. V hrvaščini naslonka nikoli ne more stati za oklepajem, po pavzi, po premem govoru, po vrinjenem stavku itn. (prim. zgleda 29–34).

3 Besedoslovne napake

3.1 Hrvaške (slovenske) besede

(35) Moj pobeg iz Ljubljane ...

Moj **pobjeg** iz Ljubljane... > bijeg

(36) ... v tem primeru ne uporabljamo noža ...

...u tom **primjeru** ne upotrebljavamo nož... > slučaju

(37) Naenkrat se mi je posvetilo.

Odjednom se mi je **posvjetilo**. > Odjednom mi je sinulo.

(38) Ohranilo se je samo 500 iger.

Ohranilo se je samo 500 igara. > sačuvalo

(39) ... vzbudite zanimanje ...

...**uzbudite** zanimanje... > pobudite, potaknite

(40) ... našel prost stol ...

...pronašao **prostu** stolicu... > slobodnu

(41) ...male tajne...

... **male** skrivnosti ... > majhne

Zaradi izredne sorodnosti med jezikoma prevzemamo sorodne besede, ker mislimo, da spadajo k obema jezikoma. V hrvaščini se *igre* lahko le *sačuvaju*, ne pa *ohrane* (38), *zanimanje* lahko *pobudimo*, koga pa s svojim videzom *uzbudimo* (39), *stolica* je lahko *slobodna*, ne pa *prosta*, *prost* je lahko *materijal*, *čovjek* ali *rečenica* (40). *Male tajne* pa v slovenščini niso *male*, temveč *majhne*, razen če gre za določno obliko pridevnika (pri tem zgledu ne gre).

3.2 Homonimi

(43) Zaradi tega je pristojno ministrstvo odločilo ...

⁶ Naj navedem nekaj hrvaških avtorjev, ki so se ukvarjali s tem vprašanjem: L. Jonke, I. Brabec, S. Babić, J. Silić, S. Težak idr.

Zbog toga je pristojno ministarstvo odlučilo... > nadležno

- (44) *S prijatelji nismo vedeli, kje bomo dočkali najdaljšo noč v letu.*

S prijateljima nismo znali gdje ćemo dočekati najdužu noć u ljetu. > godini

Največjo past pri prevajanju med slovanskimi jeziki pomenijo homonimi, še posebej, ko gre za slovensko-hrvaško homonimijo. S tem se je ukvarjalo več avtorjev (Kalenić 1980, Honzak - Jahić 1983, Opačić 1995), v svojih delih pa navajajo primere hrvaško-slovenskih homonimov in prevajalske zmote. Posebno zanimive primere amaterskih prevajalcev z radia in televizije navaja Nives Opačić (1995: 368), med njimi prevod naslova nadaljevanke *Ko zakon postane navada*, predvajane na slovenski televiziji; naslov je bil v hrvaških medijih nesmiselno preveden kot *Kad zakon postane navika*. Gre za homonime slov. zakon hrv. brak in hrv. zakon slov. zakon. Takih primerov je še veliko, tule je nekaj pogostejših:

slov.	hrv.	hrv.	slov.
pristopen	nadležan	dosadan	nadležen (dolgočasen)
leto	godina	ljetno	poletje
izvod	primjerak	izvod	izvleček (izvadak)
kazati	pokazivati	kazati	reči
ljudski	narodni	ljudski	človeški
naslov	adresa	naslov	naslov
ali	ili	ali	ampak, toda, vendar

4 Pravopisne napake

4.1 Postavljanje ločil

- (45) *Nekje sem prebrala, da bo zakon verjetno spremenjen.*

Pročitala sem negdje, da će zakon vjerojatno biti promijenjen. > negdje da će zakon

- (46) *Prišlo je do problemov, ki so privedli do prepira.*

Došlo je do problema, koji su doveli do svađe. > problema koji su

- (47) *Srečala sem neko dekle, ki jo poznam iz glasbene.*

Srela sam jednu curu, koju poznajem iz glazbene. > jednu curu koju poznajem

- (48) *Nije mi uopće važno kako on izgleda.*
Sploh mi ni pomembno kako izgleda. > pomembno, kako

4.2 Druge napake

- (49) *Ne briga je, če ne zna brati.*

Nije ju briga ako ne zna čitati. > ne zna

Prvi bo rekel tisuća, drugi hiljada.

Prvi će reći tisuća, drugi hiljada. > tisuća

To je še vedno velik socialni problem.

To je još uvijek velik socialni problem. > socijalni

- (50) *...uoči Uskrsa...*

... ob Veliki Noći ... > ob veliki noći

...koje su međusobno povezane vratima...

... ki so medseboj povezane z vrati ... > med seboj

Glede rabe ločil so najpogostejše napake pri pisanju vejice, in sicer zaradi različnih načel pri postavljanju ločil: slovenskega gramatičnega in hrvaškega logičnega. V zgledih 45–47 v hrvaščini ni vejice, v zgledu 48 pa v slovenščini vejica mora biti. Med drugimi pravopisnimi napakami je pogost tudi napačen zapis č-ja oz. ć-ja, pisanje j-ja v hiatu, pisanje skupaj oz. narazen (49). Pod (50) so navedeni zgledi pravopisnih interferenc, npr. pisanje praznikov v slovenščini po hrvaškem pravilu ali pisanje skupaj, prav tako po hrvaškem modelu.

5 Dobesedno prevajanje

- (51) *O tem so se prepričali že mnogi.*

O tome su se prepričali već mnogi. > U to su se mnogi uvjerali.

- (52) *Rekla je, da je čaj zares neprijetnega okusa.*

Rekla je da je čaj uistinu neprijatnog ukusa. > neugodnog

- (53) *Voda se umiri v jezercih.*

Voda se **umiri** u jezerima. > smiri
(54) V tem trenutku se imam dobro.

Imam se dobro u ovom trenutku. > Dobro sam u ovom trenutku.

Pogoste začetniške napake nastanejo tudi zaradi preveč dobesednega prevajanja (51–54); pravzaprav bi prevode, v katerih jih najdemo, morali označiti za »grobe« prevode, ki jih je treba še izpiliti.

III. Zgledi prevodov

Študentom, ki se jezika šele učijo in si pridobivajo prve prevajalske izkušnje, je mogoče marsikatero pravkar omenjeno napako opustiti. Vendar pa na podobne napake naletimo skoraj vsak dan v različnih objavljenih besedilih, posebej praktičnosporazumevalnih. Za to obstaja nekaj razlogov (Prunč 1996: 7–11). (1) Pri nas še vedno prevladuje prepričanje, da vsak, ki je dvojezičen, že lahko prevaja. (2) Prevajanje naj bi bilo nekaj čisto preprostega. To, da je npr. hrvaščina človekov materni jezik, pogosto pomeni, da ta človek lahko v hrvaščino tudi prevaja, čeprav jezika ni nikoli študiral. (3) Še vedno prevladuje mnenje, da prevajalci ne potrebujejo lektorjev. Prav zaradi tega se v prevodih, o katerih govorimo, pogosto kaže malomaren odnos do jezika oz. naša jezikovna kultura nasploh.

Kot primer navajam dva prevoda, in sicer (1) vabilo na literarni večer in (2) odlomek literarnega besedila. V prvem bom opozorila na različne tipe interferenčnih in drugih napak, v drugem pa na neupoštevanje tipično krleževskega besednega reda.

1. Dvojezično vabilo

Cafe teater, v sodelovanju s kulturnim društvom Prohistria, bo v četrtek, 11. 12. 1997, predstavil sodobno istrsko poezijo pesnikov Adelie Biasiol, Edelmana Jurinčiča in Danijela Načinovića v slovenskem, italijanskem in hrvaškem jeziku, v katerih je zajeto bogatstvo istrskih narečij.

Po predstavitvi istrskih pesnikov bo nastopila vokalna skupina »Kantadore« iz K. S. Gradin. Za popestritev večera in prijetno vzdušje bodo pripravljene istrske kulinarne specialitete. S tem vabilom lahko kupite vstopnice za privedev pri blagajni Cafe teatra, Grand hotel Union, Ljubljana, do vključno 8. 12. 1997. Blagajna je odprta vsak dan, od ponedeljka do petka, med 14. in 18. uro. Cena vstopnice je 1.500 SIT.

Cafe teater u suradnji sa kulturnim društvom Prohistria će u četvrtak 11. prosinca 1997 predstaviti suvremenu istarsku poeziju pisanu u tri jezika: slovenskom, talijanskom i hrvatskom. Pjesnici Adelia Biasiol, Edelman Jurinčič i Danijel Načinović će izvoditi svoja djela kojima je obuhvaćeno bogatstvo istarskih narječja.

Nakon predstavljanja istarskih pjesnika nastupit će vokalna grupa »Kantadore« iz K. S. Gradin.

Prijatno raspoloženje bit će obogaćeno istarskim kulinarskim specialitetima.

S ovom pozivnicom je moguće kupiti ulaznice za priredbu na blagajni Cafe teatra, Grand hotel Union, Ljubljana, do 8. prosinca 1997. Blagajna je otvorena svaki dan od ponedjeljka do petka između 14 i 18 sati. Cijena ulaznice je 1.500 SIT.

Komentar

Besedilo vabila je najverjetneje napisal in prevedel človek, katerega materni jezik je hrvaščina in ki že dlje časa živi v Sloveniji (težko je z gotovostjo reči, kateri jezik je bil izhodiščni). Napake pričajo o tem, da se ta človek ne ukvarja s prevajanjem in da hrvaščine ni študiral:

(a) nepoznavanje (osnovnošolskih) pravopisnih pravil hrvaškega jezika: stava ločil, pisanje č ali ć, alternacije jata (prim. u četvrtak 11. prosinca nam. u četvrtak, 11. prosinca; 1997 nam. 1997.; obuhvaćeno nam. obuhvaćeno; cijena nam. cijena),

(b) raba predloga s/sa (prim. sa kulturnim

društvom nam. *s kulturnim društvom*; *s ovom pozivnicom* nam. *ovom pozivnicom*),

(c) neupoštevanje pravil o stalnem besednem redu (prim. ...i *Danijel Načinović će izvoditi* nam. ...i *Danijel Načinović izvodit će*),

(d) konstrukcija glagol *biti* + pridevnik namesto glagola (prim. *s ovom pozivnicom je moguće kupiti* nam. *ovom pozivnicom možete/ mogu se kupiti*).

Interference

(a) slovenski položaj naslonk (prim. *Cjena ulaznice je* nam. *Cijena je ulaznice*),

(b) pravopisne napake (prim. 1997 nam. 1997; *specialitetima* nam. *specijalitetima*),

(c) vezava (prim. *pisano u tri jezika* nam. *pisano na tri jezika*),

(d) slovenska raba predložnega instrumental (prim. *s ovom pozivnicom* nam. *ovom pozivnicom*),

(e) prevzem sorodne besede (prim. *prijatno raspoloženje* nam. *ugodno raspoloženje*).

Niti slovensko niti hrvaško besedilo ni bilo lektorirano, hrvaška različica je precej svoboden prevod (prim. sintagmo za *popestritev večera* v slovenščini, ki sploh ni prevedena, ali sintagmo */pjesnici/ izvode svoja djela*, kot da so glasbeniki).

2. Povratak Filipa Latinovicza

Da bi lahko odgovorili na vprašanje, kako je uresničen krleževski zaznamovan besedni red v slovenskem prevodu, si bomo ogledali tri sintaktične kategorije, in sicer: položaj osebka in povedka, položaj prislovnega določila in naslonk.

(a) Osebek sledi povedku

Pri stilno nezaznamovanem besednem redu stoji osebek pred povedkom. Vendar pa je Krležev ekspresivni ritem pogosto izražen z njuno inverzijo. Tako je v njegovih povedih povedek pogosto v najbolj poudarjenih položajih, in sicer na začetku ali na koncu.

(55) *Osjećao je srce u grlu, u nogama, u zglobovima...* /7/

Srce je čutil v grlu, v nogah, v sklepkih ... /34/

(56) *Zastao je Filip kraj toga starog i trulog zida...* /8/

Filip se je pred tem starim in trhlím zidom ustavil ... /34/

Poglejmo, kako je s temi inverzijami v slovenskem prevodu. Žal jih je prevajalec prevedel nezaznamovano, torej z osebkom pred povedkom, s tem pa je opustil eno glavnih značilnosti Krleževskega besednega reda, saj se njegove povedi pogosto začenjajo ravno s povedkom.

(b) Prislovno določilo na koncu povedi

(57) *Dvadeset i tri godine su prošle od onog jutra kada se dovukao ./../ te otada živi na ulici već mnogo godina, a ništa se nije promijenilo uglavnom.* /7/

Triindvajset let je minilo od tistega jutra, ko se je ./../ od tedaj pa živi že veliko let, v glavnem pa se nič kaj ni izpremenilo. /33/

Prislovno določilo stoji v izvirniku v izrazito zaznamovanem in poudarjenem položaju na koncu povedi. Pri glasnem branju bi pred prislovnim določilom naredili premor, torej: *a ništa se nije promijenilo uglavnom*, s čimer je 23-letna nespremenjenost še posebej poudarjena. Vendar se je prevajalec tudi tu odločil za stilno nezaznamovan besedni red: *v glavnem pa se nič kaj ni izpremenilo*.

(c) Položaj naslonk

Položaj naslonk je v slovenščini enako kot v hrvaščini avtomatiziran in obvezen. V hrvaščini in slovenščini gre najpogosteje za drugo mesto v povedi oz. mesto za prvo naglašeno besedo. Zgleda:

(58) *...Karolina je bila debela, dvanaest godina starija od Filipa...* /9/

⁷ Poudarila V. Požgaj Hadži. V oklepajih so navedene strani iz romanov: M. Krleža, *Povratak Filipa Latinovicza*, PSHK, knj. 93, Matica hrvatska – Zora, Zagreb 1973, in M. Krleža, *Vrnitev Filipa Latinovicza*, CZ, Ljubljana 1987 (prev. F. Smerdu).

... *Karolina pa je bila debela, dvanaest let starejša od Filipa ... /35/*

(59) ...*Filip je u ono vrijeme čitao Zolinu Nauku, ... /9/*

Tisti čas je Filip prebiral Zolajevo »Nauka«, ... /36/

Tak položaj naslonk je stilno nezaznamovan in ritmično nevtralen. Tako je tudi v slovenskem prevodu. V naslednjih dveh zgledih pa je v izvirniku besedni red izrazito stilistično obarvan, dovoljen s t. i. pesniško svobodo, torej v umetnostnem besedilu, sicer pa ne.

(60) *Filip bio se patio zbog te debele Karoline pune tri godine, ... /9/*

Filip je cela tri leta jalovo in boleče trpel zaradi debele Karoline. /35/

(61) *Karolina stanovala je sa svojim ocem u pivnici, ... /9/*

Karolina je z očetom stanovala v pivnici ... /35/

Če bi ti dve povedi glasno prebrali, bi morali takoj za osebkom narediti premor, torej Filip II **bio se patio** zbog te debele Karoline ..., Karolina II **stanovala je**.

Naslonka v tem primeru spet zasede drugo mesto v povedi (po premoru). Pisatelj tako dodatno poudari »stanje« osebkov, Filipovo trpljenje in Karolinino zagatno življenje z očetom (Pranjić 1986: 162).

Kako je tu ravnal prevajalec? Izbral je nezaznamovan besedni red, čeprav bi lahko povedi prevedel takole (in se kot Krleža namenoma »pregrešil« zoper sintaktično normo): *Trpel je Filip cela tri leta jalovo in boleče zaradi debele Karoline ..., Stanovala je Karolina z očetom v pivnici ...*

Zato tipične stilistično-ritmične vrednote izvirnika (inverzija osebkov in povedka, položaj prislovnega določila, nestandarden položaj naslonk) oz. vrednote govornega jezika, zaradi katerih je Krleža najprepoznavnejši,⁸ v

slovenskem prevodu sploh ne pridejo do izraza.

IV. Namesto sklepa

Sklenemo lahko, da je razmerje med hrvaškim in slovenskim jezikom, ko gre za učenje/pridobivanje znanja jezikov in za obojestransko prevajanje, v marsičem posebno oz. ima svoje prednosti in pomanjkljivosti. Pomanjkljivosti so očitne predvsem v številnih interferenčnih napakah. Tipologija prevodnih napak nas opozarja na a) potrebo po raziskovanju prevajanja kot sredstva za učenje jezikov na fakultetni ravni in b) teme prihodnjih kontrastivnih preučevanj hrvaškega in slovenskega jezika (npr. problemi homonimije, kongruence itn.).

Da lahko sorodnost hrvaščine in slovenščine zavede tudi tiste, ki se s prevajanjem ukvarjajo poklicno, je pokazala anketa. Marija Leskovec Sindičić, prevajalka, je takole sklenila svoje misli o pasteh pri prevajanju: *»Ugotavljam, da pri prevajanju sorodnih slovanskih jezikov naletim na več pasti kakor pri prevajanju v romanske jezike, kjer takoj »preklopim« na drugačen sistem izražanja. Pri slovanskih jezikih me enakost ali podobnost besed pogosto tako zapelje, da se različnih napak sploh ne zavedam. Le večletne izkušnje mi pomagajo, da se tem pastem izognem. Vsekakor je pomembno tudi izpopolnjevanje prevajalcev; ti morajo dohajati in upoštevati spremembe v jezikih, obnavljati slovnico in pravopisno znanje. Še boljša odločitev pa je posvetiti se prevajanju samo v en jezik, se vanj poglobljati in dograjevati poznavanje.«*

Literatura

- Grosman, M., in sodelavci, 1997: *Književni prevod*. Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. Ljubljana.
- Honzak - Jahić, J., 1983: *Medjezikovna slovensko-srbohrvaška homonimnost v prak-*

⁸ Prim. Pranjićevo (Pranjić 1964: 415) mnenje: »Krleža nije pisac! Krleža je govornik.«

- tičnosporazumevalnem (in publicističnem) jeziku. Sarajevo. (magistrska naloga).
- Kalenić, V., 1980: *Pomenske razlike besed istega izvora v slovenščini in srbohrvaščini*, v: XVI SSJLK. Ljubljana. 47–64.
- Katičić, R., 1992: *Jezikoslovni zapisi o prevodenju*, v: *Novi jezikoslovni ogledi*. Školska knjiga. Zagreb. 189–203.
- Katičić, R., 1986: *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. JAZU Globus. Zagreb.
- Krisin, L. P., 1990: *Sociolingvistički problemi u kontaktu blisko srodnih jezika*, v: *Funkcionisanje jezika u višenacinalnim zemljama*. Institut za jezik, Posebna izdanja 7. Sarajevo. 189–194.
- Krležijana, poglavje *Jezik*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. 1993. 394–406.
- Kumar, S., 1994: *Problemy perevoda russko-go hudožestvennogo teksta na kakoj-libo inostrannyj jazyk, v osobenosti na angli-skiy*. Suvremena lingvistika, 20/38. Zagreb. 49–59.
- Opačić, N., 1995: *Primjeri homonimije u nekim slavenskim jezicima prema hrvatskom*, v: *Prevođenje: suvremena strujanja i tendencije*. HDPL. Zagreb. 367–370.
- Požgaj Hadži, V., 1990: *Vježbe iz hrvatskog ili srpskog jezika I*, Ljubljana.
- Prevođenje: suvremena strujanja i tendencije*, ur. J. Mihaljević - Djigunović in N. Pintarić. HDPL. Zagreb. 1995.
- Prunč, E., 1996: *Posljedice prevođenja*. Naklada Pavičić. Zagreb.
- Pranjić, K., 1964: *O Krležinu proznom ritmu*, v: *Krležin zbornik*, ur. I. Frangeš in A. Flaker. Naprijed. Zagreb.
- Pranjić, K., 1986: *Jezikom i stilom kroza književnost*. Školska knjiga. Zagreb.
- Vidović Muha, A., 1997: *Razmerja med leksemi in homonimija*, v: J. Bálint: *Slovar slovenskih homonimov*. ZIFF. Ljubljana. 7–16.

Lidija Šega

Poimenovanja v angleščini

Poimenovanja dejavnosti, poklicev, organizacij, podjetij in ustanov, delovnih mest in funkcij ter navsezadnje tudi strokovni in znanstveni naslovi nam pri prevajanju vsakokrat posebej in vedno znova povzročajo težave in glavobole, saj se prav tu kažejo največje razlike v družbeni, kulturni, politični, izobraževalni in gospodarski organiziranosti posameznih držav in okolij ciljnih uporabnikov naših prevodov.

Vendar se nam tudi tu odpirajo jasnejša obzorja. Svet postaja vsak dan manjši in razdalje med ljudmi in njihovimi delovnimi mesti vse

krajše. Zato bi verjetno tudi pri jezikih lahko govorili o »globalizaciji« vsaj glede izrazja, ki se uporablja za poimenovanja v poslovnem svetu. Težnja po poenotenju tega izrazja se jasno kaže pri prizadevanjih za standardizacijo poimenovanj – od posameznih izdelkov in blagovnih skupin ter dejavnosti in poklicev vse do enotnejših nazivov delovnih mest, izobrazbenih stopenj in usmeritev.

Ta poenotenja, ki so potrebna zlasti zaradi enotnega statističnega zajemanja podatkov, potekajo v svetu pri posameznih agencijah OZN in Svetovni trgovinski organizaciji,

vzporedno s tem pa tudi regionalno zlasti na podlagi prostotrgovinskih ali drugih gospodarskih povezav (npr. Severna Amerika, jugovzhodna Azija in tudi Evropska unija). Slovenija pri tem zlasti upošteva klasifikacije in nomenklature, ki so sprejete v Evropi (Eurostat), saj je tudi to eden od pogojev za naš vstop v Evropsko unijo.

Zato se mi zdi vredno opozoriti na nekatere vire za poenotenje poimenovanj, ki so nam pri iskanju ustreznih prevedkov lahko v pomoč, čeprav nikakor še ne dajejo dokončnih rešitev, saj se pri slovensko-angleškem prevajanju še vedno spoprijemamo z razlikami in s posebnostmi družbene in gospodarske ureditve ter kulturne tradicije in se to ustrezno kaže tudi v jeziku, ki ga uporabljamo. Tako mnoga vprašanja s tega področja vsaj po mojem za zdaj še vedno ostajajo brez odgovora.

I. Poimenovanja dejavnosti

Poimenovanje dejavnosti je bilo v Sloveniji usklajeno z evropsko statistično klasifikacijo dejavnosti (NACE Rev. 1) in z mednarodno standardno klasifikacijo dejavnosti (ISIC Rev. 3) z uredbo iz leta 1994.

Danes vse slovenske gospodarske družbe registrirajo svoje dejavnosti na podlagi te uredbe in prav seznam dejavnosti nam prevajalcem navadno povzroča največ težav, kadar prevajamo za podjetja izpiske iz sodnega registra ali druge akte podjetij. Zato je dobro vedeti, da so poimenovanja teh dejavnosti v vseh evropskih jezikih po večini usklajena in je pogosto treba samo skrbno slediti številkam. Potrebne je sicer nekaj kritične presoje, vendar nam je tako gradivo lahko v zelo veliko pomoč.

Uredba o uvedbi in uporabi standardne klasifikacije dejavnosti je bila objavljena v Uradnem listu RS št. 34/1994 in jo je mogoče najti tudi na spletnih straneh (IUS-INFO, vendar je za vstop treba imeti (in plačati) uporabniško geslo).

Standardna klasifikacija dejavnosti temelji na klasifikaciji dejavnosti **NACE Rev. 1** (Nomenclature statistique des activités économiques dans la Communauté européenne) in je izpeljana iz nje, ta klasifikacija pa je obvezen statistični standard Evropske unije. Klasifikacija dejavnosti vsebuje tudi pojasnila (Explanatory Notes), ki jih je izdal Statistični urad EU (Eurostat). Pri prevajanju »za prvo silo« zadošča že tako imenovana skrajšana različica (z razčlenitvijo na štirištevilčno kodo). Ker pa vsi vemo, da so težave v podrobnostih, bo najbrž kar koristno dobiti celoten seznam s petmestnimi številkami in pojasnili vred. Objavljen je kot priloga Uredbe EGS št. 3037 od 9. 10. 1990 (dokument 390R3037 – http://europa.eu.int/eur-lex/en/lif/dat/1990/en_390R3037.html) in ga je mogoče naročiti pod ISBN 92-826-8768-8.

Evropska klasifikacija je primerljiva z mednarodno klasifikacijo dejavnosti **OZN ISIC Rev. 3** (International Standard Industrial Classification). To pa je mogoče najti na spletnih straneh (pod UN Classifications Registry – <http://esa.un.org/unsd/cr/registry>).

Ob tem bi rada opozorila še na **Uredbo o uvedbi in uporabi klasifikacije proizvodov po dejavnosti**, ki je s prilogami vred objavljena v **Ur. l. RS št. 70/2000** in se navezuje na klasifikacijo dejavnosti (do ravni razreda s štirimestno numerično šifro), hkrati pa se sklicuje še na harmonizirani sistem (HS96) in kombinirano nomenklaturu (CN96), ki se uporablja pri carinskem tarifiranju blaga. Tudi ta klasifikacija temelji na evropskem razvrščanju izdelkov **CPA 1996** (Statistical Classification of Products by Activity). Ta je objavljen v uredbi EGS št. 3696/93 od 29. 10. 1993 (dokument 398R1232 – http://europa.eu.int/eur-lex/en/lif/dat/1998/en_398R1232.html).

II. Poimenovanje poklicev

Poimenovanje poklicev je pri prevajalskem delu drug tak temeljni kamen, kjer si vsaj del-

no lahko pomagamo s slovenskimi standardi, sprejetimi na podlagi mednarodne in evropske klasifikacije poklicev.

Klasifikacija je bila sprejeta z **Uredbo o uvedbi in uporabi standardne klasifikacije poklicev**, ki je objavljena v **Ur. l. RS št. 28/1997**, in z uredbo o njenih spremembah in dopolnitvah v **Ur. l. RS št. 16/2000** je bilo besedilo standardne klasifikacije prilagojeno zadnjim spremembam in dopolnitvam mednarodne klasifikacije poklicev ter opisov skupin poklicev.

Slovenska klasifikacija poklicev je bila pripravljena na podlagi mednarodne klasifikacije poklicev (**International Standard Classification of Occupations – ISCO 88**; <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/class/isco.htm>) oziroma na podlagi njene evropske različice **ISCO-88 (COM)**; <http://www.warwick.ac.uk/ier/isco/isco88.html>), ki je standard Evropske unije (<http://www.warwick.ac.uk/ier/isco/brit/intro.html>). Vendar so me na Statističnem uradu RS posebej opozorili, da to ni prevod in da je slovenska klasifikacija (SKP) prirejena za naše razmere in potrebe. Iz prevajalnika v Prilogi 3 k omenjeni uredbi je lepo razvidno, da se klasifikacije ujemajo nekako do četrtega številčnega mesta.

Podobno ravnanje očitno tudi vse druge države in morda se vam bo zdela zanimiva primerjava med nekaterimi seznami poklicev (occupations) in nazivov delovnih mest (jobs, occupational titles), ki so jo opravili v American Institutes for Research. Na njihovi spletni strani najdete pregled (**Occupational Classification Systems Review List** – http://www.air-dc.org/ssa/air_ocs2.html) s podatki o mednarodni, avstralski, kanadski, francoski, britanski in kar petih ameriških klasifikacijah poklicev. Med vsemi je gotovo najobsežnejši ameriški **Dictionary of Occupational Titles** (http://www.immigration-usa.com/dot_index.htm) s kar 12.000 poklici oziroma delovnimi mesti. Pa vendarle tudi v tej gomili verjetno

ne boste našli prevoda za vsako naše poimenovanje.

Mednarodna organizacija dela (Ženeva) je torej uveljavila **ISCO 88** za mednarodno priznan standard in zanimivo je, da v nasprotju s prejšnjimi ali z drugimi klasifikacijami ne temelji na skupnih značilnostih posameznega dela, ampak na podobnih zahtevanih znanjih in sposobnostih za opravljanje posameznih del. Zato so zanimive tudi povezave z Mednarodno standardno klasifikacijo izobraževanja **ISCED (International Standard Classification of Education** – http://www.unesco.org/education/information/nfsunesco/doc/iscled_1997.htm); to je zaradi poenotenja razumevanja izobrazbe in znanja, ki ju dajejo izobraževalni sistemi po svetu, pripravil Unesco.

Specifikacija poklicev po ISCO 88 v angleščini je prosto dostopna na internetu do razčlenitve na posamezne skupine poklicev (do štirimestne kode). Za prvo silo bo že, čeprav je tu prav tako koristno imeti popoln seznam. Podobno kot slovenska klasifikacija je tudi angleška na voljo v sistematični in abecedni obliki.

III. Poimenovanje organizacij, podjetij in ustanov

Ko se oziramo po napisnih tablah z imeni družb in organizacij, se nam prvi trenutke zazdi, da prevajalci ne bomo imeli skoraj nobenega dela, saj je vsaka druga firma že tako ali tako »napol angleška«. Če pa pogledamo поблиže, ni težavam ne konca ne kraja.

Potem veseli odkrijemo, da smo zelo odprta družba in da se vseprek predstavljamo tudi na internetu – v slovenščini in angleščini. Torej so rešitve na dlani – dokler jih ne pogledamo s kritičnim očesom in ne podvomimo o pravilnosti izbranih odločitev.

Načeloma naj bi veljalo, da se imena organizacij, podjetij in ustanov ne prevajajo. Vendar se zdi, da je to pravilo ostalo samo pri strogo formalnem navajanju imena podjetja

ali institucije (pri prevodu uradnih listin podjetja, pri navajanju pogodbenih partnerjev, pri točnih naslovih za pošiljanje obvestil ipd.).

Pri običajnem poslovnem komuniciranju ali pri predstavljanju posameznih organizacij, podjetij ali ustanov pa je praksa izoblikovala drugačne rešitve, ki bi jih morda lahko razdelili v te skupine:

- ohranitev slovenskega imena v celoti, pri čemer je navadno treba v oklepaju ali sobesedilu pojasniti, s čim se organizacija oz. družba ukvarja (npr. GOSPODARSKI VESTNIK Publishing Group);
- vzporedna navedba slovenskega in angleškega imena (npr. SLOVENSKI INŠTITUT ZA REVIZIJO – The Slovenian Institute of Auditors);
- ohranitev slovenske skrajšane firme ali osrednjega dela imena ob prevodu drugega dela imena (npr. TRIGLAV Insurance Company Ltd.);
- bolj ali manj popoln prevod imena brez sledu o izvirnem (in registriranem) poimenovanju organizacije, podjetja ali ustanove, tako da je včasih samo iz poštnega naslova mogoče razpoznati, da je to družba ali organizacija v Sloveniji.

Po mojem prepričanju se dopustnost teh rešitev zmanjšuje po padajočem zaporedju navedenih rešitev. Seveda to velja vsaj za prvo ali predstavitveno navedbo imena in je v tekočem besedilu kasneje mogoče uporabljati tudi samo angleško poimenovanje (na primer pri drugem primeru) ali okrajšavo v slovenščini ali angleščini, če smo jo na začetku pojasnili.

Ne verjamem, da bi bilo mogoče s togimi pravili spremeniti prakso, ki se je uveljavila. Vsako podjetje se pač mora samo odločiti, kako se bo najbolje predstavilo svojim partnerjem na tujih trgih in pri tem vendarle ohranilo prepoznavnost.

Prav pa je, da vsi enotno uporabljamo ime na državnih organov in uradov, prevedena v angleški jezik. Samo veseli smo lahko, da

nam je pregled poimenovanja glavnih slovenskih državnih ustanov v štirih jezikih pripravila Služba za prevajanje in lektoriranje pri Uradu predsednika Vlade RS in je dodan jezikovnemu priločniku Službe Vlade RS za evropske zadeve (<http://www.gov.si/svez/dokumenti/pojmovnik.htm>). A na žalost kljub njihovim prizadevanjem po poenotenju izrazja najdemo včasih na predstavitvenih spletnih straneh posameznih ustanov tudi drugačne rešitve.

IV. Poimenovanje delovnih mest in funkcij

To področje poimenovanj ponuja neomejene razsežnosti med drugim tudi zato, ker – kolikor vem – ni mednarodno kodificirano in pušča prosto pot domišljiji in domiselnosti organizatorjev zgradbe organizacij, podjetij in ustanov ter delovnega procesa v njih.

Zato so prevajalci na tem področju precej prepuščeni svoji iznajdljivosti. Pri iskanju najustreznejših prevedkov organizacijske sheme in posameznih delovnih mest in nazivov bi se zato odločala za te korake:

- zglédovanje po primerljivih organizacijah in podjetjih, zlasti tistih, s katerimi največ sodelujemo ali ki so naši tekmeci na mednarodnih trgih, vendar s primerno kritičnostjo in ob upoštevanju naših razmer in predpisov;
- posvet s tistimi, ki so delovno mesto načrtovali ali ga zasedajo; oni naj bi praviloma vedeli, kaj je dejanska vsebina včasih kar nenavadnih in zvenceh nazivov in s katerimi (tujimi) so primerljivi;
- včasih se je neposrednemu nazivu delovnega mesta bolje in pravilneje izogniti z navedbo organizacijske enote ali področja dela;
- standardna klasifikacija poklicev je mednarodno usklajena in jo kaže čim pogosteje uporabiti.

Koristen poskus boljšega poznavanja poimenovanj funkcij in delovnih mest v državah Evropske unije je bil skupaj s hrvaškimi in

slovenskimi vzporednicami pod naslovom **Nazivi v mednarodnem poslovanju** objavljen v drobni, a koristni knjižici Almanah Evropske unije (1995) založbe Co Libri.

Marsikaj zanimivega je mogoče najti na internetu. Prav koristna se mi zdi spletna stran **Career Resource Center** (<http://www.warren-wilson.edu/~careers/JobTitle.htm>), ki svetuje možne zaposlitve na podlagi pridobljene diplome posamezne smeri.

V. Strokovni in znanstveni naslovi, pridobljeni po končanem dodiplomskem in podiplomskem študiju

Kar nekaj nemira je prinesel med slovenske intelektualce že **Zakon o strokovnih in znanstvenih naslovih** (Ur. l. RS 47/1998), še več pa Sklep o uskladitvi pridobljenih strokovnih in znanstvenih naslovov (Ur. l. RS 58/1999) in sam seznam teh naslovov in njihovih okrajšav (objavljen v Ur. l. RS 57/1999), ko je bilo pridobljene naslove zares treba začeti pisati in krajšati po novem.

Nazivi so (videti) usklajeni s standardno klasifikacijo poklicev, toda kljub temu so prevajalcem prinesli nove tegobe. Ko sem na pristojnih mestih povprašala po prevodu teh naslovov v angleščino, pa sem bila »skoraj tepe-na«, saj bi vendarle morala vedeti, da **se strokovni in znanstveni naslovi ne prevajajo – in njihove okrajšave tudi ne!** Če ne verjame-te, sami preberite črno na belem v publikaciji Ministrstva RS za šolstvo in šport **Development of Higher Education in Slovenia** (1998). Ali pa si oglejte glosarje izobraževanja na spletnih straneh istega ministrstva (<http://www.mss.edus.si/eurydice/term/term.htm>).

Take odločitve so bile sprejete v vseh državah Evropske unije zato, ker so sistemi izobraževanja in podeljeni naslovi po državah tako zelo različni, da je vsak poskus prevajanja teh

naslovov samo zavajajoč. Tako mnenje je prevladalo tudi v svetu, zato si Unesco s svojo Mednarodno standardno klasifikacijo izobrazbe **ISCED-1997** (<http://www.mss.edus.si/eurydice/organ/isced.htm>) prizadeva izbrati le posamezna merila, po katerih bi bile izobrazbe med seboj primerljive. Podobna so prizadevanja v Evropski uniji, saj je jasna primerljivost dejanske izobrazbe (in ne samo podeljenega naslova) nujen pogoj za prost pretok ljudi in ustanavljanje podjetij ali opravljanje dejavnosti kjer koli v Evropski uniji – to pa je temeljni namen in cilj skupnega trga. Poleg tega je to pomembno še za medsebojno priznavanje diplom za opravljanje poklica in tudi za omogočanje nadaljevanja študija kjer koli v Evropi (<http://europa.eu.int/comm/education/recognition/inen.html>). Pri tem bi posebej opozorila na tako imenovane »regulirane poklice« po direktivi (EEC) 92/51, za katere področna zakonodaja zahteva določeno poklicno kvalifikacijo, in na tako imenovane direktive o »samodejnem priznavanju« diplom pod določenimi pogoji in za določene poklice (zdravnik, stomatolog, medicinska sestra, veterinar, farmacevt, babica in arhitekt).

Prav zaradi priznavanja diplom in odprave vseh nejasnosti v zvezi s podeljenimi naslovi je tudi Slovenija sprejela **Uredbo o prilogi k diplomam – The Diploma Supplement** (Ur. l. RS 36/2000), ki jo bodo izdajali visokošolski zavodi v slovenskem in angleškem jeziku skupaj z diplomom najpozneje za diplomante, ki bodo študij končali v študijskem letu 2001/2002. To pa hkrati pomeni, da nam teh diplom sploh ne bo treba več prevajati. In če bo šlo tako naprej, nam bo morda še zmanjkalo dela.

Pa nam ga ne bo, le brez skrbi. A vredno si ga je poenostaviti. In poenotenje poimenovanja je prav gotovo lahko velik korak v tej smeri.

Miran Željko

Viri za prevajalce na slovenskem delu interneta

Prvi članek o slovarjih na internetu (izšel je v Mostovih 1995/96) je bil še nekoliko pred časom. V zadnjem letu ali dveh pa se je med prevajalci zelo povečalo število uporabnikov interneta in ti so stalno lačni vedno novih uporabnih spletnih naslovov. Ker večina prevajalcev prevaja iz tujega jezika v slovenščino ali iz slovenščine v tuj jezik, si bomo najprej ogledali koristne podatke, ki jih je mogoče dobiti na slovenskih spletnih strežnikih. Spletne strani se stalno spreminjajo, zato je povsem možno, da kak kazalec, ki je deloval v času pisanja tega članka, ob objavi ne bo več na voljo. Ker ni smiselno, da bi tipkali precej čudne naslove, je ta članek na voljo tudi na spletnih straneh DZTPS ob predstavitvi Mostov 2001. Tam bom skušal skrbeti za to, da bodo kazalci vedno delovali (pripombe sprejemam na: miran.zeljko@gov.si). Ker na svetovnem spletu ni nobenega pravega reda, zaradi stalnega pojavljanja novih strani in izginevanja starih pa tudi ni pričakovati, da bi v bližnji prihodnosti iz podatkov na spletu lahko naredili neke vrste pregledno enciklopedijo, je povsem jasno, da je seznam podatkov v tem članku omejen na moje poznavanje dogajanja – kdo drug bi našel druge povezave, ampak nekje je pač treba začeti.

Spletna stran DZTPS

(<http://www.drustvo-ztps.si>)

Ko smo pripravljali priklop DZTPS na internet, je imel zavod Arnes, ki dodeljuje interneta imena v Sloveniji, nekoliko čudno politiko dodeljevanja imen in žal nismo mogli dobiti edino smiselnega naslova (www.dztps.si). Pošto na naslovu drustvo-ztps@drustvo-ztps.si bere društvena tajnica, zato ji lahko tja pošiljate dokumente, vprašanja, predloge itd., ki

zadevajo delovanje društva in društvene pisarne. Za podjetja, ki iščejo prevajalce, je najzanimivejši iskalnik po članih, saj je v njem preprosto iskati prevajalce po različnih ključih – dobljeno pa je uporabno samo, če so podatki pravilni, zato redno sporočajte v društvo vse pomembne spremembe o sebi (kontaktne informacije, področja in jeziki prevajanja). Prav tako vas prosimo, da nas opozorite na morebitne napake na naših spletnih straneh.

Forum prevajalcev

Forum je fizično sicer na nekem računalniku v ZDA, uporabljajo pa ga predvsem slovenski prevajalci, zato ga štejem med slovenske vire. Na kratko povedano: forum prevajalcev se mi zdi ena najuporabnejših stvari na internetu predvsem zato, ker gre za neposredno komunikacijo med prevajalci. V nadaljevanju tega članka bo naštetih veliko spletnih naslovov, na katerih boste našli ogromno uporabnega gradiva, a pri večini imate samo dve možnosti: vzemi ali pusti. Če kakega vprašanja nikakor ne znate rešiti, je velika možnost, da boste odgovor dobili od katerega med 200 prevajalci, ki so vključeni v forum. Ker gredo vsa sporočila brez cenzure neposredno na forum, je jasno, da debate občasno odplavajo nekoliko vstran, vendar je za tak način komunikacije razmerje med signalom in šumom presenetljivo dobro (na oko bi rekel, da so relevantne vsaj tri četrtine sporočil). Navodila za priklop na forum dobite na društvenih spletnih straneh, lahko pa pišete kar moderatoriki Katji Benevol Gabrijelčič (kitty@17slon.com).

Seznami slovarjev

V Sloveniji je najobsežnejši seznam prevajalskih virov zbrala Katja Benevol Gabrijelčič na

naslovu: <http://17slon.com/kgb/>. Ogromno je kazalcev na različne stroke in jezike (ker Katja prevaja predvsem angleščino in italijanščino, je glavnina virov o teh jezikih). Pri tako obsežni strani (več sto kazalcev) je seveda problematično vzdrževanje, saj se stvari spreminjajo dobesedno vsak dan, zato se ni mogoče izogniti kakemu nedelujočemu kazalcu (take stvari se seveda dogajajo povsod – to ni očitek Katji, to je splošno dejstvo, da ne bodo novopečeni uporabniki interneta prehitro razočarani). Ko malo klikamo po tej strani, ugotovimo, da je Katja zbrala skupaj različne vi-re, ne le prevajalske (npr. o književnosti, fil-mih, avdioopremi itd.).

Drugi, nekoliko manj obsežen vir živi že od leta 1995 (ko je bil predstavljen v Mosto-vih) na naslovu <http://www.gov.si/slovar.html>. V primerjavi s Katjinim seznamom je na njem manj strok, a več jezikov, je pa tu najboljšejši seznam slovenskih spletnih slovarjev. Glede nedelujočih kazalcev je stanje enako kot pri prejšnjem seznamu – čim prej me opozorite na napako, tem prej bo ta odpravljena. Prav tako bom z veseljem dodal kak nov, še neodkrit slovenski slovar.

Drugi seznam te vrste v Sloveniji so bistveno krajši – običajno se oblikovalci spletnih strani zadovoljijo s tem, da s svoje strani kažejo na enega od prej omenjenih seznamov.

V navedenih zbirkah so naštetih predvsem brezplačno dostopni spletni slovarji, zato se z njimi v tem članku ne bomo podrobneje ukvarjali; v nadaljevanju bodo našteje samo nelo-slovarske spletne strani.

Knjižnice

Večina najuporabnejših slovarjev je seveda še vedno v knjižni obliki. Najboljši pregled nad slovenskimi slovarji bi morali imeti v Narodni in univerzitetni knjižnici (<http://www.nuk.si>), preprostejša pa se mi zdi uporaba sistema Cobiss (<http://www.izum.si/cobiss/>), kjer imate z enega mesta dostop do vseh slovenskih knjiž-

nic, ki so vključene v ta sistem, in lahko hitro preverite, ali je iskani slovar na voljo. Cobiss vsebuje podatke o knjigah v NUK-u, univerzitetnih in visokošolskih knjižnicah, splošnoizobraževalnih knjižnicah, šolskih knjižnicah in specialnih knjižnicah – skupno je več kot 230 knjižnic! Za današnji čas, ko je moderno, da so spletne strani preobložene z množico nepotrebnih migetajočih sličic, je Cobissova stran presenetljivo preprosta in prijazna do uporabnika. Mimogrede: pogosto se sliši pri-toževanje, kako malo slovarjev imamo na voljo slovenski prevajalci, a če jih zberemo skupaj, se jih nabere kar spoštljiv kup: če v Cobissov iskalnik vpišemo kot ključno besedo *slovar*, dobimo več kot 3000 zadetkov (!) – ko malo bolj pregledamo izpis, ugotovimo, da je v knjižnicah tudi množica tujih slovarjev (to je seveda pohvalno), da pa je iskalnik pri ključni besedi *slovar* našel med drugim naslove, kot je »Modern Handguns«, kar se ne zdi smiselno, a podrobnejši pogled pokaže, da knjiga na koncu vsebuje slovarček pojmov. Če se želimo pri iskanju omejiti res samo na slovarje, je treba besedo *slovar* vpisati kot del naslova: tedaj dobimo še vedno spoštljivih 1700 zadetkov. (Da ne bo pomote: to je seštevek vseh slovarjev v vseh knjižnicah, ki so vključene v Cobiss). O vsaki knjigi so napisani še drugi podatki – lahko npr. preverimo, v katerih knjižnicah je iskana knjiga na voljo in v kakšni obliki (v čitalnici ali za izposajo). Vsekakor je to eno najuporabnejših spletnih mest v Sloveniji! Mimogrede: ker so podatki »skriti« znotraj sistema Cobiss, ne moremo priti do njih z nobenim drugim iskalnikom.

Cobiss je sicer del *digitalne knjižnice* (http://home.izum.si/izum/knjiznica/digitalna_knjiznica.htm) – v njej imate dostop tudi do nekaterih časopisov in revij.

Spletne predstavitve slovenskih knjižnic so na voljo na naslovu: <http://www.izum.si/si/colib/colib.htm>, kjer je mogoče najti tudi marsikatero zanimivost (npr. seznam knjižnic v

Evropi). Podatki o univerzitetnih knjižnicah so zbrani na <http://www.uni-lj.si/clanice/Knjiznice/> (za knjižnice Univerze v Ljubljani) in http://www.uni-mb.si/new/s_knjiz.html (za knjižnice Univerze v Mariboru). Zelo lepo so urejene spletne strani Centralne tehniške knjižnice (<http://www.ctk.uni-lj.si>). Prevajalci tehniških besedil bodo tam našli veliko uporabnega.

Ker na spletu ni enciklopedije, kjer bi našli odgovore na vsa vprašanja, si za silo lahko glede dnevnih dogodkov pomagamo z elektronskimi časopisi in revijami: <http://www.lj-oz.sik.si/elcasopisi.htm>.

Knjigarne

Drugi pomemben vir slovarjev so založbe in njihove knjigarne. Vse večje založbe imajo svoje spletne strani, za prevajalce pa je zanimiva predvsem peščica tistih, ki izdajajo slovarje. Večinoma je knjige mogoče kupiti kar prek spleta.

Državna založba (<http://www.dzs.si>) je verjetno izdajala največ slovarjev v knjižni in elektronski obliki, poleg svojih knjig pa nam na spletnih straneh ponuja še nekatere tuje izdaje. Ponudba vsebine je bogata, nekoliko pa bo treba spiliti jezik na spletnih straneh (*vabimo vas, da ... vstopite v Internet trgovino*). Mimogrede: pred leti je nastala silna zamera, ker so študentje ljubljanske fakultete za računalništvo brez dovoljenja DZS naredili spletno različico Velikega angleško-slovenskega slovarja. Po nekaj letih kujanja je DZS le naredil edino pametno potezo in je ta slovar v nekoliko okrnjeni obliki (brez besednih zvez) predstavil kar na svojih straneh. V zadnji inkarnaciji spletnih strani DZS so v založbi postali celo tako ponosni na ta izdelek, da je dosegljiv kar z njene začetne strani. V prevladujoči ponudbi neuporabnih reklamnih puhlic je to zelo pohvalna poteza; trenutno je to gotovo najboljši slovenski slovar na spletu.

Cankarjeva založba (<http://www.cankarjeva-z.si>) ima precej manjšo ponudbo sloven-

skih slovarjev kot DZS, zelo velika pa je ponudba splošnih in specializiranih tujih slovarjev v centru Oxford, ki tudi deluje v sklopu CZ.

Založba Pasadena (<http://pasadena.si/knjigarna/>) je med prevajalci manj znana, saj je doslej izdajala predvsem računalniško literaturo. Od letos pa se je njena ponudba precej razširila – na strani <http://pasadena.si/knjigarna/zadetki.asp?qK=slovarji> se prikaže seznam skoraj 200 tujih slovarjev v knjižni ali elektronski obliki. Res pa je, da je treba na naročeno knjigo počakati do 15 delovnih dni.

Bistveno manj slovarjev je na voljo pri *Mladinski knjigi* (<http://www.emka.si>).

Tehniška založba Slovenije (<http://www.tehniska-zalozba.si>) ima v ponudbi nekaj zanimivih slovarjev, leksikonov in priročnikov z različnih področij tehnike.

Svojo založbo ima tudi *Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti* (<http://www.zrc-sazu.si/zalozba/>) in med njenimi izdajami je prav tako nekaj knjig, zanimivih za prevajalce (nakup prek interneta ni mogoč).

Amebis (<http://www.amebis.si>) je podjetje, ki je izdelalo najpomembnejše slovenske slovarje v elektronski obliki, slovenski črkovalnik in druge pripomočke. Na zgledno narejenih spletnih straneh vidite celotno ponudbo podjetja, za občutek, kako delujejo njihovi slovarji, lahko skopirate demo verzije programov (v njih so npr. podatki šamo za eno črko, sicer delujejo kot pravi), nekaj izdelkov pa je brezplačnih (npr. sklanjanje samostalnikov in pridevnikov – preden zamahnete z roko nad to brezplačno ponudbo, se skušajte spomniti, kako se samostalniško sklanja v dvojini ...).

Kaj po vsem naštetem še manjka? Manjka nekakšen pregled nad celotno ponudbo slovenskih založb in knjigarn, to, kar smo si prej ogledali za knjižnice. Nekaj takega napoveduje *Slovenska knjiga*, saj ponuja *slovensko knji-*

garno na internetu (<http://www.slo-knjiga.si/knjigarna/>). Na tej spletni strani so združene ponudbe slovenskih in nekaterih tujih knjig. Žal na obsežnem seznamu sodelujočih slovenskih založnikov ne najdemo DZS, ki je v Sloveniji najzanimivejši za prevajalce. Ko se bo internetni knjigarni pridružil še DZS, bo vse skupaj veliko uporabnejše.

Fakultete

Tu ni dvoma, glede na ponudbo je najzanimivejši naslov Filozofska fakulteta (FF) v Ljubljani, Oddelek za prevajanje in tolmačenje (OPT): <http://www.ff.uni-lj.si/prevajanje/>. Tisti, ki šele razmišljajo o tem, da bi postali prevajalci, bodo tu našli celoten učni program (upajmo, da bo ta študijski program v prihodnosti spet zaživel). Za že »izdelane« prevajalce pa so med kazalci s te strani najuporabnejši tisti, ki jih ureja Špela Vintar (<http://www2.arnes.si/~svinta/>), ki vodi seminar o prevajalskih orodjih za študente OPT. Vredno je pogledati tudi izdelane seminarske naloge študentov, saj je nekaj prav zanimivih in uporabnih tudi (ali pa predvsem?) za prevajalce, ki so že zdavnaj končali študij na fakulteti. Zanje Špela Vintar o isti temi prireja tudi seminarje (http://www.ff.uni-lj.si/rsz/sem_prev.html). V zimi 2000/01 je bilo šest seminarjev (o njih smo vas obvestili tudi na spletnih straneh DZTPS) o treh različnih temah: besedilni korpusi in internet za prevajalce, terminološke metode ter programska orodja za prevajanje; o prvi temi je za člane DZTPS več seminarjev pripravila Katja Benevol, o drugih dveh pa se je pri nas mogoče poučiti le na Špelinih seminarjih. Upajmo, da se bodo ti še ponavljali, zato shranite naslov <http://www.ff.uni-lj.si/rsz/seminarj.html>, na katerem je seznam seminarjev in tečajev, ki jih pripravlja FF.

Nekaj zanimivih in uporabnih kazalcev najdemo na germanistiki (<http://www.ff.uni-lj.si/germanistika/default.htm>).

V sklopu Oddelka za splošno in primerjal-

no jezikoslovje na FF deluje *lingvistični krožek*. Ta občasno pripravlja predavanja, ki so zanimiva tudi za prevajalce. Pregled predavanj je na naslovu <http://www.ff.uni-lj.si/primjz/lk/>; na njem se lahko tudi naročite na obvestila o novih predavanjih.

Slavistično društvo Slovenije (<http://www.neticom.si/kronika/>) s sedežem na FF (čeprav po spletnem naslovu tega ne bi sodili) prireja strokovna predavanja, odprta za javnost, žal pa je to z njegovih spletnih strani težko izvedeti, saj je bila zadnja sprememba narejena 8. 2. 2000 ... Morda se bo stanje sčasoma izboljšalo ali pa bi urejevalci strani potrebovali le malo več spodbude? Kroniko Slavističnega društva je mogoče spremljati, če greste na <http://groups.yahoo.com/> in se naročite na sprejem novic z imenom SlovLit (če tega ne znate sami, lahko pišete uredniku Miranu Hladniku: miran.hladnik@guest.arnes.si). Društvo izdaja Slavistično revijo in nekatere številke so dosegljive tudi na spletu: <http://www.ff.uni-lj.si/sr/okvir.html>.

V sklopu Oddelka za slovanske jezike in književnosti izhajata še dve reviji: *Jezik in slovstvo* (<http://www.ff.uni-lj.si/jis/lat1/index.htm>) – na spletu so revije s članki od letnika 1991/92 (!) in se spleta malo bolj pobrskati po njih – ter debatni list *Slava*, ki je »občasni organ debatnega krožka slavistov (asistentov, učiteljev in gorečnih študentov) Filozofske fakultete v Ljubljani, z močno udeležbo slavistov s SAZU-ja«; na voljo so kazala od leta 1987 do 1997, potem pa je, kot kaže, Miranu Hladniku pošla sapa; posamezne članke lahko naročite po elektronski pošti.

Študentje imajo svoj časopis *Blapis* in tudi v njem najdemo kaj zanimivega (<http://www.ff.uni-lj.si/blapis/blapis.htm>).

Izobraževanje zunaj FF

Podjetje OST, ki v Sloveniji pripravlja največ seminarjev za prevajalce, v času pisanja tega članka ni imelo svoje spletne strani.

Sklad RS za ljubiteljske kulturne dejavnosti (<http://www.slkd.si>) je leta 2000 priredil prevajalsko šolo, namenjeno predvsem literarnim prevajalcem (http://www.slkd.si/programi/seminarji/literarni/prevajalska_sola.htm). Cena za štiridnevno izobraževanje novembra 2000 je bila le 9800 SIT! Upajmo, da bodo kaj podobnega ponovili.

Inštituti

Inštitut Jožef Stefan

V IJS se med drugim ukvarjajo tudi z jezikovnimi tehnologijami. Na enem od njihovih strežnikov gostuje *Slovensko društvo za jezikovne tehnologije* (<http://nl.ijs.si/sdjt/>) – tam so zanimivi predvsem računalniški pripomočki za prevajalce in jezikoslovce (<http://nl.ijs.si/sdjt/sdjt-www.html>).

Na istem strežniku je še angleško-slovenski korpus ELAN (<http://nl.ijs.si/elan/>). Več o korpusih in konkordancah najdete v teh Mostovih v članku Nataše Hirci. Korpus ELAN vsebuje približno milijon besed iz zelo različnih virov: ustava Republike Slovenije (20.000 besed), govori predsednika RS, M. Kučana (69.000 besed), delovanje Državnega zbora RS (20.000 besed), 13 številčk Ekonomskega ogledala 1998/99 (239.000 besed), nacionalni program varstva okolja (70.000 besed), Evropski sporazum s priložito II (59.000 besed), strategija Slovenije za vključevanje v EU (89.000 besed), državni program za prilagajanje zakonodaje pred vstopom Slovenije v EU – kmetijstvo in gospodarstvo (52.000 besed), Vademecum Lekove domače lekarne (24.000 besed), Uredba sveta ES št. 3290/94 – kmetijstvo (69.000 besed), Namestitev in začetek dela z Linuxom in lokalizacija (186.000 besed) in G. Orwell: 1984 (195.000 besed). Zakaj tak izbor besedil? Težav z avtorskimi pravicami je najmanj pri dokumentih, ki jih producira država, ker pa so poleg političnih in gospodarskih besedil vključeni tudi opis Lekove domače lekarne, roman 1984 in navodila

za operacijski sistem Linux, je iz tega nastala mineštra, ki je uporabna za raziskovalce korpusov, prevajalci pa morajo biti pri praktični uporabi korpusa (<http://nl2.ijs.si/corpus/index-bi.html>) previdni in upoštevati, da uporabljena terminologija morda velja samo pri naštetih področjih (na srečo je pri konkordancnih zadetkih navedeno, iz katerega vira so pobrani).

Povzetki zbornika *Jezikovne tehnologije za slovenski jezik* iz leta 1998 so na voljo na <http://nl.ijs.si/isjt98/>. S konference, ki je bila dve leti kasneje (<http://nl.ijs.si/isjt00/>), je na voljo samo seznam prispevkov in njihovih avtorjev.

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU je na naslovu <http://www.zrc-sazu.si/www/isjfr/isj-s.htm> – tu lahko postavljate vprašanja o posebnostih slovenščine; najuporabnejši pa so Jezikoslovni zapiski (<http://www.zrc-sazu.si/www/isjfr/jz.htm>). Na naslovu <http://bos.zrc-sazu.si/> sta na voljo dve obsežni besedilni zbirki; navedenih je sicer več zanimivih slovarskih in besedilnih zbirk, žal pa plebejcem niso dostopne. S katalogom Oko (<http://www.zrc-sazu.si/oko/>) prav tako najdete kaj zanimivega, čeprav je obseg zelo skromen.

Državne ustanove

Služba Vlade RS za evropske zadeve (SVEZ) je seveda najzanimivejši vir za tiste, ki prevajajo zakonodajo EU v slovenščino ali slovensko zakonodajo v angleščino. Tu so zbrani domači spletni viri o EU, uradni list EU in druge publikacije EU, zakonodaja, pogodbe, slovarji, ustanove EU (http://www.gov.si/svez/link/li_spl.htm). Drugi uporaben naslov s tega področja je <http://evropa.gov.si> – podatke zanj pripravljajo v Uradu Vlade RS za informiranje.

Izvirniki in prevodi smernic EU, ki smiselno sodijo v domeno ministrstva za gospodarstvo (prej: gospodarske dejavnosti), in področje

ni slovarji, ki so nastali ob prevajanju, so na voljo na <http://europa.jabolko.si/> – predvsem so to različna področja tehnike. Česa podobnega na SVEZ-ovih straneh (še) ni, čeprav je bil v začetku projekt zastavljen v to smer; zaposleni v državni upravi imajo dostop do (nekaterih) prevodov predpisov RS v angleščino (http://cvi-d.cvi.sigov.si:8080/zak/idc4/pre_rs.nsf?OpenDatabase) in prevodov predpisov EU v slovenščino (http://cvi-d.cvi.sigov.si:8080/zak/idc4/pre_eu.nsf?OpenDatabase).

Ustavno sodišče ima ustavo RS v slovenščini, angleščini, nemščini in delno v francoščini (<http://www.gov.si/us/basis/consten.html>).

Leto 2001 je evropsko leto jezikov. O tem več piše na spletni strani ministrstva za šolstvo (http://www.mss.edus.si/solstvo/jeziki_2001.asp).

Pri tehničnih besedilih pogosto potrebujemo standarde, prevode standardov ali terminologijo, ki je nastala ob prevodu. Ob takih težavah vam pomaga *Urad za standardizacijo in meroslovje* (<http://www.usm.mzt.si/>) – vsebina standardov ni dostopna na internetu, ker je treba te publikacije plačati, mogoče pa je izvedeti, kaj je na voljo.

Za prevajalce, ki prevajajo zakonodajo EU, je skoraj obvezen ogled strani Centra Evropa (<http://www.evropska-unija.si/>) – poleg množice podatkov na spletu je koristno obiskati njeno knjižnico, zanimiva so tudi redna predavanja o ustanovah in delovanju EU.

Podjetja in agencije

Naslove in telefonske številke prevajalskih agencij najlažje dobimo v telefonskem imeniku, pogled na njihove spletne strani pa bo zanimiv za tiste, ki iščejo dodatno delo, saj prevajalske agencije ponavadi opišejo področja svojega dela, in ko iščejo nove prevajalce, to objavijo tudi na spletnih straneh.

Amidas: <http://www.amidas.si>

EVRO: <http://www.euro-translation.com>

Evropa '92: <http://www.evropa-92.si/> (tole

podjetje je zanimivo, ker ima bistveno nižje cene kot DZTPS, postrežejo pa vam tudi z informacijami, *če rabi biti dokument (prevod) overjen s strani sodnega tolmača*)

ICM: <http://www.icm-js.si>

Inventio: <http://www.inventio.si>

International: <http://www.pro-international.si/>

Iolar: <http://www.iolar.com>

Sibon: <http://www.sibon.si>

Skrivanek: <http://www.skrivanek.si>

Veris: <http://www.veris.si>

Veliko kazalcev o prevajalskih in lektorskih storitvah je na Mat'Kurji: <http://www.matkurja.com/slo/resources/business/services/translation/>.

Rumeni internet ima posebno ponudbo za prevajalce (<http://yellow.eunet.si/translators/>) – za skromno predstavitev na spletni strani vas hočejo oskubiti za skoraj 50.000 SIT na leto! Nekateri imajo pa res čuden smisel za humor ... Pri podjetju WRS si za vpis osnovnih podatkov (nekaj takega, kot je brezplačno na voljo članom DZTPS na društvenih spletnih straneh) zaračunajo 7500 SIT (<http://prevajalci.n3.net/>).

Tuje ustanove v Sloveniji

Pri *Britanskem svetu* (<http://www.britishcouncil.si/>) lahko dobite podatke o njegovi knjižnici, o študiju v Veliki Britaniji in o štipendijah za izpopolnjevanje v tujini; lahko izboljšate svoje znanje angleščine ali pa opravite test za potrdilo o znanju angleščine. To je uporabno npr. za tiste prevajalce, ki imajo diplomu slovenske fakultete nejezikovne smeri, pa želijo prevajati za Službo Vlade RS za evropske zadeve (po razpisu SVEZ-a za pogodbene prevajalce februarja 2001). Vsega navedenega se seveda ne da urediti prek interneta!

Nekdanji *Ameriški informacijski center* (<http://www.usis.si>) se je preimenoval v *Information Resource Center* (<http://www.usembassy.si/new/IRC/irchome.htm>) in na prvi pogled ni več tako prosto dostopen kot včasih.

Francoski institut Charles Nodier je na <http://www.institut.amba-france.si/>.

Razno

Če potrebujete poceni prevod, sem vam poslal še najcenejše prevajalce: <http://mm.interblod.com/vstop.cgi?jezik=slo&kategorija=0.prev> – ko je bila najnižja cena DZTPS 5190 SIT na stran, vam je skupina absolventov prevedla enako stran za 3000 SIT ... Dobro, so pač študentje. Še hujša pa je tale stran: <http://users.ox.ac.uk/~lady0641/> – nekdo (na spletnem naslovu je napisano, kdo) si dela reklamo s tem, da je član DZTPS, prevaja pa za 40 odstotkov ceneje od uradnega cenika! Dobro bi bilo napisati članek o vzrokih in posledicah takega ravnanja.

Včasih je treba prevod sodno overiti in pri tem vam bo morda koristil *Seznam sodnih tolmačev* (<http://ius-info.ius-software.si/seznami/tolmaci/>) – ta podatek je sicer tudi na spletnih straneh našega društva, vendar vsi sodni tolmači niso člani našega društva. Žal so podatki na Ius-infu zastareli; v času pisanja tega članka so bile še vedno napisane stare telefonske številke. Morda bi sami radi postali sodni tolmač? Pogoje, ki jih morate izpolnjevati, najdete na spletni strani ministrstva za pravosodje: http://www.gov.si/mp/slo/vsebina_01_01_01.html, naloge sodnih tolmačev pa so opredeljene v zakonu o sodiščih (http://www2.gov.si:8000/zak/Zak_vel.nsf/067cd1764ec38042c12565da002f2781/42055e2ce1d73519c125662800414c53?OpenDocument – OK, tale naslov je res neprebavljiv, naj bo kot zanimi-

vost, kaj vse najdete na internetu; sicer pa do zakona lahko pridete prek zakonodaje, ki je na spletni strani državnega zbora: http://www.gov.si/dz/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/sprejeti_zakoni/sprejeti_zakoni.html).

Za prevajalce, ki prevajajo računalniško literaturo, bo morda zanimiv stik s skupino, ki je prevedla operacijski sistem Linux v slovenščino: <http://www.lugos.si/delo/slo/>.

Kot zanimivost: veliko kazalcev iz jezikoslovja je na Mat'Kurji (<http://www.matkurja.com/slo/resources/science/linguistics/>), kategorije pa so narejene takole: izobraževanje in znanost -> lingvistika. Če iščete slovarje, so ti izvirno postavljeni v kategorijo šport in prosti čas -> slovarji (!?). Mar to pomeni, da ti ljudje tudi prevajanje vidijo kot športno-prostočasno dejavnost? Športno verjetno zato, ker so slovarji v knjižni obliki težki in si ob njihovem prekladanju krepimo mišice, prostočasno pa zato, ker večina prevajalcev dela tudi popoldne?

Iskalniki

Kje najti tisto, česar ni v tem članku? Slovenskih iskalnikov je več, po mojih izkušnjah je v času pisanja tega članka najuporabnejši *Najdi.si* (<http://najdi.si/>). Ta iskalnik pravilno razume šumnike, išče tudi po obrazilih slovenskih besed, izkušnje pa kažejo, da so na začetku seznama praviloma res najboljši zadetki. Če boste po nevemkakšnem naključju nezadovoljni z dobljenimi rezultati iskanja, lahko poskusite katerega od iskalnikov na seznamu <http://www.gov.si/tecaj/iskanje/siskalniki.htm>.

Gregor Velkaverh

Pravni slovensko-angleški prevajalski slovar

Vabilo uredništva Mostov, naj pripravim predstavitve Pravnega slovensko-angleškega prevajalskega slovarja (avtor ga imenuje skrajšano PSAPS), me je hitro spravilo v dobro voljo. Oba zvezka slovarja izpod peresa Tomaža Longyke, ki sta izšla v založbi *Službe Vlade Republike Slovenije za evropske zadeve*, sem prelistal in takoj ugotovil, da gre za pomembno delo na dobrih 400 straneh. Slovar ni v prosti prodaji in je namenjen predvsem vladnim službam in državni upravi na splošno, je pa dosegljiv vsem prevajalcem, če zaprosijo zanj. Prevajalci smo s tem dobili nov priročnik, ki je dragocen s svojo pragmatičnostjo in usmerjenostjo. Izkazal se bo predvsem v tem, da bodo z njim prevajalci sposobnejši hitro in strokovno prevesti velike kupe raznih zakonskih in drugih pravnih besedil v angleški jezik, dragocen je še posebej v tem trenutku, ko je pri pripravi na pridružitve Evropski uniji potreba po prevodih večja kot sicer.

1.

Ko sem se lotil podrobnega pregleda in branja, sem si postavil dve merili: da ne bi s samo hvalo spisal osladne predstavitev (to se rado zgodi) in da bi skušal iz študija slovarja potegniti nekaj sklepov.

Prvo sem moral opustiti. Ob želji, da bi delo predstavil objektivno, ne morem drugega kot poudariti, da je dobro in predvsem koristno. Z avtorjem Tomažem Longyko naju očitno družijo nagnjenost k pragmatičnosti in tu je v meni dobil naravnega zaveznika.

Ker sem tudi sam prevajalec, sem se moral v praksi vedno znova zatekati k praktičnim rešitvam. Tudi kadar je prevajalski oreh ponujal možnosti teoretičnega poglobljanja, je bilo to zame omejeno na nekaj skript in sodelovanje

na seminarjih, ki jih pripravlja OST. Za naročnika pa sem vedno moral v roku izdelati količnik mogoče soliden prevod, ne pa mu ponujati svojih dilem. Mislim, da se to dogaja vsem ali skoraj vsem tehničnim in strokovnim prevajalcem (na prevajalce literature tega ne bi sploševal, ker se na to ne spoznam dovolj).

Vsak se tudi razvija in študira. Ni nenavadno, če je prevajalec npr. pred desetimi leti za kak slovenski izraz uporabljal neko angleško ustreznico, čez nekaj let pa si je premislil in se odločil, da je druga boljša. Ni nenavadno, če prevajalec začne prevajati besedilo in se odloči za eno paleto izrazov, sredi prevajanja pa se premisli in za kak izraz začne uporabljati drug, boljši termin.

Kot rečeno, ni nenavadno, praviloma pa človeka jezi. Besedilo mora poenotiti in predelati (v dobi računalnikov gre, v času pisalnih strojev pa je bilo to še posebej zoprno), črv dvoma gloda naprej in človek razmišlja, ali ga ni polomil še kje itd. Zato so si (smo si) prevajalci od nekdaj pripravljali osebne glosarčke ali vsaj zapiske, za posamezno večje delo je bilo praktično, če si vnaprej pripravil poseben glosar zanj. Vse to je morda za prevajalca deloma celo koristno, je pa zamudno in v časovni stiski izrazito kontraproduktivno.

Tomaž Longyka pa, zoženo rečeno, ni naredil nič drugega, kot da je pripravil zelo obsežen in celovit priročen glosar za prevajanje pravnih besedil iz slovenščine v angleščino za vse slovenske pravne prevajalce. Sam pravi, da gre za *prevajalski* slovar, tedaj priročnik za prevajanje. To je bil njegov cilj, kot ga predstavi v uvodu, in to mu je uspelo.

Uspelo mu je zato, ker bo hočeš nočeš prispeval k poenotenju prevajanja pravnih besedil iz angleščine v slovenščino. Slovar je verjetno

celo priporočen v državni upravi, drugi pa ga bodo uporabljali, ker je praktičen priročnik in ker je na voljo. Slovar bomo prevajalci pravnih besedil v Sloveniji uporabljali iz istega razloga: ker je praktičen in ker je na voljo. Zakaj sestavljati svoj glosar, če ga je že pripravil Longyka in je ta dober in popoln (ali skoraj)? Kmalu bo postal reden gost pri večini prevajalcev pravnih besedil, vsi (ali skoraj vsi) se bomo po njem ravnali. In če se bodo vsi po njem ravnali, bo postal nekakšen standard, to pa je verjetno cilj PSAPS-a.

2.

Zamisel seveda ni nova. Strokovne slovarje so pripravljali in jih bodo pripravljali, saj si je pri tehničnem in strokovnem prevajanju težko pomagati s splošnimi slovarji. Če so še tako ažurni, so zastareli, če so še tako obsežni, ne najdeš polovice izrazov, ki jih potrebuješ.

Razlika med PSAPS-om in drugimi strokovnimi slovarji je v tem, da je delo pripravljeno izrazito za prakso. Avtor je pri tem celo zavestno žrtvoval nekaj širine in se skušal, kot sam pravi, omejiti na eno samo ustreznico, tudi tam, kjer je imel možnost najti več primer-
nih angleških izrazov, razen kjer jezik zahteva dopuščanje več pomenov. (Iz besedila pa je razvidno, da se je včasih od tega oddaljil in navedel več izrazov za posamezen pojem, npr. pri izrazih izpolnitev, izvajanje itd., kjer preprosto ni želel omejiti izbora, čeprav gre včasih le za sopomenke.)

V takem lotevanju stvari, omejevanju izbora, se seveda skriva tudi past. Pragmatičnost postane lahko zelo nevarna, če se speča z dogmatičnostjo. Zato morajo avtor, pa tudi vsi uporabniki ohraniti v mislih, da je PSAPS to, za kar se deklarira. Priročnik in ne končna avtoriteta.

Prav tako bo nujno dopolnjevanje in/ali iskanje morebitnih boljših ustreznice. To bo naloga avtorja pri bodočih izdajah in uporabnikov, ki bi morali priskočiti piscu prijazno na

pomoč, kadarkoli najdejo boljšo ali posebno kombinacijo ali primernejši izraz. Novosti bo poleg tega prinašal razvoj pravnega jezika in tudi te bo moral avtor vnašati.

3.

Cilj pisca, da poišče praktične in takoj uporabne rešitve za prevajanje pravnih besedil iz slovenščine v angleščino, in zaradi tega cilja na tak način sestavljen slovar bosta verjetno tudi glavno polje očitkov tistih, ki s PSAPS-om ne bodo zadovoljni. Ta slovar ne bo zadovoljil prevajalcev zahtevnejših besedil, pa tudi za druge prevajalce ne bo mogel biti edino pomagalo.

Ko se je avtor odločil za kak izraz (ob možnosti izbiri tudi drugih) in ga priporočil kot najboljše, je seveda možno, da se kdo s tem ne bo strinjal oz. možno je, da izbira ni najboljša. Npr. za *okrožno sodišče* ponuja izraz *district court*, kar je verjetno najbolje. Je pa ta izraz blizu ameriški angleščini in ga v Veliki Britaniji ne najdemo. Ker upravnega okrožja pri nas ni (v teritorialnem smislu; tudi območje upravnih enot se ne ujema z območji okrožnih sodišč), je vsebinsko naše *okrožje*, ko govorimo o sodiščih, najbližje angleškemu izrazu *circuit*. Toda reči *okrožnemu sodišču circuit court* ni brezhrebno, tega v ZDA ni, v Veliki Britaniji pa tudi ne. Tam imajo sodna okrožja, nimajo pa pojma okrožnih sodišč.

Drug naključno izbran, malo drugačen primer je prevod izraza *ogled kraja kaznivega dejanja*; preveden je kot *crime scene search*. Morda bi bilo bolje *crime scene investigation* itd. Ogled je namreč veliko več kot samo iskanje sledov. Vendar pa izraz ni slab in sam ne bi mogel reči, da je bolje to ali ono.

Želel pa bi, če se kdo spusti v podrobnejšo analizo PSAPS-a, da to stori konstruktivno. To pomeni, da ne podira oz. ne išče samo napak, ampak skuša najti boljše rešitve. Še najboljše bi bilo, da se avtor sam, ko bo zbral odmeve in kritike, odloči za nove izdaje in jih tudi nadgradi.

Cela vrsta prevodov posameznih izrazov mi je zvenela v angleščini tuje, pa nisem mogel ugotoviti, zakaj. Lahko da so slabi in so možne izboljšave, možno pa je, da pri predstavljanju izrazov iz enega jezika v drugega preprosto ne bo mogoče najti boljših. A poudaril bi, da sem s tem (za kar se je avtor odločil in kar je izbral) zadovoljen. Sam sem praviloma ostajal raje na ravni predstavitve problema, prevajalec naj se z njim seznani in izbere sam. Lažje je bilo analizirati zadevo kot postaviti standard za prevajanje.

Za konkretno kritiko posameznih izrazov bi si moral vzeti čas in delo obdelati veliko temeljiteje kot dopušča obseg te predstavitve. Na hitro bi sam svetoval dopolnjevanje slovarja s ponujanjem angleških ustreznice kompleksnejših pravnih pojmov, npr. procesnega prava, kot so izrazi *bistvena kršitev določb pravdnega postopka* in podobni, čeprav to ne bo lahko, prevod nazivov vseh kaznivih dejanj (npr. manjkajo ustreznice za *kaznivo dejanje lahke telesne poškodbe*, *hude telesne poškodbe*, *neupravičeno dajanje daril* itd., prevod izraza *povzročitev smrti iz malomarnosti* kot *negligent homicide* se mi ne zdi dober) in podobno.

4.

Enakega mnenja kot avtor sem tudi glede večine vprašanj, ki jih je predstavil v uvodu. Misli, da »angleščina ni ena sama, ampak jih je več«, in da »se je izoblikovala in se razvija ter bo sčasoma vse pomembnejša angleščina«, ki jo Longyka poimenuje *mednarodna angleščina*, brez dvoma drži.

Že davno smo doumeli, da je razvoj jezika pojav, ki ga ni mogoče nadzorovati in usmerjati. Naše sosodstvo je živ in zgodovinski dokaz (poskus amalgamiranja hrvaščine in srbščine), da tudi najvišje jezikovne avtoritete ne morejo jezika oblikovati po svojih nazorih, pa naj bodo cilji še tako vzvišeni. Jezik gre svojo pot. To torej ne more vplivati nihče, lahko

le spremljamo te pojave in jih vzamemo na znanje, največ škode pa povzročijo vedno tisti, ki se dogmatično oklepajo svojih nazorov o tem, kaj je prav, in nočejo videti, da sta živ jezik in življenje šla svojo pot.

V tem kontekstu Longyka verjetno za prevod izraza *statut* predvidi le izraz *statute* za družbo in društva ter *charter* za občinske akte. Pri tem ne dvomim, da avtor pozna izraz *articles of association*, ki je reden izraz za statut gospodarskih družb v Veliki Britaniji in ZDA. Je pa res, da bodo *statut* prevedli kot *statute* npr. v Gani, čeprav tam delujejo angleško šolani pravniki, in dejstvo je, da Konvencija OZN o mednarodnem pravu morja (pomembno besedilo v angleškem jeziku) v izvirniku za *statut podjetja za izkoriščanje globokomorskega dna* uporabi izraz *statute of the enterprise*. Ta izraz se pojavi v kontekstu, ki mu ga daje Longyka, tudi v številnih besedilih iz Bruslja. Tu lahko izrazim svoje mnenje, da je *articles of association* tako često uporabljen izraz za *statut gospodarske družbe*, da bi ga Longyka moral vključiti v PSAPS, lahko pa razumem ta beg v mednarodno angleščino, ki pri prevajanju stvari poenostavlja.

5.

Longyka je pravilno ugotovil, da obstaja precejšnja razlika med angleščino in slovenščino na pravnem področju (večja kot npr. med slovenščino in italijanščino ali nemščino, op. avtorja tega sestavka); to je treba pripisati različnemu razvoju kontinentalnega prava (to je izšlo iz recepcije rimskega prava) in angleškega prava (to se je razvijalo samostojneje iz tamkajšnjega običajnega prava). Zato je, kot poudarja, včasih težko najti angleške ustreznice slovenskemu izrazu. Prav zaradi tega marsikaj zveni pri direktnem prevodu izrazito tuje, ne da bi natančno vedel, zakaj, kot je pojasnjeno prej.

Dodal bi še, da je to težko tudi zato, ker je več angleščin, kot je bilo prav tako že omenje-

no. Ko človek išče ustreznico, ugotovi, da najde v angleški terminologiji eno, v ameriški drugo. In ko komunicira s pravniki iz Singapurja, ki naj bi uporabljali izrazito angleške izraze, ugotovi, da imajo že nekaj popolnoma svojih terminov ali pa so sčasoma dali nekaterim angleškim terminom drug ali dopolnjen pomen.

Tu seveda trčimo ob večno dilemo, kako direkten naj bo prevod, da bo še prevod, hkrati pa bo v ciljnem jeziku zvenel kot izvirnik in bo tudi ohranil vso vsebinsko natančnost. To je seveda končni in najtežji cilj vsakega prevajalca, iz vsega navedenega pa je razvidno, da je pravo še posebej trd oreh (trši kot npr. medicina ali strojništvo). V medicini je del živca zmeraj isti, v strojništvu pa del osi ali sklopke zmeraj isti del. Težava je poznati natančno poimenovanje v obeh jezikih; ko poznamo obe poimenovanji, stvari ni težko prevesti. V pravu pa *hipoteka* ni popolnoma enako kot *mortgage* (pa prevod še gre) in že pri pojmu

uprava naletimo na trd oreh, da ne govorimo o *nadzornem svetu*, saj ga npr. angleško-ameriški pravni sistem sploh ne pozna.

Avtor na vse to opozarja in tudi pove, da je nekaj izrazov, ki jih angleško pravo ne pozna, oblikoval (kot pravi *skoval*) sam. Hrabro je storil in se seveda izpostavil. Pri omejevanju izbora je vprašanje vedno tudi, kakšna naj bo mera: koliko omejiti, da je še dobro, koliko ponuditi, da ni že preobloženo. Tu ni lahkih odgovorov, tega se zaveda avtor sam, tega se zave takoj vsak poučen bralec slovarja.

Kot rečeno, dopolnitve bodo verjetno nujne, najslabše pa bi bilo, če bi se kdo lotil avtorja z uničujočo kritiko in mu vzel veselje do tega, kar je z veliko truda, dobre volje in končno tudi domiselnosti izdelal.

6.

V sklepu bi ponovil, da je delo pomembno, kar kliče pa po bratrancu, PSAPS-u iz angleščine v slovenščino. Težave bodo iste.

Mojca M. Hočevar

Mali moderni angleško-slovenski poslovni slovar

Lidija Šega: *Mali moderni poslovni slovar, angleško-slovenski*

Ljubljana, Cankarjeva založba, d. d., 2001

Format: 7,5 cm × 13,5 cm, obseg: 816 strani

Mali moderni angleško-slovenski poslovni slovar, ki je pravkar prišel na slovenski knjižni trg, je že drugo slovarsko delo Lidije Šega, znane prevajalke, nekdanje komercialne vodstvene delavke in svojčas tudi predsednice DZTPS. Avtorica je pred tremi leti razveselila

slovenske poslovneže, podjetnike, gospodars-tvenike in prevajalce z *Velikim angleško-slovenskim modernim poslovnim slovarjem* in prav uspeh njenega velikega poslovnega priročnika, koristnost izrazja ter zelo pohvalne strokovne ocene prevodov zbranega sodobnega poslovnega besedišča so narekovali potrebo po žepni izdaji.

Utrip današnjih svetovnih tokov, ko se ne le v Londonu, New Yorku in Bruslju, temveč že z vsakega internetnega »porta« osebne ra-

čunalnika v vsakdanji rabi oblikuje in razvija mednarodni angleški jezik, h kateremu spada tudi poslovna angleščina, je uspelo zaznati in slovarsko opisati Lidiji Šega, avtorici *Velikega in Malega angleško-slovenskega poslovnega slovarja*. Izčrpnost izdaja velikega slovarja zajema okoli 80.000 gesel, izmed katerih je za malo, zgoščeno izdajo izbrala približno 30.000 najpomembnejših gesel s ključnimi pomenskimi ustreznici, ki ekonomista, podjetnika ali prevajalca priročno in na kraju samem lahko rešijo iz morebitne jezikovne zadrege. V *Malem poslovnem slovarju* je torej še vedno zajeto široko področje poslovnega sporazumevanja v angleščini, k čemur sodita besedišče iz ekonomije, menedžmenta, komercialnega poslovanja in trženja z oglaševanjem, osnovna terminologija iz financ, bančništva in borznega poslovanja, ne manjka niti izrazje iz transporta in turizma, ki je nepogrešljivo ne le na poslovnih poteh, ampak tudi

pri drugih dogovorih. Prav izbor besed in besednih zvez ter uveljavljena oziroma opisna opredelitev teh besed in zvez v slovenščini dajejeta malemu slovarju zelo široko uporabno vrednost.

Veseli smo lahko, da imamo na knjižnem trgu spet slovar slovenske avtorice, saj nobena tuja izdaja v slovenskem prevodu ne more slovenskim uporabnikom ponuditi tistega, kar vsi, ki nam je slovenščina materni ali prvi jezik, v praksi res potrebujemo. *Mali poslovni slovar* je nastal le s pomočjo tujih virov, h katerim bi v tej izdaji na sicer neobjavljeni seznam strokovne literature lahko dodali še aktualne internetne vire, pri čemer je treba poudariti, da je izbor besedišča s slovarskimi opredelitvami povsem avtorski. Prednost slovarja slovenske avtorice pred slovenskimi prevodi tujih izdaj v slovenščino je v tem, da avtoričino delo nastaja iz dejanskih potreb poslovnega sporazumevanja Slovencev v an-

Lidija Šega
**VELIKI MODERNI
ANGLEŠKO-SLOVENSKI
POSLOVNI SLOVAR**

28.486 SIT
cena s popustom
24.213 SIT (na 5 obrokov)

Prinaša sodobno angleško in ameriško poslovno izrazje, ki se uporablja za poslovno sporazumevanje v Evropi, Ameriki in po vsem svetu. Slovar obsega izraze in fraze z domala vseh področij modernega ekonomskega poslovanja: menedžment, ekonomija, finance, bančništvo, borzno poslovanje, davčni sistemi, poslovno pravo, zavarovanje, transport, turizem. Namenjen je praktični in strokovni rabi.

960 strani, 16×25 cm,
trda vezava,
prek 80.000 gesel

Lidija Šega
**MALI MODERNI
ANGLEŠKO-SLOVENSKI
POSLOVNI SLOVAR**

8.964 SIT
cena s popustom
7.619 SIT (na 2 obroka)

Vsebuje premišljeno izbrano angleško poslovno izrazje. Najpogostejše ga rabimo v poslovnih stikih s tujimi partnerji ali na službenih poteh. Slovar pri tem upošteva tudi osnovno splošno angleško besedišče, ki nam včasih povzroča zadrege v povsem vsakdanjih pogovorih ali kadar želimo tujim gostom predstaviti svojo poslovno dejavnost in življenjski utrip naše dežele.

816 strani, 7,5×13,5 cm,
trda vezava,
22.000 gesel

KOPITARJEVA 2, 1512 LJUBLJANA / BREZPLAČNI KLIC 080 11 08
www.cankarjeva-z.si

Samo za bralce revije MOSTOVI s to naročilnico 15% POPUST!

naročilo pošljite na zgoraj navedeni naslov

DA, nepreklicno naročam (ozačite z znakom X)

☐ **VMPS** (24.213 SIT) ☐ **MMPS** (7.619 SIT)

Ime in priimek _____

Ulica in hišna št. _____

Poštna št. in kraj _____ Tel. _____

Zaposlitev _____

Podpis _____ Datum _____

Naročeno pošljite na moj naslov, kupnino bom poravnal(a):

Število obrokov _____

☐ Po prejemu računa in položnic

☐ S plačilno kartico ☐ EUROCARD ☐ VISA ☐ KARANTA

Številka plačilne kartice

Velja do

velja do 31. 6. 2001

gleščini. Prevodne ustreznice njenih gesel niso zgolj prevodi gesel iz drugih slovarjev, nastali brez upoštevanja ustreznega sobesedila. Hitro je mogoče prepoznati, da je avtorica slovar sestavila ob svojem rednem prevajalskem delu, saj tudi sicer nenehno sestavlja in dopolnjuje svoj zdaj že zelo obsežen angleški poslovni geslovnik, ki mu iz konkretnih besedil sama opredeljuje slovensko rabo in pomen.

Za zbirko *Moderni slovarji* je Cankarjeva založba tako z Lidijo Šega že v dogovorih za slovensko-angleški različici *Malega* in *Velikega modernega angleškega poslovnega slovarja*. Slovensko-angleških različic namreč ni

mogoče sestaviti s prevodom katere od tujih izdaj, enako tudi ne s preprostim obratom že izdanih slovarjev, in prav to je verjetno razlog, da nobena od slovenskih založb še ni izdala slovensko-angleškega poslovnega slovarja. V minulem desetletju se je s prilagajanjem mednarodni ekonomiji oblikoval tudi sodoben slovenski poslovni jezik – in prav ob vstopu v integracijske tokove Evropske unije bomo slovensko-angleški poslovni slovar še posebej potrebovali. Suvereno, dostojno in jezikovno ustrezno izražanje v angleščini brez dvoma pripomore k uveljavljanju svojih interesov in hitrejšim poslovnim uspehom, česar se tudi Slovenci vse bolj zavedamo.

Lidija Šega

Novemu slovensko-angleškemu priročniku na pot (Manica Lipec: Poslovni športni protokol – priročnik)

Prav neverjetni smo – Slovenci nasploh in člani našega društva še posebej. Vsi nekaj pišemo in ustvarjamo – in pošiljamo v svet knjige kot po tekočem traku. Nedavno smo se takole, čisto po naključju, znašli za isto mizo štirje »društveniki« in ugotovili, da smo ali bomo vsi štirje izdali knjigo – in to vsak pri drugi založbi. Vse te knjige so strokovno naravnane, to pomeni, da tako ali drugače, vsak po svojih močeh, izpolnjujemo tudi eno od poslanstev našega društva, to je prenašanje znanja in izkušenj na druge člane in v širši slovenski prostor.

Tak pogovor se je ob mizi razpredel zato, ker je bila med nami tudi Manica Lipec. Vesele nam je povedala, da bo še letos Mladinska knjiga izdala njen prvenec – priročnik, ki ga je

kar nekaj let skrbno in z ljubeznijo pripravljala in bi vam ga rada približe predstavila.

Maničina knjiga je koristen priročnik, ki se je porodil iz številnih praktičnih izkušenj in težko pridobljenih spoznanj, pa tudi iz obilice dobre volje in poštene želje, pomagati vsem, ki se iz dneva v dan ali pa samo tu in tam ubadajo s težavo, kako v kakem trenutku, ko si vsem na očeh, postaviti pravo besedo na pravo mesto.

Temu se strokovno reče »protokol« – poslovni, športni, politični in še marsikakšen atribut bi mu lahko dodali. To so trenutki in dogodki, ki pravzaprav hitro minejo in jih komaj kdo opazi – če potekajo brez spodrsrlajev in tako, kot je prav. Samo tisti, ki jih pripravljajo, pa vedo, koliko truda je vanje vložene in koliko znanja si je za to treba nabrati in poi-

skati iz vseh mogočih virov ter iz skrbnega opazovanja in posnemanja izkušenejših.

Težavna naloga pravilnega nastopanja v javnosti in komuniciranja ob posebnih dogodkih je še težja za tiste, ki morajo to početi v tujem jeziku in tujem okolju, bodisi kot prevajalci ali kot neposredni udeleženci ali celo akterji protokolarnih dogodkov. Golo znanje jezika je pri tem navadno veliko premalo, saj je prav pri protokolu treba poznati še druge navade in obvladati kulturne razlike v vseh njihovih odtenkih.

Zato je slovensko-angleški priročnik, ki je pred nami, praktična pridobitev, kakršnih v našem prostoru nimamo veliko. S spretno in izkušeno roko nas avtorica varno popelje mimo vseh tistih čeri, ki so na prvi pogled komaj opazne, vendar se ob njih lahko vsaj grdo poškodeuje, če že ne celo razbije ladjica, s katero smo se želeli odpeljati novim znanstvom in poslovnim uspehom naproti. Zanesljivo in na-

črtno nas vodi od prvih stikov po telefonu in dopisovanja do pravilnega osebnega predstavljanja in naprej do izpolnjevanja obrazcev, vodenja sestankov in sodelovanja na konferencah ter nazadnje do čisto protokolarnih dogodkov. Knjigo pa še posebej bogati, da ob tem v vsakem poglavju opozarja na razlike med slovenskim in angleškim načinom izražanja in daje vrsto drobnih koristnih napotkov. Poleg tega ponudi še ključne besede in besedne zveze, ki so v danih okoliščinah najprimernejše.

Prepričana sem, da bodo po tem priročniku radi segali ne le prevajalci, ampak veliko širši krog uporabnikov od poslovnežev in športnikov, ki jim je priročnik že po naslovu sodeč posebej namenjen, do vseh slovenskih popotnikov na tuje in vseh tistih, ki pri nas sprejemajo tujce in navezujejo stike v angleškem jeziku. Vsak bo v njem gotovo našel marsikaj koristnega tudi zase.

Olga Shrestha

Predstavljamo vam Davida Limona in knjigo Across Cultures

Preden vam zastavim neizogibno vprašanje, kdaj ste prišli v Slovenijo in kaj vas je pripeljalo k nam, predlagam, da nam poveste kaj o začetkih svojega poklicnega uveljavljanja v poučevanju in prevajanju. Kdaj in kje se je vse to začelo?

Sprva sem začel poučevati zato, ker sem si po diplomi želel pridobiti izkušnje z življenjem in delom v kateri od dežel tretjega sveta. Tako sem se znašel v neki podeželski srednji šoli za fante na severu Nigerije. Tam sem pre-

živel dve čudoviti leti, imel pa sem tudi to srečo, da sem lahko v tistem času temeljito prepotoval zahodno in severno Afriko – še posebej všeč mi je bila puščava Sahara – preden sem se vrnil v Britanijo.

Nato sem leto dni preživel v Manchesteru, kjer sem se na tamkajšnji univerzi pripravljajal za diplomo iz poučevanja angleščine v tujini, to pa je vključevalo tudi prakso iz poučevanja v Barceloni, zelo živahnem in vznemirljivem mestu. Moj študij se je bližal koncu, ko sem v

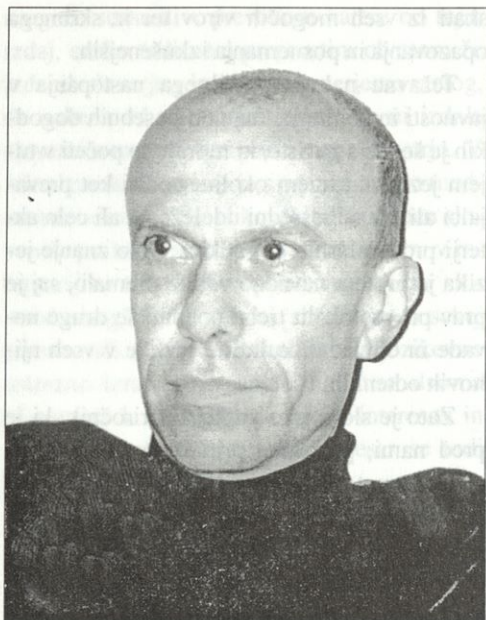
časopisu naletel na oglas Britanskega sveta, kjer so iskali lektorje angleščine za jugoslovanske univerze. Prijavil sem se, šel v London na pogovor in ponudili so mi mesto v Ljubljani, na Filozofski fakulteti. Tako sem se znašel tukaj, lahko bi rekli – skoraj po naključju.

To je bilo leta 1979, Tito je bil še zmeraj na oblasti, Jugoslavija pa je bila kljub očitnim gospodarskim težavam še vedno dokaj stabilna. Dežela me je prevzela in potoval sem po njej, kolikor se je le dalo. Všeč mi je bila Bosna in še posebej Sarajevo, pa Črna gora in dalmatinska obala. Tudi življenje v Ljubljani mi je ugajalo in tako sem stalno podaljševal svojo pogodbo še za nadaljnje leto ... Leta 1981 sem spoznal Majo, s katero sva se poročila leta 1983 – po tedanji »socialistični maniri« – na Magistratu. Po letu 1984 pogodbe nisem mogel več podaljšati, zato sva sklenila preizkusiti srečo v Britaniji. Čeprav nisva načrtovala, da bi morala nujno ostati tam, se je kljub temu zgodilo, da sva ostala kar 14 let.

Večino tega časa sem delal kot pisatelj in sestavljavec učbenikov in seminarskega gradiva, pri čemer sem uporabljal video in računalniško tehnologijo, zlasti pri komunikacijskih spretnostih in učenju jezikov (skupaj z nekaterimi večjimi projekti za EU). Sedem let sem tudi vodil manjšo multimedijsko družbo, dokler se nisem odločil izstopiti iz te divje tekme in se ponovno posvetiti poučevanju.

Kar zadeva prevajanje, je bil moj prvi prevod iz slovenščine – Cankarjeva novela – objavljen leta 1983. Poleg tega sem poučeval slušatelje prvega podiplomskega tečaja za prevajalce na Filozofski fakulteti, ki ga je organiziral Stanko Klinar. Ko sem izvedel, da se ustanavlja novi Oddelek za prevajanje in tolmačenje, sem si dejal: »To bi bilo nekaj zame!« In tako sem se znašel tu. Žalostno pa je, da se v času najinega pogovora naš oddelek še vedno bori za obstoj.

V Sloveniji človek lahko preživi, tudi če ne zna slovensko, vendar se morajo tisti, ki

želijo poučevati ali prevajati, prej ali slej lotiti učenja tega jezika. Kako ste se tega lotili vi?

Ko sem prvič prišel v Slovenijo, sem se udeležil kratkega tečaja pri Delavski univerzi, kjer sem se naučil ravno toliko, da sem se lahko za silo znašel. Seveda pa so vsi, ki sem jih spoznal, govorili tako dobro angleško, da sem imel le malo priložnosti, da svoje znanje uporabim v praksi. Jezika torej nisem kaj dosti uporabljal, dokler nisem začel živeti z Majo. Med seboj sva se sicer vselej pogovarjala v angleščini, vendar njeni starši tega jezika niso znali, zato sem se moral potruditi in začeti več govoriti slovensko. Bolj sistematično sem se lotil proučevanja tega jezika v času magistrskega študija iz jezikoslovja, ki sem ga končal leta 1987; tema mojega magistrskega dela je bila primerjalna raziskava glagolskega vida v slovenščini in angleščini. Tudi ko smo živeli v Britaniji, sem še naprej enkrat ali dvakrat na leto obiskoval Slovenijo in ob vsakem obisku je moje razumevanje jezika malce napredovalo.

Rekel bi, da sem se največ naučil ob branju

(časopisov in literature), žal pa moram priznati, da je moja sposobnost razumevanja veliko boljša kot sposobnost kreativnega izražanja: običajen pogovor mi ne dela težav, če pa je treba izraziti bolj zapleteno misel, je to včasih prava muka. Poleg tega seveda še vedno delam precej napak, zlasti pri končnicah sklonov (na to me ljudje zelo radi opozarjajo!). Nasprotno pa moja hčerka Anja, ki je bila marca stara deset let, po nekaj letih šolanja tukaj (sedaj obiskuje 4. razred na Osnovni šoli dr. Vita Kraigherja) govori skoraj neoporečno slovensko in to celo z ljubljanskim naglasom (rada tudi popravlja mojo slovenščino, posebej izgovarjavo!). Pravzaprav je eden od razlogov, da smo se leta 1998 vrnili v Ljubljano, ta, da smo želeli, da bi Anja obvladala oba jezika, to pa verjetno ne bi bilo možno, če bi ostali v Britaniji.

Prevajanje v tuj jezik je ne le vprašljivo, temveč tudi zelo zahtevno opravilo; brez pomoči domačega govornca smo tako rekoč izgubljeni. Kaj menite o vlogi jezikovnega lektorja: je to mukotrpno opravilo ali izkušnja, ki poplača vloženi trud?

Zadnje čase se ne ukvarjam prav veliko z lektoriranjem jezika, deloma zaradi pomanjkanja časa, deloma pa zato, ker me to delo kaj preveč ne veseli. Zdi se mi, da moraš, če želiš delo res dobro opraviti, primerjati prevod z izvirnikom in prej ali slej začneš premišljevati, kako bi to sam prevedel. Prevajanje ne vzame kaj prida več časa, daje pa občutek večjega zadovoljstva in je seveda veliko bolje plačano. Pozitivna plat lektorskega dela je v tem, da na ta način spoznavam težave, ki jih imajo prevajalci pri prevajanju iz slovenščine v angleščino.

Zdi se, da je vaše poklicno delo razdeljeno na dve področji: poučevanje in prevajanje. Se ti dve dejavnosti medsebojno dopolnjujeta in katera od obeh igra v vašem življenju pomembnejšo vlogo?

Ti dejavnosti se medsebojno dobro dopol-

njujeta, saj navsezadnje poučujem študente prevajalstva, tu pa so poleg teoretičnega znanja pomembne tudi praktične izkušnje na področju, s katerim se ukvarjaš.

In če se sedaj vrneva k vašemu prevajalskemu delu, vam je morda katero od besedil ostalo v spominu kot posebno težko, zanimivo ali pomembno?

Najtežji so seveda tisti prevodi, pri katerih izvirnik ni jasen ali pa je na dolgo in široko malo povedanega. Prepričan sem, da vsi vaši bralci dobro vedo, kaj imam v mislih. Menim pa, da lahko prevajanje skoraj vsakega besedila brez izjeme ponudi prevajalcu ustvarjalno zadovoljstvo, tudi če besedilo samo po sebi ni posebno zanimivo. Vselej je to intelektualni izziv in vedno občutim veselje, kadar najdem tiste prave besede, ki najbolje izrazijo kako misel (to je malo podobno reševanju križank). Kar zadeva najzanimivejši prevod, se spominjam dveh daljših del, ki sem ju opravil za Slovenski etnografski muzej v zadnjih dveh letih: eno za razstavo »Ljubezen je v zraku«, drugo za publikacijo »Poslikane panjske končnice«; to me je čisto prevzelo, delno zato, ker sem se veliko naučil o življenju na slovenskem podeželju v preteklosti, delno pa tudi zato, ker sem spoznal veliko angleških izrazov, povezanih s kmečkimi običaji, ki jih prej nisem poznal.

Če primerjate poučevanje v okviru rednega dodiplomskega programa na Oddelku za prevajanje in tolmačenje na Filozofski fakulteti in predavanja na seminarjih za prevajalce, katera od obeh dejavnosti vam daje večje poklicno zadovoljstvo?

Če rečem, da oboje počnem z enakim veseljem, le da iz različnih razlogov, se s tem ne poskušam diplomatsko izogniti odgovoru. Ob poučevanju na fakulteti prihajam v stik z mlajšo generacijo; to je pozitivno in me neprestano sili k iskanju še boljših in jasnejših načinov za pojasnjevanje in predstavljanje zamisli. S študenti se tudi veliko smejemo – me-

nim namreč, da bi učenje moralo biti zabavno. Na seminarjih pa imaš seveda opravka z izkušenimi prevajalci, zato je to manj predvidljivo – nikoli ne veš, kakšna vprašanja se bodo pojavila, torej moraš biti ves čas »na preži«. Zanimivo je tudi prisluhniti resničnim problemom, s katerimi se spoprijemajo prevajalci pri svojem delu.

Uspešno in učinkovito poučevanje jezika je zelo odvisno od ustreznih in do uporabnika prijaznih učbenikov. Kaj, če teh ni na razpolago? Se lotite pisanja kar sami?

Že vse odkar sem se začel ukvarjati s poučevanjem, mi je bilo v veselje, da sem ustvarjal svoje učno gradivo in se nisem nikoli strogo držal kakega določenega učbenika. Ko sem prvič poučeval v Ljubljani, sem napisal knjigo »Themes in English« in nekatere lektorce so jo uporabljale še vrsto let. Tudi kasneje, ko sem nadaljeval poklicno pot v Britaniji, mi je pisanje učbenikov pomenilo večje ustvarjalno zadovoljstvo kot katerakoli druga plat mojega strokovnega dela.

Vaša najnovejša knjiga »Across Cultures« je tik pred izidom. Nam lahko poveste o njej kaj več? Kje ste našli navdih zanjo in komu bo najbolj koristila?

Aprila 1999 so me povabili, da bi predaval na dvodnevem seminarju »Developing English – Slovene Intercultural Communication«, ki sta ga pripravila Zavod RS za šolstvo in Britanski svet. Seminar mi je pomagala voditi prof. Nada Šabec z mariborske univerze. Dobro sva opravila in po seminarju je Nada rekla: »Midva bi morala napisati knjigo o tem.« »Zakaj pa ne,« sem odvrnil, vendar nisem pričakoval, da se bo iz te zamisli izcimilo kaj več. Ko sem tako razmišljal, seveda nisem upošteval Nadine odločne podjetnosti v slogu »Just do it!«, ki se je je »nalezla« med dolgotrajnim bivanjem v Ameriki. Kmalu je priskrbelo priporočilo Zavoda in se dogovorila z založnikom (Založba Obzorja). Do konca leta 1999 sva zbrala gradivo, večino pisanja pa sva

opravila v prvi polovici lanskega leta. Po tem se je začel dolgotrajen postopek izbire ustreznega formata, zbiranja citatov, fotografij, idej za risbe itd.

Glavno izhodišče za knjigo je bila zamisel, da je prvi pogoj za razumevanje in pravilno uporabo drugega jezika poznavanje družbenih norm in kulturoloških postavk, ki določajo njegovo rabo. Še več, veliko naših zaznav in ugotovitev je vezanih na našo kulturo: nagibamo se k temu, da druge kulture vidimo (pogosto izkrivljeno) skozi prizmo svoje lastne kulture. Da bi se torej lahko uspešno seznanili z drugo kulturo in se naučili jezika, ki ga uporabljajo, moramo najprej temeljito razumeti svojo kulturo. Knjigo bi lahko opisali tudi kot priročnik, ki bralce opozarja na možne pasti v medkulturni komunikaciji in jim pomaga boljše razumeti britansko in ameriško angleščino.

Knjiga je razdeljena v dva dela: prvi se ukvarja z razmerjem med jezikom in kulturo v najširšem pomenu besede, drugi del pa z vprašanji kulture in družbe. V prvem delu so predstavljeni različni načini, na katere se osnovne kulturne vrednote neke družbe izražajo v jeziku, podrobno pa so obravnavana tudi najpogostejše uporabljena govorna dejanja, ki so pomembna za ustrezno medkulturno komunikacijo. Drugi del je osredotočen na obravnavo širših kulturnih in družbenih vsebin, kot so pojmi časa in prostora, družinskih vrednot, medosebnih odnosov, delovne etike, splošnih prepričanj in praznoverja, praznikov in praznovanj, oblik družabnega življenja ter pivskih in prehranjevalnih navad. Obsežno poglavje je posvečeno izobraževanju kot tisti družbeni instituciji, s katero imamo vsi neposredne izkušnje in ki ima verjetno tudi najbolj neposreden in odločujoč vpliv na naše življenje.

Najin namen je bil napisati koristno in zanimivo knjigo, ki bi bila hkrati prijetna za branje. Mislim, da bo koristila vsem, ki se ukvarjajo s prevajanjem ali tolmačenjem med slo-

venščino in angleščino in ki jih zanima kaj več kot le »zunanja oblika«. Z orisom najpomembnejših oziroma najbolj izstopajočih značilnosti britanske in ameriške kulture v primerjavi z značilnostmi slovenske kulture sva želela poudariti podobnosti in tudi razlike ter pomen poznavanja kulture za uspešno komuniciranje. Upam, da bo to navedlo bralce k bolj poglobljenemu razmišljanju o povezavi med kulturo in jezikom in da bodo z veseljem odkrivali kompleksnost (zapletenost) vzorcev, ki so podlaga jezikovne rabe. Knjiga ne raziskuje prevajalskih vprašanj kot takih, mislim pa, da bo prevajalcem in tolmačem, »posredovalcem« med različnimi kulturami, kljub vsemu v pomoč.

Pisatelji pogosto ugotavljajo, da po dolgo pričakovani objavi svojega dela nenadoma začutijo v sebi nekakšno praznino ... Ste vi morda za to, da bi premagali ta občutek, že začeli načrtovati kakšno novo dejavnost v tej smeri?

Moram priznati, da občutim prej olajšanje kot praznino, res pa je, da se občutku nekakšnega »padca« ne da izogniti – ko je zadeva končana, me ne zanima več. Odkar sem se nehal ukvarjati s to knjigo, sem napisal že nekaj člankov, načrtujem pa jih še več, vendar bo v prihodnjem letu ali dveh vse moje pisanje v glavnem osredotočeno na izdelavo doktorske disertacije. Temo sem si že izbral (v zvezi s prevajanjem) in tudi gradivo imam že zbrano, najti pa moram čas, da vse te zamisli spravim na papir.

Kaj menite o bodočnosti prevajalskega poklica v Sloveniji? Ali lahko sedanji izobraževalni programi zagotovijo dovolj usposobljenih prevajalcev in tolmačev, da bodo kos naraščajočemu povpraševanju po teh storitvah?

Opaziti je, da je veliko storjenega pri izobraževanju že formiranih prevajalcev v sklopu seminarjev znotraj DZTPS in tistih, ki jih pripravlja OST. Seveda pa to ne daje odgovora na vprašanje, od kod bodo prišli vsi tisti novi prevajalci in tolmači (zlasti slednji), po katerih je povpraševanje v EU izredno veliko. Na žalost Oddelek za prevajanje in tolmačenje pri Univerzi in tudi drugod ni dobil podpore, ki si jo zasluži. Prav tako kot prevajalstva kot poklica ne jemljemo dovolj resno, se nam prevajalstvo kot predmet v programu izobraževanja ne zdi dovolj »akademsko«. Bojim pa se, da se bo brez uspešnega univerzitetnega programa znižal standard v tej dejavnosti, saj vse večji delež prevodov opravijo ljudje, ki nimajo potrebnega znanja in izkušenj (in so hkrati verjetno pripravljeni delati po nižjih tarifah). To seveda nikomur od nas ne koristi, saj bo treba za dvig ugleda prevajalstva kot stroke in tudi študijskega področja še veliko storiti. Nujen korak v tej smeri je, da prevajalci in tolmači postanejo samozavestnejši in odločnejši. Bodimo odkriti: njihova vloga je odločilnega pomena za uspeh celotnega projekta EU. Evropa preprosto ne bi mogla delovati brez bralcev *Mostov* in njim podobnih v drugih deželah.

Malo za šalo, malo zares

That Crazy English Language!

Do you think communication would be so much more simple if everyone in the world spoke English?

Let's face it – English is a crazy language.

There is no egg in eggplant nor ham in hamburger; neither apple nor pine in pineapple. English muffins weren't invented in England or French Fries in France. Sweetmeats are candies while sweetbreads, which aren't sweet, are meat.

We take English for granted. But if we explore its paradoxes, we find that quicksand can work slowly.

And why is it that writers write but fingers don't fing, grocers don't groce and hammers don't ham? If the plural of tooth is teeth, why isn't the plural of booth, beeth? Doesn't it seem crazy that you can make amends but not one amend, that you comb through the annals of history but not a single annal? If you have a bunch of odds and ends and get rid of all but one of them, what do you call it? If teachers taught, why didn't preachers praught? If vegetarians eat vegetables, what does a humanitarian eat?

Sometimes I think all the English speakers should be committed to an asylum for the verbally insane.

In what language do people recite at a play

and play at a recital? Ship by truck and send cargo by ship? Have noses that run and feet that smell? Park on driveways and drive on parkways? How can a slim chance and a fat chance be the same, while a wise man and a wise guy are opposites? How can overlook and oversee be opposite, while quite a few and quite a lot are alike? How can the weather be hot as hell one day and cold as hell the other day?

Have you noticed that we talk about certain things only when they are absent? Have you ever seen a horseful carriage or a strapful gown? And where are all those people who are spring chickens or who would **actually** hurt a fly?

You have to marvel at the unique lunacy of a language in which your house can burn up as it burns down, in which you fill in a form by filling it out and in which an alarm clock goes off by going on.

English was invented by people, not computers, and it reflects the creativity of the human race (which of course, isn't a race at all). That is why, when the stars are out, they are visible, but when the lights are out, they are invisible. And why, when I wind up my watch, I start it, but when I wind up this essay, I end it.

ISSN 0352-7808

9 770352 780011